

Vojtěch Malínek

Oborová
analytická
bibliografie

Metodika
zpracování

Předkládaná publikace v písemné podobě fixuje obecná metodologická východiska zpracování oborové analytické bibliografie. Vychází přitom z více než sedmdesátileté praxe zpracování České literární bibliografie. První část výkladu je věnována jednotlivým problémovým okruhům se zpracováním oborové bibliografie spojeným: od vymezení excerpčního záběru přes typologii zpracovávaných dokumentů a samotný rozbor techniky zpracování konkrétního bibliografického záznamu až po činnosti související s redakcí databáze. Druhá část se pak zaměřuje na přípravu bibliografií specializovaných.

---

bibliographica 3

bibliographica

Vojtěch Malínek

Oborová
analytická
bibliografie

Metodika
zpracování

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.
Praha, 2020

Knižní vydání této publikace bylo připraveno v rámci projektu Česká literární bibliografie (LM2018136) podpořeného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR v rámci jeho aktivit na podporu výzkumných infrastruktur.

Kniha byla vydána s podporou Akademie věd České republiky.

Recenzovali

Doc. Mgr. Robert Adam, Ph.D.

Ústav českého jazyka a teorie komunikace, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

PhDr. Miloš Sládek, Ph.D.

Památník národního písemnictví

Ústav dějin křesťanského umění, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy

© Vojtěch Malínek, 2020

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2020

Graphic and cover design © Filip Blažek, 2020

ISBN kniha: 978-80-7658-007-7

ISBN e-book: 978-80-7658-008-4

OBSAH

---

1 Úvod	11
1.1 Česká literární bibliografie jako výchozí materiál	15
1.2 Cíle a struktura práce	17
2 Oborová bibliografie	20
2.1 Bibliografie, její druhy a definice	20
2.2 Problematika zpracování oborové bibliografie	22
2.3 Stanovení excerpčního záběru	24
2.3.1 Druh a typ sledovaného materiálu	25
2.3.2 Forma/žánr — bibliografie primární a sekundární	26
2.3.3 Výběr excerpovaných titulů	27
2.3.4 Stanovení míry excerpce	29
2.3.5 Časový záběr	29
2.3.6 Geografický záběr	31
2.3.7 Jazykový záběr	31
2.3.8 Dostupnost materiálu	32
2.3.9 Médium sledovaného materiálu	33
2.3.10 Sdílená katalogizace	34
2.3.11 Průběžná aktualizace excerpční základny	35
2.4 Typy dokumentů	36
2.4.1 Článek	38
2.4.2 Nesamostatná část knihy	38

2.4.3 Kniha	39
2.4.4 Elektronický dokument	40
2.4.5 Audiovizuální tvorba	42
3 Fáze bibliografické práce	43
3.1 Přípravná část	43
3.2 Pořízení záznamu	46
3.2.1 Obecná interpunkce bibliografického záznamu	47
3.3 Struktura bibliografického záznamu	50
3.3.1 Jmenný popis	52
3.3.1.1 Autorské údaje	52
3.3.1.2 Názevové údaje	56
3.3.1.3 Popisné údaje zdrojového dokumentu	60
3.3.1.4 Chronologický údaj	74
3.3.1.5 Stránkový údaj	78
3.3.1.6 Příloha	80
3.3.1.7 Článek na pokračování	83
3.3.1.8 Jazyk	84
3.3.1.9 Země vydání	86
3.3.1.10 Záznam knihy	86
3.3.1.11 Elektronický dokument	90
3.3.2 Věcný popis a anotace	91
3.3.2.1 Anotace	93
3.3.2.2 Kategorie strukturovaného věcného popisu	98
3.3.3 Tezaury a speciální popisné jazyky	100
3.3.4 MDT a skupina konspektu	102
3.3.5 Perzistentní identifikátory	103

3.3.5.1 ISBN	104
3.3.5.2 ISSN	104
3.3.5.3 DOI	105
3.3.5.4 ČNB	105
3.3.6 Databázové technické údaje	105
3.4 Redakce databáze	107
3.4.1 Automatické kontroly při uložení záznamu	108
3.4.2 Průběžná kontrola záznamů	108
3.4.3 Kontroly databázových rejstříků	109
3.4.4 Zpracování rejstříků všech polí	111
3.4.5 Automatické kontroly	111
3.4.6 Úpravy tezauru	112
3.4.7 Kontrola záznamů časopisu jako celku	112
3.4.8 Průběžná aktualizace pomocnýchází	113
3.5 Databáze excerpovaných časopisů	114
3.6 Evidence excerpce monografií a sborníků	116
4 Specializované bibliografie	117
4.1 Základní typy specializovaných bibliografií	118
4.1.1 Personální bibliografie	118
4.1.2 Tematická bibliografie	120
4.1.3 Překladové bibliografie	121
4.1.4 Regionální bibliografie	121
4.1.5 Časopisecké bibliografie	121
4.2 Příprava specializovaných bibliografií	122
4.2.1 Shromažďování materiálu	123
4.2.1.1 Předchozí bibliografie	123

4.2.1.2 Rešerše v databázích	124
4.2.1.3 Tištěné bibliografické přehledy	125
4.2.1.4 Lístkové kartotéky	126
4.2.1.5 Archivní pozůstalosti	127
4.2.1.6 Fulltextové zdroje	128
4.2.1.7 Sekundární literatura	130
4.2.1.8 Specifika sestavování tematické bibliografie	130
4.2.2 Kontrola záznamů s dokumentem v ruce (de visu)	133
4.3 Redakce specializované bibliografie	134
4.3.1 Řazení a členění specializované bibliografie	135
4.3.1.1 Členění specializované bibliografie	135
4.3.1.2 Řazení bibliografie	138
4.3.1.3 Kombinované řazení a členění	140
4.3.2 Zvláštní oddíly	140
4.3.2.1 Dubia	141
4.3.2.2 Nenalezené články	142
4.3.3 Provazování bibliografie	143
4.3.3.1 Reakce na článek a polemiky	143
4.3.3.2 Další vydání, tisk	145
4.3.3.3 Recenzní ohlas	145
4.3.4 Typografická úprava	145
4.3.5 Doprovodný aparát	147
5 Závěr	148
6 Přílohy	149
6.1 Přehled českých analytických databází	149
6.2 Soupis odkazovaných online zdrojů	152

6.3 Výběrový přehled tištěných bohemikálních bibliografií	156
7 Soupis použité literatury	191
Summary	194
Ediční poznámka	196

---

1 ÚVOD

Zpracování oborové analytické¹ bibliografie je důležitým předpokladem kvalitního výzkumu v téměř každé vědecké disciplíně. Informace o existující primární i sekundární literatuře oboru totiž ve značné míře ovlivňují vlastní badatelskou práci v různých fázích výzkumu: v jeho počáteční heuristické fázi je potřeba zorientovat se v základní dostupné literatuře a s ohledem na její stav upřesnit formulaci zkoumaného problému, v dalších fázích výzkumu zase informace o výsledcích předchozího bádání umožňují korigovat vlastní řešení či přesněji formulovat výsledky badatelské práce. Primární zdroje informací o dostupné literatuře a pramenech přitom pro řadu oborů představují jejich speciální oborové bibliografie, které tak tvoří základní infrastrukturní zázemí pro výzkum v jejich rámci a jejichž (ne)existence a kvalita ve značné míře ovlivňuje časovou náročnost vlastního bádání.

Význam analytické bibliografie pro jednotlivé obory pochopitelně souvisí s předmětem jejich vlastního výzkumu i metodami, které ta která vědecká disciplína používá. Zvláště výrazně tu přitom vyniká rozdíl mezi přírodními vědami na straně jedné a humanitními disciplínami na straně druhé. V přírodních vědách je obvykle kladen důraz na aktuálnost poznatků, jež další výzkum dále zpřesňuje a rozvíjí, humanitní disciplíny naopak většinou reflektují výsledky bádání zabírajícího časově mnohem delší plochu a důležitá je pro ně spíše komplexnost bibliografických informací.

---

1 V této metodice volíme pro předmět našeho zájmu jako výchozí terminologicky přesnější pojem „analytická bibliografie“, ač je v českém prostředí obecněji více rozšířen a užíván pojem „bibliografie článková“. Pojem článková bibliografie má však poněkud zúženější rozsah a sugeruje, že předmětem dané bibliografie jsou pouze články, nikoli další typy dokumentů jako nesamostatné části knih či případně i knižní monografie samotné.

Před závorkou je třeba též vytknout, že mezi typy dokumentů sledované v této metodice patří též knihy. Protože však problematika jejich zpracování a popisu je pečlivě rozpracována v rámci knihovnictví a informační vědy, jejichž postupy se v tomto ohledu od přístupu oborové bibliografie liší jen minimálně, věnujeme jim v rámci textu jen relativně okrajovou pozornost tam, kde je to nezbytné, popř. kde knihovnické normy neposkytují vhodné řešení.

Dalším výrazným dělicím prvkem mezi oběma skupinami věd je jejich odlišný geografický záběr. Zatímco přírodní vědy dnes fungují především v mezinárodním kontextu a výsledky jejich výzkumu jsou reflektovány mezinárodní vědeckou komunitou a zpracování databází publikační činnosti² se v jejich případě často ujímají komerční firmy, které je pořizují v podobě bází bibliometrických (např. Web of Science společnosti Clarivate Analytics — <http://www.webofscience.com/>, databáze Scopus — <http://www.scopus.com> atp.), situace humanitních věd je v tomto ohledu specifitější: řada z nich totiž funguje hlavně v národním či regionálním měřítku, neboť předmětem jejich zájmu jsou kultura a jazyk konkrétní časoprostorově vázané lidské společnosti. Oborové bibliografie proto bývají zpracovávány častěji v disciplínách humanitních a společenských, pro něž má též větší význam pořizování bibliografií retrospektivních, tj. cíleně podchycujících materiálů ze starších časových období, který může napomoci diachronní analýze vybraného fenoménu.

V České republice má zpracování oborových analytických bibliografií poměrně dlouhou tradici, avšak obecným metodologickým otázkám jejich přípravy nebyla s výjimkou techniky zpracování záznamu a jeho katalogizace, rozvíjené v rámci knihovnictví a informační vědy, až doposud věnována systematictější pozornost, resp. metodické poznatky spojené se zpracováním a provozováním oborové bibliografie byly doposud fixovány a veřejně publikovány jen velmi ojediněle. Jedním z hlavních záměrů této práce je proto pokusit se tento stav napravit a nastítnit základní problémy s provozováním oborové bibliografie spjaté a následně předložit jejich možná řešení.

Bibliografií přitom pro potřeby této metodiky nemyslíme jen nauku o popisu jednotlivých dokumentů, tj. nejde nám jen o technickou stránku katalogizace, na niž bývá zejména v knihovnickém prostředí někdy redukována, ale v souladu s Emanuelem Mackem ji chápeme jako samostatnou pomocnou disciplínu každého svébytného vědního oboru,³ jejímž úkolem je nejen evidovat, ale též systematicky popsat, uspořádat a hierarchizovat příslušnou

2 V případě tohoto typu databází raději nehovoříme o oborové analytické bibliografii ve vlastním smyslu slova. Jde totiž o báze multidisciplinární, jejichž účelem je primárně měřit publikační výkonnost pomocí ukazatelů, jako jsou impakt faktor, h-index, AIS atp. Vzhledem ke geografické a zčásti i jazykové rozrůzněnosti materiálů tyto báze obvykle nemívají příliš rozpracovaný věcný popis: nejsou validovány vůči tezaurům věcného popisu ani vůči souborům jmenných autorit, nemívají anotace atp. a sledují především aktuální produkci, zatímco retrospektivně data doplňují spíše ojediněle.

3 MACEK, Emanuel: *Bibliografie české beletrie a literární vědy: metodická příručka*. Praha: Ústav pro českou literaturu ČSAV, 1969, s. 11.

množinu dokumentů od nejobecnější roviny celku dané oborové bibliografie až po její dílčí výseky v podobě bibliografií specializovaných. Zároveň jsme ale přesvědčeni, že i přes zohlednění dílčích specifických potřeb jednotlivých takto definovaných oborových bibliografií je možné alespoň zčásti formulovat zásady a východiska pro zpracování oborové bibliografie obecně, které by byly použitelné nejen pro specifickou problematiku bibliografického zpracování dokumentů pro konkrétní vědní obor, ale v některých aspektech též pro obory ostatní.

Diskuse o metodických aspektech poměrně komplikované a členité problematiky zpracování oborové analytické bibliografie se v posledních několika dekádách koncentrovala zejména na otázky spojené s technikou katalogizace. Soustavněji byla přitom rozpracovávána zejména otázka katalogizace článků v databázovém prostředí, a to v někdejším Oddělení analytického zpracování Národní knihovny ČR. Takto vzniklé metodické materiály pro katalogizaci článkové bibliografie jsou dostupné v rámci již bohužel neudržovaného portálu http://wwwold.nkp.cz/pages/page.php3?page=oazp_metodika.htm.

Hned na úvod je proto třeba zdůraznit, že cílem této publikace primárně nemá být řešení technické otázky bibliografického popisu, resp. katalogizace dokumentů. Ta je dána mezinárodními standardy, jejichž lokální interpretace jsou plně v gesci Národní knihovny ČR. V této podobě je přebírá i valná většina bibliografií oborových, které je mohou dle svých potřeb dále upřesňovat prostřednictvím lokálních interpretací a doplňků. V českém prostředí byla navíc relativně nedávno (2015) nasazována nová katalogizační pravidla RDA,⁴ jejichž národní interpretace a aplikace pro specifické problémy spojené s katalogizací analytického materiálu bude zřejmě ještě upřesňována. Fixace těchto pravidel je proto prozatím svým způsobem ještě předčasná, byť z dlouhodobého hlediska samozřejmě žádoucí. Komplexní návod na katalogizaci oborové bibliografie proto v rámci této publikace podávat nebudeme a jen v několika specifických případech, u nichž dle našeho názoru řešení v rámci stávajících standardů není vůbec formulováno, popř. pro specifické potřeby oborových bibliografií není zcela postačující, se pokusíme takovoto řešení nastínit.

Soustavněji je rozpracována příbuzná otázka citování a bibliografických citací, jíž se v domácím prostředí v poslední době asi neaktivněji věnuje portál <http://www.citace.com/>. V této souvislosti je tak třeba alespoň krátce

---

4 Katalogizační pravidla RDA byla v českém knihovnictví zavedena s platností od května 2015.

objasnit poměr této metodiky k tzv. bibliografické citaci či citování a citační etice obecně. Způsob, jak citovat odbornou literaturu pro české prostředí, stanovuje norma ČSN ISO 690,⁵ byť v řadě bodů řešení spíše doporučuje, než závazně fixuje. V mezinárodním měřítku se můžeme setkat i s dalšími odlišnými standardy (Harvard Referencing, Chicago Manual of Style, MLA — Modern Language Association atp.). Individuální normy pro způsob citování si pak může též stanovit např. redakce jednotlivého časopisu, popř. existují různé úpravy normy dle potřeb jednotlivých oborů. Problematika citací se však koncentruje primárně na otázku, jak na daný dokument jednoznačně odkázat, nikoli jak jej komplexně popsat, proto i náhledy na podobu bibliografické citace či vlastních popisných údajů o zpracovávaném dokumentu ze strany oborové bibliografie a ze strany potřeb citační etiky mohou být v dílčích aspektech odlišné, byť základní východisko obou přístupů, dané objektivními vlastnostmi konkrétního dokumentu, je společné.

K otázce vlastního metodického zpracování oborové bibliografie bylo v češtině dosud oficiálně publikováno jen minimum soustavnějších materiálů; jednotlivá příslušná pracoviště většinou shrnula své postupy do podoby interních tisků a návodů, které nejsou veřejně dostupné, popř. jsou tato pravidla šířena jen ústní tradicí. Za nejvýznamnější a víceméně jedinou nám známou oficiálně vydanou publikaci knižního rozsahu k této problematice tak můžeme považovat publikaci Emanuela Macka, někdejšího vedoucího bibliografického oddělení Ústavu pro českou literaturu ČSAV, s názvem *Bibliografie české beletrie a literární vědy: metodická příručka*, vydanou roku 1969.⁶ Tato publikace sice zůstává v mnoha ohledech dodnes platná, zároveň je však třeba řadu jejích řešení uzpůsobit dnešním požadavkům a možnostem: představuje totiž vynikající shrnutí postupů bibliografické práce při zpracování oborové bibliografie v podobě lístkové kartotéky, s níž měl Emanuel Macek jako vedoucí redaktor dvou tehdejších hlavních dlouholetých projektů ÚČL — Retrospektivní bibliografie české literatury 1770–1945 a bibliografických ročenek *Česká literární věda*

---

5 NORMA ČSN; BIERNÁTOVÁ, Olga – SKŮPA, Jan: Bibliografické odkazy a citace dokumentů dle ČSN ISO 690 (01 0197) platné od 1. dubna 2011. *Citace.com* [online], 2011 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <http://www.citace.com/CSN-ISO-690.pdf>.

6 V relativně nedávné době byla publikována i metodika pro přípravu bibliografie geografické (srov. NOVOTNÁ, Eva a kol.: *Geografická bibliografie ČR on-line: GEOBIB-LINE*. Praha: Vydavatelství VŠCHT, 2011). Geografická databáze je však budována jako souborný katalog v rámci specifického kooperačního systému a těžiště této publikace spočívá zejména v rozboru technických možností přebírání dat a sdílení katalogizace. Věnuje se tak poněkud odlišné problematice, než zamýšlí tato publikace.

vycházejících od počátku šedesátých let a mapujících sekundární oborovou produkci — bohaté zkušenosti.

S digitální revolucí však pochopitelně oborová bibliografie přešla do kvalitativně zcela odlišného prostředí a metodické postupy pro její zpracování je třeba postavit tak, aby odpovídaly kvalitativně zásadně proměněné situaci digitálního věku a přihlížely přitom k nejnovějším možnostem doby, jako jsou online katalogizace, databázové zpracování, existence řady dostupných informačních zdrojů pro rešerše od speciálních databází až po fulltextové digitální knihovny atp. O zohlednění všech těchto faktorů a jejich aplikaci pro potřeby oborové analytické bibliografie by se měla pokusit právě tato práce.

Pro knižní vydání byl původní text metodiky certifikované roku 2015 dílčím způsobem revidován a aktualizován, zejména pokud jde o problematiku spojenou se zpracováním internetových a samizdatových zdrojů. V tomto ohledu mohly být využity zkušenosti České literární bibliografie s těmito typy materiálů, které začaly být podchycovány od roku 2016 (samizdat), resp. 2017 (internet) v rámci dalších navazujících projektů.

1.1 ČESKÁ LITERÁRNÍ BIBLIOGRAFIE JAKO VÝCHOZÍ MATERIÁL

Východiskem pro zpracování této metodiky jsou mnohaleté zkušenosti se zpracováním oborové bibliografie získané v Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., či jeho institucionálních předchůdcích během více než sedmdesáti let prací na tvorbě České literární bibliografie, ať již v podobě lístkové kartotéky, tištěných bibliografických ročenek či ve verzi databázové. Se započtením Retrospektivní bibliografie je totiž Česká literární bibliografie v rámci České republiky největší oborovou bibliografií jak co do absolutního počtu zpracovaných záznamů, který aktuálně přesahuje 2,2 milionu excerpt, tak co do chronologického záběru excerptce, neboť souvisle pokrývá období od počátků národního obrození (nejstarší záznamy pocházejí z roku 1771) až do současnosti.

Literární a literárněvědná bibliografie se navíc typologickou různorodostí zpracovávaného materiálu z jednotlivých oborových bibliografií asi nejvíce blíží bibliografii obecné. Podchycuje totiž nejen odbornou oborovou produkci, ale na rozdíl od oborových bibliografií většiny ostatních vědeckých disciplín si ve významné míře všímá i publicistických textů či otisků beletristického materiálu v denním tisku nebo kulturních a společenských časopisech. Její

záběr se neomezuje pouze na vlastní články a texty publikované časopisecky, ale podchycuje mj. též texty ve sbornících, předmluvy, doslovy, doprovodné knižní studie i knižní monografie samotné. Pestrá je i z hlediska oborového: zaznamenává nejen texty o české literatuře, ale též k dalším národním literaturám a řadě oborů příbuzných. V neposlední řadě pak Česká literární bibliografie aktuálně začala reflektovat materiály publikované na internetu včetně dokumentů multimediálních či svébytnou oblast samizdatu.

Svými parametry tak Česká literární bibliografie představuje velmi rozsáhlý korpus dat, který může sloužit jako dostatečně vypovídající materiál pro metodologickou reflexi problematiky zpracování oborové analytické bibliografie. V poslední době navíc Česká literární bibliografie prošla zásadní transformací: zdigitalizována byla rozsáhlá lístková kartotéka Retrospektivní bibliografie české literatury 1770–1945, v rámci projektu „Bibliografie české literatury 1945–1960“, řešeného jako součást programu NAKI, byla pro potřeby České literární bibliografie zpracována periodika a denní tisk z let 1945–1960 a zároveň mezi lety 2014–2016 proběhla konverze starších bibliografickýchází pro období 1961–2012 včetně bibliografie českého exilu do formátu MARC21.

Práce na rozvoji České literární bibliografie tak za tuto relativně krátkou dobu přinesly dostatek zkušeností s nejrůznějšími typy aktivit, spojenými s provozem oborové bibliografie: analýzou a následnou digitalizací oborové bibliografie zpracovávané v podobě lístkové kartotéky, spojenou mj. s její konečnou redakcí a rozřazením (léta 2010–2012); konverzí komplexu několika historických bibliografických databází na jednotný standard MARC21 (léta 2014–2016; v letech 2013–2014 byl navíc převáděn katalog knihovny ÚČL); přechodem na nový katalogizační standard MARC21 (jaro 2012); rozsáhlou retrospektivní katalogizací staršího materiálu, tj. konkrétně období 1945–1960 v rámci projektu NAKI (2012–2015), i průběžnou katalogizací materiálu aktuálního. Domníváme se proto, že zkušenosti se zpracováním České literární bibliografie se jeví jako ideální výchozí materiál, jehož prostřednictvím lze demonstrovat práci na oborové bibliografii a její metodiku a postupy na co nejkomplexnější úrovni a zohlednit přitom jak problémy nejobecnějšího charakteru, platné pro nejrůznější oborové bibliografie obecně, tak specifické problémy dílčího rázu, týkající se vybrané menší množiny oborů či specifického typu materiálu.

1.2 CÍLE A STRUKTURA PRÁCE

Cílem této práce je formulovat metodiku pro zpracování oborové analytické bibliografie, tedy popsat způsoby, jakými přistupovat ke zpracování takovéto bibliografie v neširším možném komplexu činností, tj. od kritérií výběru materiálu ke zpracování přes obecnou charakteristiku jednotlivých typů podchycovaných údajů a vlastní techniku bibliografické práce při aktuální i retrospektivní excerpci až k otázkám redakce a údržby bibliografických databází, které dnes představují již jednoznačně dominující způsob zpracování oborových bibliografií. Pozornost ale bude věnována též otázkám přípravy a sestavování bibliografií specializovaných, jež vedle průběžného zpracování aktuální produkce tvoří komplementární část aktivit vyvíjených v rámci oborové bibliografie. Tvorba specializovaných bibliografií přitom vyžaduje aplikaci širokého komplexu znalostí a technik s bibliografickou prací spojených a představuje tak pomyslný vyšší stupeň bibliografické práce.

Předkládaná publikace je rozdělena do několika dílčích částí, které odpovídají jednotlivým okruhům problémů se zpracováním oborové bibliografie spojených. Úvodní obecná/teoretická část se zabývá vymezením pojmu oborové článkové bibliografie a zasazuje jej do kontextu souvisejících disciplín. Následuje část praktická/aplikační, která je dělena do dvou základních oddílů. První z nich se věnuje obecným aspektům zpracování oborové analytické bibliografie jako celku a postupně si všímá vymezení okruhu sledovaného materiálu, vlastní techniky bibliografické práce a zpracování záznamů v databázové podobě i odchylek od těchto postupů při zpracování bibliografií specializovaných a na závěr jsou pak rozebírány redakční práce na oborové bibliografii.

Druhý oddíl se pak cíleně věnuje přípravě bibliografií specializovaných. Po úvodním teoretickém pojednání problematiky následuje klasifikace základních druhů specializovaných bibliografií, popis metodického postupu jejich zpracování a závěrečnou část opět tvoří rozbor postupů redakčních a přípravy dané bibliografie k publikaci. V obou hlavních oddílech je teoretická a klasifikační část doplňována o přehled základních typů problémů, s nimiž se zpracovatel bibliografie setkává, a je navrženo jejich řešení.

Zpracování oborové analytické bibliografie sice představuje tradiční součást provozu té které vědecké disciplíny, avšak vlastní teoreticko-metodické reflexe se mu dostává jen minimálně. Obzvláště po informační a digitální revoluci, která do českého prostředí přišla s nástupem osobních počítačů a posléze internetu v závěru minulého tisíciletí, se diskuse týkající se užší problematiky analytické bibliografie koncentrovala zejména k otázkám katalogizační praxe,

kteří se vzhledem ke svému významu a aktuálnosti, obzvláště pak s ohledem na implementaci standardů z oblasti knihovnictví, nutných pro fungování sdílené katalogizace, dostaly jednoznačně do popředí zájmu. Kýžené zavedení standardů totiž umožňuje navázání maximální kooperace mezi jednotlivými institucemi, projevující se dnes mj. vznikem nejrůznějších souborných katalogů či národního kooperačního systému pro tvorbu autoritních záznamů. Knihovnické standardy a s nimi spojený důraz na otázky katalogizace a její pravidla tak tvořily výchozí rámec, v němž se oborové bibliografie od nástupu počítačů do zpracovatelské praxe pohybovaly.

Kvůli dohánění jisté ztráty, u většiny oborových bibliografií způsobené pomalejším přechodem na standardizovaný formát MARC21 i pomalejším zapojováním do kooperačních sítí, získaly cca v posledních 10–15 letech na aktuálnosti zejména otázky spojené s konverzí a technikou katalogizace, zatímco zájem o další aspekty činnosti oborových bibliografií ustoupil do pozadí: např. teoretické otázky spojené s přípravou specializovaných bibliografií, jejichž sestavování se v dnešních podmínkách často omezuje jen na účelové rešerše v dostupných online databázích, byly reflektovány jen minimálně.

Předkládaná práce by proto měla navázat na předchozí metodologické postupy bibliografické práce aplikované v prostředí lístkových kartoték a knižních bibliografických soupisů a poukázat na zásady nosné i v dnešní situaci. Zároveň by však měla zohlednit potřeby a rozpracovat možnosti bibliografické práce v moderním digitálním prostředí, které znamená zásadní kvalitativní proměnu pro tvorbu oborové bibliografie jako takové.

Tato metodika zpracovává problematiku, která se týká zejména humanitních vědních oborů náležejících do tzv. národního referenčního rámce excelence, tj. fungujících zejména na národní úrovni, tedy takových, které zkoumají jazyk, kulturu a historii daného teritoria či lidského společenství. Srovnání se zahraničím proto, domníváme se, nebude pro její poměrování zcela vypovídající. Na nejobecnější rovině má problematika zpracování oborových bibliografií jistě určitou souvztažnost i k zahraničnímu prostředí, avšak většinu dílčích konkretizací problémů oborové bibliografie je vzhledem k různým tradicím jejího zpracování v jednotlivých státech vhodné jazykově či teritoriálně omezit, nechceme-li zůstat na rovině příliš obecné nebo provádět obsáhlou komparativní analýzu situace v konkrétních zemích, která zřejmě ani není v silách jedině.

V tomto ohledu můžeme alespoň odkázat na srovnání situace oborových bibliografií pro jednotlivé národní literatury ve střední Evropě, publikované

roku 2012 v časopise *Česká literatura*.⁷ Na základě jeho výsledků lze doložit vysokou konkurenceschopnost České literární bibliografie vůči obdobným projektům v sousedních zemích ať již co do rozsahu zpracovaných dat a jejich online dostupnosti, tak co se týče jejího chronologického záběru či kvalitativní úrovně jednotlivých záznamů.

Vzhledem k výše řečenému se proto předkládaná publikace koncentruje především na prostředí české, protože postupy zpracování analytické bibliografie v jednotlivých zemích musí vždy přihlížet k místním národním specifickým, a pro zpracování bibliografií specializovaných hodláme akcentovat především domácí bohemikální zdroje. Význam zdrojů zahraničních bývá totiž pro bohemikální specializované bibliografie relativně omezený, popř. je k nim třeba přihlížet jen ve významné menšině případů.

Předpokládanými uživateli této metodiky by měli být zpracovatelé oborových bibliografií jiných vědních oborů, pro něž by se tato metodika mohla stát vhodným korelátem při řešení specifických problémů zpracování bibliografického materiálu z jejich disciplíny, odborná veřejnost z oboru knihovnictví a informační vědy, stejně jako odborná veřejnost a studenti literárněvědné bohemistiky a oborů příbuzných (zejména dalších filologických, historických a uměnovědných disciplín), kteří by v ní měli nalézt návrhy metodických postupů pro zpracování specializovaných bibliografií pro ročníkové, seminární či kvalifikační práce.

---

7 DAVIDOVÁ, Eliška: Retrospektivní bibliografie v Německu, Rakousku, Polsku a na Slovensku. *Česká literatura* 61, 2013, č. 3, červenec, s. 410–417.

---

2 OBOROVÁ BIBLIOGRAFIE

2.1 BIBLIOGRAFIE, JEJÍ DRUHY A DEFINICE

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (báze KTD) definuje bibliografii dvěma způsoby, a to jako:

- 1) *Seznam dokumentů zpracovaný podle určitých zásad, pravidel a hledisek.*
- 2) *Nauku o seznámech dokumentů, o jejich účelu, způsobech využívání, druzích, historickém vývoji a o metodice a technice jejich zpracování.*⁸

Tato dvojí definice poměrně přesně odráží určitou dvojlomnost, která je s používáním termínu bibliografie spojena. Bývá jím totiž obvykle označován vlastní výsledek činnosti bibliografické práce, tj. – jak odpovídá první z definic – určitý utříděný soupis či seznam dokumentů, popř. v poslední době stále častěji jeho databázová varianta. Pro účely této metodiky je nám ale bližší definice druhá: bibliografií myslíme samostatnou nauku o způsobu a technice zpracování soupisů dokumentů, pramenech a zdrojích pro jejich sestavování i možnostech jejich dalšího systematického vytěžování.

Předmět zájmu konkrétní bibliografie je však nutno dále specifikovat, neboť obecná (někdy též světová či globální)⁹ bibliografie v nejširším měřítku,

---

8 SKOLEK, Jaroslav. Bibliografie. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003 [cit. 2020-06-11]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000309&local_base=KTD.

9 SKOLEK, Jaroslav. Světová bibliografie. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003 [cit. 2020-06-11]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000335&local_base=KTD.

tj. taková, která by podchycovala veškeré druhy dokumentů bez ohledu na jejich specifický druh, jazyk či místo vydání, neexistuje a není ani v možnostech jedné instituce či kooperační sítě takovou bibliografii zpracovávat.

Největší bibliografické projekty tak proto mívají předmět svého zájmu úžeji specifikován. Většinou je okruh jejich zájmu vymezen teritoriálně (národní bibliografie), popř. tematicky/oborově (oborové bibliografie, E. Mackem též označované jako speciální)¹⁰ nebo dle typu sledovaných dokumentů (z nich jsou nejčastější bibliografie knižní, popř. analytické, tj. takové, které zachycují primárně dokumenty menšího rozsahu než kniha, typicky články v periodikách). Rozsáhlé bibliografické projekty národního či nadnárodního významu není vzhledem k jejich finanční, personální či organizační náročnosti i praktickým okolnostem ani v dnešních podmínkách často možné provozovat v rámci jedné instituce, většinou se tak proto děje v rámci kooperačních sítí, do nichž je zapojeno několik spolupracujících pracovišť. Nejčastějším případem takového generálních bibliografií bývají pochopitelně národní bibliografie knižní, pořizované většinou při příslušné národní knihovně, v českém prostředí jde konkrétně o projekt České národní bibliografie jako bibliografie knih a speciálních druhů dokumentů (mapy, hudebniny, zvukové dokumenty atp.) vydávaných na území českých zemí (http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=CNB). Zároveň v ČR existuje i národní bibliografie článková, momentálně fungující jako databáze ANL (http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=ANL). Databáze ANL je definována jako databáze výběrová, tj. podchycuje jen vymezenou část aktuální produkce a ne všechna evidovaná periodika zpracovává v úplnosti.

Většina existujících bibliografických projektů se však pohybuje ještě o další úroveň níže, typicky jde o oborové národní bibliografie, rozvíjené zejména v humanitních a společenskovědních oborech, popř. o bibliografie regionální, provozované vybranou regionální institucí, v českém prostředí nejčastěji krajskými vědeckými knihovnami. Vysvětlení této skutečnosti je relativně prosté: provoz takovéto úžeji vymezené bibliografie už je realizovatelný i v měřítku jedné instituce.

Součástí bibliografické práce však není, resp. by nemělo být jen průběžné zpracovávání a popis určitého množství vybraných dokumentů, popř. pořizování jednorázových účelových rešerší z něj, byť se po přechodu na digitální zpracování paradoxně na tyto činnosti práce bibliografických pracovišť kvůli

---

10 MACEK, Emanuel: *Bibliografie české beletrie a literární vědy: metodická příručka*. Praha: Ústav pro českou literaturu ČSAV, 1969, s. 11.

nedostatku finančních prostředků a personálních kapacit na aktivity jiné lecky redukuje. Bibliografii pro účely této práce totiž zároveň s odkazem na druhou z uváděných obecných definic chápeme též jako specifickou pomocnou vědní disciplínu, jejíž základy by si měl alespoň v elementárním měřítku osvojit každý příslušný badatel daného vědního oboru a neměla by tak být předmětem zájmu pouze pro obory knihovnictví a informační vědy.

Význam vlastního sestavování bibliografie se liší obor od oboru a téma od tématu: zejména pro přírodovědné obory většinou postačuje rešerše aktuální produkce ve stávajících databázích, pro původní pramenný výzkum v některých oborech humanitních zase může sehrávat větší roli analýza a interpretace původního pramene, např. archivního dokumentu, uměleckého díla, památky hmotné kultury atp. Víceméně všechna témata výzkumu v humanitních disciplínách však nutně navazují na výsledky předchozího bádání a v tomto případě je obeznámení se s předchozími badatelskými pracemi minimálně na úrovni pracovní rešerše v dostupných bibliografických zdrojích, lépe však rozpracováním a postupným doplňováním specializované bibliografie vlastní, nezbytné.

U řady badatelských prací zároveň původní pracovní bibliografie získává postupem dalšího výzkumu na rozsahu, významu i kvalitě a nezřídka bývá fixována v tištěné podobě jako součást vysokoškolských kvalifikačních prací či odborných monografií. Takovéto bibliografie nazýváme v této metodice bibliografiemi specializovanými. Jejich účelem je shromáždit a dle určitého klíče rozřadit veškeré dostupné či podchytitelné dokumenty ke konkrétnímu předmětu daného výzkumu. Nejčastějšími druhy takovýchto specializovaných bibliografií jsou bibliografie personální, shromažďující dokumenty spojené s určitou osobností, tematická, která podchycuje dokumenty k určitému zvolenému tématu, popř. bibliografie časopisecká, popisující dokumenty otištěné v rámci určitého periodika. Přípravě a sestavování bibliografií specializovaných se budeme věnovat v druhém oddíle této práce, na tomto místě se však nejprve podrobněji zaměříme na problematiku zpracování bibliografií oborových a obecnou problematiku bibliografické práce.

2.2 PROBLEMATIKA ZPRACOVÁNÍ OBOROVÉ BIBLIOGRAFIE

Zpracování oborové bibliografie většiny vědeckých disciplín dnes již dávno přesahuje možnosti jednotlivce. Jako logické se proto jeví, aby zpracování takovéto bibliografie převzala některá z hlavních oborových institucí, ať již vý-

hradně nebo jako garant kooperační sítě, která správu a vedení příslušné bibliografie zaštiťuje. Přednosti tohoto řešení jsou nasnadě: pouze odpovídající institucionální zázemí může zajistit tolik potřebnou kontinuitu při zpracování takto obsáhlého a dlouhodobého projektu, tj. zejména zajistit odpovídající finanční a personální podmínky, a zároveň může pro zpracování bibliografie poskytnout i náležité zázemí materiální, jímž myslíme zejména rychlý a pravidelný přísun aktuálně vydávaných periodik a knih ke zpracování, či zázemí odborné (pravidelný kontakt s uživatelskou komunitou, zejména odbornou vědeckou obcí). I proto jsou významné oborové bibliografie v českém prostředí pořizovány zejména při velkých oborových knihovnách (bibliografie lékařských oborů *Bibliographia medica* Českoslovacca při Národní lékařské knihovně, Česká zemědělská a potravinářská bibliografie při Knihovně Antonína Švehly atp.) nebo při ústavech AV ČR a jiných odborných institucích (Archeologický ústav AV ČR, Historický ústav AV ČR, Institut umění — Divadelní ústav, Ústav pro jazyk český AV ČR atd.). Jiné řešení v zásadě ani není při dnešních podmínkách možné, popř. lze o něm uvažovat pouze u menších oborů, kde se zpracování oborové bibliografie případně ujímá redakce ústředního (a často jediného) oborového časopisu (např. pravidelná rubrika Česká literatura kodikologická vydávaná v rámci kodikologického periodika *Studie o rukopisech*).

V dnešních podmínkách postupující digitalizace a standardizace zpracování oborových bibliografií zároveň bibliografická práce poměrně úzce souvisí s prací knihovnickou. Využívá totiž obvykle stejný katalogizační formát (dnes MARC21, popř. dříve UNIMARC) a v rámci téhož pracoviště většinou i stejný software. Protože pracuje z valné většiny se stejnou množinou publikací, znamená koordinace agendy knihovny a oborové bibliografie nezanebatelné finanční úspory. Významný prostor k užšímu provázání knihovnické a bibliografické práce, přinášející užitek oběma stranám (společná práce na sdíleném systému autoritních záznamů, tezaurů pro věcný popis, možnost sdílení či přebírání záznamů, akvizice nových přírůstků či retrospektivní doplňování fondu atp.), se nabízí při vzájemném propojení obou zpracovatelských linek. O zpracování oborové bibliografie v jiné než databázové podobě, které se v dnešní době jeví již zcela zřetelným anachronismem, v této metodice samostatně neuvažujeme.

Před pojednáním o postupech vlastní bibliografické práce rozebereme ještě dvě související obecné otázky, a to otázku vymezení kritérií pro stanovení excerptního záběru dané oborové bibliografie a zároveň též podáme přehled jednotlivých možných typů dokumentů, které by oborová bibliografie měla sledovat.

2.3 STANOVENÍ EXCERPČNÍHO ZÁBĚRU

Důležitou otázkou stojící na začátku sestavování oborové bibliografie je stanovení jejího rozsahu, což v případě oborové analytické bibliografie znamená především určení jejího excerpčního záběru, tj. definice kritérií určujících, zda bude jednotlivý dokument pro bibliografii zpracován či nikoliv. Definice jednotlivých kritérií je předmětem individuální volby zpracovatele či zpracovatelské instituce a promítají se do ní především aktuální potřeby oboru (existence či neexistence jiné využitelné bibliografie; zastoupení v bibliografii národní; nároky na retrospektivní excerpci; souvztažnost s mezinárodními sítěmi výměny vědeckých informací atp.) a pochopitelně též finanční, personální a časové možnosti daného pracoviště. Excerptční záběr může zároveň být definován jako dvoustupňový, tj. může být vymezen minimální záběr průběžné excerptce, tedy základní množina dat, kterou daná bibliografie bude podchylovat vždy a u níž by měla být garantována kontinuita a aktuálnost zpracování, a záběr cílový, tedy takový, k němuž by daná bibliografie měla směřovat v případě, že to finanční, personální a technické možnosti umožní.

Definovaný záběr excerptce není vhodné příliš často měnit, neboť každá změna komplikuje orientaci uživatelů v možnostech využití dané bibliografie. Stanovení excerpčního záběru je tak nutno velmi dobře a odpovědně promyslet. Při těchto rozvahách je zároveň nutno přihlídnout k řadě značně heterogenních faktorů a uvážit jejich význam pro potřeby daného vědního oboru.

S přihlédnutím k výše řečenému lze okruh excerptovaného materiálu vymezit pomocí kombinace následujících kritérií:

- 1) Druh a typ sledovaného materiálu
- 2) Forma a žánr sledovaného materiálu
- 3) Stanovení excerptovaných titulů
- 4) Stanovení míry excerptce jednotlivých titulů
- 5) Časový záběr sledovaného materiálu
- 6) Geografický záběr sledovaného materiálu
- 7) Jazykový záběr sledovaného materiálu
- 8) Dostupnost sledovaného materiálu
- 9) Médium sledovaného materiálu
- 10) Možnosti sdílení katalogizace

2.3.1 DRUH A TYP SLEDOVANÉHO MATERIÁLU

Prvním z klíčových kritérií je výběr typu sledovaného materiálu. Oborová bibliografie by měla sledovat relevantní produkci pokud možno v plně širí záběru, bez ohledu na druh daného dokumentu či jeho médium. Mělo by ji tedy v ideálním případě zajímat vše od nejkratších časopiseckých článků a zpráv přes nesamostatné části knih (předmluvy, doslovy, doprovodné studie, sborníkové příspěvky atp.) až po obsáhlé knižní monografie, a to jak v tištěné, tak v elektronické formě. Rozvážit je proto třeba zejména to, zda bude daná bibliografie sledovat jen vlastní články v periodickém tisku, tj. zůstane jen oborovou článkovou bibliografií v užším slova smyslu, nebo podchytí i knihy či nesamostatné části dokumentů (knižní předmluvy, doslovy, doprovodné studie v konferenčních a jubilejních sbornících atp.), tj. bude vedena jako bibliografie analytická. Zejména nesamostatné části dokumentů přitom tvoří dosti heterogenní, ale zároveň poměrně rozsáhlou a informačně i kvalitativně velmi významnou množinu dat, která bývá mimo oborové bibliografie podchycována jen velmi výjimečně (např. národní článková databáze ANL tento typ materiálu prakticky nesleduje a ani v katalozích knihoven nebývá detailní rozpis sborníků na úroveň jednotlivých částí zvykem); poptávka po jejich podchycení v oborové bibliografii proto bude poměrně značná. Knižní publikace naopak bývají podchycovány v knižní bibliografii národní či v katalozích knihoven a údaje o nich tak lze případně relativně snadno získat i z jiných zdrojů. I přesto se však domníváme, že by součástí excerpční základny oborové bibliografie měly být i publikace knižního rozsahu, a to nejen pro jejich význam a dopad. Jejich záznamy by se pak od běžného záznamu knihovny měly lišit propracovanějším věcným popisem, doplněním anotace, popř. zaměřením jen na texty relevantní pro daný obor, a měly by tedy odpovídat profilu ostatních záznamů v bázi dané oborové bibliografie.¹¹

Specifický typ dokumentů pak představují šedá literatura, tj. dokumenty nedistribované na oficiálním knižním trhu, vydávané většinou v malém nákladu pro interní potřeby dané instituce,¹² a periodika neoficiálních komunikačních okruhů, tj. např. ilegální odbojové časopisy z doby druhé světové války

11 Např. v bibliografické bázi B97, části České literární bibliografie zpracovávající období let 1997-2012, dosahoval počet záznamů nesamostatných částí knih 6675, tj. 5,25 % záznamů, a monografií jako takových 5907, tj. 4,65 % z celkového počtu 127 060 zpracovaných záznamů.

12 Šedou literaturu v rámci ČR zpracovává Národní úložiště šedé literatury – NÚŠL, provozované při Národní technické knihovně.

a zejména pak tiskoviny samizdatové. Závažnost šedé literatury pro ten který vědní obor je pochopitelně různá; obecně je šedá literatura typická spíše pro vědy přírodní a technické než disciplíny humanitní. Formou šedé literatury však může být publikována řada významných dokumentů, typologicky zejména různých přehledů, soupisů, interních malonákladových tisků včetně různých bibliografií, ale též vysokoškolské kvalifikační práce atp.¹³ Oborová bibliografie by proto, je-li to v jejích možnostech, měla sledovat i šedou literaturu, avšak zároveň je přitom následně nutné zajistit dostupnost daného dokumentu, ať již ve fyzické podobě v knihovně dané instituce, nebo v podobě digitální v institucionálním repozitáři či přímo v Národním úložišti šedé literatury. Zpracovávat dokument tohoto typu bez údaje o jeho dostupnosti či jeho přímého zpřístupnění totiž poněkud postrádá smysl.

Význam publikační aktivity neoficiálních komunikačních okruhů pro poznání minulosti a kultury toho kterého společenství je neoddiskutovatelný, často šlo totiž o jediný způsob, jak vést svobodnou odbornou diskusi či vyvíjet vědeckou činnost bez ohledu na cenzurní, politické a jiné tlaky. I tyto typy dokumentů jsou však hůře dostupné a navíc občas vyžadují specifické metody bibliografického popisu (zejména jde o postižení nejednotné podoby jednotlivých čísel u samizdatových tiskovin nebo o zvýšené množství šifer či pseudonymů, které se v těchto periodikách z pochopitelných důvodů vyskytují). Jejich zpracování je proto vhodné řešit komplexně v rámci specifického cíleného projektu nebo alespoň po důkladné přípravě jako dlouhodobý projekt vybraného specialisty. Komplexní oborová bibliografie samizdatové produkce zatím, pokud je nám známo, v rámci ČR neexistuje. Česká literární bibliografie k jejímu zpracování přikročila v roce 2016. Rozhodující jsou v tomto ohledu katalogy specializované knihovny Libri prohibiti, v nichž jsou však analytické záznamy obsaženy jen částečně.

2.3.2 FORMA/ŽÁNŘ – BIBLIOGRAFIE PRIMÁRNÍ A SEKUNDÁRNÍ

Důležitým faktorem při stanovování excerpčního záběru je též určit, zda danou bibliografii pojmout jako striktně sekundární, tj. aby podchycovala pouze odbornou oborovou produkci typu časopiseckých studií, recenzí a zpráv, nebo do ní zahrnout i literaturu primární. Většina oborových bibliografií bude

---

¹³ Např. v ÚČL takto v minulosti vzniklo několik zajímavých speciálních bibliografií, např. bibliografie A. M. Piši (srov. *Dílo A. M. Piši: bibliografický soupis z let 1919–1929*. [B. m.]: Ústav pro českou literaturu, 1952).

zřejmě koncipována jako sekundární, tj. bude sledovat především literaturu odbornou. Původní časopisecké články totiž představují primární prameny jen pro menšinu z nich.

Právě tímto bodem se situace oborové bibliografie národní literatury od oborových bibliografií ostatních liší možná nejvýrazněji. Řada časopiseckých textů totiž představuje pro literárního vědce primární pramen (otisky poezie, prózy, publicistické žánry typu fejetonu, sloupku, soudničky atp.), a měla by být proto literárněvědnou bibliografií evidována, neboť jde o významný typ údajů využitelný pro literárního historika, v ediční praxi atp. S potřebou podchytit primární literaturu se můžeme v menší míře setkat i u dalších humanitních oborů (přetisky beletrie pro potřeby bibliografií dalších národních literatur, politická prohlášení, smlouvy a jiné tiskem vydané oficiální dokumenty v případě bibliografie historické, přetisky divadelních her pro bibliografii teatrologickou, notové zápisy hudebních děl v případě bibliografie muzikologické, bylo by lze uvažovat i o různých anketách jako dílčím pramenem pro sociologický výzkum atp.), u oborů přírodovědných naopak tento typ dokumentů prakticky není zastoupen. V případě České literární bibliografie byla dosavadní praxe dvojlomná: Retrospektivní bibliografie do roku 1945 podchycovala i literaturu primární, pozdější bibliografické přehledy *Česká literární věda* evidovaly jen literaturu sekundární. V posledních letech byly učiněny kroky k opětovnému rozšíření excerpčního záběru a v rámci projektu „Bibliografie české literatury 1945–1960“ bylo zahájeno zpracování otisků české beletrie v denním i periodickém tisku po roce 1945. Pro literární a literárněvědné oborové bibliografie proto lze v tomto ohledu doporučit komplexnější záběr, byť samozřejmě na základě kritéria primární a sekundární literatury lze okruh zpracovávaného materiálu v případě potřeby poměrně zřetelně a jednoznačně redukovat.

2.3.3 VÝBĚR EXCERPOVANÝCH TITULŮ

Významným rozhodnutím je též stanovení množiny titulů excerpovaných periodik.¹⁴ V optimálním případě by měla být podchycována veškerá oborová produkce, což je relativně snadné u oborů, kde oborová diskuse probíhá v zásadě jen v odborných periodikách a naopak publicistika v denním tisku a periodikách bez úzce odborného zaměření má jen význam popularizační (např. lékařské vědy). Na základě tohoto kritéria tak lze pro stanovení titulů k excerpci

---

¹⁴ Stanovení množiny jiného typu dokumentů (monografií, elektronických zdrojů atp.) se věnujeme na jiném místě. Ve srovnání se stanovením množiny excerpovaných periodik však nejde o natolik zásadní otázku.

vést zřetelnou a jednoznačnou hranici. Složitější je však situace zejména u věd o kultuře a společnosti, neboť tyto disciplíny bývají reflektovány nejen v odborném tisku, ale na rozdíl od ostatních v dosti významné míře i v periodikách obecně kulturních, společenských a denním tisku, a právě tato recepce zároveň tvoří důležitou součást oborové diskuse.

Jednoznačná kritéria pro stanovení okruhu excerpovaných titulů se v tomto případě hledají jen velmi těžko. Reflektovány by měly být celostátní deníky a významné kulturněspolečenské časopisy s celostátním dosahem (s výjimkou bulváru), odborná periodika z oborů příbuzných, popř. periodika, která se danému oboru systematictěji věnují (např. prostřednictvím pravidelné rubriky nebo do kterých pravidelně přispívá významnější osobnost oboru).

Určité množství periodik však bude vždy spadat do složitě specifikovatelné pomezí kategorie, u níž je vždy na zvážení zpracovatelů dané oborové bibliografie, zda ten který titul pravidelně zpracovávat. Pomocnými kritérii pro zodpovězení otázky, zda daný titul do excerpční základny zařadit či nikoli, tu mohou být zejména frekvence výskytu textů z příslušného oboru (absolutní počet záznamů; popř. relativní frekvence, tj. zda se článek z daného oboru objeví v každém čísle, nebo jen několikrát za čas), dostupnost a čtenost daného titulu a zároveň i to, zda dané periodikum je či není zpracováváno v rámci jiné dostupné bibliografie. V České literární bibliografii se např. ustálila zásada ukončit zpracování konkrétního periodika v případě, že tři roky po sobě neobsahovalo žádný relevantní text. Toto kritérium lze pochopitelně stanovit i jinak.

K excerpci daného titulu je samozřejmě možné se po určitém čase vrátit, ukáže-li se, že se množství relevantních dokumentů v něm publikovaných v mezičase zvýšilo. V tomto případě je samozřejmě vhodné dokončit zpracování chybějících ročníků tak, aby byl daný časopis podchycen v ucelené chronologické řadě.

Každá oborová bibliografie jednotlivě by si proto zároveň o excerpovaných publikacích měla vést svou vlastní pečlivou evidenci, aby bylo možné dohledat, jak byl ten který titul v průběhu času excerpován. Pečlivá a pravidelně aktualizovaná evidence excerpovaných titulů totiž mj. usnadní zpracovatelům kontrolu aktuálnosti databáze, zamezí nežádoucí dvojí excerpci a uživatelům umožní rychlý přehled o zpracovaných datech.¹⁵

---

15 O databázi excerpovaných časopisů srov. kapitolu 2.5.4.

2.3.4 STANOVENÍ MÍRY EXCERPCE

Dalším problémem, který je třeba vyřešit, je stanovení míry excerpce jednotlivých podchycovaných titulů. V tomto případě rozvažujeme, zda daný titul zpracovávat jako celek, nebo jen v určitém rozsahu (např. jen určité typy článků) či jen okrajově. Toto kritérium je využitelné zejména pro obecné bibliografie, které při své excerpici nutně musí zpracováváný materiál nějakým způsobem omezit. Míra excerpce bývá v těchto případech definována pásmově, tj. zpracovává se např. 60–80 % publikovaných textů. Zohlednit by se při selekci měla hlavně závažnost článku, což je však zároveň velmi obtížně definovatelné hledisko.

U oborové bibliografie je naopak záhodno zpracovat vše, co s daným oborem souvisí: bibliograf nikdy nemůže předvídat a odhadovat odborné zájmy budoucích badatelů, pro které může mít sebedrobnější zpráva kardinální význam (může jít např. o jedinou dostupnou informaci o daném tématu nebo o nejstarší publikovaný text později známého autora atp.). Kritérium míry excerpce jednotlivého titulu proto není pro oborové bibliografie příliš vhodné. Spíše lze uvažovat v poněkud jiné logice, tj. které tituly excerpovat v úplnosti (bez ohledu na konkrétní rozsah, význam či žánr textu). Pro každý obor totiž existuje alespoň jeden titul, často však i titulů více, které se věnují právě výhradně této disciplíně a mají pro ni zásadní význam. Takovéto tituly jsou navíc často vydávány v rámci téže instituce, která zpracovává danou oborovou bibliografii.

2.3.5 ČASOVÝ ZÁBĚR

Stanovení časového záběru excerpce nepatří mezi kritéria prvořadá, avšak i tento faktor je při zpracování potřeba vzít v potaz. Nejednotnost chronologického záběru excerpce totiž může znesnadňovat využití zpracovaných dat pro koncového uživatele, který neví, že mu bibliografie nabízí jiné období, než sama deklaruje, ale i pro samotné zpracovatele databáze, neboť je pak složitější zabránit výskytům nežádoucích mezer nebo naopak duplicit v excerpici. Většina oborových bibliografií postupuje při zpracování od určitého data dále, tj. zaměřuje se většinou na excerpici aktuální, popř. relativně nedávno publikované produkce. Retrospektivní doplňování jednotlivých bibliografií nebývá z časových a finančních důvodů příliš obvyklé, resp. bývá většinou vázáno na zisk externího financování. Retrospektivní doplňování oborových bibliografií tak zatím alespoň zčásti supluje existence tištěných bibliografií pro předchozí období, popř. jejich plošná digitalizace. Pravdou však je, že touto cestou se za relativně únosnou časovou i finanční investici vykryjí jen nejzávažnější

nedostatky a o plnohodnotné doplnění strukturované bibliografické báze v tomto případě nejde.

V praxi se tak nabízí při excerpci postupovat od určitého data dále, při zpětné excerpci pak zpracovat vždy určité konkrétně vymezené časové úseky, pro jejichž stanovení lze využít buď dat spjatých s významnými historickými událostmi, která jsou obecně přijímána jako periodizační mezníky dějin toho kterého státu, tj. pro české dějiny např. léta 1848, 1918, 1938, 1945 a 1989, či daného vědního oboru (pro českou literaturu např. rok 1895 spojený s nástupem české moderny a tradičně přijímaný jako periodizační mezník rozlišující literaturu 19. a 20. století), nebo jiným jednoznačně vymežitelným způsobem, např. po jednotlivých desetiletích.

Pro obecnou praxi článkové bibliografie se pak ze zkušeností se zpracováním České literární bibliografie nabízí jako zajímavý mezník zejména rok 1945, v němž s koncem druhé světové války došlo k významnému dějinnému předělu a zároveň i k významným změnám ve vydávání dobových periodik (s výjimkou *Rudého práva*, *Národního osvobození*, *Práva lidu* a *Svobodných novin*, které navazovaly na předválečné *Lidové noviny*, např. nebyl obnoven žádný předválečný celostátní deník a došlo tak k výraznému překreslení sítě tehdejšího denního tisku; roku 1948 navíc s výjimkou *Rudého práva* všechny jmenované deníky přestaly vycházet), či rok 1953, kdy došlo k obdobně výrazné proměně ve vydávání časopisů (na přelomu čtyřicátých a padesátých let postupně přestala vycházet řada původních titulů a velká část z nich je právě roku 1953 nahrazena časopisy novými, což se týká zejména odborných oborových časopisů), tímto rokem navíc začíná v tištěné podobě vycházet národní článková bibliografie, kterou lze využít jako případný pramen pro dohledání údajů z následujícího období.

Při retrospektivní excerpci je vhodné postupovat dle určitého logického klíče, tj. buď dle konkrétního titulu, nebo dle konkrétního rozsahu let. Soustředění zájmu k určitému období totiž může značně usnadnit jeho zpracování, ať již jde o sdílení poznatků o autorech publikujících v daném období a jejich šifrách a pseudonymech, tak o detailnější poznání dobové oborové diskuse a stavu bádání. Původně zdánlivě nedohledatelný izolovaný poznatek může napomoci nalézt text z jiného dobového periodika, stejně tak může být podobně odhalena neznámá autorská šifra, doplněny biografické údaje publikujících autorů či souvisejší data o institucích či akcích (výstavách, vědeckých konferencích) dané doby atp.

2.3.6 GEOGRAFICKÝ ZÁBĚR

Stanovení geografického záběru zpracovávaných dat se z kapacitních důvodů logicky většinou omezuje pouze na daný stát či jiné pevně stanovené území. Pouze jde-li o obory fungující zejména v národním měřítku, u nichž je objem tištěné produkce vydávaný na jiném území výrazně menší, lze uvažovat o přesazích. I tak je ale nutné si uvědomit, že podchytit veškeré reflexe daného oboru v zahraničním neoborovém tisku je prakticky vyloučené.

Většina oborových bibliografií proto geografický záběr dodržuje poměrně striktně a svůj zájem vymezuje teritoriálně. Existují ale obory, pro něž je možné jejich oborovou bibliografií zpracovávat ve větším než čistě národním měřítku, typicky jde o jednotlivé menší národní filologie. Pro ně totiž platí, že rozhodující většina oborové produkce vychází na území daného národního státu, samostatných periodik specializovaných na daný obor stejně jako odborných monografií v zahraničí vychází jen relativně malý počet, což je i případ bohemistických studií. Česká literární bibliografie proto podchycuje reflexi svého oboru i v publikacích vydávaných mimo Českou republiku.

Specifickou problematiku pak z tohoto hlediska může představovat produkce exilových komunit, popř. časopisy vojenské (pro české prostředí mají velký význam např. legionářská periodika z doby první světové války nebo tiskoviny zahraničního odboje z let 1939–1945, neboť do exilu se zejména v letech politické perzekuce a nesvobody ve zvýšené míře uchylují představitelé veřejného života, vědci, umělci, publicisté atp.). Diskuse v exilových periodikách tak pro určité dějinné fáze jednotlivých států může ve značné míře suplovat či doplňovat diskusi domácí a její význam tak může značně narůstat. Je proto samozřejmě vhodné, aby se bibliografie nevyhýbala ani této části oborové produkce. Bibliografii českého literárního exilu připravil již roku 1996 František Knopp.¹⁶

2.3.7 JAZYKOVÝ ZÁBĚR

Množinu excerpovaných dat je pochopitelně možno omezit i jazykově, byť toto kritérium nepatří k nejdůležitějším. V závislosti na jazykové vybavenosti zpracovatelů bývají pro oborové bibliografie obvykle podchycovány záznamy v daném národním jazyce a hlavních publikačních jazycích světových. Pro české prostředí je pak třeba dle konkrétní situace daného oboru rozvažovat i o reflexi dokumentů publikovaných obzvláště v jazycích slovanských a němčině.

---

16 KNOPP, František: *Česká literatura v exilu 1948–1989: bibliografie*. Praha: Makropulos, 1996.

Jazykový či geografický záběr excerpce se mohou proměňovat i vzhledem k době, v níž materiál vznikl. Pro české prostředí je určitě relevantní zvažovat excerpce periodik slovenských vycházejících v letech 1918–1992, kdy oba národy žily v rámci společného státu a oborová diskuse mohla probíhat souběžně jak v českých, tak ve slovenských časopisech. Podobně by měla bohemikální bibliografie reflektovat i německojazyčná periodika vycházející v českých zemích před rokem 1945. Naopak jen ve výjimečných a zvláště odůvodnitelných případech je možné uvažovat o excerpce periodik, která vycházela před rokem 1918, za existence habsburské monarchie mimo vlastní území českých zemí (např. významná jsou periodika české menšiny vycházející ve Vídni či krajanské časopisy v USA).¹⁷

2.3.8 DOSTUPNOST MATERIÁLU

Důležitým pomocným kritériem je též dostupnost materiálu. V tomto ohledu se můžeme setkat se dvěma hlavními přístupy:

- a) excerpovat pouze ten materiál, který je fyzicky přístupný v dané instituci (dle této zásady je zpracovávána např. ústřední germanistická bibliografie *Bibliographie der deutschen Sprach- und Literaturwissenschaft* v Univerzitní knihovně ve Frankfurtu nad Mohanem — <http://www.bdsl-online.de/>),
- b) excerpovat pokud možno veškerý dostupný materiál, pak je ale třeba počítat s určitým podílem excerpce i mimo vlastní zpracovatelskou instituci (takto je zpracovávána i Česká literární bibliografie), ideálně v organizaci typu Národní knihovny či jiné instituce s právem odběru povinného výtisku.

Volba konkrétní varianty pochopitelně závisí na podmínkách té které organizace a daného oboru. První možnost jistě využijí obory, u nichž vědecká diskuse probíhá výhradně na stránkách odborných periodik, popř. v odborných publikacích typu konferenčních sborníků a vědeckých monografií, a nepotřebují proto reflektovat produkci obecněji zaměřených časopisů, popř. denního tisku. Pokud tato podmínka není splněna, uchýlí se zřejmě jednotlivé biblio-

---

¹⁷ Dle pokynů pro excerpce údajů pro Retrospektivní bibliografii české literatury měla být např. německojazyčná periodika podchycována pouze po rok 1860, pozdější pouze v případě zvýšeného významu pro bohemikální prostředí (srov. MACEK, Emanuel: *Bibliografie české beletrie a literární vědy: metodická příručka*. Praha: Ústav pro českou literaturu ČSAV, 1969, s. 69–71).

grafie k druhému řešení, tj. část periodik, která nejsou z hlediska oboru zásadní, avšak příležitostně mohou otisknout relevantní text, bude zpracovávána externě, což obzvláště při dnešních technických možnostech (vzdálená katalogizace, přenosné počítače) neznamena zásadní problém. Množství takovýchto externě zpracovávaných periodik je pochopitelně i přesto vhodné udržovat na co nejnižší úrovni. Mělo by se jednat zejména o periodika, s jejichž excerpací se začíná nebo u nichž se rozvažuje ukončení excerpce, popř. o méně významné tiskoviny s relativně omezeným množstvím relevantních článků či relativně nízkou periodicitou (ročenky).

Dostupnost materiálu může značně ovlivnit i plánování retroexcerpce. Ctižádostí každé bibliografie by mělo být poskytovat co nejuplnější data, zejména u starších periodik se však může stát, že některá čísla či ročníky nejsou v síti veřejných knihoven dostupné. Oproti takovýmto periodikům je pochopitelně v případě volby mezi dvěma přibližně stejně významnými tituly vhodnější upřednostnit tituly dostupnější, avšak bibliograf by měl využít veškerých možností včetně návštěvy Národního konzervačního fondu k tomu, aby dané číslo dohledal. Zároveň je vhodné poznamenat informaci o omezené dostupnosti daného periodika, tedy nenachází-li se ve fondech vybrané množiny základních knihoven (tj. např. Národní knihovna, Moravská zemská knihovna či Vědecká knihovna Olomouc jako knihovny s právem povinného výtisku, popř. Knihovna Národního muzea s historicky velmi cenným časopiseckým fondem či knihovna dané instituce), do databáze excerpovaných časopisů.

2.3.9 MÉDIUM SLEDOVANÉHO MATERIÁLU

Jen pozvolna je zatím při zpracování oborové bibliografie zohledňováno médium zpracovávaného materiálu, neboť se prozatím stále kalkuluje především s tištěnými dokumenty. Určitá část oborové diskuse se však stále zřetelněji přesouvá i do médií dalších (internet, rozhlas, televize) a tento trend je jednotlivými oborovými bibliografiemi zatím zachycen jen v relativně omezené míře. Patrně nejvýraznější a nejrychleji rostoucí množinu materiálů v tomto představuje internetová produkce, již se asi nejsoustavněji zatím věnuje Česká divadelní bibliografie, pořizovaná v rámci Institutu umění — Divadelního ústavu. Česká literární bibliografie k jejímu vytěžování přikročila roku 2017. Otázka zpracování internetové produkce je zároveň nutně provázána s potřebou archivace daných online dokumentů, poněvadž bez možnosti zajistit jejich permanentní dostupnost ztrácí excerpce dat z nestálého digitálního prostředí smysl. Zajištění archivace těchto dat znamená specifický problém, který poněkud překračuje stávající režim, v němž oborová bibliografie obvykle funguje. V českém

prostředí se v tomto ohledu lze poměrně dobře opřít o služby portálu Webarchiv.cz, provozovaného Národní knihovnou.

Podchycení produkce audiovizuálních médií typu rozhlasu a televize rámce zájmu oborové bibliografie poněkud přesahuje. Relevantní v tomto případě budou zejména veřejnoprávní média, která nicméně sama disponují poměrně robustními archivy své produkce, popř. své výstupy z poslední doby paralelně linkují ze svého ústředního webového portálu, který by rozhodně měl patřit mezi ty, které daná oborová bibliografie sleduje. Sledováním těchto webových zdrojů je proto možné podchycení prvotní audiovizuální produkce v dostatečné míře kompenzovat.

Pro mapování produkce moderních masmédií navíc lze využít plnotextové databáze monitoringu médií typu Anopress — <http://www.anopress.cz/> či Mediasearch společnosti Newtonmedia — <http://mediasearch.newtonmedia.cz/>, byť u vědomí toho, že jde o řešení komerční a o fulltextové databanky, nikoli strukturované databáze, což poněkud limituje kvalitu jejich prohledávání. Obecně proto lze doporučit, aby oborové bibliografie, pakliže je to pro danou vědní disciplínu relevantní, podchycovaly produkci internetovou, pravidelné sledování jiných masmédií lze naopak z velké části nahradit sledováním webové stránky dané instituce.

2.3.10 SDÍLENÁ KATALOGIZACE

Současné technické možnosti umožňují též budovat konsorciální bibliografické projekty a prezentovat výsledky práce zapojených institucí prostřednictvím společného souborného katalogu. V tomto případě jedno vyhledávací rozhraní nabízí přístup k více zdrojům najednou, přičemž data fyzicky buď zůstávají zpřístupňována z jednotlivých zpracovatelských institucí, nebo jsou centrálně sklížena do společné databáze. Významnou předností tohoto řešení je samozřejmě relativně snadné a jednoduché vzájemné propojení různých množin dat, což může významně ušetřit práci. Nepřehlédnutelnou nevýhodou takového postupu jsou však rozdíly excerpčních norem v různých institucích, daných odlišnými potřebami jejich uživatelů, i odlišné tempo či jiné pořadí zpracování konkrétních dokumentů či nejednotnost přístupových rejstříků, které lze s ohledem na obvykle velké množství dat jen obtížně řešit.

Podobným případem je i tzv. sdílená katalogizace, tj. možnost jednotlivých zpracovatelských institucí vzájemně mezi sebou přebírat své záznamy. Tato technika je hojně a úspěšně využívána v katalogizační praxi knihoven, u nichž znamená značnou úsporu času i nákladů na vlastní katalogizaci. Domníváme se však, že v prostředí oborové bibliografie tato metoda s přílišným úspěchem

být nasazena nemůže, a to z několika důvodů. Samo množství souběžné katalogizace téhož dokumentu je totiž v rámci různých oborových bibliografií řádově menší než při katalogizaci knižního fondu v knihovnách, kdy tutéž knihu souběžně katalogizuje dle více méně totožných pravidel několik desítek, či dokonce stovek institucí, přičemž vznikají záznamy v naprosté většině případů až na drobné odchylky zejména u věcného popisu obdobné. Potřeba katalogizovat souběžně týž článek je však řádově nižší a spíše bychom mohli odhadovat, že průnik excerpčních záběrů jednotlivých oborových bibliografií se pohybuje nejspíše v řádu několika jednotek procent z celku.

Při oborovém zpracování je navíc třeba zohlednit další aspekt: i když najdeme dokument, který splňuje kritéria zařazení do nejrůznějších oborových bází, neměla by nastat situace, že jej každá z nich zpracuje totožně. Zjednodušeně: informace, které z článku využije např. historik, se budou lišit od těch, které v něm hledá divadelní vědec, a ty zase od těch, které z něj zužitkuje vědec literární. Popis téhož článku napříč obory se tak může — a většinou by se i logicky měl — lišit. Korekce tohoto stavu u přebíraných záznamů by proto znamenala přepracovávat takovéto záznamy po stránce věcného popisu. Sdílená katalogizace navíc znamená nutnost zásahu i do struktury popisných a systémových polí, která při běžné excerpci zůstávají neměnná. Pakliže by tuto činnost excerptor prováděl jen namátkově, znamená to zároveň značné riziko potenciálního chybného zápisu. Dalším komplikujícím faktorem je pak případné čekání na to, až daný dokument popíše jiná instituce, které může způsobit vznik zmatků a nejasností v organizaci bibliografické práce v dané instituci (titul A může být pro jednu oborovou bibliografii klíčový, pro jinou relativně okrajový, tudíž nezpracovávaný obratem atp.).

Přihlédneme-li k výše řečenému a porovnáme-li časovou investici nutnou k dohledání daného záznamu v jiném katalogu, čas nutný k úpravě systémových polí a čas nutný k případné věcné úpravě záznamu, vychází nám jako efektivnější sdílenou katalogizaci v podmínkách speciální oborové analytické bibliografie spíše nevyužívat, případně o ní uvažovat jen u relativně omezené množiny záznamů (např. na úrovni konkrétních časopiseckých titulů).

2.3.11 PRŮBĚŽNÁ AKTUALIZACE EXCERPČNÍ ZÁKLADNY

Excerpční základnu oborové bibliografie pochopitelně nelze vnímat staticky jako jednorázově vymezenou a jednou provždy danou. Je totiž zcela běžným jevem, že některá periodika zanikají, jiná začínají nově vycházet, další se sloučí či rozdělí, nebo zase pro změnu změní svou profilaci a směřování. Nově se pak stále častěji setkáváme s tím, že k danému tištěnému periodiku paralelně

existuje jeho elektronická mutace. Nejzávažnější otázkou pro oborovou bibliografii v tomto ohledu představuje podchycování periodik nově vzniknuvších.

Jejich evidenci lze řešit různými cestami: od sledování seznamů noviniek a přírůstků příslušných knihoven až po vlastní aktivní výzkum. Obecně se však jeví jako neefektivnější dvě následující cesty. Nejrychlejším zdrojem informace o existenci nového časopisu je totiž často oborová bibliografická databáze sama, neboť vznik nového periodika obvykle bývá reflektován v periodikách jiných, ať již jde o cílenou zprávu, nebo o mimoděčnou zmínku v rozhovoru s některým z jeho redaktorů či přispěvatelů. Alternativní možností je aktivně nabízet zařazení nových titulů do excerpční základny databáze a propagovat tuto možnost např. na webových stránkách, na různých prezentačních akcích, prostřednictvím propagačních letáků atp. Samotná existence nového titulu však pochopitelně nezbytně není okamžitým důvodem k zahájení jeho excerpce. Pokud daný titul patří svým profilem spíše na pomezí zájmu dané oborové bibliografie, lze doporučit jeho excerpce dočasně odložit a k definitivnímu rozhodnutí přistoupit až poté, co je k dispozici dostatečný počet čísel daného periodika, např. celý první ročník, aby s detailnější znalostí publikačního profilu časopisu tato otázka mohla být odpovědně rozhodnuta s konečnou platností.

2.4 TYPY DOKUMENTŮ

Hojně užívané označení článková bibliografie sugeruje, že základní zpracováváný materiál tohoto typu bibliografií představuje článek. Toto tvrzení však nemusí u jednotlivých oborových bibliografií platit stoprocentně. V odborné terminologii proto bývá jako obecné souhrnné označení typů dokumentů zpracovávaných v rámci analytické bibliografie užíván přesnější pojem analytická popisná jednotka, který Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy definuje následovně:

*Stat' ve sborníku, článek v časopise, v novinách nebo jednotlivá kapitola či jiná část v monografické publikaci na různých médiích, opatřená vlastním názvem, která je vydána spolu se zdrojovým dokumentem a je na něm závislá při bibliografické identifikaci nebo zyhledávání. Je předmětem samostatného popisu dokumentů. Na rozdíl od běžné popisné jednotky je její rozsah menší než jedna fyzická jednotka.*¹⁸

---

18 VODIČKOVÁ, Hana. Analytická popisná jednotka. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR,

Alternativně táž terminologická databáze operuje s příbuzným pojmem část dokumentu, který definuje následovně:

Obsahově uzavřená a vlastním názvem opatřená menší, fyzicky nesamostatná součást zpracovávaného dokumentu na jakémkoli médiu (stať ve sborníku, článek v časopise a jiném seriálovém dokumentu, předmluva, úvod, doslov v monografické publikaci, její kapitola, opatřená samostatným názvem atd.), která je z hlediska bibliografické identifikace nebo přístupu (vyhledávání) závislá na dokumentu, v němž je obsažena. Je objektem jmenného i věcného popisu.¹⁹

Obě definice v zásadě pokrývají obecné charakteristiky typů dokumentů zpracovávaných analytickou bibliografií (odhlédneme-li od databází, které podchycují zároveň i monografie knižní), byť by bylo možné je dílčím způsobem doplnit či rozvinout. Zejména tu máme na mysli případy článků bez vlastního názvu, které obzvláště ve starším denním tisku nejsou nijak výjimečné, a případy článků na pokračování, které jsou součástí několika dílčích vydání zdrojového dokumentu a celek vytváří teprve součet všech dílčích vydaných pokračování. Analytická popisná jednotka by tedy měla s přihlédnutím k výše zmíněnému být charakterizována následujícími znaky:

- obsahová uzavřenost
- obvykle má vlastní název a ve většině případů bývá uvedeno jméno autora či autorů, byť často v podobě šifer či pseudonymů
- fyzická nesamostatnost, tj. daný dokument je součástí zdrojového dokumentu jiného / zdrojových dokumentů jiných (případy článku na pokračování)
- formálně jde např. o článek v časopise, stať ve sborníku, předmluvu, úvod či doslov v monografické publikaci či jinou nesamostatnou část knihy atp.

V praxi zároveň nacházíme i případy, kdy je analytická popisná jednotka tvořena několika formálně a obsahově samostatnými částmi, které mohou mít

---

2003 [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001214&local_base=KTD.

19 VODIČKOVÁ, Hana. Část dokumentu. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003 [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001241&local_base=KTD.

vlastní samostatný název a různé autory, zároveň však je jako celek označena samostatným názvem a případně může být pro tento celek uvedeno i jméno jeho autora. Typicky jde o různá pásma drobnějších článků k jubileím významných osobností, důležitým výročím a jiným specifickým příležitostem. V těchto případech víceúrovňových dokumentů pak vzniká složená analytická popisná jednotka. Při jejím popisu se přitom bere jako výchozí předmět popisu celek, pakliže neexistuje nějaký zásadní důvod zpracovat pro danou oborovou bibliografii jen dílčí část, a jednotlivé dílčí části jsou následně rozepsány dle speciálních pravidel do zvláštního pole (v MARC21 pole 505).

Každý jednotlivý typ dokumentu evidovaného oborovou bibliografií má poněkud odlišnou charakteristiku a při jeho bibliografickém zpracování je třeba zohlednit některé specifické faktory. V následujícím oddíle proto podáme stručný přehled jednotlivých základních typů dokumentů, které by měla oborová analytická bibliografie podchycovat.

2.4.1 ČLÁNEK

Základním typem dokumentu pro analytickou bibliografii je článek, tj. obsahově a formálně uzavřená samostatná jednotka, otiskovaná většinou s vlastním názvem a jménem autora či autorů v periodikách či denním tisku. Žánrově můžeme články rozdělit do mnoha kategorií, od drobných zpráv, oznámení či glos přes polemiky, recenze, biografické medailony či rozhovory až po odborné studie, časopisecky publikované edice vybraných dokumentů či specializované bibliografie a přehledy včetně útvarů beletristických, tj. básní, kratších próz, ale např. též románů na pokračování. Většinou tedy jde o útvary publicistického, odborného či uměleckého stylu. Články představují základní a nejpočetnější součást materiálu zpracovávaného v rámci oborové bibliografie, např. v databázích České literární bibliografie jde bezmála o 90 % podchycených dokumentů.

2.4.2 NESAMOSTATNÁ ČÁST KNIHY

Specifickou kategorií typu záznamů pro analytický popis vytvářejí tzv. nesamostatné části knih. Jimi rozumíme zejména stati a studie ve sbornících (konferenčních, jubilejních, příležitostných atp.) a dále pak předmluvy, doslovy, doprovodné studie, medailony na obálkách a knižních záložkách a další související paratexty doplňující otisky konkrétních beletristických, memoárových, popularizačních či odborných děl. Zatímco sborníkové stati představují běžnou publikační platformu napříč víceméně všemi vědeckými obory, neboť sborníky umožňují v koncentrované formě a v relativně rychlém čase publikovat a tím i fixovat aktuální stav poznání dané problematiky, podíl knih a jejich

doprovodných paratextů je významně vyšší v humanitních vědách, pro něž mají tyto typy dokumentů často esenciální význam a dopad.

Nesamostatné části knih zároveň pro řadu bibliografických projektů představují specifickou přechodnou kategorii. Pro katalogy knihoven jde většinou o již příliš podrobnou informaci a údaje o jednotlivých nesamostatných částech dané publikace ve svých katalozích zpracovávají jen ojediněle, což se týká zejména jednotlivých studií ve sbornících. Podobně zase národní článková bibliografie ANL podchycuje většinou jen příspěvky ve sbornících periodických, což je zase pochopitelné vzhledem k nutnosti jednoznačné dělby excerptční základny v rámci kooperačního systému. Velká část tohoto závažného typu materiálu tak bývá podchycována právě jen v rámci speciálních oborových bibliografií.

Zejména v souvislosti s aktuálně platnou metodikou hodnocení vědy a výzkumu bývá jako samostatný typ dokumentu vyčleňována kapitola v knize. Pro potřeby této metodiky však o kapitole v knize jako samostatném typu dokumentu neuvažujeme. Kapitola v knize je totiž vždy částí většího celku, tj. dané monografie, a v tomto případě pořizujeme záznam na danou monografii jako celek (byť s případným zdůrazněním právě jedné jediné kapitoly, která je pro daný obor relevantní). V opodstatněných případech kolektivních monografií může být kapitola v knize zařazena jako samostatná položka do bibliografií specializovaných.

2.4.3 KNIHA

Součástí oborové bibliografie by mělo být i podchycování monografií knižního rozsahu, byť se tak ne vždy děje. Knižní monografie jsou jako součást odborné komunikace opět výrazně obvyklejší v případě humanitních a společenských věd, zatímco ve vědách přírodních převažují spíše články. Většinou jde nejen s ohledem na jejich rozsah o dokumenty závažného charakteru, které komplexně fixují stav poznání dané problematiky a které obvykle badatelům slouží jako základní východisko jejich výzkumu.

V dnešní situaci není třeba otázky bibliografického popisu monografií věnovat v tomto textu významnější pozornost. Pravidla bibliografického popisu monografií jsou předmětem zájmu knihovnictví a informační vědy a jsou poměrně detailně formulována a dále upřesňována ať již na úrovni mezinárodní, či národní. Koneckonců též MARC21 jako ústřední výměnný formát je standardem vyvíjeným primárně pro bibliografický popis knih. Navíc je pro popis knih v dnešní situaci běžné používat tzv. sdílenou katalogizaci a jednotlivé knihovny jsou zvyklé mezi sebou své záznamy vzájemně přebírat a případně je pro své potřeby jen dílčím způsobem upravovat. Proto lze ve většině otázek

spojených s bibliografickým popisem knih jen obecně odkázat na související standardy, tj. zejména katalogizační pravidla RDA, která jsou v českém knihovnictví nově nasazena od května 2015,²⁰ a mezinárodní výměnný katalogizační formát MARC21.

Byť je varianta přebírání záznamů monografií např. z knihovního katalogu pořizovatelské instituce cestou velmi jednoduchou a nenáročnou, popis publikací knižního rozsahu, zejména odborných monografií, pro potřeby analytické bibliografie by však zároveň měl být v korelaci s úrovní popisu ostatních záznamů a jejich normami, tj. pro potřeby oborové bibliografie vytváříme oproti běžným knihovnickým záznamům navíc anotaci, která obvykle odráží uspořádání dané publikace, a používáme i podrobnější věcný popis, který je detailněji přizpůsobený potřebám daného oboru (tj. volí přednostně termíny s ním související, pro jiné obory monografii popisuje jen na obecnější rovině atp.).

Vítanou alternativou, která nahrazuje předchozí časově náročné ruční zápisy obsahů, je možnost připojovat k záznamům knih jejich naskenované obsahy, které mohou být případně pomocí OCR převedeny do textové podoby a dostupné pro fulltextové vyhledávání.²¹

2.4.4 ELEKTRONICKÝ DOKUMENT

S postupujícím procesem remediace, kdy se stále významnější část odborné oborové komunikace přesouvá na internet a do online podoby (online časopisy, elektronické informační portály atp.), se před oborovými analytickými bibliografiemi vynořuje stále aktuálněji otázka podchycení tohoto typu pro-

---

20 Nová pravidla RDA začala být v českém knihovnictví využívána v květnu 2015, tj. v době, kdy tato metodika byla již ve fázi dokončování. Jejich konkrétní aplikace zatím v některých aspektech zůstává ve stadiu návrhů a doporučení a definitivní ustálení norem lze předpokládat teprve v následujícím období. Detailnější aplikací pravidel RDA se proto v této metodice nevěnujeme. Pro analytický popis zatím nebyla pravidla RDA důsledněji rozpracována, což se týká mj. sporné otázky zápisu zkratk. Zatímco pravidla RDA používání zkratk důsledně odstraňují, v katalogizační praxi analytické bibliografie, zejména při zápisu bibliografické citace zdrojového dokumentu, se zkratk v rozporu s touto zásadou, avšak s pragmatickým ohledem na úsporu času při katalogizaci a zároveň s ohledem na usnadnění vytváření citací přímo z katalogizačního záznamu dle platných norem a standardů (norma ČSN ISO atp.) užívá dále. Detailnější rozpracování a vytvoření národních interpretací katalogizačních pravidel RDA však musí být výsledkem širší diskuse.

21 V českém prostředí jsou asi nejvíce využívány služby portálu Obalkyknih.cz (<http://www.obalkyknih.cz/>), jehož data jsou přebírána většinou knihovních systémů využívaných v ČR.

dukce. Problematika jejich zpracování doposud nebyla uspokojivě řešena, pokusme se proto shrnout alespoň základní východiska.

V případě elektronických dokumentů stojí zpracovatel oborové bibliografie před dvěma základními otázkami:

- 1) jak definovat okruh podchycovaných textů z proměnlivého a tekutého virtuálního prostředí?
- 2) jak zajistit archivaci těchto dokumentů, které mizí z oběhu stejně snadno, jako se v něm vynořují?²²

V prvním případě lze navrhnout následující řešení. Do excerpčního záběru dané oborové bibliografie je vhodné zařadit následující elektronické online dostupné dokumenty:

- 1) elektronické časopisy, tj. relativně pravidelně online publikovaná periodika s vlastním dělením do jednotlivých dílčích čísel či svazků, s vlastním stránkováním a zejména s vlastním ISSN; de facto tedy jde o publikace, které se od tištěných liší jen formou zveřejnění; obdobný bude i způsob jejich bibliografického popisu;
- 2) oborové webové portály, většinou zaštiťované nějakou institucí, s vlastním redakcí či jiným odpovědným pracovníkem, s nimiž je v ideálním případě nejvhodnější navázat spolupráci; informace o aktualizacích těchto portálů lze získat jejich průběžným sledováním, avšak často je možné je automaticky odebírat mailem, prostřednictvím RSS kanálů atp.; z bibliografické databáze lze následně vytvářet odkazy přímo na výskyt daného dokumentu v rámci konkrétní webové adresy, ale zároveň je velmi záhodno tento typ dokumentu archivovat např. v interním úložišti či je možné využít úložiště externího (portál webarchiv.cz);
- 3) výběrově blogy či weby významných osobností, u nichž je postup obdobný jako v předchozím případě; kritériem výběru by tu měla být primárně jejich celková sledovanost či alespoň sledovanost v rámci odborné a oborové komunity;
- 4) příležitostně i stránky oborových institucí, nakladatelství a vydavatelství, orgánů státní správy a samosprávy atp., pakliže je jejich prostřednictvím publikován nějaký obzvláště důležitý materiál.

---

22 Pro prohlédnutí starších podob jednotlivých webových stránek lze využít již zmiňovaný projekt Webarchiv, spravovaný při Národní knihovně ČR (<http://www.webarchiv.cz/>).

Zatímco první dvě skupiny elektronických dokumentů by oborové bibliografie podchycovat měly, ke zvážení je dle našeho mínění otázka evidence významnějších osobních webových stránek osobností daného oboru či společenské komunity, které je třeba zhodnotit individuálně, popř. dané stránky linkovat jako celek alespoň ze související databáze personální/autoritní. Naopak do excerptního záběru by spíše neměly patřit různé fanouškovské stránky, stránky s neznámým původcem atp. Stejně tak většinou nemá význam podchycovat nestálé a nearchivované či jen určitým uživatelům dostupné informace na sociálních sítích a jiných online diskusních platformách. Tyto typy informačních kanálů existují obvykle jen dočasně, nejsou dostupné všem uživatelům a většinou nepřinášejí informace, jež by bylo žádoucí dlouhodobě fixovat prostřednictvím bibliografické databáze. Rešerše v těchto zdrojích bude stejně většinou odvislá od jejich indexování prostřednictvím vyhledávačů typu Google atp. a otázka jejich soustavné archivace by provoz oborové bibliografie již dosti komplikovala.

2.4.5 AUDIOVIZUÁLNÍ TVORBA

Významný podíl v šíření informací v současné společnosti získávají vedle elektronických médií i média audiovizuální (rozhlas, televize atp.), zejména s přihlédnutím ke stále vzrůstajícímu počtu zpravodajských a publicistických pořadů či jednotlivých televizních a rozhlasových stanic vůbec, popř. platformem typu YouTube. Zohledňování těchto médií při tvorbě oborových bibliografií zatím není příliš běžné. Pro odborný diskurs zatím v porovnání s ostatními stále představují relativně marginální komunikační kanál, avšak v disciplínách zkoumajících společnost a kulturu nelze rostoucí význam multimediální publicistiky jako celku přehlížet. Zatímco oborové bibliografie tuto produkci cíleně neevidují, její podchycení však již leckdy tvoří součást bibliografií specializovaných, obzvláště reflektují-li téma/osobu s netextovým typem média spojenou.

Klíčovým zdrojem informací tohoto typu zůstávají veřejnoprávní média, která v současnosti disponují poměrně spolehlivými a přístupnými datovými archivy, popř. lze informace o jejich pořadech dohledat v plnotextových databázích denního tisku (v českém prostředí zejména komerční produkty Anopress, Newton Mediasearch) nebo na webech daných institucí, které by měla oborová bibliografie evidovat. Informace o audiovizuálních médiích tak většinou lze podchytit z jiných zdrojů a jejich samostatná evidence v bibliografické bázi tak není nezbytně nutná (nehledě k neexistujícím standardům popisu a složité otázce přístupu k plným verzím). Bibliograf by však nicméně měl mít alespoň elementární povědomí o existenci základních databank evidujících tento typ produkce a o možnostech jejich využití a prohledávání.

---

3 FÁZE BIBLIOGRAFICKÉ PRÁCE

Vlastní bibliografickou práci při pořizování oborové bibliografie můžeme rozdělit do několika návazných částí, a to na fázi přípravnou, vlastní excerpci a redakci záznamu a konečně následnou průběžnou redakci celé databáze. Obecnou problematiku i dílčí otázky spjaté s jednotlivými fázemi bibliografické práce proto postupně přiblížíme v následujících kapitolách. Důraz přitom bude položen zejména na vlastní excerpci, u níž se budeme věnovat též otázkám obecné struktury a interpunkce bibliografického záznamu. V závěru oddílu pak pojednáme též související problematiku evidence excerpční základny.

3.1 PŘÍPRAVNÁ ČÁST

Přípravná část bibliografické práce stojí na počátku vlastního zpracování bibliografie, je jí proto radno věnovat důkladnou pozornost, aby se zamezilo nutnosti později provádět zbytečné opravy chyb vzniklých z nepozornosti či jejího podcenění.

Dílčím způsobem se přitom liší přípravná fáze při průběžném zpracování bibliografie aktuální produkce a příprava bibliografické práce při zpracování retrospektivním. V případě průběžného zpracování bibliografie aktuální obnáší přípravná fáze zejména tyto úkony:

- 1) ověřit, zda nově přichází číslo časopisu navazuje na poslední zpracované a nedošlo tak k výpadku dodávání daného titulu; je proto vhodné vést si pro tyto účely samostatnou interní evidenci, popř. tuto skutečnost mít

- podchycenou přímo v databázi excerpovaných titulů nebo alespoň být s to tento údaj ověřit v rejstřících bibliografické báze (obzvláště důležitý je tento krok u periodik s řidší periodicitou vydávání, popř. titulů dodávaných nepravidelně či ve větších počtech čísel najednou);
- 2) ověřit bibliografické popisné údaje pro dané číslo, tj. zejména dohledat datum vydání;
  - 3) v případě, že je v daném čísle otištěn obsah, popř. je k němu připojen obsah daného ročníku, konfrontovat autory podepsané šifrou kvůli případným dešifracím;
  - 4) obsah a případná redakční oznámení v úvodu či závěru čísla je vhodné též přehlédnout kvůli obeznámení se se strukturou daného čísla, které může např. obsahovat speciální tematický blok, polemiku několika autorů atp., popř. může oznamovat opravu tiskových chyb či doplňky k článkům z čísel předchozích; všechny tyto typy informací by měly být následně uvedeny u jednotlivých článků, nejčastěji formou poznámky;
  - 5) zkontrolovat v katalogizačním programu nastavení šablony pro zpracování jednotlivých záznamů v databázi (případné překlepy, nepřesnosti v interpunkci, správný kód ISSN atp.) a upravit ji pro potřeby daného čísla (opakující se údaje bibliografického popisu, informace o datu vydání atp.).

Při excerpici retrospektivní, tj. zpětné excerpici zatím nepodchycených starších titulů, je součástí přípravy excerpce zejména:

- 1) ověřit kompletnost daného ročníku, obzvláště v případě posledních vydávaných ročníků totiž nemusí vždy být k dispozici úplně poslední číslo daného titulu, které mohlo vyjít se značným zpožděním, popř. jeho distribuce už nemusela proběhnout úplně spolehlivě; není-li u posledního dostupného čísla explicitně uvedena informace, že tímto momentem vydávání daného periodika končí, je žádoucí konfrontovat katalogy ostatních knihoven, u periodik vydávaných před rokem 1945 pak zejména záslužně bibliografie Jaromíra Kubíčka, podchycující časopisy a periodika vydávané na území ČR do roku 1945 a otištěné v rámci souboru *Česká retrospektivní bibliografie* (CERBI) a bibliografické soupisy v jeho rámci pořizené,²³ u titulů, které zanikly relativně nedávno, pak případně někoho z jejich redakce, existuje-li tato možnost;

---

23 KUBÍČEK, Jaromír a kol.: *Noviny České republiky 1919-1945*. Brno: Lector benevolus, 2004 [2 sv.]; tíž: *Časopisy České republiky 1919-1945*. Brno: Lector benevolus:

- 2) ověřit přítomnost všech bibliografických popisných údajů pro jednotlivá čísla, tj. zejména přítomnost obálek, na nichž tyto údaje bývají obvykle uváděny;²⁴ nejsou-li obálky k dispozici, pokusit se je získat k nahlédnutí z jiných zdrojů, popř. digitální knihovny;
- 3) ověřit, zda neexistuje bibliografie daného titulu, ať již v podobě rejstříku k vybranému ročníku/ročníkům, nebo přímo specializovaná bibliografie samostatná, neboť tyto mohou obsahovat důležité údaje, které excerptorovi nejsou dostupné nebo by je obtížně dohledával (dešifrace atp.);
- 4) obeznámit se s podobou a strukturou dostupných obsahů k jednotlivým číslům, které mohou obsahovat obdobné typy údajů (např. informace o autorství nepodepsaného článku atp.), a strukturou časopisu jako takového (členění do rubrik, schéma jednotlivých čísel atp.);
- 5) obeznámit se se základním okruhem přispěvatelů časopisu, jejich publikačními a odbornými zájmy a zejména se šiframi, které dotyční používali (biografické slovníky, autoritní a personální databáze atp.);
- 6) zejména v případě přípravy speciální bibliografie významných časopisů je pak vhodné seznámit se i s existující literaturou sekundární, popř. vzpomínkovými a memoárovými texty jeho přispěvatelů, v odůvodněných případech i s příslušným archivním fondem, existuje-li.

Časová investice vložená do přípravy bibliografického zpracování se nepochybně vyplatí. Excerptor si jí může ušetřit množství práce s pozdějším dohledáváním údajů, popř. s opravou chyb, které vznikly jeho nepozorností a nesvědomitostí (např. nedohledaná data vydání, neověřená čísla vydání atp.). Většinu údajů v databázi sice lze korigovat hromadnou opravou, avšak některé z nich není technicky možné opravit jinak než jednotlivě záznam po záznamu. Čím více záznamů přitom zpracovatel pořídí předtím, než chybu odhalí, tím

---

Sdružení knihoven ČR: Moravská zemská knihovna, 2006–2007 [4 sv.]; tíž: *Noviny České republiky od počátku do roku 1918*. Brno: Lector benevolus: Sdružení knihoven ČR: Moravská zemská knihovna, 2008 [2 sv.] a tíž: *Časopisy České republiky od počátku do roku 1918*. Brno: Sdružení knihoven ČR: Moravská zemská knihovna, 2010 [3 sv.].

24 Informace o pořadí čísla daného periodika je obvykle možné získat i z pomocných tiskařských údajů v čísle samotném, popř. zjistit z kontextu či odvodit dle pravidelné struktury časopisu (obvykle jednotlivá čísla začínají úvodníkem, popř. nějakým závažnějším delším textem, a končívají rubrikami spíše s drobnějšími texty, např. rubrikou recenzní, popř. reklamním blokem, tj. anotacemi nových publikací, přehledem akcí z oboru atp.). Tento postup však lze doporučit využívat pouze s velkou obezřetností a důslednou kritičností.

větší čas je posléze nucen strávit při jejich opravách, nehledě na vzrůstající riziko chybovosti při takovýchto mechanických opravných pracích.

3.2 POŘÍZENÍ ZÁZNAMU

Po ukončení přípravných prací je možné přistoupit k pořízení jednotlivých záznamů. Samotné pořízení záznamu je asi nejvýznamnější a zároveň nejčastější aktivitou, kterou bibliograf při své práci vykonává. Pro potřeby této publikace uvažujeme primárně o zpracování záznamu v podobě databázové, která dnes jednoznačně dominuje. Teorii bibliografického zápisu záznamů na kartotéčních lístcích včetně jejich řazení a redakce navíc velmi detailně a promyšleně popsal již zmiňovaný Emanuel Macek ve své výše citované metodické příručce, na niž tímto případně zájemce odkazujeme.²⁵

Při popisu jednotlivých podchycovaných údajů nám přitom jako výchozí kostra slouží aktuální oborové normy knihovnictví, popř. výměnný formát MARC21.²⁶ Zároveň se snažíme celou problematiku uchopit na dostatečně obecné rovině tak, aby následující text mohl sloužit jako východisko k metodickému zamýšlení nad vytvářením podkladů pro menší bibliografie specializované, vytvářené jednotlivci mimo databázové prostředí, např. při tvorbě kvalifikačních prací či dílčím výzkumu. Je přitom pochopitelné, že tyto individuální bibliografie vznikají dle míry technické zdatnosti a teoretických vědomostí svého zpracovatele a zejména dle míry jeho praktické zkušenosti s bibliografickou prací. Zároveň jejich podobu ovlivňují též ohledy na předpokládaný rozsah a účel. S přihlédnutím k výše zmíněným faktorům pak takovéto

---

25 MACEK, Emanuel: *Bibliografie české beletrie a literární vědy: metodická příručka*. Praha: Ústav pro českou literaturu ČSAV, 1969.

26 Vlastní technice zápisu a struktura údajů v MARC21 se věnujeme jen dílčím způsobem v odůvodněných případech. Metoda vlastní katalogizace analytického materiálu v MARC21 je popsána v oficiálním, byť bohužel již od roku 2011 neaktualizovaném manuálu pro katalogizaci článků v MARC21, dostupném na webu Národní knihovny (srov. ANDĚROVÁ, Ivana: *Metodika popisu článků ve formátu UNIMARC a MARC21*. Praha: Národní knihovna, 2007 [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: http://www.old.nkp.cz/pages/page.php3?page=oazp_metodika.htm). Metodické materiály, které by zohledňovaly potřeby nových katalogizačních pravidel RDA, jsou postupně uvolňovány na stránkách Národní knihovny (srov. NÁRODNÍ KNIHOVNA: *RDA*. Praha: Národní knihovna, 2015 [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/rda>).

bibliografie vznikají v různých typech softwaru — od různých databázových programů přes tabulkové editory až po běžné editory textové.

Následující oddíl by měl shrnout, jakých údajů je třeba si při zpracování bibliografického záznamu všimat, jaké nejčastější teoretické i praktické otázky jsou se zápisem daného typu údaje spojeny a navrhnout a popsat způsob zápisu jak případů základních, tak zejména složitějších. Nejprve přitom probereme obecné otázky interpunkce bibliografického záznamu a posléze postupně přiblížíme základní kategorie sledovaných údajů a v jejich rámci i příslušné konkrétní dílčí typy.

3.2.1 OBECNÁ INTERPUNKCE BIBLIOGRAFICKÉHO ZÁZNAMU

Při zpracování a sestavování bibliografie je třeba věnovat zásadní pozornost struktuře bibliografického záznamu a zejména jeho interpunkci, tj. používání dělicích a členících znaků. Z použitého členění bibliografického záznamu by měly být jednoznačně patrné případné závislostní vztahy mezi jednotlivými jeho částmi (alternace, podřazenost atp.) a stejně tak by mělo být ze záznamu zřetelné, jaké údaje evidované při vlastním bibliografickém popisu dokumentu jsou převzaty přímo z něj a jaké vznikly přičiněním zpracovatele záznamu či sestavovatele bibliografie, neboť v obou případech jde o odlišnou kategorii údajů.

Důležitým předpokladem tvorby bibliografického záznamu je zároveň i korelace s existujícími souvisejícími normami, tj. zejména citační normou ČSN ISO 690, pravidly mezinárodního standardizovaného bibliografického popisu ISBD²⁷ a pravidly knihovnické katalogizace AACR2R,²⁸ popř. v ČR od května 2015 nově nasazovanými RDA,²⁹ a parametrům výměnného formátu MARC21.³⁰ Užívaná pravidla pro katalogizaci v knihovnictví se, pokud jde o zápis interpunkce, bohužel rozcházejí s citační normou ČSN ISO 690, a to mj. v případě

27 *ISBD International Standard Bibliographic Description*. Consolidated ed. Berlin: De Gruyter Saur, c2011.

28 *Anglo-americká katalogizační pravidla: druhé vydání, revize 1988*. Praha: Národní knihovna České republiky, 1994–2006.

29 Základní informace o RDA jsou k dispozici zde: <http://www.rdatoolkit.org/>, přístup je však zčásti zpoplatněn.

30 Průběžně aktualizované manuály ke katalogizaci bibliografických záznamů v MARC21 jsou k dispozici na webu Library of Congress (srov. LIBRARY OF CONGRESS: *MARC 21 Format for Bibliographic data*. Washington, D. C.: Library of Congress, 1999–2015 [cit. 2020-09-10]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/>). V českém prostředí jsou pak k dispozici následující tištěné publikace: *MARC 21: bibliografický formát*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003; *MARC 21: formát pro autority*. Praha: Národní knihovna ČR, 2004.

zápisu levostranné mezery před interpunkčním znaménkem. Knihovnické standardy před interpunkčním znaménkem ve vybraných normovaných situacích mezeru předepisují, norma ČSN ISO nikoli. Tuto skutečnost respektujeme i v textu metodiky, tj. v katalogizačním záznamu dokumentu v souladu s knihovnickými normami (a tím pádem i v souladu s nastavením automatizovaných knihovních systémů) levostrannou mezeru předepisujeme, v případě speciálních bibliografií a vlastních citací dokumentu ji rušíme.

Uvažujeme přitom i o dílčích úpravách a doplňcích těchto norem tam, kde je to pro potřeby oborové analytické bibliografie nezbytné, popř. kdy oficiální zápis dle normy komplikuje či zneřehledňuje vytváření bibliografií specializovaných nebo orientaci v nich. Návrhy formulované v této metodice mají přitom především charakter doporučení, volba konkrétního řešení plně spočívá na zpracovateli jednotlivé bibliografie a jeho potřebách. Ostatně i norma ČSN ISO 690 řadu svých řešení podává jako doporučení, nikoli preskriptivní pravidlo.

Používanou interpunkci v rámci jakékoli konkrétní zpracovávané bibliografie je však rozhodně nutno používat normovaně, a pokud možno ji neměnit, neboť každé vychýlení z pravidla pochopitelně může mást nejen její uživatele, ale zároveň též komplikovat její následnou redakci, správu a automatické strojové zpracování, zejména tvorbu přístupových rejstříků. Klíčovými požadavky, které je třeba na používání bibliografické interpunkce klást, jsou proto jednotnost, přesnost a přehlednost.

Pro potřeby oborové bibliografie používáme se specifickým významem následující interpunkční znaménka:

- [ ] = hranaté závorky
- () = kulaté závorky
- / = lomítko
- = pomlčka

Každý z těchto znaků nese v bibliografickém zápisu určitý specifický význam, a je proto žádoucí jej na daném místě a v dané funkci užívat jednotným způsobem.

Nejpodstatnějším interpunkčním znaménkem pro zpracování analytické bibliografie jsou hranaté závorky — [ ], do nichž zapisujeme jakýkoli údaj, který v dané popisné jednotce není explicitně uveden, a doplňuje jej tedy zpracovatel bibliografie z jiných pramenů či jej uměle vytváří, protože jej buďto nelze z dostupných pramenů jednoznačně verifikovat, nebo vůbec neexistuje. Při zápisu bibliografického záznamu pro databázové zpracování bibliograf hranatých závorek užívá zejména pro případné doplnění osobní identity autora

krytého šifrou či pseudonymem, pro vyjádření chybějícího slovního popisu autorské role, popř. v bibliografické citaci pro zápis údaje, který explicitně není uveden u otisku popisné jednotky (např. neotištěné číslo stránky), byť je chybějící hodnota evidentní, avšak nelze ji doložit konkrétním autentickým dokladem (např. uměle doplněné datum vydání či jiná část popisných bibliografických údajů v případě chybějící obálky).

Ve specializovaných bibliografiích pak do hranatých závorek zapisujeme i další údaje, jimiž daný dokument doplnil bibliograf, tj. zejména anotaci a žánrovou charakteristiku. V případě potřeby se do hranatých závorek zapisují i další excerptorovy poznámky a vpisky. V rámci elektronických databází lze hranaté závorky na potřebné místo u daného výstupního formátu doplnit automaticky. Specifické využití pak hranaté závorky nacházejí při zpracování básní pro literární bibliografie, kdy do hranatých závorek normovaně zapisujeme incipit, tj. první verš dané básně. Tento údaj totiž v některých případech může sloužit k identifikaci dané básně lépe než její vlastní název, který se nezdědka mění a upravuje.

Další zmiňovaná interpunkční znaménka využíváme u zápisu tzv. bibliografické citace, a to pokud možno tak, aby vyjadřovala sémantický a hierarchický vztah jednotlivých jejích částí mezi sebou. Oproti výše zmiňovaným normám pro knihovnictví či odborné publikování pro potřeby oborové analytické bibliografie chápeme odlišně zejména význam a zápis kulatých závorek³¹ — v bibliografické citaci do nich pravidelně zapisujeme alternativní číslování, ať už se vztahuje k označení ročníku, roku, svazku či čísla daného periodika; na straně druhé kulaté závorky nezapíšíme, pokud mají ve zdrojovém dokumentu čistě typografický charakter, tj. většinou u zápisu šifer, podnázvu, čísel stran atp.

Normovat při zápisu bibliografické citace zároveň doporučujeme využití lomítka a pomlčky:

31 Dle metodiky pro katalogizaci článků, dostupné na webu Národní knihovny, by se do kulatých závorek mělo zapisovat formalizované datum vydání daného zdrojového dokumentu. Tento způsob zápisu nepovažujeme za šťastný ze tří důvodů:

- zaprvé je tímto způsobem zápisu „zablokována“ možnost zapsat údaj o alternativním číslování v případě titulů periodik, která užívají dvojího souběžného číslování;
- zadruhé pak formalizované datum ve tvaru RRRRMMDD neodpovídá zápisu údaje na zdrojovém dokumentu a uživatele při vyhledávání dokumentu nutí údaj převádět do uměle vytvořené podoby, což může vést k případným chybám či omylům; datum ve strojově vyhledatelné podobě je navíc ve formátu MARC21 v tomtéž záznamu zapisováno i v jiných polích;
- zatřetí by se pak v praxi mohly vyskytnout takové případy zápisu bibliografických citací, v jejichž rámci by byly kulaté závorky využity několikrát a navíc v různých funkcích, což by komplikovalo přehlednost záznamu a orientaci v něm.

- / = pomocí lomítek zapisujeme sounáležitost (dvojčíslo či jiné vícenásobné číslo, přestupný ročník atp.)
- = s pomlčkou pak zapisujeme interval (typicky rozsah stran, ale též rozsah čísel u souborného zápisu článku na pokračování atp.)

Obtíže tu při bibliografickém zpracování způsobuje zejména nejednotný způsob zápisu přímo ve zdrojových dokumentech, které zejména dvojčísla zapisují oběma výše uvedenými způsoby. Pro potřeby jednoznačného bibliografického popisu však doporučujeme zápis normovat a oba případy důsledně odlišovat. Podrobněji se k dílčím otázkám interpunkce ještě dostaneme přímo u popisu jednotlivých dílčích částí bibliografického záznamu.

3.3 STRUKTURA BIBLIOGRAFICKÉHO ZÁZNAMU

Účelem této kapitoly není podat detailní katalogizační pravidla, v tomto odkazujeme na oficiální standardy, tj. pravidla RDA, popř. starší tzv. angloamerická katalogizační pravidla AACR, resp. jejich druhé vydání označované jako AACR2R, pravidla bibliografického popisu ISBD a katalogizační formát MARC21, popř. jejich průběžně aktualizované české interpretace. Spíše než otázky jak zapsat se chceme v této části věnovat otázky co a proč podchycovat či ukázat řešení základních i specifitějších problémů, s nimiž se lze při bibliografickém popisu analytického materiálu setkat.

V následující části nehodláme formulovat obecné zásady pro vytváření jednoho univerzálního výstupu pro všechny jednotlivé typy bibliografií a ani to neshledáváme praktickým. V dnešní praxi se totiž bibliografické záznamy pořizují primárně v podobě databáze, která umožňuje vytvářet poměrně značné množství polí pro zápis všech potřebných informací a významových vztahů mezi nimi, popř. exportovat příslušná data v několika přednastavených formátech a zobrazovat je různými způsoby dle konkrétních potřeb daného uživatele.

Potřeba převádět všechny podchycené údaje, které tvoří daný záznam, včetně údajů kódovaných, perzistentních identifikátorů a pomocných databázových polí do podoby jednorozměrného lineárního záznamu prakticky vůbec nebývá pocítována, resp. záznam ve své úplnosti slouží především pro potřeby poučených katalogizátorů a odborných informačních pracovníků, kteří dokážou interpretovat veškeré jeho dílčí součásti. Pro běžného uživatele jsou naopak nejzásadnější základní popisné údaje o daném dokumentu (autor, název,

zdrojový dokument), jejichž normované řazení stanovují pravidla ISBD, popř. jeho věcný popis, a zbylé údaje sloužící pro identifikaci záznamu v bázi, různá systémová pole atp. pro něj mají jen marginální význam.

Z praktického hlediska je možné údaje vlastního bibliografického záznamu rozdělit do několika dílčích kategorií. V souladu s obecně užívanou knihovnickou terminologií tak vydělujeme popis jmenný, který podchycuje veškeré identifikační údaje o daném dokumentu, tj. zejména údaje o autorech, informace o názvu a pro analytický materiál pak jako specifickou součást i údaje o umístění popisovaného dokumentu v rámci hostitelské jednotky, a popis věcný, který podchycuje obsahovou charakteristiku dokumentu a interpretuje jej na základě obsahové analýzy, a jako samostatnou vydělujeme též kategorii pomocného databázového popisu, tj. různé identifikační údaje o původu záznamu, systémová a pomocná pole atp.

Důležitá je přitom zejména distinkce mezi jmenným a věcným popisem: zatímco v prvním případě se registrují objektivně dané údaje, tj. takové, které lze nalézt přímo v dané popisné jednotce, věcný popis je mnohem více záležitostí subjektivní a výrazem vlastní tvůrčí aktivity autora záznamu. Záleží přitom na jeho vlastnostech a zkušenostech, nakolik funkčně a fundovaně je schopen daný dokument charakterizovat a popsat. Pomocné databázové údaje pak neobsahují informace související přímo s popisovaným dokumentem, ale obsahují informace nutné pro identifikaci a správu záznamu v rámci dané databáze; proto se jim budeme věnovat jen velmi stručně.

Na tomto místě je třeba usouvztažnit naše dělení s předchozím dělením Mackovým,³² poněvadž se oba pohledy poněkud liší. E. Macek totiž ve své práci vyděloval následující části bibliografického záznamu:

- 1) záhlaví
- 2) vlastní bibliografický záznam, složený ze dvou částí (označovaných poněkud nešťastně jen vágně jako „první“ a „druhá“)
- 3) anotace

Rozdíl v členění bibliografického záznamu je tu zřetelně dán odlišnou technikou zpracování (excerpční lístek vs. databázový záznam). V databázovém zpracování nehraje záhlaví, tj. vstupní údaj pro řazení lístku, zdaleka takovou roli jako u lístkových excerpt, poněvadž každou databázovou rešerši je obvykle

---

32 MACEK, Emanuel: *Bibliografie české beletrie a literární vědy: metodická příručka*. Praha: Ústav pro českou literaturu ČSAV, 1969, s. 27.

možné dle potřeby online seřadit dle několika volitelných kritérií. Jako o samostatné kategorii proto v této metodice o volbě hlavního záhlaví neuvažujeme, navíc je volba hlavního záhlaví jednoznačně ošetřena pravidly zápisu údajů do formátu MARC21. Obě Mackem popsané části vlastního bibliografického záznamu, tj. údaje o autorovi a názvu a informace o zdrojovém dokumentu, odpovídají naší kategorii jmenného popisu, která se sice v tyto dvě skupiny údajů rozpadá, avšak shledáváme šťastnějším využití jednoznačnější terminologii a oblast jmenného popisu na dvě dílčí podčásti nedělit. Konečně pak Mackova anotace tvoří závažnou, nikoli však jedinou část popisu věcného, který se však v podobě lístkové kartotéky nemohl rozvinout natolik sofistikovaně, jako je tomu v případě bibliografie databázové.³³

3.3.1 JMENNÝ POPIS

Předmětem jmenného popisu je komplexní bibliografická deskripce dané popisné jednotky (v případě oborové bibliografie jde v souladu s výše řečeným zejména o články, ale též nesamostatné části knih, knižní publikace jako celek a další typy dokumentů), tj. evidence veškerých dostupných a objektivně existujících údajů, které umožňují její identifikaci, zejména pak údajů o autorech a jejich podílu na vzniku dané popisné jednotky, údajů o názvu a pro potřeby analytické bibliografie pak jako specifické součásti též údajů o hostitelské jednotce daného dokumentu.

3.3.1.1 AUTORSKÉ ÚDAJE (HLAVNÍ AUTOR, VEDLEJŠÍ AUTOŘI, ŠIFRA)

Evidence autorských údajů pro potřeby analytické bibliografie se většinou kryje s postupy bibliografického popisu používaného v knihovnictví. Pro po-

---

33 Nelze však říci, že by E. Macek problematiku věcného popisu vůbec neřešil. Jeho analogii v prostředí lístkové kartotéky tvořily v rámci Retrospektivní bibliografie dvě samostatné části – odkazová osobní a odkazová předmětová, které tvoří jakýsi předstupeň dnešního věcného popisu. Zatímco odkazová osobní kartotéka funguje v zásadě jako plnomocný ekvivalent dnešního vyhledávání dle hodnoty předmět – osobní jméno (počtem záznamů jde dokonce o největší část kartotéky retrospektivní bibliografie, byť část autorskou převyšuje jen nepatrně a v tomto srovnání nejsou mezi lístky autorské části započítány záznamy dokumentů s nedešifrovaným autorem), předmětová kartotéka zřetelně ukazuje limity, na které správa takto vymezené části lístkové kartotéky naráží (opakovaná existence příbuzných záhlaví, nejednotná kritéria přiřazování věcných hesel, která někdy byla vymezena příliš obecně, někdy naopak příliš podrobně), nesouměrné hierarchické členění jednotlivých částí atp.).

třeby analytické bibliografie podchycujeme všechny osoby či korporace, které se na daném dokumentu autorsky podílely v jakékoli roli. Evidujeme zejména všechny původce v rolích hlavního autora a stejně tak původce v základních autorských rolích vedlejších (editor, překladatel, redaktor atp.). Obvykle vynecháváme pouze osoby s okrajovým autorským podílem (překladatel resumé, jazykový redaktor atp.), a to zejména, pokud je jejich role na vzniklém textu ryze technická a dotýká se nijak aktivně nepodíleli na jeho formulaci či grafické úpravě. Často navíc takovéto osoby nejsou uvedeny vůbec. Autory doprovodných ilustrací či fotografií obvykle zapisujeme tehdy, jsou-li v daném zdrojovém dokumentu explicitně zmíněni, popř. jde-li o osoby veřejně obecně známé nebo jde-li o obrazový materiál něčím výjimečný.

Dílčí výjimku z tohoto pravidla představují zejména ankety či kolektivní provolání, u nichž lze počet zapisovaných osob v případě jejich nadměrného počtu omezit pouze na ty, které jsou relevantní pro daný obor či celkový společenský kontext; tuto skutečnost je však třeba zmínit v anotaci a nikdy přitom nelze vynechat osobu/y s hlavní autorskou odpovědností (např. autora textu petice atp.).

Jméno původce pak dále u vedlejších autorských rolí při zápisu údajů o odpovědnosti doplňujeme o slovní vyjádření dané role tak, aby byl autorský podíl dané osoby v záznamu jednoznačně vymezen a byl jednoznačně identifikovatelný. Pro potřeby oborové bibliografie přitom podchycujeme údaje o autorství z jakéhokoli relevantního pramene. Výchozím pramenem pro popis daného dokumentu je nám jeho konkrétní fixovaná realizace, tj. otisk, vyvěšení na webu atp., sekundárními prameny popisu nám jsou jakékoli další relevantní zdroje, odkud lze tento typ informací čerpat, zejména pak ty, které se vyskytují ve stejném zdrojovém dokumentu (obsah, související článek, doprovodné paratexty jako resumé, medailony autorů atp.), využít však lze i další prameny jako obsah celého ročníku, informace k danému textu v jiných číslech daného periodika atp. Mezi sekundárními prameny popisu nijak dále nehierarchizujeme, pakliže ale daný údaj není uveden jako přímá součást u otisku daného dokumentu, uvádíme sekundární zdroj, odkud danou informaci přebíráme, v poznámce k danému záznamu.

Relevantní údaje lze ojedinele nalézt i v jiném typu pramenů mimo zdrojový dokument, např. v související korespondenci, archivní pozůstalosti atp. Takovéto případy ovšem dohledáváme, je-li k tomu zvláštní důvod, tj. zejména při sestavování specializovaných bibliografií, popř. jsou neplánovaně zjištěny jako vedlejší výsledek odborného výzkumu. Samostatný výzkum za účelem zisku či doplnění singulární informace při průběžném zpracování oborové bibliografie

vzhledem k jeho časové náročnosti i značně nejistým výsledkům pochopitelně cíleně neprovádíme.

Při zápisu údajů o autorech přitom platí zásada, že slovní vyjádření autorské role přebíráme dle formulace u otisku daného článku, jakýkoli údaj získaný odjinud či vytvořený uměle signalizujeme uzavřením do hranatých závorek a zdroj informace případně uvedeme v související poznámce.

PŘÍKLAD:

MARC21, pole 245c – údaje o odpovědnosti:

Jaroslav Seifert ; [ilustrace] Cyril Bouda

Specializovaná bibliografie:

SEIFERT, Jaroslav: Název díla. [Ilustrace] Cyril Bouda.

Důsledně přitom doplňujeme zejména údaj o atribuci autorství v případě článků signovaných šifrou či pseudonymem a jazyk původního dokumentu v případě překladů. Pakliže osobní identitu dané šifry neznáme, uvádíme šifru v tom tvaru, v jakém je zapsána v dokumentu, vynechat lze jen znaky evidentně související s jeho typografickou úpravou (některé časopisy např. šifry pravidelně uzavírají do kulatých závorek, spojovníků atp.). Nedešifrované šifry při zápisu do databáze doplňujeme názvem zdrojového dokumentu v hranatých závorkách kvůli odlišení často se vyskytujících homonymních šifer v rámci přístupových rejstříků.³⁴

PŘÍKLAD:

Nedešifrovaná šifra:

MARC21:

1000 \$\$aB. W. \$\$c[Právo lidu]

24510 \$\$aSedmdesátka Roberta Šálka.\$\$cB. W.

Specializovaná bibliografie:

B. W.: Sedmdesátka Roberta Šálka.

34 Např. Česká literární bibliografie či Česká divadelní bibliografie využívají u záznamů šifer pro zápis názvu dokumentu podpole c v odpovídajících polích MARC21, tj. zejména v polích 100 a 700. Obecné normy MARC21 tuto situaci neřeší, popř. počítají s využitím autoritních záznamů.

Dešifrovaná šifra:

MARC21:

1001 \$\$aVrabec, Vlastimil\$\$d1925-\$\$7jk01150878

24510 \$\$aPozor na vlky v beránčím rouše.\$\$cvbc [=Vrabec, Vlastimil]

Specializovaná bibliografie:

vbc [=VRABEC, Vlastimil]: Pozor na vlky v beránčím rouše.

Osoby ve stejné vedlejší autorské roli od sebe v údajích o odpovědnosti vzájemně oddělujeme čárkou a zapisujeme v tom pořadí, v jakém byly zapsány v popisné jednotce, osoby v různých autorských rolích oddělujeme středníkem (v katalogizačním záznamu doplněném o levostrannou mezeru). Pokud má popisná jednotka více hlavních autorů, zapisujeme ve specializované bibliografii kvůli snadnější orientaci uživatele všechna jména jednotlivých osob v invertovaném tvaru a příjmení zvýrazníme verzálkami; vzájemně je oddělujeme pomlčkou.³⁵

Podílel-li se na vzniku dané popisné jednotky hlavní autor ještě v jiné autorské roli, spojujeme slovní vymezení obou z nich spojkou „a“ a středníkem je vzájemně neoddělujeme. Roli hlavního autora v případě potřeby v tomto případě lze uvést např. doplňkem [text].

PŘÍKLAD:

MARC21:

24510 \$\$aPomník.\$\$c[text a ilustrace] Jiří Brdečka

Specializovaná bibliografie:

BRDEČKA, Jiří: Pomník. Ilustrace týž.

Pakliže je jméno autora textu uvedeno přímo v jeho názvu, není je nutné znovu uvádět do samostatného pole.

35 Norma ČSN ISO doporučuje druhé a další jméno zapisovat v tvaru neinvertovaném a bez verzálek, tento postup se nám však nejeví jako zcela praktický, (a) protože mohou nastat situace, kdy v tomto zápise nelze zcela jednoznačně odlišit příjmení a křestní jméno (příjmení mající podobu křestních jmen, jména cizí a exotická) a (b) čárka je u hodnot stejné kvality použita na stejném místě k různým účelům, tj. nejprve k oddělení jména a příjmení, posléze pak od sebe odděluje jednotlivá jména.

PŘÍKLAD:

MARC21:

1001 \$\$aBednář, Kamil,\$\$d1912-1972\$\$7jk01011314

24510 \$\$aZ nových veršů Kamila Bednáře

Specializovaná bibliografie:

Z nových veršů Kamila Bednáře.

Zápis údajů o autorské odpovědnosti představuje asi jeden z nejnvýraznějších rozdílů mezi databázovým a textovým zpracováním bibliografie, poněvadž jde v zásadě o jediný případ, kdy je u obou způsobů zápisu žádoucí uvádět danou hodnotu dvěma způsoby. Zaprvé v reprezentativní formě, tj. takové, kterou dotyčný veřejně užívá nejčastěji nebo je pod ní obecně znám (většinou reprezentativní podoba jména odpovídá zvolenému hlavnímu záhlaví záznamu dané osoby v databázi národních autorit; v MARC21 jejímu zápisu odpovídají pole 100 a 700 s normovanou podobou zápisu záhlaví, u tištěných bibliografií zase jméno autora bývá většinou řazeno na klíčové první místo záznamu, neboť jde o zřejmě nejnvýraznější orientační údaj pro vyhledávání a orientaci ve vlastní bibliografii). Zadruhé pak v diplomatické podobě, tj. takové, která se vyskytuje v původním prameni popisu (v MARC21 jejímu zápisu odpovídá pole 245c pro zápis údajů o odpovědnosti, v tištěné bibliografii zase tento typ údaje bývá v případech, kdy se daná podoba jména liší od podoby reprezentativní, uváděn společně s ní, a to tak, že diplomatický přepis podoby daného jména je v hranatých závorkách doplněn podobou reprezentativní, jak již bylo naznačeno ve výše uváděných příkladech).

3.3.1.2 NÁZVOVÉ ÚDAJE (NÁZEV, PODNÁZEV, NÁZEV ČÁSTI ATP.)

Názvové údaje zapisujeme dle pravidel knihovnického popisu na základě údajů, které jsou uvedeny v dané popisné jednotce. U analytického materiálu většinou nacházíme relativně jednoduché kombinace základních typů názvů, zejména hlavního názvu a podnázvu. Od podnázvu je však potřeba důsledně odlišovat tzv. perex, tj. základní stručné shrnutí článku, které v soudobých periodikách obvykle následuje ihned za názvovou informací a bývá od ostatního textu článku typograficky odlišeno. Odlišení perexu od podnázvu bývá v některých případech již značně obtížné, obecně však lze perex vymezit dvěma hlavními poznávacími rysy:

- 1) na rozdíl od názvu často mívá charakter věty, nikoli slovní fráze
- 2) v typografické úpravě názvů článku jde hierarchicky až o třetí úroveň

Zejména v odborných periodikách je pak poměrně často uváděn název souběžný, tj. ekvivalentní název v jiném jazyce, nejčastěji pak v jinojazyčných variantách obsahů daných čísel, v rámci resumé atp. V těchto případech lze zřejmě doporučit řešení užívané při české literární bibliografii, tj. souběžný název uvádět pouze v případě, kdy je uveden u otisku daného dokumentu přímo u hlavního názvu, popř. jde o dvojjazyčný článek či synoptický překlad téhož dokumentu. Souběžný název tedy neuvádíme, vyskytuje-li se jen v některém ze sekundárních pramenů popisu (obsah, obálka atp.). Pokud bychom totiž brali v potaz i překlad hlavního názvu vyskytující se u sekundárních pramenů popisu, vznikl by zejména u odborných časopisů, které otiskují resumé či obsahy nezřídka ve více než jednom jazyce, poměrně závažný problém, neboť by neúměrně narostla délka podchycované informace. Je však pochopitelně na zvážení zpracovatelů dané oborové bibliografie, zda tuto informaci v databázi evidovat či nikoli, poněvadž se jedná o poměrně významný údaj, který by zejména v případě specializovaných databází s mezinárodním přesahem, orientujících se primárně na odbornou literaturu, mohla uživatelská komunita uvítat.

U analytického materiálu se na rozdíl od publikací knižních též příliš často nesetkáváme s potřebou zapsat do názvových údajů pořadí a název části daného dokumentu. Excerpovaná popisná jednotka se totiž v rámci oborových bibliografií většinou zpracovává jako celek, potřeba zapsat jen vybraná pokračování je mnohem řidší a narážíme na ni spíše výjimečně, např. v případech seriálových portrétů osobností vybraného regionu, z nichž pro danou bibliografii zpracováváme jen vybraná jednotlivá pokračování o oborově zajímavých osobnostech.

S variantními názvy se na rozdíl od knih u analytického materiálu také setkáváme jen výjimečně, a to zejména v případech, kdy se liší název u otisku článku a v obsahu či na obálce, nebo při otisku různých pokračování téhož článku. Příležitostně tuto situaci můžeme zaregistrovat v denním tisku, kdy je např. na titulní stránce uveřejněna základní krátká zpráva s názvem, který byl z důvodů úspory místa či jiné typografické potřeby zkrácen, uvnitř vydání pak následuje zpráva rozvitější s názvem podrobnějším. V tomto případě pochopitelně podchycujeme názvy oba s tím, že jako hierarchicky vyšší bereme ten, který je uvedený u prvního pokračování.

Komplikovanější může být tato situace v případě paralelního otisku téhož článku v tištěném zdroji a jeho online mutaci, neboť názvy obou variant se

poměrně často — byť leckdy nepatrně — liší. V tomto případě bereme v závislosti na konkrétní situaci za primární buď otisk chronologicky starší, nebo otisk v tištěné verzi s tím, že v záznamu vždy zmiňujeme existenci alternativní verze daného dokumentu, např. po návštěvě „Též in:“.

UMĚLE VYTVÁŘENÉ NÁZVY

V bibliografické praxi lze při analytickém zpracování nalézt případy, u nichž je vhodné sáhnout k vytvoření názvu umělého. První velkou skupinu takovýchto dokumentů tvoří články bez vlastního názvu; většinou jde o krátké zprávy z denního tisku či drobnější zprávy v pel-mel rubrikách časopisů, které nebyly z důvodu úspory místa a menší závažnosti opatřeny názvem samostatným. V tomto případě excerptor vytváří název ve formě incipitu, tj. jako název použije první sémanticky ucelenou frázi od začátku textu daného dokumentu. Takto vytvořený umělý název tedy většinou končí buď prvním podstatným jménem, nebo obsahuje první větnou frázi textu. Zapisujeme jej do hranatých závorek a před pravou z nich uvádíme tři tečky, aby bylo patrné, že jde o doplněk excerptora. Jen ve výjimečných případech, kdy by uměle vytvářený název byl příliš dlouhý, je možné přímo v něm část textu vypustit. Nikdy ale přitom nelze vypustit jedno z prvních pěti slov.

PŘÍKLAD:

[92 fotomontáží Miroslava Huptycha...]

[A dny běží – v nitru času všudypřítomného, ...]

[Kdo je ten tajemný dr. Aude? ...]

Druhou velkou skupinu případů, kdy uměle vytváříme nový název, představují recenze. Recenze bývají pro oborové bibliografie jedním z nejčastějších typů zpracovávaných dokumentů, norma jejich zápisu v jednotlivých časopisech je však značně kolísavá. Některé časopisy mívají pro recenze samostatný název, jiné recenzi uvádějí jen různě podrobnou bibliografickou citací recenzované publikace. Právě ve druhém případě je možno vytvářet název umělý, abychom se vyhnuli zápisu příliš dlouhého názvu s řadou redundantních údajů, které je stejně třeba zopakovat v příslušném poli pro recenzovaný dokument (zejména údaje fyzického popisu, ISBN, jméno edice, ale i údaje nakladatelské). V těchto případech při České literární bibliografii zapisujeme uměle vytvářený název obsahující jméno autora/ů a název dané knihy, uzavřené v hranatých závorkách.

PŘÍKLAD:

[Jan Balabán, Černý Beran]
 [Karel Hynek Mácha, Máj]

NÁZVY SOUBORNÝCH ČLÁNKŮ

Specifickou problematiku analytického materiálu tvoří články souborné, tj. případy, kdy je pod jedním společným názvem otištěno několik textů dílčích, mnohdy různé povahy a od různých autorů. Často se v těchto případech jedná o různá komponovaná pásma k jubileím významných autorů, výročí důležitých událostí, soubor textů představující vybranou národní literaturu atp. Jako základní jednotku pro databázový popis v tomto případě volíme primárně souborný název, jednotlivé dílčí části pak zapíšeme do příslušného pole (v MARC21 pole 505) včetně údajů o jejich žánrové charakteristice a dílčí paginace. V případě obzvláště významných souborných článků, zejména takových, které obsahují rozsáhlejší a vzájemně výrazně heterogenní dílčí části, lze zvolit pro snadnější orientaci v databázi, zejména pokud jde o věcný popis, rozpis souborného článku na jednotlivé dílčí části, přičemž skutečnost příslušnosti k nadřazenému celku zřetelně signalizujeme v poznámce.

MEZITITULKY, RUBRIKA, TYPOGRAFICKÁ ÚPRAVA DOKUMENTU

S problematikou názvů pak úzce souvisejí tři další specifická témata — mezititulky, typografická úprava dokumentu a rubrika. Na úrovni základního záznamu obvykle mezititulky nezapisujeme, u některých typů dokumentů, zejména odborných studií, jich však lze využít jako vhodné osnovy při tvorbě anotace, neboť jejich prostřednictvím je obvykle možno popisnou jednotku poměrně dobře charakterizovat.

Pro některá periodika, obecně jde ve větší míře o časopisy padesátých a šedesátých let, časopisy o umění a kultuře atp., je charakteristická poměrně komplikovaná typografická úprava (různé použité fonty nadpisů, oddělení jednotlivých částí názvu od sebe, nadpisy zapisované např. na výšku atp.), která může významně znesnadňovat určení vlastního názvu textu, popř. jeho odlišení od názvu rubriky atp. V těchto případech je proto třeba, aby se excerptor důkladně obeznámil s obvyklou typografickou úpravou časopisu a své řešení konfrontoval s ostatními dostupnými prameny (zejména obsahem čísla a ročníku atp.), popř. své pochyby zanesl do poznámky a využil dostupné možnosti zápisu variantního názvu (v MARC21 pole 246).

S problematikou názvů je spojena i otázka zaznamenávání názvu rubriky. V MARC21 pro tento údaj samostatné pole není a ani v tištěných bibliografiích

většinou nebylo evidování rubriky pravidlem; většinou totiž jde články z téže rubriky relativně jednoduše dohledat v obsazích jednotlivých ročníků, které obvykle bývají právě dle rubrik tříděny. Alespoň výběrově však lze údaj o rubrice evidovat i v bibliografické databázi, popř. v bibliografii specializované, obzvláště jde-li o rubriku nějakým způsobem významnou, popř. o rubriku, jejíž název může významně přispět k charakteristice jednotlivých článků. Pro zápis rubriky pak využíváme příslušné poznámkové pole s jednotným návěštím.

PŘÍKLAD:

Rubrika: Zasláno.

Rubrika: Knihovnička.

Rubrika: Studie.

3.3.1.3 POPISNÉ ÚDAJE ZDROJOVÉHO DOKUMENTU

Problematika zápisu údajů o umístění popisované jednotky ve zdrojovém dokumentu je možná nejsložitější součástí techniky bibliografického záznamu vůbec. V tomto případě platí zřejmě ještě více než jinde nutnost zapisovat pokud možno všechny dostupné údaje, od pořadového čísla ročníku přes datum vydání až po stránku výskytu daného textu. Jen zdánlivě se přitom jedná o mechanickou reprodukci konkrétních údajů: řada titulů totiž používá pro označování svých dílčích vydání různé nestandardní postupy, atypičnosti či dílčí výjimky. Poučený bibliograf by je měl přitom být s to odhalit, identifikovat a náležitě popsat. Jakákoli chyba při zápisu popisných údajů zdrojového dokumentu totiž může znamenat komplikaci při dohledání konkrétního textu.

Popisné údaje zdrojového dokumentu tvoří následující dílčí položky, přičemž jejich výsledná podoba může být kombinací všech těchto hodnot nebo různou kombinací jen části z nich:

- 1) Název zdrojového dokumentu
- 2) Pořadové číslo ročníku
- 3) Chronologické označení ročníku, resp. deklarovaný rok vydání
- 4) Označení svazku
- 5) Označení čísla
- 6) Datum vydání
- 7) Údaje o příloze
- 8) Stránkový rozsah

Toto pořadí přitom odpovídá též základní posloupnosti zápisu jednotlivých částí při evidenci popisných údajů daného dokumentu pro potřeby jeho bibliografického zpracování. V následujícím přehledu postupně probíráme specifika každé jednotlivé dílčí položky včetně nejběžnějších i problematičtějších příkladů jejich zápisu. Zápis jednotlivých položek by měl být přitom zřetelně a logicky hierarchizován, tj. měl by postupovat od položky hierarchicky nejvyšší (názvu zdrojového dokumentu a čísla ročníku) až po položku hierarchicky nejnižší/nejkonkrétnější (stránkový rozsah). Jako členící znak oddělující jednotlivé údaje přitom v těchto případech využíváme čárku.

PŘÍKLAD:

Práce. Roč. 13, 1957, č. 299, 15. 12., s. 5

Literární noviny. Roč. 4, 1955, č. 44, 29. 10., příl., s. 2

Nová mysl. Roč. 10, 1956, č. 8, srpen, s. 875-880

Zápis popisných údajů zdrojového dokumentu se přitom snažíme přiblížit v co největší úplnosti, tj. tak, aby byly podchyceny všechny relevantní údaje pro identifikaci daného zdrojového dokumentu a jeho konkrétní části, a zároveň se snažíme podchytit i nejrůznější varianty jeho zápisu. V bibliografické praxi se zejména při citování použité literatury v odborných studiích lze samozřejmě často setkat s citací zkrácenou či minimální, tj. citací uzpůsobenou tak, aby dle ní bylo při zápisu minima nezbytných údajů možné daný dokument dohledat (např. denní tisk bývá uváděn jen v kombinaci datum vydání a stránka, u časopisů zase může být vedle stránky uváděn jen ročník atp.). Zkrácený záznam je sice úsporný z hlediska rozsahu či zápisu, zvyšuje se jím však riziko chyby při dohledávání daného dokumentu a mohou zmizet relevantní kontextové údaje, např. datum vydání daného periodika. Zatímco v případě použití úplné bibliografické citace je možné daný text namísto chybného data vydání variantně dohledat např. dle čísla, v případě citace zkrácené nám takovýto korlát mizí a daný dokument se posléze nemusí zdařit znovu nalézt. Zejména v případě denního tisku je pak uživatel postaven před nutnost odlistovat často obsáhlý časový úsek stránku po stránce. Zkrácené bibliografické citaci se proto doporučujeme obzvláště u článků z denního tisku vyhýbat nejen při zpracování oborových či specializovaných bibliografií, ale též při citování jednotlivých dokumentů v odborných pracích.

Na této obecné rovině ještě poznamenejme, že nejproblematictější součástí bibliografického popisu bývá zápis svazku, byť se jeho prostřednictvím označuje spíše menšina titulů. Svazek totiž může v bibliografické citaci fungovat

v několika odlišných rolích — od údaje hierarchicky nejvyšší úrovně v případě ročenek přes složitější případy vícestupňového popisu hierarchie daného dokumentu až po prostou náhradu údaje o čísle. Z pragmatických důvodů pak na rozdíl od citační normy ČSN ISO 690 i metodiky popisu článků pro databázi ANL v zápisu bibliografických popisných údajů čárkou oddělujeme i zápis chronologického označení ročníku/svazku a data vydání, byť se tyto údaje v drtivé většině případů vyskytují v korelaci s pořadovým číslem ročníku či svazku (první případ), nebo označením čísla (druhý případ) a zmiňované normy je uvádějí v kulatých závorkách.

NÁZEV ZDROJOVÉHO DOKUMENTU

Název zdrojového dokumentu je pochopitelně nejdůležitějším údajem sloužícím k jeho identifikaci, a patří proto při vytváření popisných údajů o zdrojovém dokumentu na první místo. Při zápisu názvu přitom platí následující obecná pravidla.

Při zápisu názvu dokumentu vždy upravujeme jeho zápis v případě, kdy je celý název daného periodika vytištěn pouze velkými nebo pouze malými písmeny. V těchto případech upravujeme zápis v souladu s pravidly pravopisu, tj. první písmeno velké, zbytek písmena malá, nejde-li o názvou zkratku, popř. není zápisu velkých či malých písmen užíváno příznakově jen u některých písmen názvu.

PŘÍKLAD:

Mladá fronta Dnes
Živel
LitENky
H7O

Při vytváření bibliografického záznamu článku nezapisujeme podnázev časopisu, a to především kvůli neúměrnému nárůstu délky tohoto typu údaje, jeho jisté redundanci i vzhledem k tomu, že podnázvy časopisů se relativně často mění a mohlo by tak dojít k určitému zmatení uživatele. Případné změny podnázvu daného periodika proto evidujeme pouze v databázi excerpovaných časopisů.

Pro odlišení časopisů s homonymními názvy postupujeme následovně. Pokud lze dva homonymní názvy časopisů odlišit pomocí dat vydání, která se podchycují v další části záznamu, tj. dané časopisy vycházely ve zřetelně odlišných časových obdobích, a nikoli souběžně, není je na úrovni názvu třeba

dále odlišovat. Pokud je však záměna titulu jakkoli možná (periodika s velmi obecnými názvy — *Kulturní zpravodaj*, *Kurýr*, *Most*; exilová varianta domácího časopisu, časopisy se stejným názvem vycházející ve stejné době atp.), je pro jednoznačnou identifikaci možné doplnit do kulatých závorek za název údaj o místě vydání daného periodika. U exilových periodik doporučujeme místo vydání v kulatých závorkách uvádět u názvu vždy.

PŘÍKLAD:

Studie (Řím) [exilový časopis]

Dialog (Praha) [vycházel s podnázvem „zprávy a materiály Kruhu překladatelů“ v letech 1957–1969]

Dialog (Most) [vycházel s podnázvem „měsíčník pro politiku, hospodářství a kulturu“ v letech 1966–1969 a 1991]

U novější produkce je možno pro odlišení jednotlivých titulů využít též k tomu určený perzistentní identifikátor ISSN, který bývá u bibliografických záznamů podchycujících aktuální produkci většinou vyplňován. Problém však představuje skutečnost, že ISSN bylo v českém prostředí zavedeno až od počátku sedmdesátých let 20. století³⁶, a řada starších titulů jej proto ve fyzickém exempláři neobsahuje.³⁷ Byť je o přidělení kódu ISSN možno požádat zpětně, pro sestavování specializovaných bibliografií týkajících se období převážně většiny 20. století a starších nemůže ISSN jako údaj dostatečně odlišující homonymní názvy časopisů fungovat a využíváme přednostně spíše předchozí řešení.

Specifický problém názvových údajů představují regionální mutace deníků. Obzvláště v minulosti byla obvyklá praxe, že daný titul vycházel v několika regionálních mutacích, jejichž obsahy se ne vždy musely zcela shodovat. Při

36 NÁRODNÍ KNIHOVNA: *Mezinárodní registrační systémy*. Praha: Národní knihovna, 2015 [cit. 2020-09-14]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/sluzby/sluzby-pro/isbn-ismn-issn>.

37 ISSN jsou v současnosti Českým národním střediskem ISSN přidělována i zpětně, zejména pro potřeby jednoznačné identifikace seriálových dokumentů při digitalizaci. O přidělení ISSN bylo žádáno i v průběhu práce na projektu Bibliografie české literatury 1945–1960, celkem takto byl kód ISSN doplněn u cca 20 titulů. Tento údaj pochoptelně ale není uveden ve fyzickém exempláři daného periodika a je tak využitelný zejména při cílené retrokatalogizaci starších titulů v rámci větších bibliografických projektů. U projektů individuálních bývá ISSN využíváno dle oborových zvyklostí, popř. dle povahy zpracovávaného materiálu. Ve specializovaných bibliografiích pokrývajících období zhruba do osmdesátých let 20. století a starší tak obvykle uváděno není, neboť pro toto období nejde o dostatečně vypovídající údaj.

excerpci proto volíme primárně takové vydání, které lze označit jako nepřiznakové (v českém prostředí vydání pražské, vydání české atp.; v případě moravských deníků mutaci brněnskou atp.). Chceme-li podchytit článek z jiné než primární regionální mutace (v českém prostředí obvykle pražská či česká), podchytíme tuto informaci hned za názvem daného periodika zápisem názvu mutace, popř. místa jejího vydání.

PŘÍKLAD:

Svobodné slovo (Brno)

Při bibliografickém zpracování časopisu můžeme narazit též na případy změn jeho názvu. V těchto situacích do bibliografického záznamu popisných jednotek v něm otiskovaných zapisujeme tu podobu, která je uvedena v dané popisné jednotce. Předchozí/následující název periodika podchycujeme opět nikoli na úrovni bibliografického záznamu jednotlivého článku, ale v záznamu daného periodika v databázi excerpovaných časopisů. Podchycujeme přitom veškeré změny názvu, obzvláště takové, které zakládají nové číslování ročníků — v tomto případě se většinou jedná o dva formálně samostatné tituly, a je tedy třeba daný údaj zapsat nikoli jen jako další možnou variantu názvu k výchozímu záznamu (MARC21, pole 246), ale pořídit záznam samostatný a ten provázat se záznamem předchozího titulu pomocí příslušných polí pro propojení dokumentu (MARC21, pole 780 a 785). V průběhu času v českém prostředí takto vycházelo několik samostatných časopisů se stejným titulem a vazba mezi jednotlivými řadami byla velice volná — z neznámějších titulů jde např. o *Lumír* či *Světozor*. Naopak např. *Časopis Národního muzea* v průběhu času změnil svůj název několikrát, aniž by přitom opustil původní užívanou kontinuální řadu označování ročníků.

S problematikou názvů souvisí i tzv. název souběžný, tj. ekvivalent hlavního názvu v jiném jazyce. Pro zachycení souběžného názvu přímo v databázovém záznamu lze využít některé z následujících řešení, popř. obě současně:

- 1) souběžný název uvádět s příslušnou interpunkcí hned za název hlavní
- 2) souběžný název uvádět do speciálního pole (pro MARC21 definované národní pole 947)

Výhodou prvního způsobu zápisu je to, že dané údaje zůstanou zapsané společně, a jsou tedy využitelné i pro následný export, výhodou způsobu druhého je, že zakládá samostatnou položku v příslušném rejstříku i pro souběžný název. Varianta první je vhodnější spíše pro zápis souběžných názvů u časopisů,

varianta druhá pak pro zápis souběžných názvů u monografií a sborníků, popř. souběžných názvů příliš rozsáhlých, které by neúměrně rozšiřovaly bibliografický záznam.

POŘADOVÉ ČÍSLO ROČNÍKU

Pořadové číslo ročníku daného periodika je základní orientační i identifikační součástí vlastního popisného členění zdrojového dokumentu. V základní a nejčastější variantě jsou ročníky průběžně číslovány vzestupně od prvního výše, avšak i u tohoto zdánlivě jednoduchého pravidla můžeme při bibliografické práci najít řadu drobnějších i komplikovanějších problémů.

Nejčastějším z nich je zřejmě alternativní číslování ročníků, tj. situace, kdy je ročník daného periodika z nějakého důvodu označován dvěma paralelními číselnými řadami. Nejčastěji k této situaci dochází v případě, kdy bylo vydávání časopisu po určité odmlce obnoveno, nebo kdy se fakticky zcela nový titul formálně hlásí k návaznosti na předchozí periodikum stejného názvu. Obvykle v tomto případě uvádíme jako první číslo nižší, tj. údaj o neaktuálnějším zahájeném označování ročníků, za nímž v kulaté závorce následuje alternativní údaj.

PŘÍKLAD:

Listy filologické. Roč. 9 (84), [...]

Sborník Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci. Roč. 3 (62), [...]

Národopisný věstník československý. Roč. 2 (35), [...]

Lidové noviny. Roč. 1 (46), [...]

Podobně ne zcela výjimečným případem je neuvedení pořadového čísla ročníku vydání. Jako dva hlavní důvody neuvedení tohoto údaje můžeme označit následující:

1) Opomenutí či chyba

Tento případ může nastat prakticky kdykoli, zejména pak u periodik méně profesionálně vedených či procházejících nějakou významnou změnou (zásadnější proměna redakce, přechod k novému vydavateli atp.). Pokud pořadové číslo ročníku není uvedeno pro jeden či několik málo ročníků v souvislé řadě, přičemž se redakce po této pauze k průběžnému číslování vrátí se započtením ročníků, které fakticky nebyly průběžně číslovány, lze pro snadnější orientaci v souvislé řadě periodika doporučit v bibliografických záznamech zápis neuvedeného pořadového čísla ročníku doplnit do hranatých závorek. Tento postup lze doporučit zejména pro retrospektivní excerpci, tj. pro situaci, kdy bibliograf

ví, že se dané periodikum po určitém čase k průběžnému číslování vrátilo. V případě takovéto změny u periodika aktuálně vycházejícího je spíše vhodnější pořadové číslo ročníku z bibliografického údaje vypustit a záznamy posléze zpětně upravit v momentě, kdy lze doložit návrat k původnímu číslování.

2) Záměrné neuvádění pořadového čísla ročníku

Tuto skutečnost nelze vnímat jako „chybu“ redakce, jež se pouze rozhodla využít pro označování jednotlivých souborů čísel svého periodika jiný způsob označení, který jí vyhovoval lépe. Nejčastějším takovýmto případem jsou ročenky, u nichž jedno číslo většinou odpovídá jednomu kalendářnímu roku; v těchto případech je pak hierarchicky nejvyšší součástí bibliografických popisných údajů označení svazku.

PŘÍKLAD:

Orlické hory a Podorlicko. Sv. 20, 2013, [...]

Druhou velkou skupinu pak tvoří ta periodika, která místo označení pořadí ročníku používají jako výchozí označení kalendářního roku.

PŘÍKLAD:

Zprávy Spolku českých bibliofilů. R. 1954, [...]

Specifickou skupinu pak vytvářejí periodika, u nichž je rok vydání obsažen přímo v názvu. V takovémto případě zapisujeme do bibliografického záznamu jako název zdrojového dokumentu údaj včetně měnícího se označení roku.

PŘÍKLAD:

My 68. Roč. 5, 1968, [...]

Pořadové číslo ročníku bývá zároveň údajem, kde můžeme často najít chybu vzniklou nepozorností redakce. Ježto jde o údaj měnící se jednou ročně, lze se občas setkat se situací, kdy tento údaj zůstal nezměněn a nový ročník začal vycházet se „starým“ označením ročníku předchozího a správný údaj je doplněn až po několika vydaných číslech. V takovýchto případech údaj o pořadí ročníku upravíme na náležitý a zapíšeme jej do []. K příslušným záznamům pak připojíme poznámku o chybném označení ročníku. Extrémním případem pak mohou být např. brněnské noviny *Rovnost*, které vycházely dokonce omylem po celý rok 1956 jako 71. ročník, ač takto byl označen již ročník předchozí z roku

1955, a roku 1957 pak navázal ročník označený jako 72. V případě takového „napravené chyby“ pak respektujeme údaj ve zdrojovém periodiku.

Je třeba proto na tomto místě důrazně upozornit na nutnost věnovat zvýšenou pozornost při zápisu těchto lecky jen mechanicky přebíraných údajů na začátcích nových ročníků jednotlivých periodik. Stejně snadno jako redaktor či tiskař může zejména v době elektronických databází založených na zápisu dat do předpřipravených šablon udělat chybu i excerptor. Proto je třeba zejména v lednu a v září, kdy většina periodik začíná své nové ročníky, přistupovat k průběžnému zpracování nových údajů se zvýšenou opatrností. Je zároveň velmi vhodné, aby u každého úvodního čísla nového ročníku zpracovávaného časopisu bibliograf ověřil správnost všech podchycovaných údajů v databázi excerptovaných časopisů a případně korigoval pozměněné údaje (změny podnázvu, změny v periodicitě vydávání časopisu, změny ve složení redakce atp.).

Specifickým případem zápisu nejen pořadového čísla ročníku, ale popisných údajů zdrojového dokumentu vůbec pak může být bývalý ústřední list KSČ *Rudé právo*, který vedle uvádění jemu náležejících popisných údajů v hlavičce každého čísla paralelně otiskoval i bibliografické popisné údaje deníku *Právo lidu*, na nějž od svého prvního vydání 21. září 1920 kvůli nevyjasněným autorskoprávním sporům formálně plynule navazoval. Tento případ je však natolik výjimečný a natolik obecně známý (před rokem 1989 byl tento den v oficiálním kalendáři označován jako významný den — den tisku), že se při běžném popisu záznamů z *Rudého práva* k bibliografickým popisným údajům uváděným pro *Právo lidu* nepřihlíží. V období do roku 1948 navíc původní *Právo lidu* vycházelo průběžně dále s velmi snadno zaměnitelným označováním ročníků a jednotlivých čísel, což může případně při práci s bibliografií vyvolávat nežádoucí záměnu obou titulů.

Významnějším problémem týkajícím se označování ročníků však je, že *Rudé právo* v návaznosti na datum svého prvního vydání měnilo ročník každoročně vždy k 21. září, přičemž však průběžné číslování jednotlivých čísel uvnitř ročníku bylo počítáno od 1. ledna do 31. prosince. Paradoxně tak nastává situace, kdy se průběžné číslování jednotlivých sešitů nekryje s hranicí pořadového čísla ročníku. Konkrétně to znamená, že v pořadí fakticky první číslo nového ročníku je např. v roce 1950 označeno jako č. 224 atp., což samozřejmě může této skutečnosti neznalou osobu poněkud zmást. Opět však jde o ojedinělý případ.

Výjimečně se může na místo označení „ročník“ využívat pro hierarchicky nejvyšší údaj bibliografických popisných údajů označení jiné. Např. časopis *Národní divadlo*, oficiální list největší české divadelní scény, používá pro tyto účely označení „sezona“, které logicky odkazuje k určující časové jednotce divadelního života. V případech takovýchto atypických označení je možné

uvádět tento údaj v bibliografické citaci nikoli zkratkou, která buď neexistuje, nebo nemusí být zpracovatelům databáze a ani jejím uživatelům konvenčně známa, ale plným textem.

PŘÍKLAD:

Národní divadlo. 125. sezona, 2007/2008, [...]

**CHRONOLOGICKÉ OZNAČENÍ ROČNÍKU /
DEKLAROVANÉ DATUM VYDÁNÍ**

Chronologické označení ročníku doplňuje pořadové číslo ročníku o konvenční údaj — konkrétní letopočet vydání —, a identifikuje tedy pořadové číslo ročníku na chronologické ose. Jde o údaj, kterým bývá opatřeno v zásadě každé periodikum, neboť na rozdíl od průběžného číslování ročníku či svazku umožňuje okamžitou a jednoznačnou identifikaci i zařazení daného dokumentu v čase. Chronologické označení ročníku proto sice ve většině případů z logických důvodů odpovídá jednomu kalendářnímu roku, přesto i zde se lze při bibliografické práci setkat s různými specifickými odchylkami.

Nejčastější z nich je tzv. přestupný rok vydání. Řada periodik, ve zvýšené míře tu jde o periodika spjatá se vzděláváním, časopisy pro děti a mládež či periodika divadelní, začíná svůj ročník z praktických důvodů nikoli lednem, ale až zářím, které je buď logickým mezníkem v chodu dané oblasti lidské činnosti (školní roky, divadelní sezony atp.), nebo lépe odpovídá praktickým potřebám chodu redakce (např. u měsíčníků, které nevycházejí v průběhu prázdnin). V takovémto případě zapisujeme jako chronologické označení ročníku oba leto-počty oddělené lomítkem.

PŘÍKLAD:

Československo. Roč. 2, 1946/1947, [...]

Český jazyk a literatura. Roč. 65, 2014/2015, [...]

Pakliže chybí pořadové číslo ročníku, dostává se chronologické označení ročníku na první místo bibliografické citace. V tomto případě jej uvozujeme zkratkou „R.“ (= Rok), nikoli „Roč.“ (= Ročník).

PŘÍKLAD:

Zprávy Spolku českých bibliofilů. R. 1954, [...]

Okrajově se lze setkat i s případy specifitějšími, a to např. se situací, kdy chronologické označení ročníku zahrnuje úsek delší než jeden rok. K tomu může dojít v případech, kdy časopis kvůli ekonomickým potížím vycházel déle — např. literární časopis *Pramen* a jeho 5. ročník z let 1923/1925; či je formálně datován delším časovým úsekem jako např. sborník *Kvart*, jehož pátý svazek nese chronologické označení 1946/1949, nebo dvanáctý svazek *Sborníku filologického* s vročením 1940/1946 či poslední, 4. ročník obnoveného časopisu Zdeňka Nejedlého *Var*, pro nějž platí chronologické označení 1951/1953.

PŘÍKLAD:

Pramen. Roč. 5, 1923/1925, [...]
 Sborník filologický. Sv. 12, 1940/1946, [...]
 Var. Roč. 4, 1951/1953, [...]

Vyskytují se ale i specifické případy další, např. chronologické označení v jiném letopočtu. Tato možnost se týká např. židovských periodik: např. časopis *Židovská ročenka*, který vedle hlavní datace dle židovského kalendáře uvádí i leto-počet dle kalendáře křesťanského.

PŘÍKLAD:

Židovská ročenka. R. 5772 (2011/2012), [...]

Určitý problém může působit rozpor mezi deklarovaným datem vydání, tj. datem uváděným na obálce či jiném prameni popisu, obvykle v přímé spojitosti s ročníkem, a skutečným datem vydání, uváděným v tiráži. Tato situace může nastat zejména u ročenek, ve zvýšené míře se s ní pak můžeme setkat u vysokoškolských sborníků druhé poloviny 20. století, kdy občas docházelo k významnému opoždění reálného data vydání vůči datu deklarovanému. V tomto případě uvádíme do bibliografické citace přednostně deklarované datum vydání, skutečné datum vydání uvádíme do poznámky.

PŘÍKLAD:

Sborník filologický. Sv. 12, 1940/1946, [...]
 Datum vydání: 1946.

Sborník Národního muzea v Praze. Řada C, literární historie. Roč. 22, 1977, [...]
 Datum vydání: 1979.

OZNAČENÍ SVAZKU

Označení jednotlivých dílčích vydání daného periodika pomocí svazku se užívá k průběžnému označování dílčích exemplářů tohoto periodika do souvislé vze-
stupně číslované a neukončované číselné řady. Právě tato průběžnost a neukon-
čenost je hlavním znakem, který číslování pomocí svazku odlišuje od číslování
pomocí vlastního označení čísla, neboť to s každou změnou hierarchicky vyšší
části popisných údajů (většinou ročníku) začíná odznova. V praxi se však ozna-
čení pomocí svazku užívá ne zcela jednotně, a to v několika různých situacích:

- 1) označení pomocí svazku nahrazuje průběžné číslování ročníků (seriály
s periodicitou vydávání jeden rok, tj. typicky ročenky)
- 2) svazek tvoří prostřední stupeň mezi označením pomocí ročníku a ozna-
čením pomocí čísla v hierarchicky trojstupňovém označování jedno-
tlivých vydání periodika (několik starších periodik 19. a první poloviny
20. stol.)
- 3) svazek tvoří hierarchicky nižší část dvoustupňového označování jedno-
tlivých vydání periodika (de facto funguje na místě čísla, které pro tyto
účely není u daného titulu využito)

Periodika vydávaná jednou ročně

Nejčastěji se toto označení objevuje u seriálů s periodicitou vydávání jeden
rok, kde v podstatě supluje roli označení průběžného pořadí ročníku a každý
jednotlivý svazek tak odpovídá jednomu kalendářnímu roku. V tomto případě
proto zapisujeme označení svazku na první místo bibliografické citace, chro-
nologické označení roku následuje až za ním.

PŘÍKLAD:

Vlastivědný sborník Vysočiny. Oddíl věd společenských. Sv. 2, 1958, [...]

Trojstupňové popisné údaje

U starší excerpce lze příležitostně najít i složitější variantu hierarchického
označování jednotlivých dílčích částí periodika, a to třístupňovou strukturu
ročník–svazek–číslo. Její výskyt zaznamenáváme např. u dobově významných
literárních periodik, jako byla *Osvěta*, *Květy*, *Moderní revue* či *Proletkult*. U to-
hoto typu periodik postupujeme obdobně jako v případě předchozím, tj. ozna-
čení svazku řadíme až za označení chronologické. Za označením svazku pak
následuje jako podřazený článek v hierarchii označování jednotlivých exem-
plářů daného titulu označení čísla.

PŘÍKLAD:

Proletkult. Roč. 1, 1922/1923, sv. 2, č. 1 (27), [...]

Periodika označovaná kombinací ročník+svazek

Existují však i periodika, u nichž je využíváno jak průběžné číslování pořadí ročníku, tak průběžné číslování svazku, a tyto dvě řady si přitom vzájemně neodpovídají. Z aktuálně vycházejících titulů jde např. o sborník *Jižní Morava*, vycházející většinou jako ročenka. V několika případech však vyšly ročně svazky dva, proto se číslování pomocí ročníku a pomocí svazku rozcházejí.

Poněkud jiný případ představuje sborník *Střední Morava*, který zase většinou, avšak ne zcela pravidelně vychází dvakrát do roka. I v tomto případě zapisujeme označení svazku až za chronologické označení ročníku.

PŘÍKLAD:

Jižní Morava. Roč. 34, 1998, sv. 37, [...]

Střední Morava. Roč. 13, 2007, sv. 24, [...]

ČÍSLO

Číslem bývají typicky označována jednotlivá dílčí vydání periodika v průběhu hierarchicky nadřazeného časového úseku, tj. v drtivé většině případů ročníku, v některých případech i v rámci svazků (srov. předchozí oddíl). Toto číselné označování je v rámci tohoto nadřazeného celku průběžné, se změnou jeho hodnoty se ale na rozdíl od svazku začíná obvykle od začátku. Označení čísla pak obvykle bývá komplementárně doplňováno konkrétním datem vydání. V tomto případě tak platí obdobný vztah jako mezi pořadovým označením ročníku a jeho chronologickým označením, jen na úrovni o jeden stupeň nižší.

Pakliže je číslo zapsáno pomocí římských číslic, upravujeme způsob zápisu na číslice arabské. Zápis čísla jinak obvykle nebývá doprovázen zásadními komplikacemi, avšak na nejvýznamnější z nich upozorníme v následujícím přehledu.

Vícenásobná čísla

V určitých situacích (letní prázdniny, vánoční svátky atp.; nebo naopak ekonomické potíže či jiné organizační změny v chodu vydávání periodika) mohou být jednotlivá periodika vydávána v podobě vícenásobných čísel. Většinou jde o dvojčísla, vyšší počet sloučených čísel do jednoho bývá spíše výjimečný. Zápis vícenásobného čísla po formální stránce upravujeme do podoby nejnižší a nejvyšší číslo vzájemně oddělená lomítkem.

PŘÍKLAD:

Panorama. Roč. 26, 1951, č. 7/8, [...]

Slovanský přehled. Roč. 34, 1948, č. 1/2, [...]

Zpravodaj Šrámkovy Sobotky. Roč. 11, 1974, č. 3/5, březen/květen, [...]

Dvojitě číslování

Paralelní číslování není příliš obvyklým případem. V rámci téhož ročníku si totiž lze jen velmi složitě představit situaci, která by ke vzniku dvojího číslování mohla vést. S dvojitě číslováním se však můžeme setkat ve dvou hlavních modelových situacích, a to:

- a) pokud časopis průběžně čísloje jak čísla v rámci jednoho ročníku, tak v rámci ucelené řady od počátku vycházení; pak zapisujeme na první místo průběžné číslo počítané v rámci ročníku, do kulaté závorky za něj průběžné číslo počítané od počátku vycházení daného periodika

PŘÍKLAD:

LitENky. Roč. 5, 2008, č. 1 (33), [...]

Rock & pop. Roč. 10, č. 6 (188), [...]

Večerní Praha. Roč. 3, 1957, č. 16 (560), [...]

- b) v případech trojstupňového hierarchického členění časopisu, kdy je průběžně počítáno pořadí daného čísla v rámci svazku a ročníku; i v tomto případě zapíšeme nejprve nižší úroveň, tj. číselné označení v rámci svazku, až poté číselné označení v rámci ročníku

PŘÍKLAD:

Proletkult. Roč. 1, 1922/1923, sv. 2, č. 1 (27), [...]

Neuvedené číslo

Samozřejmě mohou existovat i časopisy, které pro své potřeby označování pomocí čísel neuvádějí. Protože je ale nějaké dílčí označení jednotlivých vydání periodika v rámci ročníku či jiného hierarchicky nadřazeného celku pro orientaci čtenářů a redakce nezbytné, bývá v případě, kdy označení číslem schází, v této funkci využíván chronologický údaj (měsíc, roční období vydání atp.).

PŘÍKLAD:

Listy Klubu přátel poezie. R. 1961, říjen, [...]

Atypická označení čísel

Z logiky věci vyplývá, že pro označení pořadí čísla by měla být použita přirozená kladná čísla v souvislé řadě od jedničky výše. Některé časopisy ale příznakově využívají k označení čísla i nulu nebo čísla záporná, v samizdatu např. i čísla desetinná. V tom případě údaj o čísle zapisujeme tak, jak je uveden ve zdrojovém dokumentu.

PŘÍKLAD:

Spy. R. 1998, č. 0, [...]

Neon. Roč. 0, 1999, č. -3, [...]

Jen pro blázný. Č. 2,5, [...]

Zvláštní/mimořádné číslo

Specifickou kategorií označování čísel periodik představují čísla zvláštní či mimořádná. Jde o případy, kdy je mimo rámeček řádného číslování vydáno k nějaké významné příležitosti (mimořádná událost, významné jubileum atp.) speciální (mimořádné, zvláštní atp.) číslo. V tomto případě zapisujeme do popisných údajů o čísle konvenční zkratku včetně případného samostatného názvu daného čísla.

PŘÍKLAD:

Světlik. R. 2014, mimoř. č., [...]

Zpravodaj Společnosti bratří Čapků. R. 2007, zvl. č. Šedesát let Společnosti bratří Čapků, [...]

ZÁMĚNY V OZNAČOVÁNÍ SVAZEK/ČÍSLO**Průběžné číslování**

Některá periodika používají pro označení svých částí kombinaci pořadové číslo ročníku a průběžné nepřerušované číslování každého jednotlivého vydání, označovaného explicitně jako „číslo“, ač by ryze formálně mělo být každé dílčí vydání označováno jako „svazek“. Je-li však u daného zdrojového periodika využita takováto explicitní formulace „číslo“, ponecháváme ji v bibliografické citaci uvozenou zkratkou „č.“ pro číslo.

PŘÍKLAD:

Psí víno. Roč. 14, 2010, č. 54, prosinec, [...]

Naopak pokud je v daném zdrojovém periodiku uvedena pro jeho označení jen číslice bez dalšího označení a zřetelně jde o souvislé nepřerušované číslování jednotlivých exemplářů periodika od počátku jeho existence, uvozujeme toto číslo zkratkou „sv.“ pro svazek, zapsanou v hranatých závorkách.

Číslo v pozici svazku

Analogicky postupujeme v případě čísel v pozici svazku, tj. kdy je dané periodikum průběžně označováno jen průběžným číslováním s explicitním označením, že jde o číslo, a zároveň není při bibliografickém popisu použito pořadové číslo ročníku. I tady použijeme zkratku „Č.“ pro číslo, tentokrát s velkým písmenem, protože daný údaj bude stát na začátku bibliografické citace.

Pokud dané průběžné číslování není explicitně doprovázeno slovním vyjádřením a neuvžívá-li dané periodikum označování pořadového čísla ročníku, označíme daný titul zkratkou „Sv.“ v hranatých závorkách, tentokrát s velkým písmenem, protože i v tomto případě bude stát na začátku bibliografické citace.

PŘÍKLAD:

Živel. [Sv.] 30, 2009, prosinec, [...]

3.3.1.4 CHRONOLOGICKÝ ÚDAJ

Většina periodik používá k označení svých jednotlivých vydání kromě pořadového označení čísla též chronologický údaj. Oba tyto údaje jsou tak ve vzájemné korelaci: každé jednotlivé číslo periodika je datováno odpovídajícím dnem/týdnem/měsícem atp., a mění-li se tedy jeden z těchto údajů, mění se i druhý. Byť se chronologické údaje např. při citování dokumentů nebo ve starších bibliografických soupisech často opomíjejí, vřele doporučujeme je při zpracování oborové analytické bibliografie podchycovat (ostatně pro MARC21 jde o povinný údaj), a to zejména z následujících důvodů:

- a) údaj o datu vydání umožňuje verifikovat případnou chybu či omyl v zápisu údaje určeného pro průběžné označení daného vydání, tj. většinou čísla či svazku (chybný údaj přímo ve zdrojovém dokumentu, popř. omyl excerptora, chybu vzniklou při práci na tištěné bibliografii, překlep atp.)

- b) chronologický údaj umožňuje přesnější časoprostorovou identifikaci dokumentu, což uživatelům usnadní jeho zařazení do celkového dobového kontextu (ne vždy totiž platí, že první číslo měsíčníku je vydáno v lednu nebo v září atp.)

Chronologický údaj přebíráme z jakéhokoli relevantního místa daného dokumentu, primárně pak ze záhlaví titulní stránky, popř. obálky, alternativně může být uvedeno např. v tiráži. Pokud jsou u daného periodika uváděna data různá, tj. např. na obálce či v záhlaví je uvedeno deklarované datum jako měsíc, v tiráži je pak uvedeno datum podrobné včetně dne, má přednost údaj z obálky či záhlaví. Na tento typ rozdílů v dataci není třeba u bibliografického záznamu dále upozorňovat. V poznámce podchycujeme jen významné rozdíly mezi oběma daty, tj. např. pokud dané číslo vyšlo v jiném roce, než deklaruje atp.

Máme-li jakoukoli možnost chronologický údaj blíže identifikovat, popř. jej zjistíme jinde než přímo ve zdrojovém dokumentu (např. v dobových přehledech tisku, memoárové literatuře či jej identifikujeme na základě stávajících znalostí o časopise), lze takovouto informaci doplnit do hranatých závorek. Pouze v případě, kdy zdrojový dokument bližší chronologický údaj neobsahuje, tento údaj nevyplňujeme. Obecně však lze poznamenat, že většina periodik chronologický údaj uvádí.

Velký problém související se zápisem chronologického údaje zejména při retrospektivní excerpci představuje stav dochování starších novin a časopisů ve fondech českých knihoven (chybějící stránky, chybějící čísla, vyřiznuté články atp.). Obzvláště výrazně pak excerpci v tomto směru komplikují chybějící obálky časopisů, které často byly při vazbě daného titulu oddělovány a likvidovány, čímž se bohužel pro excerptora často značně problematizuje i možnost rekonstruovat údaj o chronologickém zařazení dokumentu. Je-li bibliograf vystaven této situaci, je potřeba se pokusit doplnit chybějící chronologický údaj z jiných zdrojů. Chybějící údaj lze obecně rekonstruovat dvěma hlavními způsoby, a to:

- a) ověření údaje v jiném exempláři daného periodika
- b) ověření údaje v digitální knihovně, v níž bývají jednotlivá čísla digitalizována pokud možno včetně obálek, popř. u jednotlivých čísel bývá jako jedno z doprovodných metadat uvedeno datum vydání

Údaj o tom, zda daný titul byl či nebyl digitalizován, ověříme momentálně nejlépe pomocí portálu Registr digitalizace (<http://www.registrdigitalizace.cz>),

na portálu Česká digitální knihovna (<http://www.czechdigitallibrary.cz/>), popř. na portálu Knihovny.cz. Z těchto portálů je pak už možné prokliknout se přímo k digitalizované verzi daného titulu a příslušný chronologický údaj ověřit.

Jednodušší typy zápisu chronologického údaje zahrnují:

- a) prosté označení dne; zápis pak bez ohledu na to, je-li údaj vyjádřen slovně či číselně, formalizujeme na číselný tvar

PŘÍKLAD:

25. 7.

- b) označení měsíce, které naopak jednotíme na tvar slovní v 1. pádě

PŘÍKLAD:

březen

- c) označení ročního období

PŘÍKLAD:

jaro
léto
podzim/zima

- d) spíše ojediněle označení týdne

PŘÍKLAD:

48. týden

- e) výjimečně i zápis jiný (např. názvy svátků — Vánoce, Velikonoce, křesťanské svátky atp.); v těchto případech za slovní vyjádření doplňujeme odpovídající datum v hranatých závorkách

PŘÍKLAD:

neděle Velikonoční [29. 3.]

Pakliže daný titul vychází s přestupným chronologickým označením ročníku, a mohlo by tedy dojít k pochybnostem, v kterém z daných roků konkrétní číslo

vyšlo, doplňujeme za chronologický údaj ještě letopočet, aby bylo přesné datum jednoznačně určitelné.

PŘÍKLAD:

Zlatý máj. Roč. 1, 1956/1957, č. 11, říjen 1957, [...]

Složitější způsob zápisu chronologického údaje představují zejména intervalové zápisy, které se často vyskytují u vícenásobných čísel, ale mohou náležet též jednomu běžnému vydání daného periodika.

PŘÍKLAD:

1.–15. 7.
březen/duben
jaro/léto

Za datum vydání nepovažujeme případné jiné časové údaje uváděné zejména v tiráži zdrojového dokumentu či jinde, tj. např. datum redakční uzávěrky, datum odevzdání periodika do tisku atp.

Večerníky

Specifický problém zejména pro denní tisk první poloviny 20. století pak představuje existence ranních a večerních vydání téhož titulu.³⁸ Většina hlavních deníků z této doby totiž pravidelně vycházela 2x denně s tím, že informačně závažnější a rozsáhlejší bylo číslo ranní, večerní vydání pak bylo zaměřeno na nejaktuálnější zprávy, popř. přinášelo texty spíše zábavného, místy až bulvárního charakteru. Odlišný byl i přístup jednotlivých redakcí k označování těchto dvojích vydání. Zatímco u většiny titulů večerníky vytvářejí samostatnou paralelní řadu s vlastním číslováním, tak např. *Lidové noviny* číslují do jedné souvislé řady jak ranní, tak odpolední vydání v rámci téhož roku.

Nejednotná byla též typografická úprava záhlaví jednotlivých titulů: v některých případech vycházely dvě formálně samostatné řady se samostatným počítáním ročníků (např. *Rudé právo* a *Rudý večerník*), který tak můžeme postavit

38 Po skončení druhé světové války večerní mutace hlavních deníků prakticky přestávají vycházet. V květnu 1945 krátce vychází jen *Večerník Práva lidu*, u zbylých titulů zřejmě ani vydávání samostatného večerníku nebylo zahájeno. Až roku 1955 vzniká jako samostatný večerník list *Večerní Praha*, který však fungoval jako zcela samostatný titul a nebyl provázán s žádnou ranní variantou.

proti *Lidovým novinám*, číslicujícím ranní a odpolední vydání v rámci jedné společné řady, jako druhý krajní případ. U řady ostatních titulů však bylo odlišení běžné řady a večerníku méně výrazné a rozhodnutí, zda daný večerník popisovat jako samostatný titul, nebo jen jako součást běžné řady, nemusí být vždy úplně jednoduché.

V zásadě mohou při zpracování večerníků nastat tři hlavní situace:

- 1) Večerník má zcela samostatný název (*Rudý večerník* jako večerník *Rudého práva*, *Večer* jako večerník *Venkova*, *Moravský večerník* jako večerník *Rovnosti* v závěru šedesátých let 20. stol.). V těchto případech večerník popisujeme jako samostatný titul.
- 2) Večerník svým názvem a typografickou úpravou zejména hlavičky a titulního listu odkazuje k hlavnímu listu (*Večerní České slovo* a *Večerník Práva lidu*), má však vlastní číslování ročníků a čísel na hlavním listě nezávislé. I tyto večerníky považujeme za samostatný titul.
- 3) Večerník se od hlavního titulu odlišuje jen názvem nebo vůbec, nemá vlastní číslování ročníků a čísel a naopak je v tomto plně závislý na hlavním titulu (*Lidové noviny*) nebo se s jeho číslováním zcela shoduje (*Tribuna*). Tyto večerníky za samostatný titul nepovažujeme a v popisných bibliografických údajích je odlišujeme jen zápisem údaje „večer“, popř. „odpoledne“ za datem vydání.

PŘÍKLAD:

Rudý večerník. Roč. 9, 1928, č. 179, 1. 8., s. 3
 Večerník Práva lidu. Roč. 14, 1925, č. 90, 21. 4., s. 2
 Tribuna. Roč. 8, 1926, č. 245, 26. 10. večer, s. 1

„Běžná“ vydání hlavního deníku v tomto případě necháváme bez doplňku k datu, nebo, je-li jako v případě *Lidových novin* tento údaj v záhlaví listu explicitně uveden jako součást chronologického údaje, doplňujeme tento údaj za datum fakultativně, např. ve formě „ráno“. Povinně vždy označujeme čísla večerní, která můžeme vnímat jako příznaková.

3.3.1.5 STRÁNKOVÝ ÚDAJ

Stránkový údaj podchycuje informace o lokaci popisné jednotky, tj. o stránkách, na kterých se daná popisná jednotka ve zdrojovém dokumentu nachází. Stránkový údaj zapisujeme po zkratce s. arabským číslem.

PŘÍKLAD:

s. 2

Pokud článek zabírá stran více, zapisujeme údaje o jeho kompletním rozsahu včetně případného doprovodného materiálu (soubis pramenů a použité literatury, resumé atp.).

PŘÍKLAD:

s. 36-58

Pokud je článek otištěn odděleně na dvou místech téhož čísla, oddělujeme jednotlivé části spojkou a.

PŘÍKLAD:

s. 8 a 12-18

Pokud je daný dokument vytištěn přerušovaně na třech a více místech jednoho čísla, oddělujeme údaje o rozsahu první až předposlední části článku čárkou, údaje o předposlední a poslední části pak spojkou a.

PŘÍKLAD:

s. 3, 8 a 16-19

Vložená celostránková ilustrace přitom není důvodem k tomuto oddělení jednotlivých částí.

Pokud na dané stránce z typografických či jiných důvodů stránkový údaj chybí, pořadové číslo stránky odpočítáme a uvedeme v hranaté závorce.

PŘÍKLAD:

s. [8]

s. [8]-16

Pokud je daný text otištěn v úplnosti či zčásti na místech, která nebývají označena průběžným číslováním stránek, tj. např. na obálce či záložce knihy, zapisujeme např. následujícím způsobem.

PŘÍKLAD:

s. 3 obálky
přední záložka

Pokud daný časopis používá vícenásobné průběžné stránkování, tj. pokud je každá část/oddíl stránkována samostatně, zapisujeme další doplňující údaj, např. oddíl, který umožní jednoznačnou lokalizaci popisné jednotky.

PŘÍKLAD:

Akord. Roč. 5, 1938, č. 2, 1. 4., oddíl Život a věda, s. 25-32

Pouze pokud jsou daný zdrojový dokument či přímo popisná jednotka stránkovány více různými systémy (např. zčásti arabsky a zčásti římsky), nesjednocujeme zápis na arabskou číslici, aby nedošlo ke zmatení údaje.

PŘÍKLAD:

s. III-VIII a 1-26

Pokud časopis není svázan v pevný celek, ale je tvořen volnými listy, zapisujeme místo zkratky s. zkratku l. — list.

PŘÍKLAD:

l. 3-5

Případná typografická znaménka otištěná u čísla stránky (závorky, pomlčky atp.) vypouštíme.

3.3.1.6 PŘÍLOHA

Přílohu periodika pro potřeby této metodiky chápeme poněkud širěji než Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy, která ji definuje následovně:

Samostatný dokument periodického nebo neperiodického charakteru vložený do periodika a distribuovaný pouze s ním za zvláštní cenu nebo zdarma (např. příloha v časopisech nebo novinách, tiskovina nebo elektronický či zvukový dokument aj.).³⁹

39 MATUŠÍK, Zdeněk. Příloha. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003 [cit. 2020-06-05].

Přílohou totiž pro účel našeho textu rozumíme jednorázovou či periodicky se opakující součást daného periodika, ať již ve formě fyzicky samostatného sešitu, nebo pravidelně vyčleněného bloku stran v rámci daného vydání periodika, formálně většinou opatřenou vlastním záhlavím a případně dalšími identifikačními údaji, od hlavního periodika někdy odlišenou též typograficky. Klíčové pro definici přílohy přitom je, že tato existuje pouze jako součást dané hostitelské jednotky a není oficiálně samostatně distribuována a šířena.

Jako přílohu tudíž na rozdíl od výše citované definice chápeme i takový dokument či jeho část, které jsou přímou integrální součástí daného periodika, tj. nejsou od něj fyzicky oddělitelné, a to nezávisle na tom, zda s daným zdrojovým periodikem sdílí nějaké orientační či popisné údaje (bibliografické popisné údaje, stránkování atp.) či nikoli. Existence přílohy je přitom signalizována alespoň samostatným záhlavím.

Běžným příkladem takovýchto příloh jsou např. literární přílohy prvorepublikového a staršího tisku, které mají v některých případech podobu pouhé samostatné stránky daného deníku, která dokonce může být zahrnuta v průběžném číslování stránek. Takováto příloha ani nemusí mít samostatný název (je např. označena jen obecným záhlavím „Literární příloha“) a jednotlivá její vydání ani nemusejí být samostatně číslována.

Podle míry provázanosti s daným hostitelským periodikem či naopak míry samostatnosti bibliografického popisu dané přílohy můžeme rozlišit několik základních typů příloh, dle nichž se posléze odlišuje i způsob jejich zápisu v bibliografické citaci. Údaj o příloze přitom v bibliografické citaci uvádíme vždy po zápisu chronologického údaje hlavního zdrojového periodika, popř. schází-li tento, pak po údaji o čísle či svazku, jinak též řečeno uvádíme údaje o příloze vždy bezprostředně před stránkovým údajem, a to dle následujících obecných zásad.

Pokud je daná příloha označena samostatnými bibliografickými popisnými údaji, zapisujeme je ihned po jejím názvu v analogickém pořadí, jaké platí pro obecný zápis popisných údajů u zdrojového dokumentu. Název přílohy přitom uvozujeme zkratkou „přil.“, popřípadě na tuto zkratku redukuje slovo příloha, pakliže je přímou součástí názvu dané přílohy.

PŘÍKLAD:

přil. Perspektivy
nedělní přil.

TYPY PŘÍLOH

Dle míry samostatnosti jejich bibliografického popisu můžeme typologicky vydělit následující skupiny příloh:

1) Přílohy se samostatným bibliografickým popisem

V tomto případě jde většinou o samostatné přílohy, které mají samostatnou evidenci jednotlivých čísel až na úroveň ročníku, jehož číslo v konkrétním případě obvykle nebývá totožné s pořadovým číslem ročníku hlavního periodika. Takovéto přílohy tvoří součást zdrojového periodika, avšak dle míry závažnosti pro danou oborovou bibliografii je lze popisovat i samostatně, přičemž jejich vztah k hostitelskému periodiku je třeba popsat v databázi excerpovaných časopisů.

PŘÍKLAD:

Haló noviny. Roč. 24, 2014, č. 84, 9. 4., přil. Obrys – Kmen, roč. 20, č. 15, s. 2

Tyto přílohy je však třeba důsledně odlišovat od periodik šířených zčásti zdarma jako příloha jiného periodického titulu, přičemž však tento způsob distribuce není v jejich případě jediný užívaný a daná periodika jsou zčásti distribuována i jinými kanály. Takováto periodika mohou mít též vlastní ISSN. Proto je nevnímáme jako přílohu daného titulu, ale jako periodikum samostatné, byť se specifickým způsobem distribuce. Takto byl svého času šířen např. časopis *Biblio*, distribuovaný jako příloha *Literárních novin* i *Lidových novin*.

2) Přílohy se závislým bibliografickým popisem

Přílohy se závislým bibliografickým popisem tvoří možná nejčetnější kategorii našeho přehledu. Jedná se o takové přílohy, které jsou zčásti označovány samostatnými bibliografickými popisnými údaji, ty jsou ale zároveň závislé na bibliografickém popisu nadřazené hostitelské jednotky. Popisné údaje o příloze v tomto případě tvoří při popisu jednotlivého záznamu součást bibliografické citace celého zdrojového dokumentu. Nejčetnější skupinu v této kategorii přitom představují přílohy, které nemají samostatné číslování ročníku, které je obsazeno jen u hlavního titulu, ale jsou počítány jako samostatná čísla v rámci téhož roku. Mohou vycházet též s jinou periodicitou než hlavní titul (např. každodenní přílohy jednotlivých deníků atp.).

PŘÍKLAD:

Právo lidu. Roč. 23, 1914, č. 218, 9. 8., příl. Dělnická besídka, č. 32, s. 252-256

Okrajovějším případem je vzestupné samostatné číslování přílohy od počátku její existence.

PŘÍKLAD:

Právo. Roč. 25, 2015, č. 54, 5. 3., příl. Salon, č. 910, s. 6

3) Přílohy bez samostatného bibliografického popisu

Touto kategorií myslíme ty přílohy, které s případnou výjimkou názvu nemají žádný samostatný bibliografický popisný údaj. Mezi nimi můžeme vydělit 4 základní typy dle toho, zda mají samostatný název či jsou označeny jen obecným označením typu „literární příloha“, „páteční příloha“ atp. a mají-li či nemají alespoň samostatné číslování stran. V těchto případech následuje ihned za údajem o příloze stránkový údaj.

PŘÍKLAD:

Literární noviny. Roč. 4, 1955, č. 44, 29. 10., příl., s. 1

4) Přílohy jednorázové

Jednorázové přílohy, tj. přílohy speciální, mimořádné, zvláštní atp., z logických důvodů nejsou vybaveny žádnými speciálními bibliografickými popisnými údaji a v některých případech ani nemají samostatný název. Zapisujeme proto u nich kromě jejich případného názvu jen stránkový rozsah.

PŘÍKLAD:

Zlatý máj. Roč. 3, 1959, leden, příl. Celostátní konference o české dětské literatuře, [...]

3.3.1.7 ČLÁNEK NA POKRAČOVÁNÍ

Nijak ojedinělým jevem, zejména u otisků delších beletristických prací či vědeckých statí, není v analytické bibliografii článek na pokračování, tj. takový článek, který je rozdělen do několika částí, jež jsou v rámci daného periodika postupně otiskovány v jednotlivých, většinou bezprostředně po sobě následujících číslech/vydáních. Návaznost jednotlivých čísel, v nichž jsou dílčí pokračování otiskována, však nemusí nutně být pravidlem. V těchto případech postupujeme tak,

že do bibliografické citace zapíšeme kompletní údaj pro první pokračování, u druhého a dalšího pak po středníku připojujeme jen ty údaje, které se oproti prvnímu mění, tj. většinou číslo, chronologický údaj a stránku.

PŘÍKLAD:

Plž. Roč. 2, 2003, č. 5, květen, s. 10-11; č. 6, červen, s. 19-21

Pokud je daný text publikován v různých číslech stále na stejné stránce/kách, lze stránkový údaj v zápisech jednotlivých otisků vynechat a na závěr doplnit údaj „vždy na s. xy“. Pro zápis souvislého intervalu čísel užíváme pomlčku.

PŘÍKLAD:

Zlatý máj. Roč. 24, 1980, č. 8-10, říjen-prosinec, vždy na s. 3 obálky

Pokud však otisk článku nepřesáhne několik jednotlivých pokračování, je vhodnější všechna pokračování zvlášť rozepisovat.

U záznamů s velkým množstvím jednotlivých pokračování (typicky jde o romány na pokračování otiskované v novinách, které dosahovaly několika desítek, nezdířka i více než jedné stovky pokračování) je možné uvést jen bibliografické údaje prvního a posledního pokračování vzájemně oddělené pomlčkou.

PŘÍKLAD:

Lidová demokracie. Roč. 15, 1959, č. 231, 27. 9., s. 2 – Roč. 16, 1960, č. 144, 13. 6., s. 2

Pokud jednotlivá pokračování překročí hranici ročníku, uvádíme po posledním pokračování prvního ročníku spojku a část bibliografické citace následujícího pokračování začínáme u měnící se hierarchicky vyšší jednotky (srov. předchozí příklad).

3.3.1.8 JAZYK

V databázové podobě analytické bibliografie zachycujeme též informace o jazyce dokumentu, byť u bibliografických projektů, které jsou vymezeny primárně jazykově či teritoriálně, nejde o kritérium klíčové. Jazyk dokumentu lze obvykle poměrně spolehlivě odvodit též z jeho názvu. I proto se také tento typ údaje v bibliografiích zpracovávaných v podobě lístkové kartotéky většinou nepodchycoval. V bibliografiích databázových však pro tento typ údaje obvykle bývá vytvořeno odpovídající pole a tento údaj může usnadnit kontrolu dat,

zejména pokud jde o zápis záznamů v jazycích, jimiž zpracovatel bibliografie vládne jen částečně a při zápisu údajů v nich se může dopouštět chyb. Formát MARC21 pak dále umožňuje odlišit též zápis jazyka dokumentu, jazyka resumé či jazyka, z něž byl daný dokument přeložen, což dále zkvalitňuje možnosti využití dané databáze.

Určitým problémem u marcového formátu může být to, že jazyk není v záznamu vyjádřen slovně, ale pomocí mezinárodního kódovníku.⁴⁰ Běžný uživatel o tomto obvykle neví, nebo nedokáže význam příslušných kódů odpovídajícím způsobem rozluštit. Je proto vhodné o tomto způsobu zápisu uživatele databáze viditelně a zřetelně informovat.

Ve specializovaných bibliografiích údaj o jazyce naopak většinou vypouštíme, neboť jazyk dokumentu je většinou patrný již z dílčího zaměření dané specializované bibliografie, popř. je zřetelný z názvu dané popisné jednotky. Mohlo-li by dojít k nejasnosti, můžeme jazyk dokumentu příznakově pravidelně uvádět v anotaci u položek, které jsou napsány v jiném než většinovém jazyce dokumentů dané bibliografie, popř. lze v odůvodněných případech texty v odlišném jazyce / odlišných jazycích uvádět v samostatném oddílu.

Naopak ve specializovaných bibliografiích týkajících se překladatelů či překladů důsledně uvádíme informaci o jazyce originálu, je-li tato u textu uvedena. Pokud tato informace explicitně uvedena není, avšak jazyk originálu daného dokumentu lze se značnou jistotou určit, např. dle autora originálu, uvádíme domnělý jazyk originálu alespoň v hranatých závorkách. Nelze totiž vyloučit, že dotyčný překladatel daný text přeložil nikoli z originálního jazyka, ale pomocí překladu originálu do jazyka, který daný překladatel lépe ovládá, a proto je označení povahy této informace nikoli jako jisté, ale jako pravděpodobné namísto. Obvyklejší je tento nepřímý překlad přes zprostředkující jazyk pochopitelně u jazyků méně rozšířených. I přes toto riziko však identifikace či alespoň pravděpodobné určení jazyka originálního dokumentu může být pro uživatele bibliografie významným údajem, zejména pakliže cíleně zpracovává např. otázku reflexe konkrétní národní literatury v jinojazyčném prostředí atp.

---

40 Kódovník je dostupný na stránkách Library of Congress (srov. LIBRARY OF CONGRESS: *MARC 21 Code list for languages. 2007 edition.* Washington, D. C.: Library of Congress, 2007 [cit. 2020-09-10]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/marc/languages/>); v češtině pak na stránkách Národní knihovny zde: NÁRODNÍ KNIHOVNA: *Kódy jazyků MARC.* Praha: Národní knihovna, 2010 [cit. 2020-09-10]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/soubory/fond/priloha-y.doc>.

PŘÍKLAD:

Galsworthy, John: Schůzka. Přel. [z angl.] R. Titěra.

3.3.1.9 ZEMĚ VYDÁNÍ

Podobným případem je i údaj o zemi vydání. Z hlediska formátu MARC21 jde o povinný údaj, avšak protože je většina oborových bibliografií vymezena teritoriálně a v případě zahraničních publikací zpracovává většinou dokumenty vydávané v obecně známých lokalitách, nejde o údaj zcela klíčový. Ve specializovaných bibliografiích takovýto údaj obvykle neuvádíme, není-li k tomu obzvláštní důvod (např. pokud součástí bibliografie je přehled zahraničních vydání publikací daného autora tříděný dle zemí). I pro země vydání používá MARC21 speciální kódovník.⁴¹

3.3.1.10 ZÁZNAM KNIHY

Zatímco v případě zápisu údajů o autorovi a názvu není mezi bibliografickým zpracováním analytické popisné jednotky a monografie zásadní rozdíl, v případě zápisu popisných bibliografických údajů o hostitelském dokumentu se popis knihy od zápisu článku odlišuje výrazněji. U zpracování záznamu knižní monografie totiž pochopitelně musíme zaznamenávat odlišné typy údajů, neboť pramenem popisu nám je tu daná kniha jako celek, nikoli hostitelský časopis jako zdrojový dokument.

Určitý problém pro práci oborových bibliografií přinášejí nově přijatá knihovnická pravidla RDA, která při katalogizaci záznamů zakazují používání zkratk, což při běžné katalogizaci knih respektujeme. Toto pravidlo však jde poněkud proti dosavadním obvyklým postupům pro tvorbu specializovaných bibliografií, v jejichž tištěných vydáních bylo naopak zkratk používáno v poměrně hojně míře zejména kvůli úspoře místa. Formální úprava zápisu dat ve specializovaných bibliografiích je nicméně individuálním rozhodnutím jejich sestavovatele. Protože specializované bibliografie jako svého adresáta obvykle předpokládají poučeného uživatele, který má základní ponětí o užívaných zkratkách z oboru knihovnictví, domníváme se, že v případě specializovaných bi-

⁴¹ Kódovník je dostupný na stránkách Library of Congress (srov. LIBRARY OF CONGRESS: *MARC 21 Code list for countries. 2003 edition.* Washington, D. C.: Library of Congress, 2008 [cit. 2020-09-10]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/marc/countries/>); v češtině např. na stránkách Národní knihovny zde: NÁRODNÍ KNIHOVNA: *Kódy zemí MARC.* Praha: Národní knihovna, 2010 [cit. 2020-09-10]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/soubory/fond/priloha-x.doc>.

bliografií z pragmatických důvodů, zejména kvůli ohledům na rozsah tištěné bibliografie, nebude ani v budoucnu od užívání zkratk upuštěno. Proto s nimi zčásti počítáme i v následujícím přehledu.

Odlíšné pokyny katalogizačních pravidel AACR2 a RDA však zpracovatele specializované bibliografie tak jako tak v případě, kdy jako některý ze zdrojů pro svou bibliografii zvolí katalog některé z knihoven, jejíž záznamy jsou zpracovávány dle obou výše zmíněných standardů — a lze předpokládat, že tento stav ještě řadu let potrvá —, postaví před nutnost způsob zápisu těchto údajů v dané specializované bibliografii sjednocovat. Tuto unifikaci je sice obvykle možné zčásti vyřešit pomocí hromadných či poloautomatických úprav a následným ověřením údaje přímo u otisku daného dokumentu, budoucí sestavovatel specializovaných bibliografií by si nicméně měl být tohoto vznikajícího kolísání vědom.

Součástmi jmenného popisu, potřebnými specificky pro bibliografický popis knih, jsou zejména: údaje o vydání, nakladatelské údaje, údaje o edici a údaje fyzického popisu. Problematika jejich zápisu je podrobně probírána v souvisejících normách pro knihovnictví, v následujícím přehledu se proto zaměříme jen na nejzákladnější související otázky.

VYDÁNÍ

Údaj o vydání zapisujeme do elektronické databáze vždy, ve specializované bibliografii jej pak uvádíme alespoň v případě, že jde o vydání jiné než první, a to dle údajů dostupných v popisované knize. Dle nových katalogizačních pravidel RDA zapisujeme při elektronické katalogizaci údaje v diplomatickém přepisu tak, jak jsou uvedeny v prameni popisu, pro účely specializovaných bibliografií je možné zvážit použití obvyklých zkratk.

PŘÍKLAD:

1. vydání
- 2., doplněné vydání (RDA)
1. vyd.
- 2., dopl. vyd. (speciální bibliografie)

NAKLADATELSKÉ ÚDAJE

Nakladatelskými údaji rozumíme údaje o nakladateli, místu a datu vydání. Tento typ údajů zapisujeme dle užívané knihovnické interpunkce, tj. v pořadí místo vydání, nakladatel a rok vydání s interpunkcí dle následujících vzorů (mezera je v nich pro zvýraznění nahrazena znakem „_“). V případě zápisu

nakladatelských údajů se asi nejvýrazněji projevuje odlišný způsob zápisu levostranné mezery před interpunkcí, tj. situace, kde se pro běžného uživatele asi nejvýrazněji rozcházejí pravidla knihovnická a norma ČSN ISO 690. Na rozdíl od katalogizačních záznamů zpracovávaných v databázi v případě bibliografií specializovaných tuto levostrannou mezeru rušíme.

Jeden nakladatel, jedno místo vydání

Místo vydání _;_Nakladatel,_rok vydání

PŘÍKLAD:

Praha : Academia, 2015

Jeden nakladatel, více míst vydání

Místo vydání 1 _;_Místo vydání 2 _;_Místo vydání n _;_Nakladatel příslušný místům 1-n,_rok vydání

PŘÍKLAD:

Praha ; Litomyšl : Paseka, 2000

Více nakladatelů, jedno místo vydání

Místo vydání 1 _;_Nakladatel 1 _;_Nakladatel 2 _;_Nakladatel n, rok vydání

PŘÍKLAD:

Praha : Argo : Dokořán, 2011

Vícenásobný výskyt kombinace nakladatel a místo vydání

Místo vydání 1 _;_Nakladatel 1 _;_Místo vydání 2 _;_Nakladatel 2 _;_Místo vydání n _;_Nakladatel n, rok vydání

PŘÍKLAD:

Brno : Barrister & Principal ; Praha : Triáda, 2001

Pokud není u popisované jednotky uvedeno místo vydání či nakladatel, zapisuje se tato skutečnost dle nových katalogizačních pravidel RDA frázemi „Místo vydání neznámé“ nebo „Nakladatel není znám“, datum vydání je třeba alespoň s přesností na století odhadnout, popř. nahradit např. datem copyrightu atp. Při sestavování specializovaných bibliografií je možné zvážit využití konvenčních zkratk, tj.:

s. l. — pro chybějící údaj o místě vydání

s. n. — pro chybějící údaj o nakladateli

s. d. — pro chybějící údaj o datu vydání

EDICE

Název edice a případné označení svazku zapisujeme vždy do kulatých závorek ve tvaru dle následujícího vzoru:

(Název edice. Označení řady,_ISSN_ ; _údaj o číslování)

PŘÍKLAD:

(Acta Universitatis Carolinae. Philologica. Monographia, ISSN 0567-8277 ; [sv.] 166)

V případě dvojí edice celý údaj zopakujeme, přičemž údaje o každé edici oddělujeme kombinací tečka + mezera + pomlčka + mezera.

PŘÍKLAD:

(Lyra Pragensis ; sv. 26. – Teorie uměleckého přednesu ; sv. 1)

Dle nových katalogizačních pravidel RDA se označení příslušné jednotky dané edice (svazek, číslo atp.) zapisuje v nezkrácené verzi, při přípravě specializovaných bibliografií je možné zvážit užívání konvenčních zkratk (sv., č. atp.).

Pro odlišení stejnojmenných edic z různých nakladatelství lze v MARC21 využít pole bloku 8XX.

FYZICKÝ POPIS

Pro potřeby analytických bibliografií obvykle postačuje evidovat příslušný počet stran, popř. další fyzické údaje (informace o případných ilustracích, mapách, grafech atp. otištěných v textu) a informace o doprovodném materiálu (připojené CD, DVD atp.). I u údajů fyzického popisu lze v případě specializovaných bibliografií zvážit využití konvenčních zkratk. Údaje fyzického popisu přitom zapisujeme dle následující interpunkce:

Údaj o stránkování, popř. nestránkovaných přílohách_:_další fyzické údaje_+_doprovodný materiál

PŘÍKLAD:

122 stran
 305 stran : obrazová příloha + CD (RDA)
 122 s.
 305 s. : obr. příl. + CD (speciální bibliografie)

3.3.1.11 ELEKTRONICKÝ DOKUMENT

Specifickou podobu popisu budou mít samozřejmě i elektronické dokumenty. V jejich případě je třeba vydělit dvě hlavní kategorie: elektronické časopisy a vlastní weby (integrační zdroje). První kategorií míníme elektronická periodika, která se od klasických tištěných liší pouze formou zveřejnění, tj. tím, že vycházejí online, a jejich popisné údaje (informace o ročníku, čísle, stránkování atp.) odpovídají normám pro tištěná periodika. V tomto případě proto používáme stejná pravidla popisu jako v případě časopisů tištěných, v databázi excerpovaných časopisů pak evidujeme, že jde o časopis vydávaný online, i k názvu zdroje.

Složitější problém představuje kategorie druhá, tj. vlastní weby. Jimi rozumíme zejména různé publicistické a informační portály, stránky veřejných institucí, významné blogy atp. V rámci těchto webů, které nemívají podobu pravidelně strukturovaných a periodicky vydávaných dílčích exemplářů, bývají jednotlivé publikované články uveřejňovány v podobě hypertextu bez průběžného stránkování či dalších popisných údajů, nanejvýše u nich bývá uvedeno datum publikování.

Jako bibliografické popisné údaje pro tyto potřeby poznamenáváme oficiální název webu. Jeho konkrétní webovou adresu uvádíme v databázi excerpovaných časopisů. Jako další popisné údaje, tj. vlastní bibliografickou citaci, obvykle uvádíme jen datum uveřejnění článku. Pokud není datum u daného elektronického dokumentu připojeno, pokusíme se je odhadnout s přesností alespoň na jeden rok. U členitějších webů je vhodné před datum případně předsunout i rubriku, v níž byl daný text publikován.

V obou případech pak doporučujeme za název zdrojového dokumentu doplňovat příznak „[online]“.

PŘÍKLAD:

Portál české literatury [online], 18. 5. 2015

Úplný webový link na konkrétní článek do databázových záznamů uvádíme do speciálního pole (v MARC21 pole 856), nikoli jako součást údajů o zdrojo-

vém dokumentu. Tento údaj navíc připojujeme pouze v případě, kdy se jedná o tzv. perzistentní link, tj. je zaručeno, že opakovaně povede k témuž obsahu. Vždy proto před zápisem záznamu ověřujeme funkčnost daného linku, tj. že není vytvořen pouze jednorázově při konkrétním připojení. Protože ale není zajištěna trvalost daného odkazu v čase (web může ukončit svou činnost, popř. odstranit starší publikované texty atp.), je zároveň třeba danou stránku archivovat v samostatném institucionálním repozitáři, např. v PDF formátu, nebo lze využít některý z veřejně dostupných repozitářů. Na takto uložený dokument odkazujeme pomocí druhého výskytu pole 856. Přístup k danému textu v archivované podobě pak umožňujeme pouze v souladu s platnými právními předpisy.

Oba výskytu pole 856 je třeba uvést odlišným návěštím či doplnit vysvětlující poznámkou, aby bylo zřetelné, k jaké verzi dokumentu ten který odkaz vede. Oba odkazy je vhodné uvádět zejména kvůli možnému kontextovému zapojení daného dokumentu na webu, kde byl publikován (možný odkaz na následnou diskusi k tomuto dokumentu, do doprovodné fotogalerie či k jiným relevantním datům atp.)

PŘÍKLAD:

85640 \$\$3online\$\$uhttp://www.czechlit.cz/zpravy/uz-vice-nez-pul-roku-bezi-portal-brno-poeticke/\$\$4N

85642 \$\$3Webarchiv\$\$uhttp://www.czechlit.cz/zpravy/uz-vice-nez-pul-roku-bezi-portal-brno-poeticke/\$\$4N

3.3.2 VĚCNÝ POPIS A ANOTACE

Věcný popis slouží především k charakteristice dokumentu z hlediska jeho obsahu. Je tedy výsledkem obsahové analýzy daného dokumentu zpracovatelem záznamu a jako takový od svého zpracovatele pochopitelně vyžaduje nejen technické znalosti práce s databází, ale zejména též široké znalosti oboru, o němž daný text pojednává. Výsledná podoba věcného popisu je tedy průnikem objektivních vlastností materiálu, bibliografických osobních znalostí a dovedností i potřeb a cílů dané oborové bibliografie. Z logiky věci tak vyplývá, že věcný popis je oblastí mnohem méně normovanou a preskriptivně ošetřenou, neboť jeho finální podoba je výsledkem kombinace řady různých faktorů. Oproti popisu jmennému proto mohou být věcné popisy v různých záznamech odlišné, aniž by v tomto případě šlo o věc nenáležitou, či dokonce chybnou.

Pro potřeby analytické bibliografie můžeme rozlišit dvě hlavní součásti věcného popisu:

- a) shrnutí obsahu dané popisné jednotky jako celku prostřednictvím anotace
- b) výčet jednotlivých selekčních termínů dle jednotlivých sémantických kategorií pro strojové vyhledávání

Anotace a věcný popis pomocí zvolených selekčních termínů jsou přitom ve vzájemné souvztažnosti a navzájem se doplňují. Anotace by měla charakterizovat daný dokument jako celek a usouvztažnit mezi sebou jednotlivé selekční termíny pro dílčí popis, které zase fungují jako dílčí vstupní uzly k danému záznamu při strukturovaném položkovém vyhledávání. Anotaci jako lineární informaci o daném textu přitom jako hlavní charakteristiku dokumentu využívají zejména bibliografie specializované/tištěné, u nichž přístup k textům pomocí vybraných selekčních termínů případně supluje vybrané doprovodné rejstříky, naopak pro databázové zpracovávání bývají využívány zejména selekční údaje, zatímco anotace je pohříchu při databázovém zpracování analytické bibliografie často vynechávána, což dle našeho názoru značně snižuje využitelnost takového záznamu. Při zobrazení jednotlivého záznamu totiž právě anotace nese nejkomplexnější informaci o obsahu dokumentu a má tak zásadní význam pro uživatele dané databáze, který po zpracování dílčí rešerše vyhodnocuje relevanci jednotlivých bibliografických záznamů pro své potřeby.

Např. v bázích České literární bibliografie dosahuje počet záznamů k nejfrekventovanějším autorům (Karel Čapek, Božena Němcová atp.) bezmála 10 000 položek a jejich kompletní procházení při bádání o vybraném dílčím problému je jen obtížně představitelné. Uživatel proto musí výslednou rešerši třídít a právě prostřednictvím věcného popisu a zejména anotace by měl získat základní představu o popisné jednotce, aniž by ji nezbytně musel sám aktivně vyhledávat a číst.

Vztah obou součástí věcného popisu se zásadně proměnil s nástupem elektronických databází. Do té doby znamenala klíčovou součást věcného popisu anotace, např. Emanuel Macek jí dokonce označuje jednu ze tří hlavních součástí bibliografického záznamu. Jeho vnímání je samozřejmě v tomto ohledu poplatné technickým možnostem doby, tj. bibliografii pořizované v podobě lístkové kartotéky. Byť ve své příručce uvažuje o odkazových lístcích, tedy jakési analogii selekčních termínů věcného popisu, rozpracovává je především pro odkazované osoby, zbývající kategorie věcného popisu se mu slévají v jednu společnou oblast odkazových lístků předmětových. Tvorba předmětové části lístkové kartotéky je přitom nejméně propracovanou a spolehlivou součástí jeho metodiky, byť i tak vysoce překračuje standard doby jejího

vzniku. Velké množství jiných lístkových katalogů totiž dokonce samostatnou předmětovou část ani nerozpracovalo. Nutno však zdůraznit, že v oborové bibliografii připravované v prostředí lístkového katalogu bylo vedení zvláštní předmětové kartotéky jen obtížně realizovatelné.⁴²

Obecně nelze stanovit nějaký závazný nebo doporučený rozsah anotace či počtu zvolených hesel věcného popisu, neboť tento je dán charakterem popisovaného dokumentu samého. Počet zvolených hesel i rozsah anotace jsou jen ve velmi volném vztahu ke kvalitě záznamu či popisovaného dokumentu. Významná monotematická studie může být dostatečně popsána dvěma či třemi selekčními termíny a nerozsáhlou anotací, naopak relativně nevýznamná zpráva může být adekvátně popsána pomocí deseti zvolených termínů, aniž by přitom jedno či druhé řešení bylo nutně nedostatečné či „chybné“.

3.3.2.1 ANOTACE

Anotace je možná obsahově nejzávažnější a technicky nejnáročnější součástí bibliografického záznamu. Jde totiž o údaj, jehož zápis nepodléhá jednoznačným závazným normám, ale naopak o informaci, do níž by se měla promítnout zkušenost a tvůrčí potence bibliografa. Význam anotace narůstá zejména se stoupajícím rozsahem jednotlivých bibliografií, protože uživateli umožní lépe hodnotit využitelnost daného článku pro jeho potřeby. V ideálním případě by měla anotace obsahovat všechny potřebné informace, aby se uživatel už na jejich základě byl s to rozhodnout, zda pro něj daný text je či není potřebný.

Anotace by měla v koncentrované formě shrnovat obsah popisné jednotky a zároveň objasnit důvod zařazení jednotlivých selekčních termínů. Její rozsah by měl obvykle odpovídat významu daného článku, popř. reflektovat propořční zastoupení témat, která v něm jsou pojednávána. Obvykle jde o jednu větu či nevětný celek, v případech závažnějších a obsáhlejších studií lze vytvářet anotace v délce několika málo vět.

Anotace lze po technické stránce rozdělit na tři základní typy: anotaci popisnou, analytickou a citační. Každý z těchto typů má svá určitá specifika a je vhodnější pro odlišný typ materiálu.

---

42 Vypovídající tu je i početní poměr jednotlivých částí Mackem redigovaného katalogu Retrospektivní bibliografie české literatury. Na cca 800 000 lístků autorských připadá cca 700 000 lístků odkazových-osobních a jen cca 150 000 lístků odkazových-věcných (část předmětové kartotéky byla ale na přelomu osmdesátých a devadesátých let vyřazena, čili reálný počet lístků v předmětové části byl o něco vyšší).

ANOTACE POPISNÁ

Základem popisné anotace je popis daného dokumentu dle jeho vlastního členění a informací explicitně obsažených např. v doprovodných paratextech, tedy například pomocí reprodukce mezititulků, názvů kapitol či jednotlivých oddílů dané studie. Používá se proto především u obsáhlejších textů, zejména knižního rozsahu. Výhodou tohoto přístupu je jeho relativní jednoduchost — excerptor při tvorbě popisné anotace jako kostru svého popisu využije obsah daného dokumentu či jeho jiné vnitřní členění. Názvy jednotlivých částí přitom často dostatečně relevantně vypovídají o struktuře celku. Pokud tomu tak není, může zpracovatel případně za název příslušné kapitoly doplnit její zpřesňující charakteristiku. Samotná popisná anotace je samozřejmě uvedena komplexní charakteristikou dané knihy.

PŘÍKLAD:

Soubor autorových prací o J. Demlovi z let 1968-2008; s jeho předmluvou *Setkávání* (s. 9-25), napsanou pro toto vyd., a s texty: *Jakub Deml – vymezení vývoje osobnosti a díla* (s. 29-161, přepracovaná a rozšířená diplomová práce); *Host na slavnosti* (s. 165-173, přednáška v PNP 17. 6. 1969); *Zapomenuté světlo* (s. 174-185, in: *Listy 2*, 1969, č. 16); *Ledové květy, Triptych a Zjevení* (s. 186-200, in: *Glosy ze Strahova*, 1970, č. 9/10); *Neznámé arcidílo Jakuba Demla* (s. 201-222, doslov in: *Tasov*, Praha 1971); *K uspořádání neznámého arcidíla Jakuba Demla* (s. 225-241, in: *Rukopisy VBF*, Praha 1981); *Deníky Jakuba Demla na cestě Domů* (s. 242-268, komentář k 3. sv. Díla J. Demla Domů, Praha 1982); *Za Šlápějemi Jakuba Demla* (s. 269-343, sestaveno z doslovů a komentářů k 6.-8. sv. Díla J. Demla, *Rukopisy VBF*, Praha 1978); *Básník tragičnosti české individuality* (s. 347-365, přednáška k 100. výročí narození J. D., in: *Wiener Slawistischer Almanach*, Band 4, 1979); *Básník lidské a božské komedie* (s. 366-381, doslov / pod názvem *Svět básníka Jakuba Demla* / in: J. B., *Miriam – Moji přátelé*, Praha 1990); *Jakub Deml – básník a kritik* (s. 382-398, in: *Zápisník o Šaldovi*, č. 15, Praha 2008); – se třemi rozhovory (viz rozpis), s autorovým *Komentářem* a *bibliografií* k jednotlivým textům svazku (s. 439-461).

Jako zvláštní podtyp anotace popisné můžeme uvést anotaci „dokončovací“, kterou lze použít obzvláště u krátkých zpráv a oznámení — anotace v tomto případě obsahuje po třech tečkách jen významové doplnění informace obsažené v názvu.

PŘÍKLAD:

Název: *Vzpomínkový večer věnovaný A. Jiráskovi*
 Anotace: [... se uskutečnil 3. 11. 1950 v Národním divadle.]
 Žánr/forma: zpráva

ANOTACE ANALYTICKÁ

Analytická anotace představuje vyšší stupeň tvorby anotací a klade na svého zpracovatele zřejmě největší nároky. Rozumíme jí totiž komplexní shrnutí obsahu daného dokumentu, v případě obsáhlejších studií i včetně použité metodologie i hlavních tezí. Vyžaduje tedy nejen řemeslně a formálně zblhlého bibliografa, ale zároveň i osobu, která se orientuje v daném oboru, jeho metodách a teoretických přístupech v celé jejich šíři.

PŘÍKLAD:

Studie o historických prózách K. Sabinu. Vedle obecných metodologických úvah o vztahu historické prózy a fikčnosti se autor detailně věnuje jednotlivým Sabinovým textům (Obrazy ze XIV. a XV. věku, Hyacint a Ruesswurm), přičemž se soustřeďuje především na jejich motivickou analýzu a popis intertextuálních vazeb k textům jiným (Mácha, Hájek, Beckovský aj.). Analyzovaná díla se autor pokouší žánrově klasifikovat vzhledem k dobovému literárnímu vývoji domácímu i evropskému, přispívá k diskuzi o údajném Sabinově autorství některých Máchových textů a oceňuje především prózu Hyacint jako jedno z autorových vrcholných děl.

ANOTACE CITAČNÍ

Anotace citační je založena na shrnutí obsahu daného dokumentu a jeho vyjádření prostřednictvím citování nejzávažnějších myšlenek a tezí v něm obsažených. Je vhodná zejména pro retrospektivní excerpci, k jejímž zpracování bibliograf přistupuje už s určitým povědomím o následném vývoji, a může proto v textu anotace formou citátů upozornit na dobově příznačné, nebo naopak dobovému kontextu se zřetelně vymykající tvrzení a teze, popř. je vhodná pro popis dokumentů hodnotících, zejména pak ideologicky podbarvených.

PŘÍKLAD:

Předvánoční úvodník-fejeton, hlavně o „sovětské odpovědi francouzským spisovatelům o maďarské tragédii“.

Extrémním případem citační anotace je uvedení kompletního textu podchycovaného dokumentu, jako tomu je např. v záznamu z Retrospektivní bibliografie české literatury, zachycujícím hojně zmiňovanou recenzi Arnošta Procházky na sbírku *Sokolské sonety* jeho přítele Karla Hlaváčka, tvořenou jednoslovným povzdechem: „*Příteli!!!!????!!*“⁴³

43 [PROCHÁZKA, Arnošt]: Karel Hlaváček: Sokolské sonety. *Moderní revue* 1, 1895/1896, sv. 1, č. 6, 8. 3. 1895, s. 137.

V bibliografické praxi se samozřejmě nevyskytují jen výše definované typy anotací, ale setkáváme se s jejich různými vzájemnými kombinacemi. Rozhodujícím korelátem pro sestavení anotace je totiž vždy obsahová stránka daného dokumentu a záleží pak na individuální volbě bibliografa, jaký typ anotace se mu zdá pro potřeby daného článku nejvhodnější a jakou konkrétní textovou podobu bude daná anotace mít.

ANOTACE A RESUMÉ

Dnešní technické možnosti umožňují relativně jednoduše získávat texty resumé jednotlivých článků, jimiž lze případně anotaci nahradit. Výhodou resumé je, že jej většinou vytvořil přímý autor studie a shrnuje tak vlastní záměr autora tohoto textu. S otázkou využití resumé je však spojena též řada potenciálních rizik a problémů. Odhlédneme-li od možných právních otázek, představuje hlavní komplikující faktor pro potenciální využití resumé obvykle odlišná norma i charakteristika daných textů (resumé bývá obvykle delší, všímá si především vlastního vědeckého postupu a nemusí vždy obsahovat vysvětlení, proč excerptor zvolil takové hodnoty věcného popisu, jaké zvolil). Zároveň je třeba přihlédnout i k tomu, že dílčí normy a pokyny pro zápis resumé se liší i v rámci jednotlivých časopiseckých titulů, které navíc mohou resumé otiskovat v různých jazycích.

Při zpracování České literární bibliografie proto bývá resumé využíváno spíše okrajověji, zejména pak pro věcnou kontrolu obsahu vytvářené anotace. Uvádění resumé však může být vhodnou alternativou anotací u víceoborových či generálních bibliografií, u jejichž zpracovatelů nelze předpokládat hlubší znalosti každého jednotlivého podchycovaného oboru.

FORMÁLNÍ POSTUP TVORBY ANOTACE

Po formální stránce má anotace rozsah nejčastěji jedné větné či nevětné fráze (v tomto případě preferujeme podobu nevětnou), u závažnějších článků několika vět. Obecně platí zásada, že by anotace měla vysvětlovat volbu vybraných hodnot věcného popisu a v zásadě být jejich textovým usouvztažením. Zároveň je věcí bibliografické etiky, aby anotace byla věcná, objektivní a nepředpojatá. Úkolem bibliografa v žádném případě není zpracováváný dokument hodnotit či zpochybňovat. Hodnotící aspekty mohou být v anotaci obsaženy pouze tehdy, jde-li o tlumočení názoru obsaženého v daném dokumentu, a tato skutečnost musí být v rámci anotace zřetelně signalizována.

Anotace zároveň nemusí redundantně obsahovat údaje, které jsou dostupné v jiné části záznamu. Anotaci je proto pochopitelně vhodné vztáhn-

nout k jeho dalším součástem, zejména názvu. Pakliže název sám dostatečně vystihuje obsah dokumentu, není nutné v anotaci informaci v něm obsaženou znovu opakovat či parafrázovat, ale na místě anotace postačí uvést např. jen žánrovou charakteristiku dokumentu. Žánrová charakteristika dokumentu namísto anotace obvykle postačuje u textů z tohoto hlediska jednoznačně zařaditelných a identifikovatelných, tj. např. u prací beletristických, recenzí či nekrologů atp. Podobně v anotaci není třeba uvádět zpovídanou osobu v případě rozhovorů, neboť její jméno se objevuje na jiném místě záznamu.

Totéž platí i ve vztahu k jednotlivým hodnotám věcného popisu zvoleným pro daný záznam. Rozepisovat tak není třeba např. bližší údaje o recenzované knize nebo obsáhlé výčty jmen pojednávaných osob, nejsou-li dotyční hlavními předměty zájmu daného dokumentu. Anotaci lze v těchto případech s hodnotami věcného popisu vhodně provázat odkazy typu: „zmínění mj. níže uvedení“, „detailněji o níže uvedených titulech“ atp.

Technicky je vhodné anotaci začít žánrovým zařazením popisné jednotky, které by jako jediný typ údaje věcného popisu mělo být uvedeno v každém bibliografickém záznamu, a pokračovat jeho další stručnou charakteristikou.

PŘÍKLAD:

Článek o J. Trnkovi, se vzpomínkami jeho syna Jiřího.
Studie o osudech populární edice Románové novinky, vydávané v letech 1946–1991 v nakladatelství Práce.
Polemika s recenzí M. Bartlové (Umění. Roč. 1997, č. 1).

V anotaci je možno užívat zkratky, avšak jen ty obecně známé, jinak je spíše rozepisujeme. Pokud je úplná forma jména dostupná v jiné části záznamu, lze jména osob krátit na tvar iniciála křestního jména + příjmení. Potřebujeme-li v textu anotace uvést jméno autora popisné jednotky, lze zapsat např. jen iniciály. Pokud katalogizovaný dokument reaguje na nějaký jiný text (polemika, diskuse atp.), připojujeme do anotace bibliografickou citaci tohoto dokumentu.

PŘÍKLAD:

Reakce na kritiku J. Opelíka Souostroví tety Karoliny (Host do domu 3, 1956, č. 5, s. 226–228). Za reakcí autora následuje odpověď J. Opelíka.

V případě nekrologů zapisujeme též údaj o datu a místě úmrtí, je-li v daném dokumentu explicitně uveden.

PŘÍKLAD:

Nekrolog (†10. 10. 2010, Praha).

3.3.2.2 KATEGORIE STRUKTUROVANÉHO VĚCNÉHO POPISU

Kategorie věcného popisu odpovídají jednotlivým třídám entit reálného světa. V katalogizační praxi je nejlépe rozpracovávají knihovnické standardy, dle nichž lze vydělit následující skupiny:

- 1) osoby (včetně šifer, pseudonymů, jmen rodin a rodů atp.)
- 2) korporace (instituce, spolky, orgány státní správy atp.)
- 3) akce (konference, výstavy atp.)
- 4) chronologické údaje
- 5) geografické údaje (názvy měst, obcí, regionů, přírodních útvarů atp.)
- 6) věcné termíny (pomocí tematických autorit)
- 7) žánr/forma
- 8) díla (knihy, filmy, divadelní hry a jejich inscenace atp.)

Množina hesel z těchto oblastí je objektivně daná na základě jejich příslušnosti k dané třídě (jména osob, geografické pojmy atp.). Zároveň jsou pro danou kategorii vytvářeny specializované řízené slovníky, tzv. soubory autorit. Jednotlivé autoritní záznamy mohou být vzájemně provázány do hierarchizovaných struktur a zároveň mohou pod jednu preferovanou podobu slučovat synonymní hesla (různé varianty jmen téže osoby/korporace/místa, různé synonymní termíny či varianty téhož termínu v různých jazycích atp.), čímž je zajišťován řízený a univerzální přístup k datům, zohledňující nejrozličnější možné varianty zápisu daného termínu, u nichž je předpoklad, že by je mohl uživatel při vyhledávání v databázi použít.

Formální stránce databázového zápisu jednotlivých kategorií věcného popisu se věnuje zejména speciální formát MARC21 pro autority, v českém prostředí pak zejména specializovaná oddělení Národní knihovny, provozující společný portál <http://autority.nkp.cz> a koordinující sdílený kooperační systém spolupracujících institucí podílejících se na jeho přípravě. Soubor národních autorit jmenných a věcných se v českém prostředí stal jednoznačně převažujícím řízeným slovníkem využívaným v knihovnách a příbuzných institucích a v domácím prostředí představuje základní a nejdostupnější existující variantu autoritní databáze pro databáze typu knihovních katalogů či oborových bibliografií.

Neméně závažná jako otázka „jak zapsat“ je pro bibliografa otázka „co zapsat“, tj. dle jakých kritérií vybírat jednotlivé hodnoty pro věcný popis. Obecně lze říci, že žádná závazná norma pro to neexistuje, neboť výběr vhodných hodnot by měl být proveden až po obeznámení se s daným textem na základě komplexní analýzy jeho obsahu. Jedinou výjimkou je tu obecný požadavek, aby každá popisná jednotka byla popsána alespoň jednou hodnotou z hlediska formálního/žánrového zařazení.

Obecné pravidlo přitom nelze vyvodit ani pro počet zvolených hesel věcného popisu: pro záznam jednoho dokumentu stačí jedno či dvě, pro jiný nedostačuje ani deset: např. u záznamů beletrie se věcný popis obvykle vůbec nepořizuje (výjimkou jsou beletristické texty s dedikacemi, silnou vazbou ke konkrétnímu místu, básně o určité konkrétní osobě atp.), naopak u různých přehledových a komparativních statí věnujících se většímu množství osob či témat najednou bude obvykle třeba zapsat i dvojciferný počet selekčních termínů.

Přesto existuje několik základních možností, jak při volbě selekčních termínů věcného popisu postupovat, byť pochopitelně žádnou z nich nelze brát jako obecně platné a v každé situaci závazné pravidlo. Při volbě jednotlivých hesel věcného popisu přihlížíme zejména k následujícím kritériím:

- 1) Prostor, který je v popisné jednotce danému tématu věnován
Analytickou bibliografii nelze zaměňovat s pořizováním rejstříku. Jako selekční termíny proto nevolíme např. všechny osoby v textu zmíněné, ale jen ty, jimž je věnován relevantní prostor, tj. např. alespoň jedna desetina celkové délky textu.
- 2) Relevance dané hodnoty věcného popisu pro uživatele dané oborové bibliografie
Řada textů svým tematickým záběrem spadá do sféry zájmu více vědních disciplín. Zpracovatel oborové bibliografie však daný dokument popisuje především se zřetelem právě ke svému konkrétnímu oboru, informace z oboru vzdálenějšího pro něj obvykle nejsou příliš relevantní a bibliograf ani nemusí pro jejich analýzu a interpretaci disponovat dostatkem znalostí a vědomostí. Proto je při zpracování záznamu pro potřeby své oborové bibliografie zmiňuje jen v minimální míře, resp. je vystihne jedním termínem obecnějším, byť tvoří valnou většinu rozsahu článku. Svou pozornost naopak zaměří např. jen k jeho dílčí, byť nerozsáhlé části, která však může obsahovat důležité informace pro potřeby jím zpracovávané oborové bibliografie.

Jinak bude zase jistě postupovat zpracovatel bibliografie obecné, který by měl proporcčně a vyváženě podchytit informace o dané popisné jednotce jako celku. Záznam téhož dokumentu v různých oborových bibliografiích proto může vypadat diametrálně odlišně, což však v žádném případě nelze hodnotit jako chybu či nedostatek: leckdy pro daný dokument takový popis, který by vyhovoval potřebám vícera bibliografických projektů, ani nelze připravit, popř. by šlo o záznam nadměrně obsáhlý. Odlišná oborová hlediska a potřeby tak představují jeden ze základních důvodů, proč je při tvorbě oborových analytických bibliografií otázka sdílené katalogizace řádově komplikovanější, než je tomu v případě knihovních katalogů.

3) Rozsah popisné jednotky

Obecně by mělo platit, že s rostoucí délkou textu volíme spíše větší počet hesel, ale generalizovat v tomto směru nelze. U rozsáhlé monotematické studie můžeme vystačit s několika málo hesly, v krátké přehledové zprávě o aktuálním dění bude zase hesel více.

4) Význam dané hodnoty pro uživatele dané oborové bibliografie

V každém oboru samozřejmě existují témata významnější a méně podstatná. Ač by bibliograf neměl v tomto ohledu při pořizování daného záznamu provádět jakoukoli selekci, tj. neuvést do věcného popisu téma rozebírané např. v polovině rozsahu článku, může naopak některá významná hesla věcného popisu zdůraznit. Toto platí zejména pro retroexcerpci, k níž bibliograf již většinou přistupuje s povědomím o tom, jaké osoby či jaká témata se pro daný obor posléze stala významná, nebo naopak byla v dané době nevšední či atypická. Podchytí tak například jakoukoli, byť nerozsáhlou a marginální zmínku o K. H. Máchovi či F. Kafkovi publikovanou za jejich života, poněvadž se může ukázat jako důležitý pramen pro budoucí bádání, ač v daném dokumentu je více pojednááno několik dalších osob a ty naopak mezi selekční termíny zařazeny nejsou.

3.3.3 TEZAURY A SPECIÁLNÍ POPISNÉ JAZYKY

S problematikou věcného popisu úzce souvisí problematika speciálních tezurů, tj. speciálních hierarchizovaných a vnitřně strukturovaných slovníků selekčních termínů pro zpracování databázových záznamů prostřednictvím vlastního věcného popisu, tj. pomocí souboru tematických autorit. Tezaurus přitom třídí a klasifikuje entity reálného světa do vzájemně provázané hierarchické sítě vazeb a umožňuje tak strukturovaný a dle individuálních potřeb specifikovatelný přístup k databázovým údajům. Při tvorbě oborové bibliografie je v tomto ohledu momentálně možná volba ze dvou primárních možností:

a) Využití univerzálního tezauru

Nejužívanějšími univerzálními tezaury v českém prostředí jsou:

Soubory národních autorit — <http://authority.nkp.cz/>

Polytematický strukturovaný heslář (PSH) — <https://www.techlib.cz/cs/82897-polytematicky-strukturovany-heslar>

Výhodou těchto univerzálních tezurů je vedle jejich rozsahu především to, že jejich další rozvoj obstarává silná instituce národního významu a související kooperační síť. Zatímco Polytematický strukturovaný heslář, rozvíjený při Národní technické knihovně, je využíván zejména pro technické obory, obory humanitní postihuje spíše obecnější soubor národních autorit rozvíjený v Národní knihovně ČR.

b) Využití vlastního oborového tezauru

V českém prostředí nejde o příliš rozšířené řešení. Vlastní oborové tezaury totiž využívají víceméně jen disciplíny s významným mezinárodním přesahem, které mohou aplikovat univerzální celosvětový oborový tezaurus, jenž významně usnadňuje kooperaci s příbuznými zahraničními institucemi. Takovýmito mezinárodními oborovými tezaury užívanými v českém prostředí jsou např. tezaurus pro zemědělské vědy Agrovoc a MeSH, oborový tezaurus pro medicínu a lékařské vědy.

Agrovoc — <http://aims.fao.org/vest-registry/vocabularies/agrovoc-multilingual-agricultural-thesaurus>

MeSH — <http://www.nlm.nih.gov/informace-o-nlk/odborne-cinnosti/tezaurus-medical-subject-headings>

Specifický oborový systém, tzv. divadelní třídění, používá pro identifikaci dokumentů ve svých bázích Institut umění — Divadelní ústav,⁴⁴ jiný obdobný systematický třídění je využíván pro Bibliografii dějin českých zemí při Historickém ústavu AV ČR.

---

44 INSTITUT UMĚNÍ – DIVADELNÍ ÚSTAV: Systematické třídění odborné literatury v knihovně Divadelního ústavu. Praha: IDU, 2015 [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwil--yn2KblAhXc4KYKHVwQBp8QFjAAegQIAxAC&url=https%3A%2F%2Fwww.idu.cz%2Fdokumenty%2Fdivadelni-trideni.docx&usg=AOvVaw0fbk7XdOoC9obXIVKUlmaE>.

3.3.4 MDT A SKUPINA KONSPEKTU

Nezanedbatelnou předností systému národních autorit je pak též jeho propojení s dalšími univerzálními popisnými jazyky užívanými v knihovnictví, tj. popisováním dat pomocí metody konspektu a zejména s mezinárodním desetinným tříděním — MDT, univerzálním a již několik desetiletí fungujícím mezinárodně užívaným numerickým deskriptivním jazykem pro věcný popis.⁴⁵

V rámci MDT je každé jednotlivé slovně vyjádřené hodnotě tematické autority a autority pro žánr/formu, popř. i autoritám geografickým ze souboru národních autorit přidělen samostatný kód, vytvářený kombinací především numerických a interpunkčních znaků (alfabetické znaky jsou využity minimálně), který umožňuje provázání odpovídajících slovních hodnot u popisných tezaurů v různých přirozených jazycích. Další výhodou MDT představuje to, že číselný kód je dané hodnotě přiřazován na základě logického propojení příbuzných termínů, tj. při seřazení jednotlivých hodnot MDT se do vzájemné blízkosti dostanou hodnoty týkající se téhož oboru a vzájemně si věcně blízké, a to nezávisle na řazení abecedním (např. MDT pro hesla z oblasti jazyka a literatury začínají osmičkou atp.), což může uživatelům umožnit alternativní náhled na poskytovaná data a nabídnout jim vhodné termíny pro vyhledávání, o jejichž existenci předtím nevěděli atp.

S MDT úzce souvisí i další možnost věcného popisu, a to pomocí tzv. skupiny konspektu.⁴⁶ Formálně se skupina konspektu skládá z notace MDT, jejího slovního vyjádření a daný záznam dále obsahuje i číslo dané předmětové kategorie (viz dále). Jde o roztřídění hrubší než MDT, tj. hodnot definovaných pro metodu konspektu je řádově méně než hodnot definovaných pro popis pomocí MDT. V zásadě proto skupina konspektu stojí na hierarchicky o jeden stupeň vyšší rovině než MDT. Logika popisu pomocí skupiny konspektu je založena na tom, že každému záznamu může být až na několik málo specifických výjimek, týkajících se popisu formálních vlastností daného dokumentu pomocí druhého výskytu hodnoty pro skupinu konspektu, přidělena právě jedna hodnota skupiny konspektu, která reprezentuje základní oborové/tematické zařazení daného dokumentu.

---

45 České verze MDT jsou k dispozici na následujícím portálu: <http://cz.udc-hub.com/cs/login.php>.

46 O možnostech popisu pomocí skupiny konspektu podrobněji zde: NÁRODNÍ KNIHOVNA: *Autoritní soubor skupin konspektu*. Praha: Národní knihovna, © 2007–2015 [cit. 2020-09-14]. Dostupné z: <http://authority.nkp.cz/vecne-authority/autoritni-soubor-skupin-konspektu-1>.

Pro potřeby ryze oborové bibliografie je proto popis pomocí skupiny konceptu využitelný spíše omezeně, poněvadž záznamy sledované oborovou bibliografií budou touto metodou z logických důvodů obvykle popsány jednou nebo několika málo totožnými hodnotami, které nebudou jako selekční kritérium pro údaje z dané oborové báze příliš vypovídající. Využití skupiny konceptu jako selekčního prvku je proto v oborové bibliografii na rozdíl od bibliografií a katalogů univerzálních poměrně okrajové, umožní ale odfiltrovat alespoň záznamy mimo vlastní jádro dané vědní disciplíny. V podmínkách České literární bibliografie ale skupina konceptu může dobře posloužit např. při cílených rešerších otisků beletristických prací, záznamů jiných národních literatur atp.

Skupině konceptu je pak nadřazeno 26 předmětových kategorií, do nichž jsou rozděleny jednotlivé oblasti lidského poznání a kultury.⁴⁷ Pomocí těchto předmětových kategorií je možné pořizovat např. tzv. tematickou mapu fondu; jako samostatné selekční kritérium pro vyhledávání se obvykle nepoužívají a ani pro ně nebývá vyčleňováno samostatné databázové pole, neboť jsou obsaženy ve specifickém podpoli skupiny konceptu.

3.3.5 PERZISTENTNÍ IDENTIFIKÁTORY

Standardem při zpracování oborové bibliografie je dnes jejich zpracování formou elektronických databází, mezi jejichž neoddiskutovatelné přednosti patří možnost data třídít a následně prohledávat pomocí různých selekčních kritérií. Protože oborové bibliografie zpracovávají údaje z nejrůznějších částí univerza, je třeba zajistit jednoznačnou identifikaci zvolených popisných hodnot vůči ostatním hodnotám téže kategorie, neboť v rozsáhlých množinách zpracovávaných dat se s vysokou mírou pravděpodobnosti vyskytují hodnoty nejrůznějšího stupně podobnosti (zejména různé stupně homonymie), které je třeba od sebe jednoznačně odlišit. S rostoucím množstvím zpracovávaných informací se proto stále častěji setkáváme s případy, kdy identifikace určité osoby, díla či jiné entity pomocí jména přestává být postačující (jmenovci, homonyma atp.).

Pro potřeby stoprocentní identifikace dané hodnoty se proto používají nejrůznější tzv. externí/perzistentní identifikátory, tj. jedinečné numerické či alfanumerické kódy, přidělované vybranou centrální či lokální agenturou nebo přímo zpracovatelem báze, které mají zajistit jednoznačnou identifikaci dané entity mezi ostatními. Zároveň lze s rostoucí množinou znalostníchází

47 Více o popisu pomocí skupiny konceptu lze dohledat na následujícím portálu: <http://konspekt.nkp.cz/>.

uvažovat o jejich vzájemném provazování a propojování, k čemuž mohou právě perzistentní identifikátory významně přispět. Při zpracování oborové bibliografie v databázové podobě je proto záhodno využívat maximální možné množství takovýchto perzistentních identifikátorů, ať již pro potenciální budoucí propojení s bázemi jinými či pro jednoznačné odlišení zaměnitelných entit.

Většinu z těchto identifikátorů jsme již zmiňovali na příslušných místech, v následujícím přehledu proto jen stručně shrneme základní standardizované identifikátory dokumentu užívané v současném českém knihovnictví a tím pádem relevantní i při zpracování oborových bibliografií.

3.3.5.1 ISBN

<https://www.isbn-international.org/>

<http://text.nkp.cz/sluzby/sluzby-pro/isbn-ismn-issn/isbn>

ISBN (International Standard Book Number) je mezinárodně rozšířeným a uznávaným standardizovaným číselným označením knihy. Prostřednictvím tohoto univerzálního třináctimístného (do roku 2006 desetimístného) kódu lze knihu jednoznačně identifikovat v nejrůznějších přehledech a databázích bez ohledu na to, známe-li jazyk, kterým je napsána, či jakýkoli další údaj o ní. ISBN tak může sloužit jako jednoznačný identifikátor dané knihy v nejrůznějších databázích a na jeho základě lze různé záznamy o dané knize identifikovat a vzájemně propojovat. Ve světovém měřítku začalo být ISBN používáno od přelomu šedesátých a sedmdesátých let, v českém prostředí pak od roku 1989.

3.3.5.2 ISSN

<http://www.issn.org/>

<http://www.techlib.cz/cs/2844-ceske-narodni-stredisko-issn>

ISSN (International Standard Serial Number) je obdobou ISBN pro seriály a pokračující zdroje. Také ISSN začalo být užíváno na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 20. století a v tehdejší Československu bylo zavedeno nedlouho poté. V souvislosti s nástupem masové digitalizace začalo být ISSN na rozdíl od ISBN pro knihy nově zpětně přidělováno i starším seriálům (v ČR tuto agendu obstarává Národní technická knihovna). Jistou nevýhodou tohoto řešení je skutečnost, že takový kód ISSN není uveden v daném zdrojovém dokumentu a je jej nutno v případě potřeby ověřit v externích zdrojích.

3.3.5.3 DOI

<http://www.doi.org/>

Kód DOI slouží jako identifikátor článků přístupných v digitální podobě. Jeho jistou nevýhodou představuje skutečnost, že se jedná o řešení komerční a týká se pouze článků odborných. Je proto rozšířeno zejména v mezinárodních databázích přírodovědných oborů, v prostředí českých humanitních věd zatím ve větším měřítku využíváno není. Jeho zařazení do oborových bibliografií je tak na zvážení zpracovatele dané bibliografie.

3.3.5.4 ČNB

<http://www.registrdigitalizace.cz/rdcz/uzivatele/ccnb.htm>

Kód ČNB (České národní bibliografie) byl v ČR zaveden s ohledem na potřeby masové digitalizace knihovních dokumentů. Je zpětně přidělován veškeré tištěné produkci vycházející na území ČR po roce 1800. Technicky se jedná o systémové číslo bibliografického záznamu daného dokumentu v bázi Národní knihovny ČR. V národním měřítku tedy kód ČNB funguje jako náhrada kódu ISBN i pro ty knihy, které identifikátorem ISBN vybaveny nejsou, protože byly vydány před jeho zavedením. Podobně jako ISBN i kód ČNB umožňuje propojení záznamů téhož dokumentu v různých databázích.

3.3.6 DATABÁZOVÉ TECHNICKÉ ÚDAJE

Protože bibliografické báze jsou obvykle poměrně rozsáhlé a zároveň protože dnešní doba technicky běžně umožňuje řadu pokročilých možností při práci s daty (dávkové úpravy dat v rámci systému, sdílená katalogizace, sdílení autoritníchází atp.), je záhodno, aby záznam obsahoval též co nejvíce relevantních technických údajů o svém zpracování. Na jejich základě je pak možné odhalit případné systémové chyby, dávkově opravit vybrané záznamy, uzpůsobit zápis odlišné normě atp.

Většinou se v těchto případech jedná o automaticky zaznamenávané údaje, jež zpracovatel do databáze aktivně nezadá a do nichž obvykle nijak nezasahuje. Měl by však mít o jejich existenci alespoň základní přehled a umět jich využít zejména při redakci databáze. Další významnou funkcí tohoto typu údajů je to, že zajišťují identifikaci záznamu ve sdílených katalogích, a umožňují tak propojení dat do kooperačních sítí.

V následujícím přehledu je alespoň krátce přiblížíme. Patří k nim zejména:

- 1) Identifikátory zpracovatelské instituce
  - kód instituce přidělovaný v Library of Congress (v MARC pole 003)
  - sigla zpracovatelské knihovny (v MARC pole 040a)

- 2) Technická data o záznamu
  - jedinečné systémové číslo záznamu (v MARC pole 001)
  - datum založení (v MARC pole 008, pozice 00–05)
  - čas poslední změny záznamu (v MARC pole 005)
  - přehled úprav daného záznamu (např. systém Aleph používá pole CAT, evidující zpracovatele, který změnu provedl, a datum této změny)
  - návěští záznamu (obsahuje mj. údaje o použitých katalogizačních pravidlech a úrovni popisu (v MARC pole LDR)

- 3) Normované údaje pro strojové zpracování
  - strojově čitelný údaj o umístění popisné jednotky ve zdrojovém dokumentu (v MARC pole 773q)
  - strojově čitelný zápis data vydání (v MARC pole 773–9)⁴⁸

- 4) Interní údaje

V tomto případě jde většinou o pomocné údaje o daném záznamu používané pro interní potřeby zpracovatelské instituce. Část z nich proto nemusí, ba přímo nesmí být veřejně viditelná. Zařadit sem můžeme např.:

  - údaje o excerptorovi
  - interní poznámky (upozornění na možné dešifrace, atypický způsob dochování dokumentu atp.)
  - pole věcného popisu pořizované dle starší, již neužívané normy
  - identifikační údaje o umístění konvertovaného záznamu v předchozí databázi
  - pomocné označení záznamu (např. v případě změny norem excerptce, záznamy zpracované v rámci určitého projektu, nebo specifickou metodou)⁴⁹

48 Pole 773-9 umožňuje na rozdíl od pole 008 formalizovaný zápis data bez omezení počtem znaků. Do pole 008, kam je možno zapsat nejvýše osm číslic, totiž není možné zapsat konečné datum časového intervalu, pakliže je datum vydání zapsáno dvěma podrobnějšími daty atp.

49 V praxi České literární bibliografie se užívají pomocná označení pro záznamy zapsané v odlišné normě nebo vzniklé specifickým způsobem: např. záznamy označené

- informace o úrovni zredigování záznamu (specificky mohou být označeny např. záznamy vzniklé retrokatalogizací bez ověření de visu)

3.4 REDAKCE DATABÁZE

Důležitou, avšak na metodické rovině poněkud opomíjenou součástí databázového zpracování analytických bibliografií je jejich redakce, jejímž prostřednictvím se omezuje jak riziko výskytu chyb ve stávající databázi, tak se případně podchytí nežádoucí odlišnosti ve způsobu popisu typologicky obdobného materiálu u různých excerptorů. Redakci je nejlépe provádět průběžně a co nejdříve po vytvoření záznamu, a to v několika vzájemně navazujících stupních (kontrola záznamů jejich zpracovatelem, následná kontrola záznamů jinou osobou/redaktorem databáze).

Chyby a odchylné způsoby zápisu se pochopitelně v jakékoli databázi vyskytovaly, vyskytují a vyskytovat budou a sebelepší kontrola záznamu jeho zpracovatelem je nikdy nebude s to zcela eliminovat. MARC21 je totiž relativně složitým systémem vyžadujícím striktní dodržování předepsaného způsobu zápisu, zejména interpunkce v jednotlivých polích a vyplňování polí pro automatické/strojové zpracování dat. Umožňuje však zároveň značnou variabilitu zápisu; navíc ne všechny instituce musejí využívat všechna pole, existuje samozřejmě možnost lokálních interpretací, zpřesnění atp. Potenciální riziko chybovosti při práci s ním dále zvyšuje nutnost vyplňovat stejný údaj do několika různých polí odlišným způsobem zápisu (zápis údajů ve tvaru, v jakém jsou uvedeny v dané popisné jednotce pro potřeby uživatele, vs. zápis týchž údajů ve tvaru pro strojové vyhledávání — typicky jde o zápis chronologických údajů, osobních jmen či údajů bibliografické citace).

Při mechanické katalogizaci proto excerptor někdy z nepozornosti opomene některé pole vyplnit nebo jej z neznalosti či nepozornosti vyplní chybně. Řadu chyb může zapříčinit též chybně nastavená šablona pro zpracování záznamů, v tomto případě se totiž každá chyba jednotlivě opakuje v každém nově založeném záznamu. Některé chyby můžeme označit jen jako kosmetické, jiné naopak mohou zapříčinit chybnou indexaci záznamu v rámci tvorby rejstříků a v praxi tak zkomplikovat, ba někdy i zcela znemožnit jeho vyhledání.

B70 původně vznikly jako přepisy excerpt z původních bibliografických ročenek, jako B80 jsou zase označeny záznamy vzniklé ve starším databázovém formátu s poněkud odlišnou normou věcného popisu, jako B45 jsou zase označena excerpta pořizená v rámci projektu Bibliografie české literární vědy 1945-1960.

Existuje však několik základních i pokročilých technik, jak se rizikům chyby v záznamech vyhnout. V následujícím přehledu se je pokusíme přiblížit.

3.4.1 AUTOMATICKÉ KONTROLY PŘI ULOŽENÍ ZÁZNAMU

Kontroly ukládaných záznamů mohou být nastaveny přímo v databázovém systému, tj. např. v momentě uložení záznamu systém automaticky upozorní na nevyplněná či nestandardně zapsaná pole. Tento způsob kontroly je nejjednodušší, neboť nevyžaduje samostatnou aktivitu zpracovatele, avšak zároveň jím lze odhalit jen opravdu ty nejzávažnější a nejběžnější chyby technického a formálního rázu. Z časových důvodů nelze v momentě uložení záznamu podrobovat každý záznam obsáhlé kontrole, řada operací je navíc lépe realizovatelná mimo katalogizační systém.

3.4.2 PRŮBĚŽNÁ KONTROLA ZÁZNAMŮ

Druhý stupeň kontrol záznamů představuje jejich průběžná revize zpracovatelem. Protože však jde o činnost značně náročnou na pozornost a navíc řada případů chybného zápisu je odhalitelná jen pomocí kontrol v jeho rozpisu ve formátu MARC, který je na průběžné kontroly extrémně náročný, doporučujeme se při těchto kontrolách zaměřit nikoli na formální správnost zápisu do MARC21 (náležité vyplnění polí, přítomnost všech povinných polí, propojení na autoritní bázi atp.), ale zejména na obsahovou stránku záznamu, kterou lze nejlépe ověřit na jeho rozpisu v běžném katalogizačním formátu (např. katalogizační lístek, obsahující veškeré hodnoty jmenného i věcného popisu), který je pro pozornost zpracovatele přece jen přijatelnější, neboť vizualizuje jen vlastní bibliografický záznam dokumentu bez pomocných číselných kódů a pro účely takovéto kontroly nadbytečných údajů ze systémových polí. Při takovéto průběžné kontrole záznamů je zejména třeba ověřit, zda vybrané selekční termíny odpovídají zapsané anotaci, zda je využita náležitá interpunkce v zápisu názvu, bibliografické citace či složitějších hodnot věcného popisu, zejména akcí, zda je v pořádku propojen daný autoritní záznam atp.

Zkušený bibliograf je při takovéto kontrole většinou schopen řadu netypických zápisů odhalit pouhým okem. Je přitom vhodné, aby záznamy procházel i někdo jiný než jejich vlastní zpracovatel, který může řadu svých chyb přehlédnout, resp. je ani nemusí za chybu považovat. Dle velikosti a složení pracovního kolektivu je proto vhodné, aby byl jeden ze zpracovatelů pověřen vrchní supervizí nad pořízenými záznamy, případně lze zvolit techniku, kdy si členové týmu průběžně vzájemně kontrolují záznamy mezi sebou, přičemž se jednotlivé dvojice po čase mění atp. V praxi ČLB se osvědčil systém pravi-

delných měsíčních kontrol, kdy každý zpracovatel nejprve kontroluje záznamy vlastní za stanovené období a ve druhé fázi jsou pak tytéž záznamy náhodně rozděleny ostatním excerptorům ke křížové kontrole. Takto lze odhalit nejen faktické chyby, ale též případná odlišná řešení bibliografického zpracování, leckdy stávajícím manuálem ani nepostižená. Oběma způsoby by měl být posílen kýžený jednotný způsob zápisu záznamů stejného typu, popř. detailů, které katalogizační pravidla neošetřují jednoznačně.

3.4.3 KONTROLY DATABÁZOVÝCH REJSTŘÍKŮ

Standardní funkcionalitou dnešních databázových systémů je možnost vytvořit v rámci dané databáze rejstřík selekčních/přístupových termínů pro vybrané pole či podpole, případně vytvořit souborné rejstříky pro více polí či podpolí najednou (buď vytvořením společného rejstříku pro více samostatných polí, nebo vytvořením rejstříku pro vybrané kombinace podpolí). Nespornou výhodou rejstříku je to, že nabízí pohled na hodnoty stejného typu obsažené v databázi, řadí je v abecedním pořadí a případně je doplňuje též o informaci o frekvenci výskytu dané hodnoty v databázi. Zároveň též může být z rejstříku patrné, zda daná hodnota je či není napojená na databázi autoritní, čímž je možno kontrolovat jednu z nejčastějších chyb vznikajících během katalogizace.

Při kontrolách rejstříků je vhodné soustředit se zejména na následující tři kritéria, která pomohou při průběžném procházení rejstříku poměrně jednoduše a efektivně odfiltrout značné procento chyb. Postupy kontroly jsou v tomto případě relativně snadné.

PŘEKLEPY, CHYBNÉ ÚDAJE V PŮVODNÍM DOKUMENTU ATP.

Tento typ chyby při abecedním seřazení rejstříku zřetelně vynikne: chybné hodnoty se dostanou do těsné blízkosti náležitých hodnot, a navíc budou mít obvykle výrazně nižší frekvenci využití (jednou či několikrát málo v celé databázi). Leckdy je tak na první pohled ihned patrné, jak k dané chybě došlo (překlep, záměna znaků, chybějící či přebývající znak atp.).

KONTROLA DLE FREKVENCE VÝSKYTŮ

Potenciálně chybné jsou v tomto případě opět zejména hodnoty s nízkou frekvencí výskytu: čím je frekvence výskytu nižší, tím spíše se může jednat o ne náležitou hodnotu, neboť existuje předpoklad, že v rejstřících selekčních termínů se jednotlivé hodnoty většinou budou opakovat. Mohlo se též stát, že byl pro popis dokumentu zvolen ne zcela vhodný selekční termín, který by pro větší integritu báze bylo lepší nahradit jiným s vyšší frekvencí výskytu.

Poměrně běžně také může při excerpci nastat chyba, že jako přístupové heslo je omylem použit homonymní autoritní záznam, nejčastěji záznam jmenovce dané osoby, který zpracovatel důsledně neověřil. Na tyto případy je při katalogizaci třeba dávat obzvláštní pozor, zejména u nejběžnějších jmen typu Novák, Dvořák atp. Výhodou oborových bibliografií je to, že frekvence výskytu jmenovců v nich nebývá zase až tak častá, byť její pravděpodobnost stoupá s rostoucím chronologickým záběrem excerpcí.

Chronologické hledisko pak ale zase zároveň funguje jako významná indicie při atribuci dané osoby: dané osobě nelze připsat texty publikované před rokem jejího narození, obvykle ale ani před dovršením patnácti, v případě odborných textů spíše i dvaceti let věku. Na druhé straně je ale nutno upozornit na existenci posmrtných uveřejnění textů již zesnulého autora: v tomto případě však většinou bývá tato skutečnost signalizována u otisku daného textu.

Při dlouhodobém zpracování databáze navíc její zpracovatelé postupně sami nashromáždí údaje o problematických jmenovcích, kteří mohou při katalogizaci záznamu způsobovat vznik chyb a omylů. Je proto přitom vhodné tyto případy evidovat a příležitostně je kontrolovat.

KONTROLA VARIANT ZÁPISU

Zaměřit se je třeba i na hodnoty odkazující ke stejné entitě, avšak zapsané různým způsobem. V českém prostředí jde typicky o přepis cizích či počestnějších jmen. U takovýchto jmen proto důsledně ověřujeme nejrůznější možné podoby zápisu daného jména. Jde především o různý způsob zápisu jmen původem německých: Miler, Mueller, Müller, Muehler atp., slovanských (např. různé způsoby zápisu jména Dmytro Čyževs'kyj — Dimitrij Čiževskij, Dmitrij Tschizewskij, Dmytro Chyzevs'kyi atp.), popř. jmen z asijských či afrických jazyků, jejichž obecná znalost není příliš obvyklá. Excerptor je totiž ne vždy schopný jen na základě znalostí obsažených v katalogizovaném dokumentu identifikovat příslušnou hodnotu v autoritní databázi. V těchto případech navíc mohou být obě hodnoty v rejstříku vzdáleny natolik (č zapsáno jako tsch atp.), že při kontrolách uniknou pozornosti. Při katalogizaci takovýchto hodnot proto věnujeme jejich propojení na autoritní bázi obzvláštní pozornost.

Dalším poměrně častým případem může být výskyt dvou obdobných jmen v rejstříku, přičemž jedno z nich je zapsané v úplném tvaru, druhé jen kombinací příjmení a iniciála jména. Vyskytují-li se dané dva záznamy v téže době ve stejném titulu a píšeli-li oba autoři v rámci stejné rubriky či o stejném tématu, lze obvykle obě hodnoty vzájemně propojit.

ZÁZNAM NEPROPOJENÝ NA AUTORITNÍ BÁZI

Na tento typ chyby narážíme zejména u rejstříků osob. Při zpracování dat do báze se totiž může relativně snadno stát, že zpracovatel jednoho záznamu zvolí jako přístupový termín jméno osoby, pro niž zatím není k dispozici dostatek údajů potřebný pro to, aby bylo možné založit její autoritní záznam. Další záznam obsahující údaje o této osobě zpracovaný s určitou časovou prodlevou však může být zpracováván jiným katalogizátorem v situaci, kdy autoritní záznam již založen byl, popř. jsou dané údaje obsaženy přímo v nově zpracovávaném článku. V rejstříku pak budou bezprostředně za sebou následovat dvě stejné hodnoty lišící se právě pouze údajem o propojení na autoritní bázi. Při kontrole rejstříku je tedy nejprve potřeba dle autoritní báze ověřit, jestli se v daném případě opravdu jedná o identickou osobu, a následně nepropojený záznam vůči autoritní bázi validovat.

3.4.4 ZPRACOVÁNÍ REJSTŘÍKŮ VŠECH POLÍ

Z technických i praktických důvodů lze rejstříky vytvářet jen pro vybranou množinu polí. Tvorba a aktualizace rejstříků pro každé pole, či dokonce podpole zvláště by kladla neúměrné nároky na databázový systém a byla svým způsobem i značně neefektivní, neboť pro řadu jednotlivých polí nemá význam rejstřík pravidelně vytvářet (pomocná a technická pole atp.). Existují však nástroje (speciální software či ruční úpravy exportovaných dat ve specializovaných textových či tabulkových editorech, nebo přímo automatizované skripty), pomocí nichž si takové rejstříky lze v případě potřeby vyrobit svépomocí mimo systém. Tyto kontroly většinou není třeba vykonávat s významně vysokou frekvencí, postačuje je provádět v delších časových rozestupech či v případě změn a úprav katalogizačních pravidel. V případě existence odůvodněných pochybností o náležitém vyplňování daného pole či podpole v minulosti lze příslušné rejstříky vytvářet jednorázově.

3.4.5 AUTOMATICKÉ KONTROLY

Další alternativou je možnost využití specializovaného kontrolního softwaru, který umožňuje odhalit chyby, jež jsou při kontrole záznamů obtížněji dohledatelné. Zejména jde o případy, kdy zpracovatel zapomněl vyplnit určité povinně vyplňované pole či podpole nebo nevyplnil jedno z několika polí, jejichž výskyt v jednom záznamu je na sebe vzájemně navázán, popř. chybně vyplnil některá pole, jejichž hodnota je navázána na nějaký automatický algoritmus (chyby v kontrolních součtech pro ISBN, zápis neplatného data atp.) a jejichž automatická kontrola není ošetřena kontrolními mechanismy dané databáze

již dříve. Některé složitější chyby jsou totiž odhalitelné až komplexní analýzou zpracovávaných dat. V českém prostředí je nejužívanějším softwarovým nástrojem tohoto typu kontrolní software pro analýzu dat před jejich importem do Souborného katalogu ČR provozovaného při Národní knihovně. Obdobné jednoúčelové nástroje však připravují i další knihovny a pracoviště včetně ČLB.

3.4.6 ÚPRAVY TEZAUROU (VALIDACE VYBRANÝCH NOVÝCH TERMÍNŮ)

Průběžná údržba databáze by měla obnášet i průběžné aktualizace souboru termínů pro věcný popis, neboť hodnoty v něm obsažené by měly odpovídat aktuálnímu stavu lidského poznání, a je proto nezbytné jej průběžně korigovat a případně rozšiřovat o hodnoty nové. Nejvážnějšími kandidáty na zařazení do autoritní databáze jsou pochopitelně nejčastěji se v databázi vyskytující neautorizované hodnoty. Při návrhu hesel k validaci je však třeba zvážit řadu dalších faktorů (obecnou užívanost termínu, zda tento není zaměnitelný s jiným, stávající množinou hesel v autoritní bázi atp.).

U jiných typů autorit (osobní jména, korporace, geografické pojmy atp.) tento problém není tak výrazný: nový autoritní záznam vytváříme v těchto případech vždy, když pro něj máme dostatek distinktivních údajů. Autoritní záznam těchto typů entit totiž odkazuje k jedinečné konkrétní součásti univerza a není třeba jej zapojovat do hierarchizované struktury, popř. zkoumat z hlediska potřebnosti a užitečnosti, jako tomu je v případě hodnot věcného či tematického popisu.

3.4.7 KONTROLA ZÁZNAMŮ ČASOPISU JAKO CELKU

Další významnou množinou dat ke kontrole je soubor všech záznamů z jednoho časopisu. Tento způsob kontroly je nejvyužitelnější pro periodika, jejichž vydávání již bylo ukončeno, tj. zejména u retroexcerpce. Na těchto datech kontrolujeme zejména dva typy údajů — neatribuované autorské údaje (šifry, pseudonymy, neúplná jména atp.) a údaje o popisovaném dokumentu.

KONTROLA A DOPLNĚNÍ ŠIFER

Řadu souvislostí o fungování časopisu je excerptor schopen odhalit až při finální prohlídce záznamů. Často právě až v tento moment je schopen seřazením záznamů dle jmen autorů odhalit a atribuovat dosud neidentifikované autorské identity, a to zejména v případech, kdy dochází k pravidelnému střídání jména a jemu odpovídající šifry v rámci téže rubriky či článků ke stejnému té-

matu (složitější případy dešifrací popisuje samostatná metodika D. Řeháka)⁵⁰. U neidentifikovaných šifer je pak možné ověřit ve specializovaných pramenech (soupisy šifer, personální databáze atp.), zda je náhodou neužíval jiný z členů redakce, u nějž nelze na spojitost šifry se jménem bezpečně usuzovat.

Velmi žádoucí proto je, aby dešifrace prováděl excerptor daného časopisu buď průběžně při zpracování daného titulu, pakliže má pro dešifraci dostatečnou oporu, nejpozději pak bezprostředně po dokončení jeho zpracování, kdy má ještě případné indicie k dešifracím (informace o složení redakce, texty jednotlivých autorů a jejich sloh či oblíbená témata) v čerstvé paměti. Veškeré dešifrace by měl excerptor zaznamenávat alespoň do interní pomocné evidence, tamtéž je vhodné poznamenat i případné indicie, které by mohly k pozdější dešifraci vést. Nejlépe je samozřejmě údaje o dešifracích zpracovávat v databázové struktuře přímo k autoritnímu záznamu dané osoby.

KONTROLA ÚDAJŮ O ČASOPISE

Neméně důležitá je kontrola správnosti zápisu údajů o daném časopise, ať již jde o případný nejednotný způsob zápisu názvu či bibliografické citace, drobnější překlepy v nich atp. Obzvláštní pozornost je potřeba věnovat polím pro strojovou identifikaci bibliografického údaje (v MARC21 podpole 773q a 773–9) a především náležitému vyplnění identifikátoru ISSN. Pro tyto účely je nejvhodnější připravit si pro dotyčná pole a podpole externí samostatný rejstřík a kontroly provádět dle něj. Protože jde o hodnoty řazené většinou dle numerického klíče, tj. nenáležité hodnoty se při řazení většinou dostanou zřetelně mimo základní řadu, je tento způsob kontroly poměrně účinný. Ještě jednodušší pak je vyhledat ty záznamy, které neobsahují odpovídající kombinaci názvu a ISSN. Opravu ISSN pak lze provádět hromadně.

3.4.8 PRŮBĚŽNÁ AKTUALIZACE POMOCNÝCH BÁZÍ

Součástí práce na bibliografické databázi by též měla být údržba a průběžná aktualizace souborů autorit, tj. zejména doplňování souvisejících biografických dat o osobách v bázi zastoupených včetně podchycování variant jmen, odhalených pseudonymů a šifer do autoritních záznamů jednotlivých osob (např. v případě excerpce životopisných medailonů, biografických poznámek či nekrologů), průběžné vytipování nových hesel tematických autorit vhodných k zařazení do autoritní báze atp. Klíčový význam přitom mají

---

50 ŘEHÁK, Daniel: *Metodika zjišťování autorů u šifer a pseudonymů v periodickém tisku*. Praha, 2015.

pochopitelně kvalitní autoritní záznamy o jednotlivých osobách a dalších entitách, které mohou velmi usnadnit pozdější katalogizaci. U zvláště rozsáhlých projektů je vhodné pověřit správou biografických údajů samostatného pracovníka, který bude mít v gesci výhradně tuto oblast a supervizi nad ní.

3.5 DATABÁZE EXCERPOVANÝCH ČASOPISŮ

Důležitou pomocnou databází při zpracování analytické bibliografie je databáze excerpovaných časopisů, v níž jsou podchyceny informace o aktuálním stavu exerce, tj. informace důležité jak pro uživatele databáze, který si jejím prostřednictvím může vytvořit představu o její excerpční základně, tak zejména pro její zpracovatele, pro něž slouží zejména ke kontrole aktuálního stavu prací. Pečlivá evidence excerpovaného materiálu zamezí neblahé dvojí exerce nebo naopak excerpčním výpadkům. Zpracovatelé sami by měli průběžně kontrolovat, zda jsou u všech titulů excerpována aktuální čísla, v případě objevení prodlevy urgovat dodání daného titulu, popř. ověřit informaci o jeho možném zániku. Na základě databáze excerpovaných časopisů je pak dále možno identifikovat i záznamy méně spolehlivých excerptorů či sledovat frekvenci zpracovaných příspěvků z každého jednotlivého titulu a dle ní případně uvažovat o úpravách excerpční základny atp.

Databáze zpracovávaných periodik by pro každý jednotlivý titul měla jako nejdůležitější údaje obsahovat zejména soupis excerpovaných ročníků a jejich excerptorů. Vedle tohoto základního údaje je vhodné též zapisovat poznámky o chybějících/neexcerpovaných číslech, omylech a mimořádnostech ve vydávání (chybějící čísla, mimořádná čísla atp.). Užitečné je podchycovat též informace o míře exerce daného titulu v bázi (v úplnosti/výběrově atp.; popř. s důrazem na určitý obor/y)⁵¹ či poznamenávat počet záznamů na daný ročník,

---

51 Jednotlivé části České literární bibliografie byly v minulosti zpracovávány s odlišnými parametry. Zatímco Retrospektivní bibliografie (do roku 1945) byla pořizována jako generální literárněvědná bibliografie, tj. včetně záznamů o otiscích beletrie a záznamů o jiných literaturách, původní bibliografické ročenky *Česká literární věda* byly na počátku šedesátých let koncipovány obdobně jako jiné dobové oborové bibliografické přehledy, tj. jako sekundární oborové bibliografie (neevidovaly tedy zahraniční literatury a otisky beletrie). Dlouhodobou ambicí České literární bibliografie je postupně zpracovat i období po roce 1945 alespoň jako generální bibliografii pro literárněvědnou bohemistiku, tj. včetně otisků české beletrie. Dosavadní úroveň exerce proto bude třeba pečlivě zaznamenávat.

aby bylo možno míru excerpce snáze kvantifikovat, popř. odhalit výpadky a nesrovnalosti ve zpracování.

Evidence excerpovaných titulů může být pořizována jako samostatný soupis, zejména u rozsáhlejších projektů je však vhodnější zpracování databázové. Databázi pak lze zpracovávat jako zcela samostatnou, praktičtější řešení však je zpracovávat ji společně s katalogem seriálů dané knihovny, neboť drtivá většina údajů v obou bázích (hlavní název periodika, variantní názvy, bibliografické popisné údaje atd.) je společná a prolnutím těchto údajů v jedné bázi lze jejich prezentaci dále zkvalitnit, nehledě na úsporu času na obou stranách.

Překážkou v tomto případě nemusí být ani skutečnost, že ne všechny tituly odebírané danou knihovnou jsou zpracovávány danou bibliografií, a naopak že ne všechny tituly zpracováváné danou bibliografií jsou zároveň pořizovány do knihovny. V moderních databázových systémech totiž lze obě množiny údajů odlišit do tzv. logických bází a uživatel tak prohledává vždy jen tu množinu dat, která ho zajímá, tj. jen excerpované časopisy nebo jen tituly z fondu dané knihovny, ač jsou tyto obsaženy v jedné společné bázi. Dílčí výhodou vzájemného propojení je též skutečnost, že u titulů, které splňují obě podmínky zároveň (a kterých zřejmě bude v bázi valná většina), lze z téhož záznamu zjistit informace o excerpce a současně titul objednat ke studiu.⁵²

Podobné jednotné řešení funguje např. na úrovni Souborného katalogu ČR. Pro zápis údajů o excerpce daného seriálu je pro MARC21 definováno národní pole 912 obsahující následující podpole:

- a — sigla zpracovávající instituce
- d — úroveň excerpce
- r — roky
- s — svazky
- p — poznámka
- u — www odkaz

Lze tak uvažovat o několika stupních:

- 1 – sekundární oborová bibliografie
- 2 – primární i sekundární oborová bibliografie, tj. včetně záznamů beletrie
- 3 – generální literárněvědná bibliografie, tj. včetně záznamů o dalších národních literaturách
- 4 – úplná excerpce daného titulu

52 Při České literární bibliografii byly takto propojeny obě báze s dokončením konverze původních dat na podzim 2015.

Pro potřeby zpracování analytické bibliografie je vhodné do samostatného podpole nad rámec těchto definovaných národních podpolí evidovat též údaj o zpracovateli záznamu (pak je možné dohledat, které tituly daný excerptor aktuálně zpracovává) a o množství pořízených záznamů za daný časový úsek (ročník). Dle množství excerpovaných záznamů a jejich celkové tendence je možné průběžně uvažovat o úpravách excerptční základny (vyřazení titulů s malým množstvím podchycených záznamů atp.). Zároveň je též vhodné zvláštním způsobem (speciální indikátor či poznámka/návěští) označit aktuálně zpracováváný ročník. Toto označení pak dále usnadňuje získání přehledu o aktuálním stavu excerptční základny i o dokumentech, které již byly zpracovány v úplnosti.

3.6 EVIDENCE EXCERPCE MONOGRAFIÍ A SBORNÍKŮ

Zpracovávat samostatnou obdobu databáze excerpovaných časopisů též pro zpracovávané monografie a sborníky zřejmě nemá takový význam jako v případě databáze zpracováváných časopisů. Daná publikace se totiž v bázi objeví jednorázově, není tedy u ní nutné kontrolovat kontinuitu excerptce. Přítomnost záznamu dané monografie či dílčích excerptů pro její jednotlivé části lze navíc ověřit jednoduchým dotazem přímo v databázi, popř. je daný údaj možno dohledat v příslušném rejstříku.

Jako organizačně nejjednodušší se navíc jeví zapojení pracovníků bibliografie do zpracovatelské linky knihovny téhož pracoviště: tím je nejen zajištěn pravidelný přísun nejnovější literatury pro její zpracování v dané oborové bibliografii, ale lze tak též jednoduše pořizovat soupis excerpovaných titulů monografií a sborníků, který v tomto případě odpovídá přírůstkovému seznamu dané knihovny.

Problém evidence případné retroexcerptce tohoto typu dokumentů je třeba rozvážit s ohledem na specifika dané knihovny. Nabízejí se tu v zásadě dvě základní řešení, tj. využít starší přírůstkové seznamy a postupovat v rámci jednotlivých roků, což ale může v závislosti na vnitřním členění fondu knihovny znamenat poměrně složité dohledávání jednotlivých titulů, nebo postupovat dle seznamů místních, tj. zpracovávat dané tituly dle místa jejich uložení v knihovních depozitářích, což zase pro změnu znamená možnost vzniku časově nevyrovnané excerptce. V obou případech je však k dispozici jednoznačný klíč, který umožňuje získat přehled o aktuálním stavu prací, a není tak nutné připravovat speciální seznamy ad hoc.

---

4 SPECIALIZOVANÉ BIBLIOGRAFIE

Příprava specializované bibliografie tvoří druhou, pokročilejší úroveň bibliografické práce. Specializovanou bibliografií míníme bibliografii zaměřenou k určitému specializovanému předmětu zájmu, tj. podchycující dokumenty spojené s činností vybrané konkrétní osoby (bibliografie personální), věnovanou určitému tématu (tematická bibliografie), určitému periodiku (bibliografie časopisecká) atp. Specializovanou bibliografií proto můžeme chápat jako zvláštní podmnožinu bibliografie oborové. S jednoznačným vymezením předmětu jejího zájmu souvisejí též vyšší nároky, které na ni bývají kladeny (excerpce dosud nezpracovaných titulů, ověřování údajů v dalších dostupných zdrojích atp.). Specializovaná bibliografie tak využívá příslušné bibliografie oborové jako svého výchozího pramene, protože však oborová bibliografie většinou nemá podchycené všechny relevantní typy dokumentů, ať již kvůli odlišnému chronologickému či tematickému záběru excerptce, nebo zatím nezpracovala údaje ze všech z hlediska dané specializované bibliografie relevantních periodik, překračuje specializovaná bibliografie ve většině případů okruh údajů obsažený v bibliografii oborové a využívá vedle ní i řadu dalších dostupných pramenů a informačních zdrojů včetně vlastního studia odborné literatury a archivních pramenů.

Takto vymezená specializovaná bibliografie proto představuje samostatný vědecký badatelský úkon, neboť od svého zpracovatele vyžaduje nejen nezbytné technické znalosti o sestavování bibliografií a orientaci v dostupných a využitelných pramenech a databázových zdrojích, ale též značné znalosti odborné, především v oblasti, jíž se má zamýšlená specializovaná bibliografie věnovat. Takováto specializovaná bibliografie by neměla být jen účelovou rešerší či účelovými rešeršemi v dostupných zdrojích, byť tento krok bude v dnešních podmínkách představovat výchozí bod badatelské práce, ale měla by odrážet vlastní tvůrčí práci bibliografa, který by měl poučeně a promyšleně bibliograficky zpracovat dílo dané osoby či literaturu k danému tématu, měl

by být schopen pracovat s relevantními archivními prameny i na základě svých znalostí dané problematiky určit případné autorství textů podepsaných šifrou či pseudonymem, popř. textů anonymních. Hlavními nároky kladenými na bibliografovu práci je přitom přesnost, přehlednost a co největší úplnost. Výsledkem přípravy specializované bibliografie je pochopitelně její finální fixace a veřejná publikace, nejlépe v tištěné podobě.

4.1 ZÁKLADNÍ TYPY SPECIALIZOVANÝCH BIBLIOGRAFIÍ

Specializované analytické bibliografie lze dle povahy pořádaného materiálu rozdělit na několik základních skupin: nejčastějšími z nich přitom budou bibliografie personální, jejichž hlavním předmětem zájmu je dílo určité osoby či/a jeho ohlas v daném komunikačním okruhu, bibliografie tematická, která zase naopak sleduje určité specifické věcné téma, bibliografie regionální, věnující se shrnutí materiálu o určitém regionu, a bibliografie časopisecká, mapující dostupný materiál z vybraného periodického titulu, popř. publikace o něm. Okrajovějšími typy specializovaných bibliografií jsou pak např. bibliografie vybraného uměleckého díla, nebo tzv. bibliografie vyššího řádu, tj. bibliografie bibliografií, někdy označovaná též jako bibliografie druhého stupně, popř. bibliografie třetího stupně, tj. taková, která podchycuje bibliografie stupně druhého.

4.1.1 PERSONÁLNÍ BIBLIOGRAFIE

Nejběžnějším a zároveň též asi nejnáročnějším typem specializované bibliografie je bibliografie personální, tj. bibliografie věnovaná tvorbě určité osoby. Jejím úkolem je sebrat, utřídit a ve fixované podobě prezentovat dokumenty s vybranou osobou související. Personální bibliografie se nám dále zřetelně rozčleňuje na dva základní podtypy, které se mohou, ale nemusejí vyskytovat souběžně: bibliografii autorskou a bibliografii odkazovou. Bibliografií autorskou rozumíme bibliografický souhrn všech prací konkrétní osoby, na nichž se dotýčný podílel jako hlavní autor, popř. v některé z vedlejších autorských rolí (editor, překladatel atp.), včetně překladů prací dotýčné osoby do cizích jazyků, jejich publikací vydaných v zahraničí atp. Můžeme se ale setkat také s různými dílčími podtypy a variantami personální autorské bibliografie, např. s bibliografiemi překladů, bibliografiemi beletristické tvorby, bibliografiemi odborných prací atp.

Druhý základní podtyp pak představuje personální bibliografie odkazová, která sleduje reflexi veřejného působení dané osoby v dobovém diskursu, tj. např. biografické stati a články o dané osobě, kritickou recepci jejího díla či odborné studie, které jsou dotyčné osobě věnovány. Sestavení bibliografie odkazové je nepochybně náročnější, neboť materiály reflektující život a tvorbu dané osoby mohou být rozprostřeny v nejrůznějších vzájemně nijak nesouvisejících periodikách ve velmi dlouhém časovém úseku. I kritéria zařazení daného dokumentu do odkazové personální bibliografie jsou méně zřetelná než v případě bibliografie autorské. Zatímco u osobností menšího významu je teoreticky možné evidovat každou sebedrobnější zmínku, u osob veřejně velmi známých a aktivních je potřeba z dostupné množiny dohledaných dokumentů z rozsahových důvodů dále vybírat a odstraňovat zejména méně podstatné zmínky, krátké zprávy, v nichž je dotyčný pouze informativně zmíněn, agenturní zprávy atp.

V ideálním případě by měla personální bibliografie pochopitelně zahrnout jak část autorskou, tak část odkazovou, protože pouze prostřednictvím takovéto komplexní bibliografie lze popsat veřejné angažmá dané osoby v jeho totalitě, zejména s ohledem na případné polemiky a diskuse, které lze prostřednictvím komplexní personální bibliografie ukázat v jejich úplnosti a vzájemné provázanosti. Sestavit takovouto personální bibliografii, zejména pokud jde o bibliografii odkazovou, je však úkol velmi zodpovědný a zejména časově náročný, a to nejen pokud jde o shromáždění dat a jejich kritické ověření de visu v původních pramenech, ale též pokud jde o vlastní sestavování a následnou redakci dané bibliografie.

Personální bibliografie proto představuje zřejmě nejvýznamnější výstup bibliografické práce a její nesporná hodnota přetrvává i dnes v době internetu a elektronických databází. Spolehlivě a promyšleně sestavená personální bibliografie totiž stále pro badatele znamená přístupnější pomůcku pro další výzkum než příslušná rešerše v online databázi, a to zejména v případech zvláště významných či zvláště plodných autorů, jejichž tvorba či její ohlas jsou v databázích zastoupeny vysokým počtem záznamů, který prakticky znemožňuje jejich pohodlné prostudování v relativně krátkém čase. Výhodou promyšleně sestavené bibliografie je totiž zejména to, že oproti rešerši v databázi nabízí již nějak organizovaný a utříděný a zejména kriticky přehlednutý materiál.

Personální bibliografie bývají obvykle pořizovány především u významných představitelů veřejného života, zejména z oblastí vědy a kultury, zčásti již za života dané osoby (často u příležitosti významných životních jubileí), spíše však až po její smrti, kdy autorských otisků tvorby dané osoby bude přibývat již jen

minimálně či vůbec a sestavovaná bibliografie si tak může činit určitý nárok na definitivnost, alespoň pokud jde o část autorskou. Množství původních autor-
ských textů publikovaných poprvé až posmrtně totiž bývá relativně omezené,
byť u významných osob pochopitelně existuje možnost nového otištění textu
staršího. Ten nicméně kromě doložení zájmu o dílo daného autora nepřináší
zásadní novou informaci nutnou pro analýzu jeho tvorby.

Odkazová část personální bibliografie však z logiky věci nemůže být uza-
vřena nikdy. Pakliže jsou daná osoba či její dílo badatelsky přitažlivé a aktuální,
budou s postupem času jistě přibývat nové a nové texty, které bibliografie
uzavřená k určitému datu reflektovat nemůže. Ač je možné bibliografie s ur-
čitym časovým odstupem revidovat a doplňovat, v praxi se tak neděje příliš
často a většinou jde navíc o publikace otištěné odděleně od hlavní bibliogra-
fie. O existenci doplňků tak případný uživatel ani nemusí vědět. K úplnému
revidovanému a doplněnému vydání starší bibliografie dochází jen v poměrně
ojedinělých případech.

Zejména v případě personálních bibliografií je přitom potřeba zdůraznit
odpovědnost úkolu jejího sestavovatele, neboť hotová personální bibliografie
v jistém slova smyslu pro veřejnost fixuje podobu díla dané osoby a stává se pro
badatelskou obec jedním ze základních pramenů pro další výzkum. Bibliograf
by proto měl být před začátkem své práce dostatečně obeznámen s danou osob-
ností, její tvorbou i životními osudy, zároveň by měl mít přehled i o veškerých
dostupných pramenech pro tvorbu příslušného bibliografického soupisu. Při
vlastní bibliografické práci by pak měl důsledně konfrontovat veškeré zdroje,
v nichž by o dotyčné osobě mohl nalézt jakoukoli relevantní informaci, a zároveň
sledovat každou, byť sebedrobnější stopu, která by jej mohla dovést k dohledání
zatím nepodchyceného dokumentu, či pomoci rozřešit dílčí badatelský pro-
blém. Badateli přitom nepomůže nic než okamžitá pečlivá a důsledná evidence
jakékoli indicie; pozdější rozpomínání a zpětné dohledání takovéto stopy často
znamená náročnou časovou operaci, která leckdy může skončit neúspěchem.

4.1.2 TEMATICKÁ BIBLIOGRAFIE

Úkolem tematické bibliografie je sledovat a shrnout literaturu ke konkrétnímu
zvolenému tématu. Význam tematických bibliografií dnes poněkud ustupuje
do pozadí, protože je na rozdíl od bibliografií personálních nikdy nelze uza-
vřít ani s dílčím nárokem na definitivnost: reflexe daného tématu v čase trvá
dál a s postupující dobou od data svého vydání každá tematická bibliografie
nutně zastarává a v konkurenci pravidelně aktualizované databáze se tematické
bibliografie nezbytně dostávají do značné nevýhody.

V současnosti jsou tak ze specializovaných tematických bibliografií zpracovávány zejména ty, u nichž lze předmět zájmu nějak zřetelně vy/omezit, nejčastěji chronologicky, popř. může jít o bibliografické soupisy určitých uzavřených fondů a sbírek atp.

4.1.3 PŘEKLADOVÉ BIBLIOGRAFIE

Specifickou a dodnes živou skupinou specializovaných bibliografií jsou bibliografie překladů, ať již se týkají úžeji vymezené umělecké literatury, nebo širěji produkce z dané jazykové oblasti vůbec. Jejich prostřednictvím lze mapovat např. kulturní styky české kultury a vybrané kultury jiného národa. Překladové bibliografie stojí na pomezí bibliografie personální a bibliografie tematické a v zásadě kombinují postupy obou z nich: na jedné straně jde o součet úžeji zaměřených personálních bibliografií jednotlivých překladatelů, na straně druhé je k bibliografiím překladů možné přistupovat jako ke specifickému druhu bibliografie tematické.

Jako základní pramenné východisko pro tyto účely je třeba uvést databáze českého překladu dostupné online, a to Bibliografický soupis českého uměleckého překladu po roce 1945 (<http://www.obecprekladatelu.cz/cz/databaze-umeleckeho-prekladu>), pořizovaný Obcí překladatelů, a Databázi českého uměleckého překladu (<http://www.databaze-prekladu.cz/>), vznikající při Ústavu translologie FF UK a Katedře anglistiky a amerikanistiky FF MU.

4.1.4 REGIONÁLNÍ BIBLIOGRAFIE

K tematickým bibliografiím můžeme volně přidružit bibliografie regionální, tj. takové, které zpracovávají literaturu reflektující vybraný region. Tyto typy bibliografií bývají v českém prostředí kontinuálně zpracovávány vybranou institucí, zejména krajskými vědeckými knihovnami, popř. knihovnami městskými, regionálními pamětovými institucemi atp. (srov. přehled v příloze). Jejich dřívější zpracování do podoby tištěných ročenek či jiných periodicky vydávaných chronologických souhrnů v současnosti víceméně plně nahradilo zpracování dané bibliografie v podobě online přístupné databáze. Regionální bibliografie mohou nabídnout řadu cenných vlastivědných textů, obvykle především materiálové povahy.

4.1.5 ČASOPISECKÉ BIBLIOGRAFIE

Časopisecké bibliografie shrnují jednotlivé dokumenty otištěné v rámci zvoleného periodika. Pořizují se obvykle u obzvláště významných periodik v případě jubileí jejich vycházení, popř. zpětně po jejich zániku atp. Bývají řazeny

obvykle dle pořadí otištění jednotlivých dokumentů v dílčích číslech časopisu. Množina podchycovaného materiálu i způsob jeho seřazení tak bývají v případě časopisecké bibliografie poměrně jednoznačně dány. Byť se proto sestavení časopisecké bibliografie může jevit jako relativně jednoduché, nebývá tomu tak, poněvadž u časopisecké bibliografie se obvykle předpokládá vysoká úroveň průvodního aparátu, tj. vypracování nejrůznějších typů rejstříků, detailní popsání publikačního prostředí dané redakce, tj. zejména identifikace šifer a pseudonymů atp.

4.2 PŘÍPRAVA SPECIALIZOVANÝCH BIBLIOGRAFIÍ

Příprava specializované bibliografie je v závislosti na jejím rozsahu složitým a časově velmi náročným úkolem. Ač je dnes jako základ specializované bibliografie možno využít rešerše v nejrůznějších databázích, bibliografická práce tím není nijak zásadně usnadněna, ba spíše naopak: stále rostoucí množství podchytitelných dat klade zvýšené nároky na techniku a organizaci jeho práce.

Sestavení specializované bibliografie tvoří často první krok ve výzkumu zvoleného tématu, neboť teprve po heuristickém shromáždění relevantního množství materiálu a obeznámení se s ním může badatel přistoupit k vlastní vědecké práci. Zároveň je však třeba říci, že sestavování specializované bibliografie prvotním shromážděním relevantního materiálu nekončí, resp. by alespoň tímto momentem končit nemělo: byť se badatel následně soustředí na další fáze výzkumu, měl by v závislosti na nových průběžně získávaných informacích svou bibliografii dále kontinuálně doplňovat a rozvíjet. Sestavování bibliografie je tak v zásadě nikdy nekončící proces. Jen v málokterých případech se totiž stane, aby mohl badatel konstatovat, že předmět svého zájmu zcela vyčerpal, avšak lze se dobrat alespoň relativní úplnosti v rámci určitého časově vymezeného úseku. Proto by měla každá specializovaná bibliografie povinně obsahovat datum, ke kterému byl sběr záznamů pro ni uzavřen, i vymezení okruhu zpracovaného materiálu.

Práci na sestavování specializované bibliografie lze rozdělit na dvě základní fáze, a to shromažďování materiálu a jeho redakci. Obě fáze by na sebe měly vzájemně navazovat, v praxi však shromažďování a dohledávání materiálu může zasahovat i do prvních fází prací na redakci materiálu tak, jak se postupně mohou objevovat nové a nové relevantní dokumenty; obě aktivity se tak vzájemně prolínají.

Obě fáze přípravy specializované bibliografie si nyní přiblížíme detailněji. Uvažujeme přitom primárně nejrozšířenější typ specializované bibliografie, tj. bibliografii personální. Postupu přípravy specializované tematické bibliografie se posléze souborně věnujeme jinde. Pakliže si jiný typ specializované bibliografie vyžaduje specifický samostatný postup, upozorníme na tuto skutečnost na příslušném místě.

4.2.1 SHROMAŽDOVÁNÍ MATERIÁLU

Při shromažďování materiálu pro specializovanou bibliografii je třeba se postupně obeznámit se všemi možnými prameny a zdroji, v nichž by bylo možné nalézt relevantní údaje pro její sestavení, a provést v nich patřičné rešerše. Základními typy takovýchto zdrojů jsou zejména:

- a) předchozí bibliografie, existují-li
- b) relevantní databáze a metavyhledávače
- c) tištěné bibliografické přehledy
- d) relevantní bibliografie v podobě lístkových kartoték
- e) archivní pozůstalost relevantních osob (nezřídka obsahují výstřižky, již sestavenou bibliografii atp.)
- f) související archivní pozůstalosti (úřední agenda zaměstnavatele, evidence různých souvisejících korporací, korespondence s blízkými přáteli atp.)
- g) elektronické a digitální knihovny, repozitáře vědeckých a výzkumných institucí
- h) sekundární literatura o dané osobě
- i) internet, databáze publikační činnosti

4.2.1.1 PŘEDCHOZÍ BIBLIOGRAFIE

Existence předchozí specializované bibliografie, zejména personální, sice není příliš častým případem, pokud však bibliograf může navázat na výsledky starší práce, získává samozřejmě vítanou pomůcku pro svou vlastní tvorbu. Není příliš obvyklé, že by se plánovalo kompletní přepracování již existující, profesionálně zpracované bibliografie (v tomto případě se většinou volí cesta doplňků k existující), avšak s jistou mírou pravděpodobnosti lze narazit na personální bibliografie, které vznikly např. jako součásti vysokoškolských kvalifikačních prací, byly zhotoveny u příležitosti životního jubilea dané osoby a publikovány časopisecky atp. Pro ověření, zda pro danou osobu již personální bibliografie neexistuje, lze doporučit konfrontovat existující bibliografie obecně

či oborové, databáze kvalifikačních prací (systém Theses.cz — <http://www.theses.cz>, Národní úložiště šedé literatury — <http://www.nusl.cz> či repozitáře jednotlivých vysokých škol), archivní pozůstalost dané osoby atp. Všem těmto skupinám zdrojů se budeme podrobněji věnovat později.

Je-li takováto bibliografie k dispozici, měl by si badatel učinit představu o její struktuře, okolnostech jejího vzniku a zejména o okruhu pramenů, na jejichž základě byla sestavena, a měl by provést její kritiku vnitřní, tj. ověřit její spolehlivost. Kvalitně zpracovaná bibliografie obvykle obsahuje doprovodný komentář, v němž lze takovéto údaje dohledat. Pakliže se jedná o bibliografii na odpovídající úrovni a sledující stejný okruh dokumentů, je pak na zvážení badatele, zda ve své práci nemá přímo navázat na její strukturu a provést její doplnění o nově se vyskytující materiál.⁵³

4.2.1.2 REŠERŠE V DATABÁZÍCH

Neexistuje-li předchozí bibliografie, budou dnes bibliografovi výchozím zdrojem dat zejména obecné či oborové bibliografické databáze včetně bibliografií regionálních, popř. multioborové vyhledávací portály a souborné vyhledávače typu někdejší Jednotné informační brány (<http://www.jib.cz>) či jejího nástupce Centrálního portálu českých knihoven (<http://www.knihovny.cz/>). Zpracovatel bibliografie by měl postupně provést příslušné rešerše ve všech těchto zdrojích, které mu dohromady složí výchozí množinu dat pro sestavení daného bibliografického soupisu.

Vzniklý soubor dat je třeba posléze utřídit, tj. rozdělit do základních kategorií (u personálních bibliografií např. alespoň na část odkazovou a autorskou, popř. na bibliografii knižní a článkovou), seřadit dle základního jednotícího kritéria (chronologicky, abecedně, dle recenzovaných knih atp.) a odstranit duplicity. Pozor je přitom třeba dát zejména na formálně odlišné typy záznamů evidující totožný dokument (např. ve zdroji A je pořízen záznam na jednotlivé studie sborníku, ve zdroji B je tentýž záznam popsán jako celek atp.). Jakýkoli rozpor v zápisu dat mezi různými databázemi je pak třeba podchytit a posléze ověřit de visu. Nemusí totiž jít jen o nepřesnost či přímo chybu ve zpracování, ale v některých případech dokonce i o nový, zcela samostatný záznam.

---

53 Takto např. *Bibliografie Jaroslava Haška z roku 1983* (srov. *Bibliografie Jaroslava Haška: soupis jeho díla a literatury o něm*. Sestavil a redigoval Boris Mědílek. Praha: Památník národního písemnictví, 1983) navazuje na starší haškovskou bibliografii z roku 1959 (srov. PYTLÍK, Radko – LAJSKE, Miroslav: *Bibliografie Jaroslava Haška: soupis jeho díla a literatury o něm*. Praha: SPN, 1959) a její vybrané části znovu nepřetiskuje.

4.2.1.3 TIŠTĚNÉ BIBLIOGRAFICKÉ PŘEHLEDY

Řada bibliografií byla v minulosti zpracovávána v podobě tištěných bibliografických přehledů a sestavovatel bibliografie by měl zohlednit i tento typ, i když v současnosti jejich využívanost v konkurenci online databází stejně jako povědomí o jejich existenci a možnostech jejich využití rapidně klesá a jejich procházení spojené s nutností odlistovat jednotlivé relevantní položky je oproti bibliografickým databázím časově řádově náročnější. Dobu nutnou ke zpracování těchto dat každopádně lze ušetřit tehdy, pokud jsou v momentě procházení takovýchto tištěných bibliografií k dispozici již alespoň nahrubo seříděná data z databází. Bibliograf si pak poznamenává jen zatím nepodchycené dokumenty, popř. potenciální chyby v citacích.

Jistým problémem tištěných bibliografií je to, že mohou mít odlišně strukturované záznamy, jinou variantu doprovodného aparátu, zejména rejstříků atp., a to nejen od způsobu užívaného v jednotlivých databázích, ale i vzájemně mezi sebou. Jednocení normy zápisu je proto důležitou součástí následné redakce bibliografie. Potíž mohou působit i hojně používané zkratky např. u názvů časopisů, které nemusejí být v daném svazku vždy rozklíčovány formou samostatného soupisu použitých zkratk, a dnešnímu badateli mohou působit při identifikaci problémy. Poučený bibliograf by však i přesto měl mít základní přehled o existujících tištěných bibliografických přehledech, alespoň těch obecných a o bibliografiích ze svého oboru či alespoň bližší specializace, a možnostech, které se pro jeho výzkum nabízejí.

Ústředním zdrojem pro článkovou bibliografii druhé poloviny 20. století je *Bibliografický katalog ČSSR. Články v českých časopisech*,⁵⁴ který vycházel v podobě měsíčně vydávaných přehledů a pokrývá období od roku 1953 až do roku 1990. Významnou předností této publikace je vedle délky pokrytého období a obřímího množství zpracovaného materiálu podíl dešifrovaných článků, neboť autorství článků signovaných šifrou bylo při zpracování katalogu prověřováno přímo v redakcích a jinde, byť pro období sedmdesátých a osmdesátých let spolehlivost provedených dešifrací poněkud klesá. K nevýhodám *Bibliografického katalogu* pak patří nestejně pokrytí jednotlivých ročníků bibliografického

54 V letech 1953–1954 jako *Bibliografický katalog ČSR. České časopisy*, v letech 1955–1960 jako *Bibliografický katalog ČSR. Články v českých časopisech*, pro rok 1990 jako *Bibliografický katalog ČSFR*. V rámci *Bibliografického katalogu* vycházela i řada *Články ve slovenských časopisech*, pro naše účely zajímavá zejména pro dohledání reflexe české literatury na Slovensku, či *České knihy*, kterou však dnes již v zásadě nahrazuje databáze Národní knihovny Česká národní bibliografie, sekundárně též Souborný katalog ČR. Samostatné řady vycházely např. i pro hudebniny či disertace.

katalogu ročními rejstříky: pro některé roky jsou k dispozici rejstříky autorů, předmětový osobní či předmětový věcný, pro jiné, zejména ty ze sedmdesátých a osmdesátých let, jen některé z nich či vůbec žádné. V tomto případě je pak bibliograf postaven před nutnost procházet dílčí rejstříky za jednotlivé měsíce. Protože však většina vědních disciplín nemá období před rokem 1989 zpracováno v databázi a jen pro některé z nich jsou k dispozici samostatné tištěné ročenky, zůstanou *Články v českých časopisech* zřejmě ještě po dlouhou dobu základním výchozím pramenem pro bohemikální bibliografické soupisy zpracovávající materiál druhé poloviny 20. století.

Vedle národní článkové bibliografie existuje řada bibliografií oborových, regionálních či jinak specificky zaměřených. Tyto bibliografie mají pochopitelně rozličnou úroveň, různý způsob zápisu, chronologický záběr a kontinuitu, a je proto třeba, aby se badatel, pakliže s danou publikací doposud nepracoval, před začátkem své práce detailně seznámil s její strukturou a možnostmi jejího využití. Výběrový přehled těch nejzákladnějších z nich, zpracovaných v minulosti pro české humanitní vědy, přinášíme v příloze.

4.2.1.4 LÍSTKOVÉ KARTOTÉKY

Řada cenných bibliografií je i dnes stále ještě k dispozici pouze v podobě lístkových kartoték. Zůstaneme-li omezeni na analytické bibliografie, týká se tato skutečnost zejména lístkové kartotéky plánované národní článkové bibliografie pro období 1945–1952, která měla pokrýt období *Bibliografického katalogu* těsně předcházející a začala být zpracovávána v průběhu šedesátých let. Její excerpta jsou dostupná na vyžádání v Referenčním centru Národní knihovny, bohužel k nim však není k dispozici bližší dokumentace, zejména seznam excerpovaných časopisů a navíc lze vzhledem k politické exponovanosti doby zpracování i zpracovávaného období předpokládat určité ideologické tlaky, které mohly úroveň tohoto pramene znehodnotit. Část materiálu navíc nejspíše neprošla redakcí (v kartotéce se objevují nerozřazené multiplikáty plánovaných odkazových lístků), což možnosti jejího využití dále snižuje.⁵⁵

Z velkých oborových bibliografií jsou v podobě lístkových kartoték dostupné např. Retrospektivní bibliografie české literatury (<http://retrobi.ucl.cas.cz/>) a Retrospektivní bibliografie českého divadla (<http://bibliografie.idu.cz/>); obě

---

55 O Retrospektivní článkové bibliografii 1945–1952 srov. více zde: NÁRODNÍ KNIHOVNA: *Retrospektivní článková bibliografie 1945–1952 (kartotéka)*. Praha: Národní knihovna, 2012 [cit. 2020-09-16]. Dostupné z: <http://www.nkp.cz/sluzby/retrospektiva1945-1952>.

byly v nedávné době zdigitalizovány a převedeny do online podoby. Podobně zdigitalizována je i rozsáhlá bibliografie uměnovědná. Informace o řadě dalších kartoték, převážně knihovních, jsou dostupné na stránkách Národního programu retrospektivní konverze,⁵⁶ kde lze získat další informace o jejich dostupnosti, popř. link na jejich digitalizovanou podobu.

4.2.1.5 ARCHIVNÍ POZŮSTALOSTI

Archivní pozůstalosti mohou při sestavování specializované bibliografie napomoci více, než by se možná očekávalo. Zejména při sestavování bibliografií personálních by mělo být bibliografovou povinností dohledat a následnému výzkumu podrobit i příslušnou pozůstalost dané osoby. Nezřídka totiž právě archivní fond může obsahovat řadu cenných pramenů pro sestavení specializované bibliografie, především rukopisné či oficiálně nepublikované bibliografie dané osoby a výstřižkový archiv, dokládající publikační činnost dotčené/ho či její ohlas u veřejnosti. Řadu cenného materiálu tak může badatel najít kumulovaně na jednom místě.

Problémem výstřižkových archivů je pochopitelně stav jejich dochování: může se stát, že dané výstřižky neobsahují popisné údaje o zdrojovém periodiku a datu svého otištění a ani je nelze na základě výstřižku nijak rekonstruovat. Badatel je tak postaven do nemilé situace: má hmatatelný doklad o existenci daného článku, nemůže však zároveň určit, kdy a kde byl publikován. Pakliže není s to zdrojový dokument určit na základě dalších znaků (jméno autora textu, použitý font písma, název rubriky, typografická úprava atp.), je třeba tuto skutečnost patřičným způsobem okomentovat ve výsledné bibliografii. V dnešní době pak lze pro určení zdrojového periodika využít též relativně nový nástroj — digitální knihovny a možnosti fulltextového vyhledávání v nich (srov. dále).

Archivní pozůstalost však může obsahovat i řadu dalších stop relevantních pro sestavování (nejen) personální bibliografie — jde např. o korespondenci s redakcemi časopisů a nakladatelství nebo jednotlivými redaktory či překladaři, v níž lze předpokládat zmínky o chystaných či otištěných textech. Tento typ korespondence může být významný zejména pro dohledání informací o textech vydaných v zahraničí, které se obvykle dohledávají relativně obtížně. Relevantní může být i korespondence s uměleckými či odbornými kolegy a přáteli či jiná. Při jejím studiu je však třeba zohlednit časové možnosti pro sestavení dané bibliografie, neboť se obvykle jedná o okruh pramenů již menšího

stupně závažnosti, resp. jeho výtěžnost je ve srovnání s jinými zdroji nižší. Cenné indicie pro sestavování specializované bibliografie pak mohou poskytnout i další typy pramenů: nakladatelské smlouvy, účtenky, různé úřední výkazy a hlášení atp., pokud máme uvést alespoň ty nejzávažnější z nich.

4.2.1.6 FULLTEXTOVÉ ZDROJE

Možnosti elektronických a digitálních knihoven již byly částečně zmíněny v předchozím textu. Jedná se o relativně nový typ zdrojů pro sestavování bibliografie, jehož využití v bibliografické práci prozatím nebyla věnována soustavnější pozornost. Digitální knihovny (v českém prostředí především ty v dominujícím softwarovém systému Kramerius)⁵⁷ vedle své primární funkce, tj. možnosti prohlížet digitalizované dokumenty online bez nutnosti osobní návštěvy knihovny, běžně nabízejí mimo jiné též funkci fulltextového vyhledávání. Jeho prostřednictvím lze pochopitelně dohledat texty dané osoby či o ní, popř. texty ke zvolenému věcnému tématu. Je si však třeba uvědomit, že ve fulltextových zdrojích je nutné hledat nejen dle reprezentativní podoby jména, ale také dle všech jejích pádových variant včetně možných iniciálových zkratk typu F. Novák, Fr. Novák atp. Rešerše by měla být provedena i na pseudonymy a šifry, kterých dotyčná osoba prokazatelně používala, v případě pseudonymů opět ve všech možných pádových variantách. Vyhledávání ve fulltextových zdrojích má však svá omezení. Problémy může způsobovat např. nekvalitní OCR přepis, nemožnost vyhledávaný dotaz strukturovat, řada nepotřebných výsledků (např. z reklam, tiráží atp.). Pomocí fulltextového vyhledávání je pak možné zkusit dohledat i výše zmiňovaný případ neidentifikovatelných výstřižků. V tomto případě je vhodné hledat nějakou souvislou textovou frázi, pokud možno s alespoň poněkud příznakovým / méně užívaným slovem, aby množina nabízených výsledků dotazu byla co nejmenší.

---

57 Největší knihovnu tohoto typu provozuje Národní knihovna ČR na adrese <http://kramerius.nkp.cz/>. Při Národní knihovně je též realizován projekt Národní digitální knihovna – <http://www.ndk.cz/>. Obdobné digitální knihovny má např. Knihovna AV ČR – <http://kramerius.lib.cas.cz/>, Moravská zemská knihovna – <http://kramerius.mzk.cz/> a řada dalších, přičemž jejich obsah se nemusí vždy krýt. Aktualizovaný přehled jednotlivých digitálních knihoven v ČR je k dispozici na informačním portále systému Kramerius zde: <http://kramerius-info.nkp.cz/>, stav digitalizace v ČR je možné sledovat na portálu <http://registrdigitalizace.cz/>. Zastřešující funkci plní portál Česká digitální knihovna – <http://www.czechdigitallibrary.cz/>, v jehož rámci by mělo být do budoucna možné prohledávat obsahy všech jednotlivých dílčích digitálních knihoven v ČR. Obdobné možnosti nabízí i web Digitální knihovna – <http://www.digitalniknihovna.cz/>.

Obdobný typ pramene jako digitální knihovny představují institucionální repozitáře, v našem případě zejména repozitáře vysokoškolských kvalifikačních prací. Právě vysokoškolské kvalifikační práce představují zajímavý okruh dokumentů, často bohužel soustavněji nereflektovaných, byť mohou obsahovat řadu závažných informací pro vlastní bibliografický výzkum včetně hotových zpracovaných bibliografií, které mnohdy mohou představovat vlastní zadání pro diplomovou práci atp. Nejrozšířenějším portálem tohoto typu v rámci ČR je portál theses.cz, provozovaný při Masarykově univerzitě v Brně a fungující jako národní registr vysokoškolských kvalifikačních prací. Např. největší česká vysoká škola, Univerzita Karlova, má svůj vlastní repozitář, dostupný v rámci univerzitního informačního systému na adrese <http://is.cuni.cz>. Kvalifikační práce též eviduje Národní úložiště šedé literatury, které je propojeno s jednotlivými zapojenými repozitáři. Možnosti fulltextového vyhledávání se však mohou v jednotlivých repozitářích lišit.

Třetí typ zdrojů tohoto typu představují komerční databáze monitoringu tisku. V českém prostředí jsou nejrozšířenější zřejmě databáze Anopress a Newton Mediasearch. Jejich předností kromě rozsahu, rychlosti a aktuálnosti je zejména to, že obsahují i přepisy televizního a rozhlasového vysílání, čímž umožňují reflektovat typy dokumentů, které jsou jinak jen obtížněji dostupné.

V této souvislosti pochopitelně nelze nezmínit též Google a další obdobné internetové vyhledávače, jejichž možnosti ani omezení zřejmě není nutné na tomto místě detailněji rozebírat.

Ústředním problémem tohoto typu pramenů jako celku je paradoxně právě obrovské množství dat, které zpřístupňují. Protože totiž nabízejí pouze fulltextové hledání ve většinou nestrukturovaných datech, byť jeho výsledky mohou být upravovány různými nástroji pro personalizaci vyhledávání, je třeba u nich počítat s problémy s jednoznačným odlišením homonymních termínů a odfiltrováním nevýznamných informací. Rešerše z digitálních knihoven tak mohou značně znehodnotit např. reklamy nabízející knihy daného autora, či jeho jmenovec, působící v redakci určitého periodika, jehož jméno je tak pravidelně přítomno v tiráži každého jednotlivého čísla. U vysokoškolských prací zase výsledek problematizuje řada textů nižší kvalitativní úrovně či práce většinou založené pouze na reprodukci tezí sekundární literatury atp. V monitoringu médií může rešerši paradoxně komplikovat právě např. přepis vysílání rozhlasu a televize, které některé zprávy opakují ve všech zpravodajských relacích v daném dni, čímž se rešerše zahltní řadou opakujících se údajů.

Fulltextové zdroje tak na jedné straně mohou fungovat jako výtečné a snadné přístupové brány k relevantním informacím, na straně druhé mohou

badatele přetížít a postavit před nezpracovatelné množství dat. Obecně platí, že čím specifičtější téma, tím omezenější, a v důsledku tedy zpracovatelnější množství dat dostaneme, avšak snad více než kdekoli jinde zde platí, že užitečnost těchto zdrojů závisí na celé řadě nespecifikovatelných singulárních podmínek.

4.2.1.7 SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

Významný zdroj informací pak představuje pochopitelně i sekundární literatura včetně publikací memoárové povahy. I v ní můžeme nalézt řadu relevantních informací a stop, např. o přispívání dotyčné/ho do nějakého dosud nepodchyceného časopisu, o existenci dosud neznámého textu, o zatím neznámém pseudonymu či šifře atp. Cenným pramenem informací nám přitom může být zejména doprovodný aparát — poznámkový aparát, soupisy literatury, různé pomocné seznamy a rejstříky atp.

4.2.1.8 SPECIFIKA SESTAVOVÁNÍ TEMATICKÉ BIBLIOGRAFIE

Ani sestavování tematické bibliografie není jednoduchou záležitostí, a to zejména pokud jde o bibliografii zaměřenou retrospektivně, resp. zpracovávající období před nástupem elektronických databází. Protože se technika sestavování tematické bibliografie od ostatních typů specializovaných bibliografií poněkud liší a zároveň jde o poměrně častý typ bibliografické práce, načrtneme postup její přípravy na tomto místě souborně. Při sestavování tematické bibliografie lze využít následující modelový postup:

1) Definice výchozí množiny selekčních termínů a relevantních zdrojů

Nejprve je třeba stanovit okruh primárních zdrojů (v první fázi zejména databázi), které lze pro dané téma využít. Obecně přitom lze předpokládat, že půjde zejména o univerzální zdroje národního významu typu souborných katalogů a celostátních databází, souborných vyhledávačů typu Jednotné informační brány či Centrálního portálu knihoven, ať již jsou technicky řešené jako federativní vyhledávače nebo jako tzv. discovery systémy. Současně je samozřejmě důležité ověřit též zdroje zaměřené cíleně na příslušný obor a obory blízké.

Jedna z prvních rešerší v nich by přitom měla být zaměřena na existenci případných již zpracovaných bibliografií k danému tématu, o něž by se bylo možné při dalším postupu prací opřít. Zároveň je vhodné připravit soupis předpokládaných hodnot selekčního popisu, u nichž existuje očekávání, že budou použity pro věcný popis hledaných záznamů, tj. konkrétně např. pro oblast českých společenských a humanitních věd nejlépe konfrontovat soubor

národních autorit, a zjistit, jaká hesla včetně jejich nepreferovaných forem jsou v nich obsažena.

Pakliže půjde o tematickou bibliografii, jejíž záběr by měl pokrývat i produkci vydanou mimo ČR, je publikace možných zdrojů pochopitelně nesmírně široké a v možnostech této metodiky je zmínit jen nejzákladnější z nich. Typově jde v první řadě zejména o licencované online zdroje,⁵⁸ katalogy zahraničních národních knihoven⁵⁹ či specializované portály zahraničních odborných pracovišť. Pro informace o dalších vhodných zdrojích lze odkázat na referenční centrum Národní knihovny ČR či obdobná pracoviště velkých specializovaných knihoven, popř. odborné výzkumné ústavy. Zároveň ale lze jen obtížně předpokládat, že by potřeba zpracovávat specializovanou bibliografii vyžadující reflexi mnoha lokálních národních zdrojů byla příliš častá, neboť by se jednalo o vskutku olbřímí, logisticky, časově i finančně velmi náročný úkol. Jen velmi obtížně si totiž v tomto případě lze představit důsledné ověřování všech dokumentů *de visu*, tj. s pramenem v ruce, navíc by se jednalo o úkol, který s velkou pravděpodobností přesahuje možnosti jednotlivého badatele. Příliš ani neodpovídá obvyklým oborům, v nichž se specializované bibliografie sestavují, tj. zejména v národním rozměru fungujícím vědeckým disciplinám, které zkoumají lidskou kulturu a společnost.

2) Analýza dostupných zdrojů a vstupní rešerše

Další krok představuje analýza dostupných zdrojů, tj. zejména zjištění, jakým způsobem je v nich řešen věcný popis, což obnáší analýzu existujících rejstříků a dostupných záznamů. Pokud dané databáze používají univerzálně sdílený tezaurus, např. soubor národních autorit, či dokonce MDT, je situace

58 Online zdroji rozumíme nejrůznější online přístupné databáze a informační portály, často komerčního charakteru, a tedy s licencovaným přístupem. Přístup k nim je obvykle možný prostřednictvím některé z velkých knihoven, které je zároveň často nabízejí formou vzdáleného přístupu. Obsah svých online zdrojů pak mohou jednotlivé knihovny případně zpřístupňovat i přímo ze svých vyhledávacích rozhraní, což uživateli pochopitelně významně usnadňuje práci. Velké množství online zdrojů nabízí svým uživatelům Národní knihovna ČR (<http://www.nkp.cz/katalogy-a-db/licencovane-db/prehled-lic-zdroju>) či Knihovna Akademie věd (<http://www.lib.cas.cz/eiz/>). Řadu informací lze nalézt i na portálu infozdroje.cz včetně přehledu online zdrojů dostupných pro konkrétní IP adresu, z níž je daný počítač připojen (<http://www.infozdroje.cz/>).

59 Průběžně aktualizovaný seznam takovýchto portálů je k dispozici na stránkách Národní knihovny ČR zde: <http://www.caslin.cz/odkazy/zahranicni-souborne-katalogy/>, popř. lze použít metavyhledávače typu Karlsruhe Virtueller Katalog – KVK – <http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk.html> nebo <http://www.worldcat.org/>.

nejjednodušší a lze přistoupit k vypracování rešerše. Stejně tak je ale možné, že daná databáze používá tezaurus vlastní, popř. že různé části vystavených dat jsou popisovány tezaury odlišnými. Úkolem bibliografa je pak se se zvolenými možnostmi věcného popisu obeznámit a vytvořit množinu přístupových hesel, na jejichž základě lze z daného zdroje relevantní informace vytěžit. Následnými rešeršemi vyhledávacími příslušná hesla v databázích pak lze získat základní množinu relevantních dat.

Alternativně je možné zahájit hledání rešerší na nadřazenou skupinu konceptu a výslednou rešerší následně zúžit procházením příslušných záznamů. U této techniky však může hrozit, že prvotní rešerše bude příliš široká a množství vyřazovaných záznamů tak velké, že se vložená časová investice nevyplatí. Je samozřejmě vhodné všimnout si selekčních termínů i klíčových slov, které podchycované záznamy obsahují, a v případě, že mohou být pro danou bibliografii relevantní, provádět na jejich základě další rešerše.

3) Hledání v tištěných bibliografiích

Pokud má mít plánovaná tematická bibliografie i významnější retrospektivní záběr, tj. má-li sahat cca před rok 2000 či ještě spíše před rok 1990, tj. do období, jež vytipované databázové zdroje již chronologicky nepokrývají, je pochopitelně žádoucí konfrontovat i bibliografie tištěné, tj. v českém prostředí zejména tištěné bibliografické ročenky pro daný obor, existují-li, a zejména pak *Bibliografický katalog Č(S)SR*, a dohledat relevantní texty i zde. Výběrový přehled základních tištěných bibliografií obecných i oborových tvoří přílohu této knihy.

4) Hledání dle autorů

Další možnou technikou, kterou však můžeme využít až poté, co nashromáždíme základní množinu dat z generálních a oborových bibliografií, je hledání dle autora dokumentu. Existuje totiž předpoklad, že dotyčný publikoval k danému tématu i v jiných časopisech, než jaké podchycují dosud reflektované báze, popř. publikoval dokumenty, jejichž záznamy nebyly z nejrůznějších důvodů opatřeny příslušnými hesly věcného popisu nebo byly zařazeny do jiné skupiny konceptu atp. Srovnávací rešerší dle jmen autorů, popř. dohledáním jejich personálních bibliografií, existují-li, lze stávající okruh podchycených záznamů dále rozšířit.

5) Hledání dle zdrojových dokumentů

Obdobnou technikou je hledání dalších textů dle podchycených zdrojových dokumentů. Je totiž možné, že daný titul je v dané bibliografii podchycován

jen výběrově a nahodile, a to především v případech, kdy jde o periodikum zabývající se tématem, které není v centru zájmu daného oboru a souvisí s ním spíše jen volněji. V takovýchto periodikách pak v některých případech bude možné dohledat další relevantní dokumenty. Obvykle lze rychlou orientaci o jejich profilu získat z obsahů jednotlivých ročníků, jsou-li pro ně zpracovány.

6) Analýza podchycených dokumentů

Řadu indicií či dalších dokumentů lze dohledat i pomocí analýzy již podchyceného materiálu. Bibliograf by měl přehlédnout zejména soupisy použité literatury, připojené k jednotlivým textům, nebo lze obdobné stopy dohledat i v poznámkovém aparátu, popř. přímo v textu jednotlivých zpracovávaných dokumentů.

Jednotlivé kroky lze v případě potřeby několikrát zopakovat, zejména pokud je jejich „výtežnost“ pro zpracování bibliografie i v nových kolech ověřování stále dostatečně vysoká. U nově podchycených záznamů je zároveň vhodné všimnout si jejich popisu v rámci databáze, který může sestavovateli bibliografie nabídnout vhodné, avšak v předchozím pátrání nezohledněné hodnoty věcného popisu pro další vyhledávání.

4.2.2 KONTROLA ZÁZNAMŮ S DOKUMENTEM V RUCE (DE VISU)

Po sestavení výchozí množiny podchyceného materiálu následuje další fáze práce na sestavování specializované bibliografie — ověřování záznamů s dokumentem v ruce. Vzniklou množinu záznamů pro připravovanou bibliografii je totiž třeba podrobit kontrole de visu, tj. fyzicky s dokumentem v ruce ověřit jeho existenci, doplnit případné neúplné údaje v příslušném bibliografickém záznamu a připravit anotaci daného dokumentu s ohledem na potřeby připravované bibliografie.

Toto ověřování získaných dat však neplní pouze kontrolní účel. Samotné podchycené texty se totiž mohou stát indiciemi pro další bádání. Od bibliografa se proto v této souvislosti očekává zejména seznámení se s jejich obsahem, neboť mohou nezdědkou obsahovat zmínku o dalším, dosud nezaznamenaném dokumentu, popř. jiný relevantní údaj, který pomůže odhalit prozatím neznámou informaci potřebnou pro sestavení bibliografie. Zároveň je vhodné projít případné soupisy použité literatury či poznámkový aparát, který může obsahovat odkazy na další relevantní dokumenty k dané osobě či tématu.

Každý takto nově podchycený text opět podrobujeme kontrole de visu a zároveň se snažíme z různých zdrojů postupně doplňovat jednotlivé chybějící údaje, přičemž využíváme znalostí získaných předchozím studiem tématu. Postupným zpřesňováním dílčích údajů a dohledáváním nových relevantních textů se posléze dostáváme do fáze, kdy lze množinu získaných záznamů označit jako v zásadě konečnou. V tento moment přistupujeme k třetí fázi přípravy specializované bibliografie, tj. k její redakci a přípravě do tisku.

4.3 REDAKCE SPECIALIZOVANÉ BIBLIOGRAFIE

Redakce specializované bibliografie je komplexní aktivitou, jejímž výsledkem je konečná podoba dané specializované bibliografie ve fixované podobě. Redakcí databáze nerozumíme jen její prosté sjednocení po formální stránce a volbu vhodné typografické úpravy, ale zároveň též rozvahu nad uspořádáním vnitřního členění dané bibliografie, způsob vzájemného odkazování záznamů v jejím rámci, volbu případného doprovodného materiálu atp.

Sestavovatel bibliografie by k její redakci měl přistoupit až po shromáždění veškerého dostupného materiálu, nebo alespoň těsně před dokončením jeho sběru, byť samozřejmě o výsledné podobě dané bibliografie by měl rozvažovat již v průběhu své práce a průběžně se jí uzpůsobovat, tj. např. při kontrole de visu záměrně podchycovat určitou množinu údajů, o nichž ví, že pro konečnou verzi budou podstatné. Teprve finální množina podchycených dat však umožní rozhodnout se o definitivním řešení s konečnou platností.

Na počátku redakce by měla stát zásadní rozvaha o možných variantách strukturace materiálu a následná zdůvodněná volba nejuhodnější z nich, kterou však lze odpovědně provést právě až po shromáždění dostupného materiálu a obeznámení se s ním. Bibliograf tak musí v tento moment rozhodnout zejména o následujících otázkách, tj. konkrétně o:

- 1) Vlastním řazení a členění příslušné bibliografie
- 2) Volbě, způsobu a formátu zápisu jednotlivých bibliografických údajů
- 3) Způsobu provazování vzájemně souvisejících záznamů
- 4) Typografické úpravě výsledné bibliografie
- 5) Doprovodném aparátu a jeho struktuře

4.3.1 ŘAZENÍ A ČLENĚNÍ SPECIALIZOVANÉ BIBLIOGRAFIE

Otázka členění a řazení dané specializované bibliografie znamená pro její fixaci do tištěné podoby možná klíčové rozhodnutí. Neexistuje totiž jen jeden jediný způsob, jak bibliografii rozčlenit a seřadit, naopak bibliograf sám musí přihlídnout k řadě proměnlivých faktorů a na základě svých znalostí materiálu rozhodnout, jaký způsob řazení a členění materiálu by byl pro potřeby jím sestavované bibliografie nejvhodnější. Je totiž žádoucí, aby výsledná bibliografie zpracovávala dané téma v maximální uspořádanosti, tj. aby pokud možno co nejzřetelněji vynikaly souvislosti dané časovou, genetickou či žánrovou blízkostí zpracovávaného materiálu, a kompaktnosti, tj. aby výsledná bibliografie nebyla příliš roztříštěna na řadu dílčích částí s nejasně vymezenými vzájemnými vztahy a návaznostmi. Důležitý je přitom i ohled na jejího uživatele, kterému by měla nabídnout přehledné a logicky rozčleněné uspořádání obsažených informací tak, aby vyhovovala pokud možno všem jeho očekávaným potřebám, nebo alespoň jejich většině.

4.3.1.1 ČLENĚNÍ SPECIALIZOVANÉ BIBLIOGRAFIE

Bude asi vhodné rozdílně uspořádat personální bibliografii osoby věnující se jednomu oboru a publikující v zásadě jen jeden typ dokumentu (např. odborné texty), kterou v zásadě lze setřídít v jednom oddíle dle jednoho klíče, a bibliografii autora textů různé povahy (vědce a současně publicisty), zcela jinou podobu může mít bibliografie osoby aktivní ve více různých oborech nebo bibliografie téže osoby v průběhu času, a to když např. dotýčný výrazně proměnil okruh svých publikačních zájmů, nebo naopak se významně proměnily publikační možnosti daného autora, popř. dotýčný fungoval v různých publikačních okruzích (oficiální literatura vs. exil vs. samizdat) atp.

Odišné možnosti se nabízejí i pro členění bibliografie tematické (volba mezi chronologickým klíčem, řazením dle jmen autorů, popř. její rozčlenění na drobnější části), rozčleněné do dílčích, na základě věcného kritéria či uzuláního členění daného oboru vymezených podkategorií, o nejrůznějších možnostech a variantách řazení dalších typů specializovaných bibliografií ani nemluvě.

Členění bibliografie by mělo být maximálně přehledné a maximálně funkční. Zejména v případě menších bibliografií je třeba rozvážit, zda rozsah bibliografie vůbec vyžaduje další dílčí členění a zda nepostačuje prosté seřazení materiálu dle jednotného klíče v rámci jediného oddílu. V případě bibliografií rozsáhlejších a komplexnějších je však žádoucí rozvážit jejich členění do dílčích částí, což může zásadním způsobem přispět k přehlednosti a funkčnosti dané bibliografie, v níž by některé dílčí kategorie záznamů mohly být při

hromadném řazení dle jednotného klíče obtížněji dohledatelné, a složitěji by se též rekonstruovala jejich vzájemná souvztažnost.

Bibliograf by se zároveň měl při redakci své bibliografie pokud možno vyhnout vzniku oddílů typu „ostatní“ a „zbývající“, které shrnují nesouvislou a vnitřně nepropojenou tříšť dílčího materiálu, kterou nebylo možno zahrnout do oddílů jiného. Takovéto oddíly totiž zásadně ztěžují orientaci uživatelům bibliografie a zdají se být spíše než cokoli jiného výrazem bezradnosti svého sestavovatele. Zároveň by se měl bibliograf pokud možno vyhnout vzniku oddílů s jedním či několika málo obsaženými záznamy, obzvláště mělo-li by jich být nadměrné množství, avšak takovéto řešení je přece jen „čistší“ a přehlednější než vytváření umělých oddílů „zbytkových“.

Jednotlivé zvolené oddíly by si měly zároveň hierarchicky odpovídat, tj. např. vedle dílčího oddílu „odborné práce“ nevytváříme např. rovnomocný oddíl „epigramy“, ale spíše „beletristické práce“, popř. „poezie“. Zároveň je třeba jednotlivé kategorie vydělit tak, aby se pokud možno rozdělením záznamů neporušila vzájemná souvislost záznamů z různých vydělovaných kategorií, tj. např. rozvážit samostatné vydělování nečetných překladů daného autora, oddělení jeho fejetonů či recenzní činnosti od další publicistiky atp., aby tak vznikající bibliografie nebyla přetěžována množstvím nadbytečných a nepřehledných odkazů.

Přiblížme si tedy nejčastější základní možnosti členění specializovaných bibliografií do dílčích oddílů.

ČLENĚNÍ DLE ŽÁNRU JEDNOTLIVÝCH DOKUMENTŮ

Dělení bibliografie dle žánru jednotlivých textů je asi nejběžnější a nejužívanější možností při tvorbě jednotlivých bibliografických přehledů. Např. pro literární a literárněvědné bibliografie lze vydělit níže uvedené základní kategorie, pro různé obory je však nutno počítat s možností potřeby kategorií dalších, např. u muzikologických bibliografií oddílů pro hudební díla, u divadelních zase oddílů mapujících inscenace jednotlivých her atp.:

- a) odborné práce
- b) beletrie, popř. dále dělená na poezii, prózu a drama
- c) překlady, popř. dále dělené na překlady beletristické a odborné
- d) publicistika

Při vylučování jednotlivých kategorií je třeba v případě volby tohoto klíče jako výchozího brát v potaz zejména četnost jednotlivých žánrů v autorově tvorbě.

U jednotlivých kategorií je pak třeba rozhodnout, zda nemá význam příslušný oddíl rozdělit na několik dílčích, např. u beletrie na poezii, prózu a drama. Pokud by však toto dílčí členění mělo vyvolat vznik nějaké „zbytkové“ kategorie, např. ve výše uvedeném případě by nastala otázka, kam zařadit dva dohledané autorovy eseje, je lepší se dalšímu členění vyhnout či je vymezit obecněji. Navrhované kategorie zároveň nelze brát jako fixní. Například u překladů je vhodné rozvážit, nakolik překladová tvorba dotyčného souvisí s odbornou či beletristickou prací dotyčné osoby, a překlady lze proto s některou z těchto kategorií sloučit.

ČLENĚNÍ DLE TYPU PUBLIKACÍ

Logicky se nabízí též rozčlenit danou bibliografii dle jednotlivých typů publikací, tj. na bibliografii knižní a bibliografii analytickou. Jde o řešení obzvláště vhodné pro rozsáhlejší personální bibliografie autorů většího množství publikací knižního rozsahu. Samostatné vydělení knižní bibliografie může usnadnit a zpřehlednit uspořádání bibliografie zejména v případech, kdy je potřeba k záznamům jednotlivých vydaných knih připojit zevrubnější popis jejich opakovaných vydání, soupis jejich kritické reflexe atp. Oba tyto typy bibliografií mohou vzniknout i jako plnohodnotné samostatné soupisy. Dílčí problém tu představuje vyřešení způsobu zápisu nesamostatných částí knih, které lze vydělit buď samostatně, případně je spojit s některou z předchozích dvou kategorií.

ČLENĚNÍ DLE OBORŮ PŮSOBNOSTI

U osob, které byly aktivní ve více oborech lidské činnosti, se pochopitelně jako velmi funkční jeví vzájemné oddělení textů z jednotlivých oborů. Vhodné je to zejména tam, kde jsou si tyto obory působnosti zřetelně vzdálené (např. přírodovědec, který je zároveň beletristou), ale i v případech propojování relativně blízkých oborů, např. poměrně časté kombinace odborného historika, který je zároveň aktivní i jako beletrista. Obtížnější je pak řešení v případě, kdy je dotyčný aktivní ve dvou relativně blízkých oborech, přičemž řada jeho prací má interdisciplinární charakter a převažující obor jejich zájmu je jen obtížně stanovitelný. V těchto sporných případech je nejhodnějším řešením buď dané kategorie vůbec nevydělávat, je-li to vůbec možné, nebo se přiklonit většinově k jednomu z oborů a volbu zdůvodnit v doprovodné poznámce k dané bibliografii, případně využít možnosti zanechat na místě, na němž by bylo možné daný text uvést alternativně, alespoň formální odkaz na jeho úplný záznam v rámci dané bibliografie.

ČLENĚNÍ DLE ZASTOUPENÝCH PERIODIK

O tomto klíči lze uvažovat spíše ve specifitějších případech, zejména pak u autorů dlouhodobě spojených s jedním či několika málo časopiseckými tituly, do nichž dotyčný přispíval buď z pozice člena redakčního týmu, nebo pravidelného přispěvatele. V těchto případech by mohlo například hrozit, že nějakým způsobem významné texty z periodik jiných zapadnou mezi „řadovým“ materiálem a budou obtížněji dohledatelné. Schéma členění dle zastoupených periodik je pak poměrně snadné a srozumitelné:

- 1) periodika, v jejichž redakci dotyčný působil
- 2) periodika ostatní

4.3.1.2 ŘAZENÍ BIBLIOGRAFIE

Vedle rozčlenění dané specializované bibliografie do dílčích kategorií je zároveň třeba rozhodnout otázku jejího vlastního řazení, tj. principu uspořádání jednotlivých záznamů uvnitř celé bibliografie a jednotlivých jejích oddílů. Pro řazení bibliografie se nabízí několik základních klíčů, a to:

- a) řazení chronologické (primární u personálních bibliografií)
- b) řazení abecední (primární u tematických bibliografií)
- c) řazení dle zdrojového dokumentu (primární u časopiseckých bibliografií)

Každý z těchto typů řazení má svá určitá specifika, která jej činí vhodnějším či méně vhodným pro daný konkrétní typ specializované bibliografie. Zároveň však ne vždy platí, že pro bibliografii personální se nutně hodí jen chronologický klíč, pro tematickou zase abecední uspořádání atp. Obzvláště u rozsáhlejších bibliografií se samozřejmě můžeme setkat s kombinacemi všech uvedených postupů, a to buď v případech, kdy se zvolené primární kritérium ukáže jako nedostatečné (pokud autor např. publikoval ve stejném čísle daného periodika více textů, pak je nejvhodnější řadit je dle pořadí, v jakém byly otištěny; nebo kdy autor publikoval současně v různých periodikách téhož chronologického označení, pak jako první zapisujeme titul s řidší periodicitou vydávání, popř. nastane-li shoda tohoto kritéria, řadíme záznamy abecedně dle názvu zdrojového periodika), nebo kdy se pro některý dílčí oddíl bibliografie ukáže jako vhodnější odlišný princip řazení. Jednotlivé typy řazení specializované bibliografie si nyní přiblížíme detailněji.

ŘAZENÍ CHRONOLOGICKÉ

Obecně lze konstatovat, že chronologické řazení je vhodné pro jakoukoli bibliografii s diachronním záběrem, tj. takovou, jíž jde primárně o podchycení vývojové dynamiky dané problematiky na časové ose.

Výchozím principem chronologického řazení je tedy chronologické seřazení jednotlivých položek bibliografie dle jednotlivých let, v případě bibliografií dělených do jednotlivých oddílů je pak takto řazen vždy celý daný oddíl. Důsledné využití chronologického principu by však v některých momentech postavilo bibliografa před obtížněji řešitelné úkoly, zejména pak před otázku, jak řadit záznamy s nestejnou konkrétností chronologického údaje — např. u knih bývá k dispozici obvykle jen datace pomocí roku vydání, pouhým rokem jsou převážně datovány i ročenky, některé typy periodik pak v závislosti na frekvenci svého vydávání uvádějí jako své chronologické označení jen roční období či měsíc (čtvrtletně vydávaná periodika, měsíčníky atp.), jiná pak (obdobně jako deníky) konkrétní datum vydání.

V těchto případech proto lze odkázat na postup hierarchizace jednotlivých typů dokumentů navržený Emanuelem Mackem.⁶⁰ Ten ve své metodické příručce navrhuje tento problém řešit s přihlédnutím k jejich typu a periodicitě vycházení hostitelské jednotky. Výchozím kritériem pro uspořádání záznamů je přitom kalendářní rok. Záznamy spadající do období jednoho kalendářního roku posléze řadíme dle jejich typu, tj. nejprve záznamy knih, poté záznamy nesamostatných částí dokumentů, následně záznamy z časopisů a na závěr texty otištěné v denících a časopisech. Uvnitř prvních dvou skupin řadíme jednotlivé položky dle jejich názvu, při shodě těchto kritérií pak dle pořadí, v němž byly otištěny.

Pokud jde o řazení třetí kategorie, tj. o dokumenty otištěné v periodickém tisku, řadíme je primárně chronologicky, přičemž přednost mají vždy periodika s méně konkretizovaným datem, tj. nejdříve řadíme periodika datovaná jen rokem, po nich následují periodika datovaná ročním obdobím, jako třetí pak periodika s udaným měsícem vydání a jako poslední pak periodika, u nichž je známo přesné datum vydání. Pakliže dojde ke shodě chronologického údaje, řadíme záznamy dle názvu zdrojového periodika. Jde-li o více textů z téhož periodika, řadíme je primárně dle pořadí, v jakém byly otištěny. Pro konkrétní rok tak může být pořadí konkrétních záznamů následující:

---

60 MACEK, Emanuel: *Bibliografie české beletrie a literární vědy: metodická příručka*. Praha: Ústav pro českou literaturu ČSAV, 1969, s. 78.

2015

zima 2015

leden/únor 2015

leden 2015

1. týden 2015

1. 1. 2015

ŘAZENÍ ABECEDNÍ

Řazení abecední užíváme nejčastěji u tematických bibliografií bez dalšího specifického vnitřního členění. Abecední řazení je totiž obecně přijímanou a asi nejrozšířenější normou třídění materiálu. Jeho výhodou je i to, že abecedně seřazenou je obvykle možné získat už výchozí rešerši, čímž se práce na řazení bibliografie značně usnadňuje. Konvenčně řadíme dle jména prvního autora, dále pak dle názvu. Pakliže daný dokument hlavního autora nemá (např. edice, soupisy, různé typy slovníků atp.) a podílely se na něm jen osoby ve vedlejších autorských rolích, využijeme jako výchozí prvek pro řazení jeho název.

ŘAZENÍ DLE ZDROJOVÉHO DOKUMENTU

Řazení dle zdrojového dokumentu je možná úplně nejjednodušším klíčem pro řazení specializovaných bibliografií, neboť pořadí jednotlivých položek je objektivně a jednoznačně dáno jejich umístěním ve zpracovávané hostitelské jednotce. Vhodné je však většinou jen pro jediný typ specializované bibliografie — bibliografii časopiseckou, poněvadž umožňuje následnou pohodlnou práci se zpracovávaným materiálem.

4.3.1.3 KOMBINOVANÉ ŘAZENÍ A ČLENĚNÍ

Vedle konvenčního a asi nejběžnějšího způsobu řazení a členění specializovaných bibliografií, tj. rozřazení materiálu do dílčích oddílů a kompletního seřazení příslušných položek v jejich rámci, tj. kdy primárním kritériem vnitřní strukturace této bibliografie je její členění, je možné využít i obrácený postup, kdy se primárním klíčem pro strukturaci bibliografie stává její řazení. V těchto případech je bibliografie řazená dle chronologického klíče jako celek následně rozdělena do jednotlivých ročních úseků a teprve ty jsou dále členěny do jednotlivých tematicky, žánrově či jinak vydělených oddílů. Tento způsob strukturace specializované bibliografie je vhodný zejména pro bibliografie spíše středního rozsahu, které není třeba členit na větší množství dílčích oddílů a jejich jednotlivé oddíly přitom pokrývají víceméně stejné časové období. Pakliže by totiž některý z oddílů byl zastoupen jen v některých letech, mohla

by tato skutečnost ztížit orientaci ve vzniklé bibliografii, popř. působit zavádějícím dojmem.

4.3.2 ZVLÁŠTNÍ ODDÍLY

Součástí specializovaných bibliografií, zejména personálních, by měly být zvláštní oddíly evidující dokumenty, jejichž zařazení do bibliografie je určitým způsobem sporné či nejisté. Jde zejména o následující dvě kategorie: dubia a nenalezené dokumenty.

4.3.2.1 DUBIA

Obzvláště při sestavování personální bibliografie se její zpracovatel často může setkat s dokumentem, jehož autorství by bylo možné připsat osobě, jíž je daná bibliografie věnována, avšak toto autorství nelze zcela spolehlivě potvrdit. Typicky jde o následující případy:

- a) texty podepsané šifrou, jíž dotyčný užíval, přičemž daný text byl publikován v časopise, pro nějž není přispěvatelství dotyčné osoby doloženo
- b) text podepsaný šifrou, která by mohla odpovídat jménu dané osoby, avšak u níž není doloženo, že by ji dotyčný používal, popř. v rámci daného titulu používal šifry jiné
- c) nepodepsané články v rubrice, v níž dotyčný publikoval

Alternativně lze uvažovat i o opačných případech, tj.:

- a) text podepsaný šifrou, jíž dotyčný v daném časopise používal, avšak otištěný v jiné rubrice či týkající se tématu, jemuž se dotyčný nikdy předtím nevěnoval
- b) text podepsaný zkrácenou variantou jména, typicky iniciálou křestního jména a příjmením, která se shoduje se jménem dané osoby, avšak věnovaný tématu, které dotyčný dříve nesledoval

Pro takovéto záznamy se pochopitelně často vůbec nepodaří získat nějaký jednoznačně průkazný důkaz o jejich autorství, popř. by množství vynaložené práce neodpovídalo významu daného dokumentu. Proto takovéto položky v personální bibliografii řadíme do speciálního oddílu jako tzv. dubia, tj. texty, u nichž je autorství dané osoby sporné. Důvody, jež sestavovatele vedly k tomu, že autorství těchto dokumentů s určitou mírou pochybností připisuje právě dané osobě, včetně případných indicií, na jejichž základě je tato domněnka

založena, či výčtu pramenných materiálů, které při snaze o určení autorství neúspěšně konfrontoval, by měly být vysvětleny v doprovodném aparátu bibliografie tak, aby potenciální další badatelé mohli tyto údaje verifikovat, popř. aby je alespoň znovu neověřovali tam, kde již tak učinili jejich předchůdci.

Samozřejmě se může stát, že by výsledný soupis takovýchto dubií byl relativně obsáhlý, často však pořadatel bibliografie nemá jinou možnost prezentace výsledků své práce než v podobě této alternativy. Zároveň je třeba dodat, že vyšší procento zařazených dubií nesvědčí o přílišné spolehlivosti předkládané bibliografie, a je proto třeba pokusit se využít všech dostupných a smysluplných způsobů, jak autorství daného dokumentu potvrdit či naopak vyvrátit.

4.3.2.2 NENALEZENÉ ČLÁNKY

Podobným případem jako dubia jsou případy nenalezených článků. Může se totiž stát, že sestavovatel bibliografie při jejím pořádání získá věrohodnou informaci o existenci článku, která se však ukáže jako neúplná či nepřesná (např. chyba v datu vydání u deníku atp.), nebo informaci o existenci daného dokumentu nelze nikde ověřit, neboť byl publikován v periodiku, jehož fyzický exemplář není dostupný.

Ve všech těchto případech je potřeba vyvinout maximální možné úsilí o dohledání daného textu. V prvním případě to znamená zkoušet i takové kombinace dat, které mohly vzniknout překlepem, přesmyčkou či vynechávkou, tj. např. pro datum 21. 1. prověřit i varianty jako 2. 1., 2. 11., 12. 1., 21. 10., 21. 11., 21. 12., 11. 1., 31. 1., 21. 2./3./4./ atp., popř. zkusit např. i jiné deníky z téhož data, do nichž dotyčný přispíval. Další alternativou je pak vyzkoušet fulltextové vyhledávání v plnotextových digitálních knihovnách nebo ověřit, zda záznam není evidován v jiné příbuzné bibliografii, konfrontovat tiskem vydané publikace téhož autora, zejména typu sebraných spisů či náročnějších edic atp.

V případě obtížně dostupného zdrojového dokumentu je záhodno provést rešerši v Souborném katalogu ČR na adrese <http://aleph.nkp.cz/>, popř. vyzkoušet databáze největších knihoven či knihoven specializovaných. Řada knihoven totiž ani v dnešní době nemá veškerý svůj fond zkatalogizovaný v online podobě a je tak třeba pracovat i s původními lístkovými kartotékami dostupnými leckdy jen ve zpracovatelské instituci. Alternativně lze zkusit bádát v archivních fondech, nejlépe redakce daného periodika či ve fondu nakladatelství, které jej vydávalo, popř. v osobních pozůstalostech jednotlivých členů redakce, nejčastějších přispěvatelů, regionálně příslušných paměťových institucí atp.

Specifickým případem pak může být situace, kdy pořadatel bibliografie získá relevantní článek v podobě výstřížku, avšak nemá k dispozici žádné další

informace o tom, kde daný článek vyšel. Při atribuci takovéhoho výstřižku se dnes lze opřít zejména o fulltextové vyhledávání v digitalizovaných periodikách přístupných v digitálních knihovnách. Pro omezení možných kombinací je přitom vhodné v článku najít několik dobře čitelných, avšak poměrně málo frekventovaných slovních spojení a postupně provádět rešerše na jednotlivé z nich. Pokud daný článek na několik pokusů nenajdeme, lze s poměrně velkou mírou pravděpodobnosti tvrdit, že text vyšel v časopise, který zatím ještě nebyl digitalizován. Pokud přesnější informace o daném textu nedohledáme, řadíme danou položku i v tomto případě včetně příslušného komentáře do oddílu nenalezených článků, přičemž samozřejmě odkazujeme na zdroj, v němž je daný výstřížek dostupný.

4.3.3 PROVAZOVÁNÍ BIBLIOGRAFIE

Součástí specializované bibliografie, obzvláště té personální, by měly být též informace o případných vazbách mezi jednotlivými položkami. Každý jednotlivý záznam je proto potřeba identifikovat samostatným číslem, sloužícím jednak právě pro účely provazování, jednak jako možnost jednoznačného odkazu na daný záznam z doprovodných rejstříků. Zejména se v tomto případě jedná o dohledání a vzájemné provázání textů reagujících na jednotlivou položku v bibliografii (diskuse, polemiky atp.), recenzní ohlas publikací dané osoby a zároveň také informace o dalších přetiscích či knižních publikacích daného dokumentu. Tyto informace totiž nejen významně přiblíží kontext, v němž byl daný dokument publikován, ale zároveň též vypovídají o reflexi díla dané osoby v čase, nehledě pak na praktické důsledky, neboť odkazované knižní vydání daného textu může být pro uživatele dané bibliografie mnohem dostupnější než původní otisk daného dokumentu v zapadlém periodiku.

Provazování jednotlivých záznamů mezi sebou je sice technicky poměrně náročné, avšak v konečném výsledku zásadně zvyšuje kvalitu předkládané bibliografie. Provazování bibliografie zároveň úzce souvisí s její typografickou úpravou. Pro přehlednost dané bibliografie a vyšší komfort práce s ní je totiž vhodné, aby každý typ takovéhoho provázání byl uživateli zřetelně graficky signalizován a zároveň zřetelně odlišen: každý typ takovéhoho provázání je vhodné signalizovat odrážkou v podobě nějakého graficky výrazného symbolu, např. ►, ◄, ●, ■ atp., konkrétně pro odkaz na související články v rámci téže polemiky či diskuse se hodí symboly různých šipek, např. → či ←, pro odkaz na knižní vydání ikona tiskárny či knihy, pro odkaz na zvukovou nahrávku symbol CD či LP desky atp. Pro odlišení základního a provázaného dokumentu je pochopitelně vhodné zvolit i odlišné odsazení nebo jiný font či velikost písma.

Dílčí typy vazeb mezi jednotlivými položkami dané bibliografie nyní popíšeme detailněji.

4.3.3.1 REAKCE NA ČLÁNEK A POLEMIKY

Důležitou otázkou při pořádání personální bibliografie bývá to, jak do její konečné podoby promítnout vazby mezi otištěným textem a polemickými či diskusními reakcemi, které vyvolal, tj. mezi položkami, mezi nimiž je určitá logická návaznost.

I v tomto případě musí bibliograf při návrhu výsledného uspořádání zpracovávané bibliografie uvážit celou řadu faktorů, například publikační profil dané osoby, kolik takovýchto sekundárních ohlasů je v dané bibliografii podchyčených atp. Nabízejí se tu dvě základní možná řešení:

- a) hlavní záznam polemizujícího textu zařadit ve vhodné typografické úpravě přímo za výchozí záznam, což pokládáme za řešení, které umožní názornější zobrazení reflexe publikační aktivity dané osobnosti
- b) hlavní záznam polemizujícího textu zařadit do samostatného oddílu/ů a u výchozího textu na něj jen odkázat; toto řešení zase umožní souvislé zobrazení a nepřerušované průběžné číslování autorovy tvorby

Ideální řešení ani v tomto případě neexistuje, vždy je potřeba přihlédnout ke konkrétním specifickým potřebám dané bibliografie a řešení zvolit především s ohledem na ně. Důležitým faktorem tu bývá zejména množství takovýchto záznamů. Pokud by se do souvislé autorské bibliografie měl zanášet jeden či dva polemické příspěvky, je asi lépe je přímo mezi jednotlivé autorské texty nezařazovat a zařadit je naopak do seznamu literatury sekundární, mezi položkami primární bibliografie by totiž mohly působit nenáležitě. Pokud je polemických diskusí či ohlasů daného dokumentu více, je zase vhodnější zařadit je spíše přímo za danou autorovu publikační položku.

Otázkou též je, jak do bibliografie začlenit rozsáhlejší polemiky a diskuse. Není-li osoba, jíž je daná personální bibliografie věnována, jejich iniciátorem, lze se omezit pouze na odkaz na úvodní text celé polemiky, v opačném případě je pak záhodno podchytit všechny související reakce. Pro vyjádření složitějších vazeb mezi jednotlivými texty v rámci dané polemiky lze využít i podrobnější komentář v rámci anotace příslušného záznamu. Následné reakce obvykle typograficky odsazujeme o jednu úroveň, pakliže ale jde o polemiky o několika úrovních, lze zvážit uzpůsobení typografické úpravy tak, aby nebyla narušena přehlednost a funkčnost dané bibliografie. Pakliže daný dokument a polemika

na něj v bibliografii nenásledují bezprostředně za sebou, je třeba mezi oběma položkami udělat křížový odkaz.

4.3.3.2 DALŠÍ VYDÁNÍ, TISK

Součástí kvalitní bibliografie by měly být i informace o případných dalších otiscích a vydáních téhož textu, které mohou být pro běžného uživatele dostupnější (např. informace o knižním vydání daného dokumentu v souborech publicistiky, výběrech z tvorby, sebraných spisech atp.). U personálních bibliografií otištěných právě v rámci sebraných spisů daného autora je poměrně obvyklé, že zároveň obsahují odkaz na přetisk daného textu v rámci tohoto souboru.

Odkaz je přitom samozřejmě potřeba vést oběma směry, tj. např. od záznamu časopiseckého otisku odkazujeme na záznam knižního vydání a naopak. U záznamu knihy přitom obvykle stačí odkázat na číslo daného záznamu (např. formulací „viz též č. x“), u záznamu časopiseckého otisku je vhodnější vedle čísla záznamu rovnou odkázat též na název knihy (např. formulací „tiskem in: [Název knihy, s. x]“).

4.3.3.3 RECENZNÍ OHLAS

Recenzní ohlas představuje významnou součást reflexe tvorby dotyčného autora, mnohé sekundární personální bibliografie proto bývají koncipovány jako bibliografie recenzní. Nestojí-li proti tomu nějaké zásadní důvody, pokládáme za vhodné zařazovat recenzní ohlas konkrétní publikace bezprostředně za její záznam v dané bibliografii, popř. alespoň evidovat je v soupisu sekundární bibliografie dle recenzovaných titulů. Obvykle se totiž jedná o jednu z nejčastějších informací, které uživatelé v bibliografii hledají, a je proto více než žádoucí tento typ údajů pokud možno kumulovat na jednom místě, nehladě na usnadnění práce s přípravou anotací jednotlivých záznamů. Pakliže by totiž recenze téhož titulu byly řazeny na různých místech dané bibliografie, obsahovaly by jejich anotace periodicky se opakující totožné údaje.

4.3.4 TYPOGRAFICKÁ ÚPRAVA

Jak již bylo zčásti naznačeno výše, pro efektivní práci s tištěnou bibliografií je žádoucí co nejpřehlednější a nejnávodnější typografická úprava, která uživateli v maximální možné míře usnadní její využití. Tento požadavek se samozřejmě často dostává do příkrého rozporu s konkrétní situací, v níž daná bibliografie vzniká, neboť zejména ekonomické nároky tlači vydavatele nejen u tohoto typu publikací, který obvykle nebývá komerčně příliš atraktivní, k co největším

úsporám místa a prostoru, což však bohužel leckdy výslednou podobu těchto bibliografií dosti negativně ovlivňuje.

Při typografické úpravě dané bibliografie je pro usnadnění budoucí práce s ní zvláště žádoucí zřetelně oddělovat jednotlivé záznamy, ideálně tak, aby každý z nich začínal na samostatném řádku a nejlépe přitom byl od předchozího a následujícího oddělen řádkovou mezerou. Do klíčových pozic na začátku a na konci záznamu je přitom důležité umístit nejzávažnější údaje, tj. na počátek záznamu dle konkrétního typu dané bibliografie buď jméno autora, nebo název daného dokumentu. Na závěr je zase obvykle vhodné umístit průběžné číslo záznamu, odsazené na konec řádku.

Obvykle bývá třeba zvýraznit i další frekventované typy údajů, dle nichž se v textu bibliografie orientuje její uživatel, tj. zejména následující: jméno autora, název knihy či příslušného periodika a identifikační číslo záznamu. Nejobvyklejšími uzuálními typografickými úpravami písma přitom jsou ve specializovaných bibliografiích následující:

- příjmení, popř. celé jméno hlavního autora/ů bývá zapisováno velkými písmeny
- název zdrojového dokumentu bývá zapisován kurzivou
- název knihy bývá zapisován tučným písmem
- číslo záznamu bývá zapisováno tučným písmem a případně i jiným fontem než vlastní záznam

Ve starších bibliografiích, jejichž základní typografická úprava vychází ze strojopisu, se pak setkáme např. i s prokládaným písmem, podtrženým písmem atp. V případě komplikovanějších bibliografií či bibliografií, u nichž je potřeba zvýraznit jiný typ údaje, lze samozřejmě uvažovat o dalších specifických úpravách jejich typografie či využití nestandardních grafických znaků a symbolů.

Významnou součástí technických úprav bibliografie představuje též odstranění redundantního opakování údajů v jednotlivých záznamech, aby rozsah bibliografie tímto opakováním zbytečně nenarůstal. Tyto úpravy je vždy třeba provádět s ohledem na typ a účel dané bibliografie. Prostor k nim lze získat právě vhodnou volbou řazení a členění bibliografie, tj. kumulací textů stejného typu pokud možno na jednom místě.

U bibliografií personálních tak pochopitelně nebudeme u každého záznamu opakovat jméno autora, avšak u každého záznamu by měl být uveden údaj o tom, jak byl daný text podepsán. Standardně se přitom zapisuje mezi stránkový údaj a anotaci oddělený od předchozích údajů středníkem a uvozený ná-

věštím „podepsáno“. Případně spoluautory pak v případě personální bibliografie uvedeme pouze do anotace. U bibliografií časopiseckých zase nebudeme u každého záznamu uvádět název daného časopisu a ani podrobnější bibliografické údaje. Ty obvykle zapíšeme zřetelně odlišným písmem na samostatný řádek, za nímž pak budou následovat jednotlivé zkrácené záznamy dokumentů z daného čísla. U zápisu recenzí připojených k záznamu recenzovaného titulu zase není třeba uvádět anotaci, jejíž funkci supluje právě toto zařazení záznamu v rámci bibliografie.

4.3.5 DOPROVODNÝ APARÁT

Nedílnou součástí specializované bibliografie by měl být doprovodný aparát, který jednak uživatelům usnadní orientaci, ale zároveň umožní ukázat daný materiál z jiných úhlů pohledu. Velkou předností jakéhokoli rejstříku je pochopitelně možnost alternativního pohledu na podchycené bibliografické údaje, který však nebyl z různých důvodů zvolen jako kritérium pro hlavní třídění bibliografie. Zároveň pak lze při sestavování rejstříků odchytil řadu chyb či nepřesností vzniklých při předchozí práci. V rejstřících odkazujeme na průběžné číslo záznamu, které jednotlivým položkám přidělíme ihned po definitivním rozčlenění a rozřazení dané bibliografie.

Mezi standardní doplňky specializovaných bibliografií by měly patřit zejména:

- 1) soupis excerpovaných periodik
- 2) předmětový rejstřík jmenný
- 3) v případě autorské personální bibliografie pak soupis šifer a pseudonymů
- 4) v případě autorské personální bibliografie soupis časopisů, do nichž dotyčný přispíval, s vyznačením časového období; obdobný samostatný soupis lze vypracovat i pro sborníky
- 5) v případě odkazové personální bibliografie či bibliografie tematické rejstřík autorů
- 6) rejstřík názvů
- 7) rejstřík incipitů, zejména u bibliografií básníků

Dle specifických potřeb a charakteru dané specializované bibliografie lze pochopitelně zařadit i rejstříky další, jejímž vypracováním příprava specializované bibliografie v zásadě končí.

Veškerá použitá pravidla a zásady pro zpracování dané speciální bibliografie by měly být detailně popsány a zdůvodněny v připojené poznámce sestavovatele.

---

5 ZÁVĚR

Tato publikace je věnována problematice zpracování oborových bibliografií. Postupně byly v jejím rámci přiblíženy a diskutovány jednotlivé aspekty bibliografické práce a dílčí témata s pořizováním a zpracováním oborových analytických bibliografií spojená. Na úvod byly rozebrány teoretické aspekty bibliografické práce. Největší část textu byla věnována vlastnímu zpracování oborové bibliografie, a to od stanovení jejího excerpcičního záběru přes rozbor jednotlivých součástí bibliografického záznamu až k otázkám redakce a kontroly zpracovávaných údajů. V samostatném oddíle pak byla přiblížena problematika sestavování bibliografií specializovaných, a to od fáze heuristické přes řazení a členění údajů až k otázkám jejich redakce a typografické úpravy.

Jsmo si vědomi, že řadu otázek a problémů týkajících se zpracování oborové článkové bibliografie nebylo možno zpracovat vyčerpávajícím způsobem a postihnout úplně všechny souvislosti, které bibliografická práce obnáší. Snažili jsme se však ukázat alespoň ty nejzákladnější a nejaktuálnější problémy, které v současnosti zpracování oborových bibliografií provázejí, a ukázat též jejich řešení či alternativní varianty postupu, z nichž je možno volit.

Věříme však, že vzniklá práce může svým uživatelům poskytnout dostatečné množství návrhů a podnětů, které posléze mohou ve vlastní praktické bibliografické práci využít. Postupy bibliografické práce jsou totiž významně determinovány zpracovávaným typem materiálu, jehož povaha stejně jako potřeby a cíle bibliografovy práce mohou být značně individualizované. Řadu dílčích řešení a rozhodnutí je tak nutno učinit jednorázově ad hoc a často je třeba spíše než jedno univerzální řešení kriticky rozvážit možnosti několika alternativ a vyhodnotit jejich přednosti i nevýhody pro dané účely. V tom však koneckonců spočívá i jistá tvořivost a krása bibliografické práce, při níž lze snadno mnohé zkazit, ale o to je nalézání nevhodnějších variant radostnější.

Pakliže tato publikace napomůže ať již profesionálním bibliografům či studentům a laickým zájemcům, kteří před zpracováním bibliografie stojí poprvé, takováto řešení nalézt či je alespoň přinutí nad tímto úkolem kriticky rozvažovat, splnila svůj účel.

---

6 PŘÍLOHY

6.1 PŘEHLED ČESKÝCH ANALYTICKÝCH DATABÁZÍ

DATABÁZE OBECNÉ A VÍCEOBOROVÉ:

**ANL — Výběr článků v českých novinách, časopisech a sbornících
(Národní knihovna ČR):**

http://aleph22.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=anl

ANL FULL (Národní knihovna ČR):

<http://full.nkp.cz>

ANSKAT — Souborný katalog článků sdružení SKAT:

<http://www.vkta.cz/anish>

Centrální portál knihoven:

<https://www.knihovny.cz>

Jednotná informační brána (Národní knihovna ČR):

<http://www.jib.cz> (provoz ukončen k roku 2018)

Knihovna AV ČR — analytika:

http://aleph22.lib.cas.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=KNAVA

Společná báze článků AV ČR (Knihovna AV ČR):

http://aleph22.lib.cas.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=ANLAV

OBOROVÉ BIBLIOGRAFIE:

Bibliografie české lingvistiky (Ústav pro jazyk český AV ČR):

<http://bibliografie.ujc.cas.cz>

Bibliografie českých/československých dějin (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR):

http://aleph22.lib.cas.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=USBDG

Bibliografie dějin českých zemí (Historický ústav AV ČR):

<http://biblio.hiu.cas.cz>

Bibliographia Medica Čechoslovaca (Národní lékařská knihovna):

<http://www.nlk.cz/informace-o-nlk/odborne-cinnosti/bmc>

Česká divadelní bibliografie (Institut umění — Divadelní ústav):

Retrospektivní bibliografie českého divadla (1851–1990): <http://bibliografie.idu.cz>

Registrující divadelní bibliografie (od roku 1996): <http://vis.idu.cz/Biblio.aspx>

Česká literární bibliografie (Ústav pro českou literaturu AV ČR):

Retrospektivní bibliografie české literatury 1770–1945: <http://retrobi.ucl.cas.cz>

Česká literární bibliografie (od roku 1945): <https://clb.ucl.cas.cz>

Česká uměleckohistorická bibliografie (Ústav dějin umění AV ČR):

<http://www.udu.cas.cz/cs/bibliografie>

Česká zemědělská a potravinářská bibliografie (Knihovna Antonína Švehly):

http://aleph.uzpi.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=uzp02

Článková bibliografie Archeologického ústavu AV ČR:

Bibliografie české, moravské a slezské archeologie:

http://aleph22.lib.cas.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=ARUA

Článková bibliografie Pražského hradu:

http://aleph22.lib.cas.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=ARUPP

Článková bibliografie (Ústav dějin umění AV ČR, Muzikologická knihovna ÚDU — bibliografie):

http://aleph22.lib.cas.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=EUHB

Článková bibliografie (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského):

<http://katalog.npmk.cz>

Článková bibliografie (Ústav mezinárodních vztahů):

<http://katalog.iir.cz>

Geografická bibliografie ČR (Univerzita Karlova. Přírodovědecká fakulta):

<http://www.geobibline.cz>

Geologická bibliografie ČR (Česká geologická služba):

<http://www.geology.cz/app/knihovna/hl.pl>

Knihověda.cz:

<https://www.knihoveda.cz>

Knihovna Národního filmového archivu — katalog dokumentů:

https://arl.nfa.cz/arl-nfa/cs/rozsirene-vyhledavani/?src=nfa_un_cat

REGIONÁLNÍ BIBLIOGRAFIE:**Hlavní město Praha (Městská knihovna v Praze):**

<http://search.mlp.cz>

Jihočeský kraj (Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích):

<http://katalog.cbvk.cz/i2/i2.entry.cls?ictx=cbvk&skin=1&language=2>

Královéhradecký kraj (Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové):

<http://aleph.svkhk.cz>

Karlovarský kraj (Krajská knihovna Karlovy Vary):

http://katalog.kvary.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=kkv02

Liberecký kraj (Krajská vědecká knihovna v Liberci):

<http://www.kvkli.cz>

Moravskoslezský kraj (Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě):

http://katalog.svkos.cz/F/?func=find-b-0&local_base=rrba

Olomoucký kraj (Vědecká knihovna v Olomouci):

http://aleph.vkol.cz/F/?func=find-b-0&local_base=svk01_clan

Pardubický kraj (Krajská knihovna v Pardubicích):

http://aleph.knihovna-pardubice.cz/F/?func=find-d-0&local_base=clanky

Plzeňský kraj (Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje):

https://aleph.svkpk.cz/F/?func=find-d-0&local_base=pnacl

Středočeský kraj (Středočeská vědecká knihovna v Kladně):

<https://www.svkkk.cz/katalog-a-databaze/regionalni-literatura>

Ústecký kraj (Severočeská vědecká knihovna Ústí nad Labem):

<http://katalog.svku.cz>

Vysočina (Krajská knihovna Vysočiny Havlíčkův Brod):

<https://www.kkvysociny.cz/clavius>

Zlínský kraj (Krajská knihovna Františka Bartoše):

<http://katalog.kfbz.cz>

6.2 SOUPIS ODKAZOVANÝCH ONLINE ZDROJŮ

Následující přehled obsahuje výpis elektronických informačních zdrojů, webových portálů a rozcestníků zmíněných v textu publikace (analytické bibliografie zmiňované v „Přehledu českých analytických databází“ již opakovaně neuvádíme).

INFORMAČNÍ ZDROJE, WEBOVÉ ROZCESTNÍKY:

Anopress IT:

<http://www.anopress.cz>

Bibliografický soupis českého uměleckého překladu po roce 1945:

<http://databaze.obecprekladatelu.cz>

Bibliographie der deutschen Sprach- und Literaturwissenschaft:

<http://www.bdsl-online.de>

Citace.com:

<http://www.citace.com>

Česká digitální knihovna:

<http://www.czechdigitallibrary.cz>

Česká národní bibliografie:

http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=CNB

Databáze českého uměleckého překladu:

<http://www.databaze-prekladu.cz>

Digitální knihovna:

<http://www.digitalniknihovna.cz>

Digitální knihovna Kramerius (Knihovna Akademie věd ČR):

<http://kramerius.lib.cas.cz>

Digitální knihovna Kramerius (Moravská zemská knihovna):

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk>

Digitální knihovna Kramerius (Národní knihovna ČR):

<http://kramerius.nkp.cz>

Elektronické informační zdroje (Knihovna AV ČR):

<http://www.lib.cas.cz/eiz>

Informační systém Univerzity Karlovy:

<http://is.cuni.cz>

Infozdroje:

<http://www.infozdroje.cz>

Jednotná informační brána:

<http://www.jib.cz> (provoz ukončen roku 2018)

Karlsruher Virtueller Katalog — KVK:

<https://kvk.bibliothek.kit.edu>

Mediální archiv Mediasearch Newton Media:

<http://mediasearch.newtonmedia.cz>

Národní digitální knihovna:

<http://www.ndk.cz>

Národní knihovna ČR. Katalogy a databáze:

<http://aleph.nkp.cz>

Národní knihovna ČR. Přehled licencovaných databází:

<http://www.nkp.cz/katalogy-a-db/licencovane-db/prehled-lic-zdroju>

Národní program retrospektivní konverze:

<http://nprk.nkp.cz/Katalogy/SeznamKatalogu>

Národní úložiště šedé literatury:

<http://www.nusl.cz>

Registr digitalizace.cz:

<http://www.registrdigitalizace.cz>

Registr Kramerůů:

<https://registr.digitalniknihovna.cz>

Scopus:

<http://www.scopus.com>

Theses.cz:

<http://www.theses.cz>

Webarchiv.cz:

<http://www.webarchiv.cz>

Web of Science (Thomson Reuters):

<http://www.webofscience.com>

Worldcat.org:

<http://www.worldcat.org>

WEBOVÉ PORTÁLY SE STANDARDY Z OBORU KNIHOVNICTVÍ, INFORMAČNÍ VĚDY, POPŘ. PRO JEDNOTLIVÉ OBOROVÉ BIBLIOGRAFIE:

Agrovoc:

<http://aims.fao.org/vest-registry/vocabularies/agrovoc-multilingual-agricultural-thesaurus>

České MDT online:

<http://cz.udc-hub.com/cs/login.php>

České národní středisko ISSN:

<http://www.techlib.cz/cs/2844-ceske-narodni-stredisko-issn>

DOI:

<http://www.doi.org>

Informační portál systému Kramerius:

<http://kramerius-info.nkp.cz>

International ISBN Agency:

<https://www.isbn-international.org>

International Standard Serial Number — International Centre:

<http://www.issn.org>

MeSH:

<http://www.nlk.cz/informace-o-nlk/odborne-cinnosti/tezaurus-medical-subject-headings>

Národní knihovna ČR. Konspekt:

<http://konspekt.nkp.cz>

Národní knihovna ČR. Národní autority ČR:

<http://authority.nkp.cz>

Obálky knih:

<http://www.obalkyknih.cz>

Polytematický strukturovaný heslář (PSH):

<https://www.techlib.cz/cs/82897-polytematicky-strukturovany-heslar>

RDA Toolkit:

<http://www.rdatoolkit.org>

6.3 VÝBĚROVÝ PŘEHLED TIŠTĚNÝCH BOHEMIKÁLNÍCH BIBLIOGRAFIÍ

Tento výběrový bibliografický soupis obsahuje orientační přehled základních tištěných bibliografií pro obor české literatury a literární vědy a související humanitní disciplíny tak, jak odpovídá zaměření publikace. Vedle obecných (národních) bohemikálních bibliografií tak obsahuje zejména souhrn knižně publikovaných bibliografických soupisů pro literární bohemistiku a výběrově též bibliografické přehledy z příbuzných disciplín s důrazem na základní oborová bibliografická kompendia, případně na publikace mající relevanci pro literárněvědný výzkum.

Následující přehled je rozdělen do dvou základních kategorií — soupis národních bibliografií a soupis bibliografií specializovaných (oborových). Následně je členěn tematicky, tj. dle jednotlivých vědeckých disciplín či — zejména v případě literární vědy — i subdisciplín. V řadě případů jsou evidovány knižní řady vycházející kontinuálně jako bibliografické přehledové ročenky po delší časové období. Tyto kontinuální série byly popsány dle následujících principů: (a) samostatný záznam byl založen s každou změnou hlavního názvu řady, což bylo vzhledem k historickému vývoji často dáno změnou státního zřízení či oficiálního názvu státu (Československo vs. Česká republika atp.), (b) v rámci stejnojmenné řady citujeme vždy chronologicky nejstarší publikovaný svazek a informace o dalších pokračováních pak doplňujeme do poznámky za příslušnou citaci. Případné změny ve složení týmu sestavovatelů či jiné méně závažné změny mezi jednotlivými svazky řady (zejména případ zápisu nakladatele typu Národní knihovna vs. Národní knihovna ČR) nepodchycujeme.

I. OBECNÉ BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAFICKÝ KATALOG (DO ROKU 1953)

- Český katalog bibliografický.* Sestavili L. K. Žižka a Bohuslav Foit. Praha: Nákladem Spolku československých knihkupeckých účetních, 1890–1907. [Svazky za léta 1889–1903.]
- Bibliografický katalog.* Red. Lad. J. Živný. Praha: Československý ústav bibliografický při Veřejné a univerzitní knihovně v Praze, 1921–1929. [Svazky za léta 1921–1928.]
- Bibliografický katalog Československé republiky. Literární tvorba z roku ... vyjma díla pokračovací.* Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1930–1948. [Svazky za léta 1929–1946.]
- Bibliografický katalog Československé republiky. Část II., Časopisy a jiné periodické publikace z roku 1929.* Red. K. Randé a V. Foch. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1930. [Jen tento svazek.]
- Bibliografický katalog Československé republiky.* Praha: Svaz českých knihkupců a nakladatelů, 1947–1950. [Řada A, Knihy české; Řada B, Slovenské knihy; Řada C, Hudebniny — vyšly svazky pro léta 1947–1950.]

BIBLIOGRAFICKÝ KATALOG (OD ROKU 1953)

KNIHY

- Bibliografický katalog ČSR. České knihy.* Praha: Národní knihovna, 1956–1960. [Svazky pro léta 1956–1960; léta 1951–1955 zpracována zpětně jako zvláštní svazek a vydána roku 1964.]
- Bibliografický katalog ČSSR. České knihy.* Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1960–1968. [Svazky pro léta 1960–1968.]
- Bibliografický katalog ČSSR. České knihy.* Praha: Státní knihovna ČSR — Národní knihovna, 1969–1973. [Svazky pro léta 1969–1973.]
- Bibliografický katalog ČSSR. České knihy.* Praha: Státní knihovna ČSR, 1974–1989. [Svazky pro léta 1974–1989.]
- Bibliografický katalog ČSFR. České knihy.* Praha: Národní knihovna, 1990–1993. [Svazky pro léta 1990–1992.]
- Národní bibliografie České republiky. Knihy.* Praha: Národní knihovna, 1993. [Pro rok 1993.]
- Česká národní bibliografie. Knihy.* Praha: Národní knihovna, 1994–[2000]. [Svazky pro léta 1994–1999.]

ČLÁNKY

- Bibliografický katalog ČSR. České časopisy.* Praha: Národní knihovna, 1953–1954. [Svazky pro léta 1953–1954.]

- Bibliografický katalog ČSR. Články v českých časopisech.* Praha: Národní knihovna, 1955–1960. [Svazky pro léta 1955–1960.]
- Bibliografický katalog ČSSR. Články v českých časopisech.* Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1960–1989. [Svazky pro léta 1960–1989.]
- Bibliografický katalog ČSFR. Články v českých časopisech.* Praha: Národní knihovna, 1990. [Pro rok 1990.]

ZAHRANIČNÍ BOHEMIKA

- Bibliografický katalog ČSR. České knihy. Zvláštní sešit, Zahraniční bohemika.* Praha: Národní knihovna, 1957–1962. [Vyšly svazky pro léta 1956–1961.]
- Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit, Zahraniční bohemika a slovenika v roce ...* Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1963–1964. [Vyšly svazky pro léta 1962–1963.]
- Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit, Zahraniční bohemika a slovacika v roce ...* Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1965–1973. [Vyšly svazky pro léta 1964–1972.]
- Bibliografický katalog ČSFR. Zahraniční bohemika ...* Praha: Národní knihovna, 1992–1995. [Vyšly svazky pro léta 1990–1992.]
- Národní bibliografie České republiky. Zahraniční bohemika.* Praha: Národní knihovna, 1995. [Svazek pro rok 1993.]
- Česká národní bibliografie. Zahraniční bohemika.* Praha: Národní knihovna, 1996–1998. [Vyšly svazky pro léta 1994–1996.]

NOVINY A ČASOPISY

- Bibliografický katalog ČSR. Česká kniha. Zvláštní sešit, Noviny a časopisy v českých krajích.* Praha: Národní knihovna, 1953–1959. [Vyšly svazky za léta 1952–1958/1959.]
- Bibliografický katalog ČSSR. Česká kniha. Zvláštní sešit, Noviny a časopisy v českých krajích.* Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1961–1981. [Vyšly svazky pro léta 1959/1960–1974/1981.]

DISERTACE

- Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit, Československé disertace.* Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna. 1965–1981. [Vyšly svazky pro léta 1964–1978.]
- Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit, České disertace.* Praha: Státní knihovna ČSSR, 1980–1987. [Vyšly svazky pro léta 1979–1986.]
- Bibliografický katalog ČSFR. České knihy. Zvláštní sešit, České disertace.* Praha: Národní knihovna, 1989–1990. [Vyšly svazky pro léta 1987–1988.]

Bibliografický katalog ČSFR. České disertace a autoreferáty. Praha: Národní knihovna, 1993.
[2 svazky pro rok 1989.]

HUDEBNINY, ZVUKOVÉ DOKUMENTY

Bibliografický katalog ČSR. České a slovenské hudebniny. Praha: Národní knihovna, 1951–1955.
[Vyšly svazky pro léta 1951–1954.]

Bibliografický katalog ČSR. České hudebniny. Praha: Národní knihovna, 1955–1960. [Vyšly svazky za léta 1955–1960.]

Bibliografický katalog ČSSR. České hudebniny. Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1960–1965. [Vyšly svazky pro léta 1960–1964.]

Bibliografický katalog ČSSR. České hudebniny a gramofonové desky. Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1965–1989. [Vyšly svazky pro léta 1965–1988.]

Bibliografický katalog ČSFR. České hudebniny, gramofonové desky a kompaktní disky. Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1989–1994. [Vyšly svazky pro léta 1989–1994.]

Národní bibliografie České republiky. Zvukové dokumenty. Praha: Národní knihovna, 1995.
[Svazek pro rok 1993.]

Česká národní bibliografie. Zvukové dokumenty. Praha: Národní knihovna, 1994–1997. [Vyšly svazky pro léta 1994–1997.]

Česká národní bibliografie. Hudebniny. Praha: Národní knihovna, 1995–1998. [Vyšly svazky pro léta 1994–1997.]

BIBLIOGRAFIE

Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Soupis českých bibliografií. Praha: Národní knihovna, 1956–1992. [Vyšly svazky pro léta 1951–1990; období 1951–1955 doplněno zpětně.]

Bibliografický katalog ČSFR. Soupis českých bibliografií. Praha: Národní knihovna, 1993–1995.
[Svazky pro léta 1991–1993.]

Česká národní bibliografie. Soupis bibliografií. Praha: Národní knihovna, 1995–1998. [Vyšly svazky pro léta 1994–1996.]

GRAFIKA A MAPY

Bibliografický katalog ČSR. Česká grafika a mapy. Praha: Národní knihovna, 1958. [Svazek pro rok 1958.]

Bibliografický katalog ČSR. České knihy, Česká grafika a mapy. Praha: Státní knihovna ČSR — Národní knihovna, 1960. [Pro rok 1959.]

Bibliografický katalog ČSSR. České knihy, Česká grafika a mapy v roce ... Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1961–1968. [Svazky pro léta 1960–1967.]

- Bibliografický katalog ČSR. České knihy, Česká grafika a mapy v roce 1968.* Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1969. [Pro rok 1968.]
- Bibliografický katalog ČSR. České knihy, Česká grafika a mapy v roce ...* Praha: Státní knihovna ČSR — Národní knihovna, 1970–1971. [Svazky pro léta 1969–1970.]
- Bibliografický katalog ČSSR. České knihy, Česká grafika a mapy v roce ...* Praha: Státní knihovna ČSR — Národní knihovna, 1972–1973. [Svazky pro léta 1971–1972.]
- Bibliografický katalog ČSR. České knihy, Česká grafika a mapy v roce ...* Praha: Státní knihovna ČSR, 1974–1988. [Svazky pro léta 1973–1987.]
- Bibliografický katalog ČSFR. České knihy, Česká grafika a mapy v roce ...* Praha: Národní knihovna, 1990. [Pro rok 1990.]
- Národní bibliografie České republiky. Grafika a mapy.* Praha: Národní knihovna, 1996. [Svazek za rok 1993.]

OBECNÉ KNIŽNÍ BIBLIOGRAFIE

- Abecední soupis všech knih všech nakladatelů českých vydaných za posledních tří let (až do konce dubna 1900) s ukazovatelem dle odborů.* Sestavil B. Jindřich. Praha: František Bačkovský, 1900. — 144 s.
- Alphabetisches Verzeichnis der Bücher..., welche im Jahre 1872–1879 in der österreich-ungarischen Monarchie erschien sind: Beilage zur Österreichischen Buchhändler-Correspondenz: Inhalt zum Verzeichnis der Neuigkeiten. II. Slavische Abteilung [S.l.: s.n., 1880?].* — Přeruš. str.
- Česká bibliografie.* Sestavil Zdeněk V. Tobolka. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, 1903. — (Sbírka pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku. Práce bibliografické; č. 4) [Vyšly svazky za léta 1903–1911.]
- Československá bibliografie: soupis současného československého písemnictví. Roč. 1 (1920). Č. 1–18.* S redakčním kruhem pořádal Jan Gotthard. Praha: Jan Gotthard, 1921. — 164 s. [Dále vyšel 2. ročník (1924).]
- DOUCHA, František: *Douchův Knihopisný slovník česko-slovenský: seznam knih, map, obrazů a hudebnin: 1774–1864.* Praha: I. L. Kober, [1865]. — VIII, 320 s.
- Katalog českých knih od l. 1774 až do konce r. 1839.* Sestaven a spořádán od Ant. Hansgírga. Praha: Jan Spurný, 1840. — 72 s.
- MICHL, Josef Václav Justin: *Auplný literaturmj létopis, čili, Obraz slovesnosti Slovanůw nářečj českého w Čechách, na Morawě, w Uhřjch..., od léta 1825 až do léta 1837. 1/4.* Sepsal a na swé útraty vydal J. W. J. Michl. W Praze, 1839. — 353 s.
- Příruční seznam české literatury.* Uspořádal Jan Schmitt. Praha: Spolek českých knihkupců a nakladatelů, 1916. — 1153 s.

- Seznam Českých knih, obrazů a hudebních výtvorů, které posud na skladě jsou.* Knihkupcům, knihovníkům a vůbec milovníkům literatury české sestavil Jan Václav Rozum. Praha: Jaroslav Pospíšil, 1854. — 240 s.
- Seznam všech roku 1863 v Rakousku vydaných kněh a časopisův v jazycích českém, polském, slovenském, ruském a srbském.* Praha: I. L. Kober, 1864. — 42 s. [Dále vyšly svazky za léta 1865–1868.]
- Slovanský katalog bibliografický = Catalogue slave bibliographique.* Redakcí A. Michálka a Jar. Kloučka. Praha: Spolek českoslovanských knihkupeckých účetních, [1878]. — Přeruš. str. [Vyšly svazky za léta 1877–1881.]
- Urbánkův věstník bibliografický: měsíčník pro rozhled v literatuře, hudbě a umění.* Redaktor Fr. A. Urbánek. Praha: Fr. A. Urbánek, 1880. — 292 s. [Vyšly svazky za léta 1880–1883.]
- Věstník bibliografický: časopis pro literaturu, hudbu a umění.* Vydavatel a odpovědný redaktor Fr. A. Urbánek. Praha: I. L. Kober, 1870. — VIII, 64 s. [Vyšly svazky za léta 1869–1873.]

BIBLIOGRAFIE PERIODIK

PERIODIKA ČESKÁ

- Adresář československého tisku.* Praha: Orbis, 1948. — 369 s.
- Časopisecký katalog ČSR a plakátovací příručka 1936.* Praha: Rudolf Mosse, 1936. — 204 s.
- Časopisectví v Čechách 1650–1847: příspěvek k soupisu periodického tisku, zejména novin a časopisů.* Zpracoval Miroslav Laiske. Praha: Státní knihovna ČSR — Národní knihovna, 1959. — 179 s. — (Bibliografický katalog ČSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 6/1959)
- Geschichte des deutschen Zeitschriftenwesens in Böhmen.* Von A. G. Przedak. Heidelberg: Carl Winter, 1904. — 248 s.
- Index českých časopisů: příloha Přehledu revuí. Sv. 2, Za rok 1908. Doplnky za rok 1907.* Sestavil Ladislav Jan Živný. Praha: Přemysl Plaček, 1909. — 179 s.
- Inhaltsverzeichnis zu Band 1–60 der Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen und zu den Festschriften 1871 und 1902.* Zusammengestellt von Adalbert Schmidt. Prag: Selbstverlag des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1927. — 149 s.
- KUBÍČEK, Jaromír a kol.: *Časopisy České republiky od počátku do roku 1918.* Brno: Sdružení knihoven ČR: Moravská zemská knihovna, 2010. [3 sv.]
- KUBÍČEK, Jaromír a kol.: *Časopisy České republiky 1919–1945.* Brno: Lector benevolus: Sdružení knihoven ČR: Moravská zemská knihovna, 2006–2007. [4 sv.]
- KUBÍČEK, Jaromír a kol.: *Noviny České republiky od počátku do roku 1918.* Brno: Lector benevolus: Sdružení knihoven ČR: Moravská zemská knihovna, 2008. [2 sv.]
- KUBÍČEK, Jaromír a kol.: *Noviny České republiky 1919–1945.* Brno: Lector benevolus, 2004. [2 sv.]

- KUSÁKOVÁ, Lenka: *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*. Praha: Academia, 2012. — 567 s. — (Literární řada)
- PASÁK, Tomáš: *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. — 441 s.
- ROUBÍK, František: *Časopisectvo v Čechách v letech 1848–1862*. Praha: Duch novin, 1930. — 207 s., [52] s. il.
- ROUBÍK, František: *Bibliografie časopisectva v Čechách z let 1863–1895*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1936. — 319 s.
- Soupis českých a slovenských současně vycházejících časopisů v zemích Koruny české, Vídní, Německu, Rusku a v Americe: s ukazatelem míst a oborů, jakož i statistikou*. Sestavil Karel Nosovský. Praha: Karel Nosovský, 1909. — 151 s.
- VOLF, Josef: *Dějiny novin v Čechách do r. 1848*. Praha: Duch novin, 1930. — 231 s., obr. příl.
- Zeitungen und Zeitschriften im Protektorat Böhmen und Mähren*. Prag: Orbis, 1941. — 261 s.

PERIODIKA KRAJANSKÁ

- ČAPEK, Tomáš: *Padésát let českého tisku v Americe*. New York: [s.n.], 1911. — 273 s.
- JAKLOVÁ, Alena: *Čechoamerická periodika 19. a 20. století*. Praha: Academia, 2010. — 637 s., 65 obr. — (Literární řada)
- Zahraniční krajanské noviny, časopisy a kalendáře do roku 1938*. Sestavil František Štědronský; upravila a redigovala Saša Mouchová. Praha: Národní knihovna, 1958. — 166 s. — (Bibliografický katalog ČSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 6/1958)

PERIODIKA MORAVSKÁ

- Allgemeines europäisches Journal 1794–1798*. Zpracoval Miloš Papírník. Brno: Moravská zemská knihovna, 2009. — 82 s. — (Rejstříky moravského tisku; sv. 4)
- Bibliografie periodik Jihomoravského kraje 1945–1965*. [Sestavil] Jaromír Kubiček. Brno: Univerzitní knihovna Brno, 1975. — 398 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 2)
- KUBÍČEK, Jaromír — PAPIRŇÍK, Miloš: *Moravské kulturní revue: Měsíc, Brno 1932–1941 — Der Monat, Brno 1932–1941*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2012. — 189 s., [12] s. obr. příl.
- KUBÍČEK, Jaromír — PAPIRŇÍK, Miloš: *Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských v Brně 1881–1918*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2012. — 135 s.
- KUBÍČEK, Jaromír: *Noviny a časopisy na Moravě a ve Slezsku do roku 1918: Literatura a prameny, sbírky, bibliografie*. Brno: Moravská zemská knihovna: Muzejní a vlastivědná společnost, 2001. — 475 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 39)
- KUBÍČEK, Jaromír — RIEDL, Mirko: *Bibliografie periodik Jihomoravského kraje 1966–1985*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost: Státní vědecká knihovna, 1990. — 430 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 19)

- KUBÍČEK, Jaromír — ŠIMEČEK, Zdeněk: *Brněnské noviny a časopisy od doby nejstarší až do roku 1975*. Brno: Univerzitní knihovna Brno, 1976. — 594 s., obr. příl. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 3) (Bibliografie města Brna; sv. 2)
- KUBÍČEK, Jaromír: *Bibliografie novin a časopisů na Moravě a ve Slezsku v letech 1918–1945*. Praha: Státní vědecká knihovna, 1989. — 444 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 16)
- Magazin nützlicher und angenehmer Lektüre aus verschiedenen Fächern für denkende Leser aus allen Ständen 1782; Mährisches Magazin 1789*. Zpracoval Miloš Papírník. Brno: Moravská zemská knihovna, 2008. — 20 s. — (Rejstříky moravského tisku; sv. 2)
- MAZUR, Arnošt: *Opavská periodika*. Ostrava: Krajský národní výbor, 1956. — S. 287–301.
- Moravsko-slezský časopis pro lid 1842–1846*. Zpracoval Jaromír Kubíček. Brno: Moravská zemská knihovna, 2007. — 41 s. — (Rejstříky moravského tisku; sv. 1)
- Moravsko-slezská revue 1905–1923; Brünnner Wochenblatt 1824–1927*. Zpracoval Miloš Papírník. Brno: Moravská zemská knihovna, 2010. — 167 s. — (Rejstříky moravského tisku; sv. 8)
- Nozý život 1896–1907*. Zpracovali Eva Buková, Jaromír Kubíček a Miloš Papírník. Brno: Moravská zemská knihovna, 2009. — 115 s. — (Rejstříky moravského tisku; sv. 6)
- Pásmo 1924–1926; Index 1929–1939*. Zpracoval Jaromír Kubíček. Brno: Moravská zemská knihovna, 2010. — 104 s. — (Rejstříky moravského tisku; sv. 7)
- Příspěvek k soupisu moravských novin a časopisů z let 1848–1918*. Zpracoval Miroslav Laiske. Praha: Státní knihovna ČSR — Národní knihovna, 1959. — 34 s. — (Bibliografický katalog ČSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 3/1959)
- Soupis periodik Severomoravského kraje. 1945–1965*. Sestavily Emilie Dohňalová a Eva Nicolausová. Olomouc: Státní vědecká knihovna, 1987. — 417 s. — (Publikace Státní vědecké knihovny v Olomouci; č. 17/1987) [Dále vyšel svazek pro léta 1966–1985.]
- Týdeník: listy poučné a zábavné 1848–1849*. Zpracoval Jaromír Kubíček. Brno: Moravská zemská knihovna, 2009. — 36 s. — (Rejstříky moravského tisku; sv. 5)
- Večery: beletristická příloha Lidových novin 1911–1914*. Zpracoval Jaromír Kubíček. Brno: Moravská zemská knihovna, 2008. — 51 s. — (Rejstříky moravského tisku; sv. 3)

PERIODIKA OBOROVÁ

- KUBÍČEK, Jaromír: *Český politický tisk na Moravě a ve Slezsku v letech 1918–1938*. Brno: Blok, 1982. — 315 s.
- LAISKE, Miroslav: *Divadelní periodika v Čechách a na Moravě 1772–1963. 1., Divadelní časopisy a programy*. Praha: Divadelní ústav, 1967. — 290 s.
- NEŠPOR, Zdeněk R.: *Století evangelických časopisů, 1849–1948: časopisy v dějinách „lidových“ protestantských církví v Čechách a na Moravě*. Praha: Kalich, 2010. — 175 s.

- PETRUŽELA, Honza — PŠENIČKA, Martin: *Divadelní revue: bibliografie 1989–2009*. Praha: Institut umění — Divadelní ústav, 2013. — 207 s.
- Počátky stranického tisku na jihu Čech*. Česká Budějovice: Krajská knihovna, 1971. — [178] s.
- Soupis komunistického a dělnického tisku 1870–1938*. Sest. Margita Reháková. Praha: Ústav marxismu-leninismu ÚV KSČ, 1974. — 240 s.
- ŠTRAUS, Jiří: *Bibliografie českých a slovenských pedagogických časopisů do roku 1950*. Praha: Ministerstvo školství ČSR, 1968. — 548 s.: [8] fot. příl. — (Knihnice dějin učitelstva; sv. 2)
- Zahraničné periodiká v ČSSR 1969*. Zodpovědný redaktor Vincent Kútik. Bratislava: Univerzitná knižnica, 1972. — (Bibliografické materiály; č. 8/1972) [3 sv.]

PERIODIKA ZAHRANIČNÍ

- BEČKA, Josef — FOCH, Václav: *Soupis cizozemských periodik v knihovnách Československé republiky*. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1929. [2 sv.]
- Soupis zahraničních periodik ve fondech SVKOL*. Olomouc: Státní vědecká knihovna, 1970. (Publikace Státní vědecké knihovny v Olomouci; č. 5/1970) [3 sv.]
- Soupis cizozemských periodik 1945–1965*. Praha: Státní knihovna ČSSR — Univerzitní knihovna, 1966. [3 sv.]

BIBLIOGRAFIE BIBLIOGRAFIÍ

- Bibliografie personálních bibliografií 1945–1985*. Zpracovala Martina Chmátalová. Praha: Státní knihovna ČSR, 1988. [2 sv.]
- Biografické slovníky: soupis publikací z fondů Stát. věd. knihovny v Olomouci*. Sestavila Marie Riedlová. Olomouc: Státní vědecká knihovna, 1969. — 64 s. — (Publikace Státní vědecké knihovny v Olomouci; č. 6/1969)
- BLEHA, Josef: *Průvodce bibliografiemi bibliografií v ČSSR*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1973. — 38 s. — (Prameny bibliografie a informativní literatury; č. 4)
- Jazykověda; Literární věda: bibliografie bibliografií, slovníků a příruček 1945–1990*. Praha: Národní knihovna České republiky, 1993. — 137 s.
- MALEC, Karel: *Soupis bibliografií novin a časopisů vydávaných na území Československé republiky*. Praha: Orbis, 1959. — 216 s. — (Edice Novinářského studijního ústavu)
- Soupis encyklopedií a slovníků z fondu Státní knihovny ČSR. 2, Soupis českých a slovenských encyklopedií a slovníků vydaných do r. 1976*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1979. — 171 s. [Dále vyšel svazek pro léta 1977–1981.]

II. BIBLIOGRAFIE OBOROVÉ

DIVADLO

- Antické hry: bibliografický soupis děl antických dramatiků přeložených do češtiny.* Z podkladů Miroslava Halíka zpracoval František Knopp; přehled českých inscenací antických her a jejich ohlasu v tisku sestavila Eva Stehlíková. Praha: Divadelní ústav, 1977. — 67 s. — (Bibliografické soupisy Knihovny DÚ; sv. 8)
- Bulharské hry: bibliografický soupis 1883–1973.* Zpracovali Miroslav Halík, František Knopp a Aleš Zach. Praha: Divadelní ústav, 1974. — 47 s. — (Bibliografické soupisy Knihovny DÚ; sv. 2)
- Divadlo a divadelnictví na Moravě: knihy a články 1988–1992, soupis premiér a recenzí.* Zpracovala Ivana Planá. Olomouc: Státní vědecká knihovna; Brno: Moravská zemská knihovna, 1993. — 280 s. — (Publikace Státní vědecké knihovny v Olomouci; č. 17/1993) [Dále vyšel svazek pro léta 1993–1997.]
- Doplňky k Sojkovu soupisu českoslov. loutkových her, scén a výstupů.* Sestavil Václav Sokolov. Praha: Masarykův lidovýchovný ústav, 1931. — 88 s.
- Jugoslávské hry: bibliografický soupis her jugoslávských autorů přeložených do češtiny.* Z podkladů Miroslava Halíka uspořádal František Knopp. Praha: Divadelní ústav, 1977. — 77 s. — (Bibliografické soupisy Knihovny DÚ; sv. 7)
- Knihy o divadle: soupis českých publikací 1971–1980.* Uspořádal Aleš Zach. Praha: Divadelní ústav, 1986. — 108 s. — (Bibliografické soupisy Knihovny DÚ; sv. 11) [Dále vyšel svazek za léta 1981–1985.]
- LAISKE, Miroslav: *Pražská dramaturgie: česká divadelní představení v Praze do otevření Prozatímního divadla.* Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, 1974. — 202 s. — (Literárněvědné práce; sv. 13) [2 sv.]
- Literatura o divadle a divadelní hry: soupis knižních publikací vydaných v letech 1945–1955.* Zpracovali E. Petrů, M. Šolcová, M. Vosáhllová za spolupráce M. Habrdové, L. Matlochové, J. Šustrové a V. Kabeláče. Olomouc: Univerzitní knihovna, 1957. — 253 s. — (Publikace Univerzitní knihovny v Olomouci; č. 8/1957) [Dále vyšly svazky za léta 1956–1970.]
- Maďarské hry: bibliografický soupis her maďarských autorů přeložených do češtiny.* Zpracovali Miroslav Halík a František Knopp. Praha: Divadelní ústav, 1975. — 99 s. — (Bibliografické soupisy Knihovny DÚ; sv. 3)
- Polské hry: bibliografický soupis her polských autorů přeložených do češtiny.* Uspořádal František Knopp. Praha: Divadelní ústav, 1976. — 134 s. — (Bibliografické soupisy Knihovny DÚ; sv. 5)

- Příspěvek k bibliografii dějin českého ochotnického divadla.* [Zpracoval] Evžen Turnovský. Praha: Kabinet pro studium českého divadla ÚČSL ČSAV, 1960. — 101 s.
- Rumunské hry: bibliografický soupis her rumunských autorů přeložených do češtiny.* Zpracovali Miroslav Halík a František Knopp. Praha: Divadelní ústav, 1976. — 27 s. — (Bibliografické soupisy Knihovny DÚ; sv. 4)
- Ruské a sovětské hry 1973–1977: bibliografický soupis her autorů SSSR.* Zpracoval František Knopp. Praha: Divadelní ústav, 1977. — 73 s. — (Bibliografické soupisy Knihovny DÚ; sv. 6)
- Ruské a sovětské hry: bibliografický soupis dramatické tvorby národů SSSR přeložené do češtiny a vydané nebo rozmnožené v letech 1867–1972.* Zpracoval Miroslav Halík. Praha: Divadelní ústav, 1973. — 341 s. — (Bibliografické soupisy Knihovny DÚ; sv. 1)
- Severské hry a nizozemské hry: bibliografický soupis her dánských, finských, islandských, nizozemských, norských, švédských a vlámských dramatiků, přeložených do češtiny.* Z podkladů Miroslava Halíka uspořádal František Knopp. Praha: Divadelní ústav, 1978. — 101 s. — (Bibliografické soupisy Knihovny DÚ; sv. 9/10)
- SOJKA, Václav: *Soupis československých loutkových her, scén a výstupů.* Praha: Československá obec sokolská, 1929. — 254 s. — (Sokolská osvěta; sv. 23)
- Třetí soupis českých a slovenských loutkových her, scén a výstupů.* Sestavil Václav Sojka-Sokolov. Praha: Umění lidu, 1950. — 148 s. — (Příručky Umělecké loutkové Scény; sv. 2)

FILM

- Československé filmy 1945–1957.* [Zpracovala] Šárka Bartošková. Praha: Československý filmový ústav, 1959. — 305 s. [Dále vyšly svazky za léta 1958–1985.]
- Československý zvukový film: 1930–1945.* [Zpracovali] Šárka Bartošková, Myrtil Frída, Jan S. Kolár. Praha: Československý filmový ústav, 1965. [2 sv.]

FILOLOGIE

- 2. ročenka Kruhu moderních filologů při Československé akademii věd za rok 1957–58 [s bibliografií přírůstků cizojazyčné filologické literatury v našich vědeckých knihovnách za rok 1957].* Redaktor Jiří Nosek. Praha: Kruh moderních filologů, 1959. — 118 s. [Dále vyšly svazky za léta 1959–1980.]

HISTORIE

- Bibliografie české historie.* Sestavil Čeněk Zíbrt. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, 1900–1912. [5 sv.]

- Bibliografie dějin Československa za rok 1971.* Sestavili Věroslav Myška, Lumír Nesvadbík, Anna Škorupová. Praha: Academia, 1979. — 391 s. [Dále vyšly svazky za léta 1972–1977, 1980–1992.]
- Bibliografie českých/československých dějin: výběr knih, sborníků a článků vydaných v letech 1990–1995.* Zpracovali Věra Breňová, Slavěna Rohlíková, Oldřich Tůma. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. [2 sv.] [Dále vyšly svazky za léta 1996–2004.]
- Bibliografie dějin Českých zemí za rok 1993 = The Bibliography of the history of Czech lands for the year 1993.* Sestavila Milada Drašnarová [et al.]. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. — 350 s. — (Práce Historického ústavu AV ČR, Bibliographia; sv. 6) [Dále vyšly svazky za léta 1994–2001.]
- Bibliografie československé historie za rok 1955.* Sestavili Stanislava Jonášová, Lumír Nesvadbík, Anna Škorupová. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957. — 194 s. — (Historický ústav) [Dále vyšly svazky za léta 1956–1965.]
- Bibliografie české historie za rok 1905.* [Pořádá Josef Kazimour]. Praha: Historický klub, 1906. [Dále vyšly svazky za léta 1907–1941.]
- Bibliographie zur Geschichte und Landeskunde der böhmischen Länder von den Anfängen bis 1948: Publikationen der Jahre 1850 bis 1975.* Bearb. von Heinrich Jilek. Köln; Wien: Böhlau Verlag, 1986–1990. — (Ostmitteleuropa in Vergangenheit und Gegenwart; 19) [3 sv.]
- KLÍK, Josef: *Bibliografie vědecké práce o české minulosti za posledních čtyřicet let: rejstřík Českého časopisu historického 1895–1934.* Praha: Historický klub, 1935. — 337 s.
- Minulost a dějiny v českém a slovenském samizdatu 1970–1989 = The past and history in Czech and Slovak samizdat, 1970–1989: bibliografie.* Zpracovali Jan Vlk, Vendula Vaňková, Jiří Novotný; k vydání připravil Milan Drápala. Brno: Doplněk, 1993. — 227 s.

JINÉ NÁRODNÍ LITERATURY

- Bibliografie československé moderní filologie za rok 1958.* Praha: Kabinet pro moderní filologii ČSAV; Kruh moderních filologů, 1959. — 101 s. [Dále vyšly svazky za léta 1959–1963, 1965.]
- Bibliografie literárněvědných occidentalik v českém tisku za rok 1970.* Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, 1972. — 141 s. [Dále vyšly svazky za léta 1971–1973.]
- Česká literární věda 1974. Neslovanské literatury.* Vyprac. Inge Kejzlarová, Maxi Marysková, Milena Beranová. Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, 1975. — 207 s. [Dále vyšly svazky za léta 1975–1982.]

KLASICKÁ FILOLOGIE

Bibliografie řeckých a latinských studií v Československu za léta 1951–1960. Sestavil Ladislav Vidman. Praha: Státní knihovna ČSSR, 1965–2005. [Dále vyšly svazky za léta 1961–1996.]

SVOBODA, Karel: *Bibliografie českých a slovenských prací o antice za léta 1901–1950.* Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1961. — 139 s. — (Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 4/1961)

KNIHOVĚDA

ŽIVNÝ, Ladislav Jan: *Bibliografie československé knihovnědy. 1, 1928.* Praha: Spolek československých knihovníků, 1929. — 20 s. — (Knihovna Časopisu československých knihovníků; sv. 7) [Dále vyšly svazky za léta 1929–1942.]

LINGVISTIKA

Bibliografie československé moderní filologie za rok 1958. Praha: Kabinet pro moderní filologii ČSAV: Kruh moderních filologů, 1959. — 101 s. [Dále vyšly svazky za léta 1959–1967.]

Bibliografie československých prací lingvistických a filologických za rok 1929. Praha: Česká akademie věd a umění, 1930. [2 sv.] [Dále vyšly svazky za léta 1930–1935, 1945–1960.]

NOVÁKOVÁ, Marie — TYL, Zdeněk — TYLOVÁ, Milena: *Bibliografie české lingvistiky 1961–1963: jazykověda obecná, indoevropská, slovanská a česká.* Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2003–2004. — (Lingvistická bibliografie. Větší řada; sv. 17, 19, 20) [3 sv.] [Dále vyšly svazky za léta 1971–1974, 1980–1991, 1995–2001.]

LITERÁRNĚVĚDNÁ BOHEMISTIKA

BALÁŠOVÁ, Olga — LAISKE, Miroslav — MACEK, Emanuel — NEČAS, Jaroslav: *Bibliografie české literární vědy 1945–1955: práce o české literatuře.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964. — 692 s.

Česká literární věda 1961. Bohemistika. Připravili Václav Brouček, Jaromír Jedlička a Boris Mědílek; redigoval a sestavil Emanuel Macek. Praha: Ústav pro českou literaturu ČSAV, 1965. — 139 s. [Dále vyšly svazky za léta 1962–1980.]

BIBLIOGRAFIE BELETRISTICKÝCH PRACÍ

1. *seznam belletrie: (od r. 1912 do r. 1924).* Praha: Obec pražská, 1924. — 113 s. — (Spisy knihovny hlavního města Prahy; č. 1)

- Bibliografie české knižní tvorby 1945–1960.* Zpracovalo odd. retrospektivní bibliografie SK ČSR — NK v Praze. Praha: Státní pedagogické nakladatelství [Díl I. a II.]: SOVA [Díl III., IV., V.], 1973–1996. — (Edice Národní knihovny v Praze; sv. 23) [5 sv.]
- Bibliografie knižních prací členů Svazu českých spisovatelů s přihlédnutím k dramatické, scénaristické a ostatní tvorbě (do května 1985).* Zpracovala Věra Vladyková. 3., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Svaz českých spisovatelů, 1987. — 237 s. [Dále vyšla druhá část pro období od června 1985 do prosince 1987.]
- Bibliografie knižních prací členů Svazu českých spisovatelů: výběr uspoř. k červnu 1976.* Praha: Svaz českých spisovatelů, 1976. — 243 s. [Dále vyšla druhá část, tj. výběr uspořádaný k 1. lednu 1979.]
- Česká literární bibliografie 1945–1963. Díl I., A – M.* Zpracoval Jaroslav Kunc. Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1963. — 623 s. — (Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 6/1963)
- Česká literární bibliografie 1945–1963. Díl I., A – M. Dodatky.* Zpracoval Jaroslav Kunc. Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1964. — S. 627–884. — (Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 7/1964)
- Česká literární bibliografie 1945–1963. Díl II., N – Ž.* Zpracoval Jaroslav Kunc. Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1964. — 838 s. — (Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 5/1964)
- Česká literární bibliografie 1945–1966. Díl III.* Zpracoval Jaroslav Kunc. Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1967. — 761 s. — (Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 4/1967)
- Česká literární bibliografie [1945–1966]. Rejstříky k I.–III. dílu.* Zpracovaly Julie Kuncová, Hilda Lehovcová a Marie Stöcklová. Praha: Státní knihovna ČSR — Národní knihovna, 1968. — 482 s. — (Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 8/1968)
- DOUCHA, František: *Douchův Knihopisný slovník česko-slovenský: seznam knih, map, obrazů a hudebnin: 1774–1864.* Praha: I. L. Kober, [1865]. — VIII, 320 s.
- MOLDANOVÁ, Dobrava: *Soupis novinek české beletrie: 1959–1969.* Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, 1971. — 237 s. — (Literárněvědné práce; sv. 9)
- Oesterreichischer Catalog: Zweiter Theil: Verzeichniss aller im Jahre 1861 in Oesterreich erschienenen Bücher und Zeitschriften in böhmischer, polnischer, slovenischer, ruthenischer und serbischer Sprache.* Wien: Verlag des Vereines des österreichischen Buchhändler, 1862.– 39 s. [Dále vyšly svazky za léta 1862–1870, 1883–1888.]
- Seznam české belletrie původní i přeložené: básně, krásná prosa a literatura dramatická.* Praha: Obec pražská, 1929. — 492 s. — (Spisy knihovny hlavního města Prahy; č. 6)
- Seznam knih „Knihovny Akademického domu“ v Praze. 1. část, Beletrie, (básně, krásná prosa a literatura dramatická), cestopisy, essaye, korespondence a paměti. Původní i přeložené.* Seznam

knih vypracoval Ferdinand Stocký; seznam časopisů vypracovali Antonín Novotný a Jaroslav Malý; katalog do tisku upravil Jindřich Fialka. Praha: Akademický dům, 1934. — Nestr.

Seznam všech roku 1865 v Rakousku vydaných kněh a časopisův v jazyku česko-slovenském. Vídeň: Karel Gorischek, 1866. — 128 s. [Dále vyšel svazek pro rok 1866.]

Seznam všech roku 1867 v Rakousku vydaných kněh, hudebnin a uměleckých výrobkův v jazyku českém a slovenském. Sestavil Frant. Aug. Urbánek, v kněhkupectví I. L. Kober v Praze. Vídeň: Spolek Rakouských kněhkupcův, 1868. — 77 s. [Dále vyšel svazek za rok 1868.]

Slovanský katalog bibliografický. Ročník 1, za rok 1877 = Catalogue slave bibliographique. 1. année, pour 1877. Redakcí A. Michálka a Jar. Kloučka. Praha: Spolek československých knihkupeckých účetních, [1878]. — Přeruš. str. [Dále vyšly svazky za léta 1878–1881.]

Soupis československé literatury za léta 1901–1925. Sestavili: oddělení české Karel Nosovský, oddělení slovenské Vilém Pražák. Praha: Svaz knihkupců a nakladatelů ČSR, 1931–1938. — 570 s. [3 sv.]

BIBLIOGRAFIE LITERÁRNÍ REGIONÁLNÍ

Literární bibliografie severní Moravy (1990–1995). Redakce Nada Smékalová. Olomouc: Státní vědecká knihovna, 1997. — 165 s. — (Publikace Vědecké knihovny v Olomouci; č. 17/1997) [Dále vyšly svazky za léta 1996–2006.]

Morava v literatuře 1991–2000. Olomouc: Státní vědecká knihovna; Brno: Moravská zemská knihovna, 1992–2001. — (Publikace Vědecké knihovny v Olomouci)

Tvorba jihomoravských spisovatelů v roce 1991: výběrová bibliografie. Zpracovala J. Černá. Brno: Knihovna Jiřího Mahena, 1992. — 186 s. [Dále vyšly svazky za léta 1992–2000.]

Tvorba východočeských autorů: bibliografický přehled. 1980. Zpracoval Ladislav Vacina. Hradec Králové: Státní vědecká knihovna Zdeňka Nejedlého, 1990. — 102 s. — (Publikace Státní vědecké knihovny Zdeňka Nejedlého. Bibliografie) [Dále vyšly svazky za léta 1981–1991/1992.]

BIOGRAFICKÉ PŘÍRUČKY

Kdy zemřeli...?: přehled českých spisovatelů a publicistů zemřelých od 1. 1. 1937 do 31. 12. 1962. 2. vyd. dopl. a podstatně rozš. Sestavil Jaroslav Kunc. Praha: Národní knihovna České republiky, 1962. — 337 s. — (Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 7/1962) [Dále vyšly svazky za léta 1963–1990; různé varianty doplňků a dodatků.]

V roce 1953 zemřeli. Sestavil M. Papírník. Brno: Univerzitní knihovna Brno, 1954. — 11 s. — (Na pomoc knihovníkům a čtenářům; č. 3) [Dále vyšly svazky za léta 1954–1998.]

BIBLIOGRAFIE PŘEKLADU A ZAHRANIČNÍCH BOHEMIK

- Bibliographie des oeuvres littéraires tchèques traduites en français.* Établie par Patrick Beslon, Xavier Galmiche et Benoît Meunier. Paris: Université de Paris-Sorbonne, 2002. — 110 s. — (Cahiers Slaves; 5)
- BERGSTRAND, Märta — LARSSON, Mats: *Från Königinhofer-Handschriften till Novemberorkanen: en bibliografi över tjeckisk och slovakisk skönlitteratur i svensk översättning 1862–1991.* Stockholm: Stockholms universitet, 1992. — 183 s. — (Stockholm Slavic Paper; 5)
- BERKOPEC, Oton: *Česká a slovenská literatura, divadlo, jazykozpyt a národopis v Jugoslávii: bibliografie od r. 1800 do 1935: knihy a časopisy.* Praha: Slovanský ústav, 1940. — 417 s. — (Prameny k dějinám vzájemných styků slovanských; sv. 6)
- BESTAUX, Eugene: *Bibliographie Tchèque contenant un certain nombre d'ouvrages sur la Tchéco-Slovaquie, en langues diverses (à l'exclusion des langues Slaves), rangés dans l'ordre méthodique, alphabétique et de matières. Fascicule 1.* Praha: Cizinecký úřad, 1920. — 105 s.
- ČAPEK, Tomáš — VOSTROVSKÁ-ČAPKOVÁ, Anna: *Bohemian (Czech) Bibliography: A finding list of writings in English relating to Bohemia and the Čechs.* New York: Fleming H. Revell Co., [c1918]. — 256 s.
- Česká kniha v cizině 1939–1965.* Zpracovaly Zdenka Broukalová a Olga Malá. Praha: Státní knihovna ČSR — Národní knihovna, 1968. — 297 s. — (Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 7/1968)
- Československá kniha v cizině: katalog výstavy [Ústřední knihovny hlav. města Prahy].* Sestavili Miroslav Halík a Hana Teigeová. Praha: Obec pražská, 1938. — 190 s. — (Spisy knihovny hlavního města Prahy; č. 28)
- Česká literatura v esperantu: esperantská díla českých autorů: bibliografie 1890–1980.* Sestavil Vlastimil Novobilský. [Praha]: Český esperantský svaz, 1983. — 30 s. — (Fakta a dokumenty o mezinárodním jazyce; sv. 1)
- Československo 1945–1966: Západní bohemistika a slovacika.* Sestavila Zdena Cejpková. Praha: Ústav dějin Komunistické strany Československa, 1966–1967. — (Bibliografie a informace knihovny Ústavu dějin KSČ v Praze; sv. 2) [2 sv.]
- FLAJŠHANS, Václav: *Knihy české v knihovnách švédských a ruských.* Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, 1897. — 72 s. — (Sbírka pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku. Práce bibliografické; č. 2)
- JERABEK, Esther: *Czechs and Slovaks in North America: A Bibliography.* New York; Chicago: Czechoslovak National Council of America: Czechoslovak Society of Arts and Sciences in America, 1976. — 448 s.
- KAŠPAR, Oldřich: *Bohemika ve španělských a mexických fondech: bibliografie a první zprávy o výzkumu = Los materiales bohémicos en los fondos españoles y mexicanos: bibliografía y primeros*

informes de investigación. Praha: Univerzita Karlova — Filozofická fakulta, 2005. — 61, 60 s.

KOVTUN, Jiří: *Czech and Slovak Literature in English: A Bibliography*. Washington: Library of Congress, 1988. — 152 s.

KÜNZEL, Franz Peter: *Übersetzungen aus dem Tschechischen und dem Slowakischen ins Deutsche nach 1945: eine Bibliographie. Bd. 1*. München: Ackermann-Gemeinde, 1969. — 148 s.
Přehled děl českých autorů vydaných v zahraničí v letech 1972–1981: oblast krásná literatura. Praha: Dilia, 1982. — 82 s.

Přehled zahraničních vydání děl čs. autorů v roce 1962; Přehled divadelních, rozhlasových a televizních her a pořadů čs. autorů, umístěných v zahraničí v roce 1962. Praha: Dilia, [1963]. — 26 s.
Publikace o Československu v cizích jazycích. Praha: Orbis, 1926, 1928. [2 sv.]

ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Bohemica v Lipsku*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, 1907. — 117 s. — (Historický archiv; č. 29)

WILDOVÁ TOSI, Alena: *Bibliografia degli studi italiani sulla Cecoslovacchia (1918–1978) = Bibliografie italských prací o Československu (1918–1978) = A Bibliography of Italian studies on Czechoslovakia (1918–1978)*. Roma: Bulzoni Editore, 1980. — 318 s. — (Il Bibliotecario; 4)

ŽIVOTOPISNÁ LITERATURA

Česká životopisná literatura vydaná v letech 1953–1957. Sestavil Eduard Petrů. Olomouc: Univerzitní knihovna Olomouc, 1958. — (Publikace Univerzitní knihovny v Olomouci; č. 9–11/1958) [3 sv.] [Dále vyšly svazky za léta 1958–1990.]

Postavy a osobnosti: seznam životopisů a osobních monografií. Sestavil Zdeněk Gintl; [doplnil Miroslav Heřman]. Praha: Melantrich, 1936. — 836 s. — (Spisy knihovny hlavního města Prahy; č. 20)

NÁBOŽENSTVÍ

KRUMPOLC, Eduard: *Po stopách české fundamentální teologie v období 1800–2010: komentovaná bibliografie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. — 322 s. — (Monografie)

TUMPACH, Josef — PODLAHA, Antonín: *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913: vydáno v paměť osmdesátiletého jubilea „Časopisu katolického duhovenstva“ a padesátiletého jubilea „Dědictví sv. Prokopa“*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1912–1923. — (Dědictví Sv. Prokopa v Praze; č. 54, 55, 57, 61, 64 — na rok 1912, 1913, 1914, 1918, 1923/1924) [5 sv.]

NÁRODOPIS

- Bibliografie lidových obyčejů*. Sestavila Ludmila Tarcalová. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1989, 1995. [2 sv.]
- Bibliografický přehled českých národních písní: seznam studií, starších sbírek rukopisných, sbírek tištěných, překladů s vybranými ukázkami a podrobný abecední ukazatel písní, v knize uvedených i vůbec písní tiskem uveřejněných*. Sestavil Čeněk Zíbrt. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, 1895. — 326 s. — (Sbírka pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku. Práce bibliografické; č. 1)
- Česká národopisná bibliografie 1991 = Tschechische ethnographische Bibliographie. 1991*. [Sestavil] J. Hrdá. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1995. — 345 s.
- KUNZ, Ludvík: *Česká ethnografie a folkloristika v letech 1945–1952*. Praha: Československá akademie věd, 1954. — 381 s.
- Materiály k retrospektivní bibliografii české ethnografie a folkloristiky*. Rediguje Richard Jeřábek; sestavila Alena Jeřábková. Brno: Univerzita J. E. Purkyně Brno, [1965?]-1968. [3 sv.]
- Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století: anotovaná bibliografie*. Sestavil Emil Malacka; [k vydání připravil Miroslav Válka, spolupráce Klára Brožovičová, Iva Magulová]. Brno: Masarykova univerzita, 2009. — 223 s. — (Etnologické materiály; 1)
- Retrospektivní národopisná bibliografie: články v časopisech vycházejících na území Středočeského kraje v letech 1900–1945*. Sestavila Věra Trkovská. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1987. — 298 s. — (Národopisná knižnice)
- TOMANDL, Miloš: *Tradiční lidová kultura v pracích „Pražské etnografické školy“*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2005. — 109 s.

NĚMECKY PSANÁ LITERATURA V ČESKÝCH ZEMÍCH

- ČERNÁ, Soňa — FASBENDER, Christoph: *Verzeichnis der Entstehungs- und Aufbewahrungs-orte der Literatur des deutschen Mittelalters in Tschechien*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. — 200 s. — (Beiträge zur deutschmährischen Literatur; Bd. 18)

PŘEKLAD

- Bibliografie americké literatury v českých překladech: knihy, neperiodické publikace, periodika s nejvyšší dvanácti čísly ročně, samizdatové a exilové časopisy a fanziny do roku 1997 = Bibliography of American Literature in Czech Translation: books, non-periodical publications, periodicals with up to twelve issues a year, samizdat and exile periodicals and fanzines to 1997*.

- Redakce Marcel Arbeit; sestavili Marcel Arbeit a Eva Vacca. Olomouc: Votobia, 2000. [3 sv.]
- Bibliografie českých a slovenských prací o překladu a tlumočení.* Sestavili Ivana Čeňková a Milan Hrdlička. Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů, 1995. — 121 s.
- Bibliografie československo-bulharská = Bibliografija čechoslovaškobalgarska = Bibliographie tchéco-slovaque-bulgare.* Praha: Obec pražská, 1934. — 41 s. — (Spisy knihovny hlavního města Prahy; č. 18)
- Bibliografie česko-skandinávsko-nizozemská: seznam českých překladů z dánštiny, islandštiny, norštiny, švédštiny, holandštiny a olámštiny.* Praha: Obec pražská, 1932. — 31 s. — (Spisy knihovny hlavního města Prahy; č. 13)
- Bibliografi over norsk litteratur oversatt til tsjekkisk = Bibliografie překladů norské literatury do češtiny (1874–1992).* Sestavily a předmluvu napsaly Helena Kadečková a Jarka Vrbová. Jinočany: H & H, 1993. — 71 s.
- Bulharská literatura v českých překladech 1945–1972: bibliografický soupis krásné literatury a literatury pro děti a mládež.* Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1974. — 31 s.
- Bulharská krásná literatura v českých překladech 1825–1980: bibliografie knižní produkce s úvodní studií.* Zpracovala Alena Vachoušková a Helena Sofrová za spolupráce Dany Hronkové. Praha: Státní knihovna ČSR — Slovanská knihovna, 1983. — 232 s. — (Bibliografie Slovanské knihovny)
- Česko-španělská bibliografie: seznam českých překladů ze španělštiny: překladatelé: seznam španělských překladů z češtiny: česká literatura o Španělsku.* Praha: Obec pražská, 1930. — 19 s. — (Spisy knihovny hlavního města Prahy; č. 7)
- DREWS, Peter: *Tschechische Übersetzungen deutscher Belletristik 1771–1900.* Dresden: Thelem, 2007. — 404 s.
- Karel May: *knihy vydané v češtině a slovenštině v letech 1888–1948.* Praha: [s.n.], 2010. — 168 s.: obr. — (Lexikon dobrodružné literatury; sv. 3)
- Jules Verne: *knihy vydané v češtině v letech 1870–1945.* Praha: [s.n.], 2009. — 200 s. (Lexikon dobrodružné literatury; sv. 1)
- La letteratura italiana in Cecoslovacchia: bibliografia delle opere di autori italiani tradotte in ceco e in slovacco dalla nascita della stampa sino ad oggi. Tomo 1, Opere pubblicate in volumi autonomi.* A cura di Jitka Křesálková. Milano: Guerini Studio, 1991. — 284 s. — (Collana blu; sv. 14)
- Maďarská literatura v českých překladech 1945–1972: bibliografický soupis krásné literatury a literatury pro děti a mládež.* Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1974. — 40 s.
- Maďarská společenskovědní a ostatní odborná literatura v českých překladech 1945–1972: bibliografický soupis.* Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1975. — 11 s.
- Německá literatura v českých překladech 1945–1972: bibliografický soupis krásné literatury a literatury pro děti a mládež.* Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1974. — 118 s.

- Polská literatura v českých překladech 1945–1972: bibliografický soupis krásné literatury a literatury pro děti a mládež.* Praha: Ministerstvo kultury ČR, 1974. — 66 s.
- Rumunská literatura v českých překladech 1945–1972: bibliografický soupis krásné literatury a literatury pro děti a mládež.* Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1974. — 23 s.
- Ruská a sovětská literatura v českých překladech 1945–1972: bibliografický soupis literatury pro děti a mládež.* Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1974. — 104 s.
- Ruská literatura v českých překladech (1990–2001).* Sestavil Jiří Vacek. Praha: Národní knihovna České republiky — Slovanská knihovna, 2002. — 45 s.
- SÝKOROVÁ, Stanislava: *Krásná literatura národů (bývalé) Jugoslávie v českých překladech 1560–1989 s dodatkem za léta 1990–1995.* Praha: Národní knihovna České republiky, 1997. — 354 s. — (Bibliografie Slovanské knihovny)
- ULIČNÝ, Miloslav: *Historia de las traducciones checas de literaturas de España e Hispanoamérica.* Praha: Karolinum, 2005. — 322 s.

SLAVISTIKA

- Archiv für slavische Philologie Gesamtinhaltsverzeichnis. Bearbeitet von Kurt Günther. Berlin: Akademie-Verlag, 1962. — 88 s.
- Bibliografie československé slavistiky 1961–1966.* Zpracovali J. Bečka a A. Vachoušková. Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1968. — 975 s. — (Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 1/1968)
- Bibliografie prací ze slovanské jazykovědy za léta 1946–1947.* Sestavil V. Polák. Praha: Seminář pro slovanskou filologii, 1948. — 116 s. [Dále vyšel svazek pro rok 1948.]
- Bibliografie světové literárněvědné rusistiky za rok 1961.* Zpracoval kol. Československo-sovětského institutu ČSAV a Ústavu ruského jazyka a literatury při FF UK. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského institutu, 1963. — 213 s.
- Česká literární věda 1970. Slavistika.* Připravily Alena Vachoušková a Helena Sofrová. Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, 1973. — 178 s. — (Literárněvědné práce; sv. 12) [Dále vyšly svazky za léta 1971–1975.]
- Česká literární věda — slavistika v období Pražského jara (1967–1969): bibliografie.* Připravily Alena Vachoušková... [et al.]. Praha: Euroslavica: Slovanský ústav AV ČR, 1998. — 382 s. — (Práce Slovanského ústavu AV ČR. Nová řada; sv. 4)
- České a slovenské odborné práce o jihovýchodní Evropě: bibliografie za léta 1991–2000 = Czech and Slovak Scholarly Works on Southeast Europe: Bibliography from 1991–2000.* Sestavil Ladislav Hladký a kol. Brno: Masarykova univerzita, 2003. — 400 s.
- FICEK, Viktor: *Publikationen zur Geschichte der Slawistik in der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik 1945–1960.* Berlin: Viktor Ficek, 1964. — S. 469–515.

- GŁOGOWSKI, Piotr — MOROZ-GRZELAK, Lilla — STEFAŃSKI, Michał: *Bibliografia słowiaoznawstwa polskiego za lata 1996–2000: Słowiańszczyzna zachodnia i południowa*. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2002. — 221 s.
- LAISKE, Miroslav: *Slavistické bibliografie vydané v českých zemích 1945–1967*. Praha: Ústav pro českou literaturu ČSAV, 1968. — 173 s.
- Materialien zu einer Slawistischen Bibliographie: Arbeiten der in der Bundesrepublik Deutschland, Österreich und der deutschsprachigen Schweiz tätigen Slawisten (1973–1983)*. Zusammenge- stellt von Eleonore Kaiser und Ernst Hansack unter Mitarbeit von Sabine Mahr und Raphael Sterl; hrsg. von Erwin Wedel. München: Otto Sagner, 1983. — 424 s.
- Materialien zu einer Slawistischen Bibliographie: Arbeiten der in Österreich, der Schweiz und der Bundesrepublik Deutschland tätigen Slawisten (1945–1963)*. Zusammenge stellt von Irm- gard Mahnken und Karl-Heinz Pollok. München: Otto Sagner, 1963. — 246 s.
- Národné bibliografie vo fondoch bibliografickej čítárne Univerzitnej knižnice. 1, Súpis slovanských národných bibliografií*. Zostavila Helena Krendlová. Bratislava: Univerzitná knižnica, 1968. — 67 s.
- Práce ruské, ukrajinské a běloruské emigrace vydané v Československu 1918–1945: bibliografie s bio- grafickými údaji o autorech = Trudy russkoj, ukrajinskoj i beloruskoj emigracii, izdannyye v Če- choslovakii v 1918–1945 gg.: bibliografija s biografičeskimi dannymi ob avtorach*. Bibliografii zpracovaly Zdeňka Rachůnková a Michaela Řeháková, biografická hesla zpracoval Jiří Vacek za spolupráce a redakce Z. Rachůnkové a M. Řehákové. Praha: Národní knihovna České republiky — Slovanská knihovna, 1996. — (Bibliografie Slovanské knihovny) [3 sv.]
- RAPPICH, Horst — POHRT, Heinz: *Slawistische Publikationen der Deutschen Demokratischen Republik bis 1962*. Berlin: [Akademie-Verlag], 1963. — 152 s.
- Slavica v české řeči. I., České překlady ze slovanských jazyků do roku 1860*. S kolektivem spo- lupracovníků Slovanského ústavu ČSAV uspořádal Josef Bečka. Praha: Nakladatel- ství Československé akademie věd, 1955. — 164 s. — (Práce ze Slovanského ústavu v Praze) (Studie a prameny; sv. 3)
- Slavica v české řeči. I., České překlady ze slovanských jazyků do roku 1860*. Připravili Jiří Bečka a Karolína Skwarska. 2. dopl. vydání — Praha: Euroslavica, 2002. (Práce Slovanského ústavu AV ČR. Nová řada; sv. 12) [Dále vyšel svazek pro léta 1861–1890.]
- WYTRZENS, Günther: *Bibliographische Materialien zur Geschichte der literarwissenschaftliche Slawistik: Bibliographie von Schriftenverzeichnissen*. Wien: Institut für Slawistik der Uni- versität Wien, 1979. — 60 s.
- Zeitschrift für slavische Philologie. Bd. 1–30., Gesamtinhaltsverzeichnis*. Bearbeitet K. Günther. Berlin: Institut für Slawistik Deutsche Akademie der Wissenschaften, 1963. — 101 s.

UMĚNÍ

- BLEHA, Josef: *Bibliografie české výtvarně umělecké literatury 1965–1970*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1981. — 184 s. — (Odborné bibliografie Sektoru bibliografie a informací SK ČSR)
- BLEHA, Josef: *Bibliografie české výtvarně umělecké literatury 1918–1958*. Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1960. — 315 s. — (Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 7/1960)
- BLEHA, Josef: *Bibliografie české a slovenské výtvarně umělecké literatury 1959–1965*. Praha: Státní knihovna ČSSR, 1966. — 173 s.
- BLEHA, Josef: *Bibliografie české výtvarně umělecké literatury 1965–1970*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1981. — 184 s. — (Edice odborné bibliografie SBI)
- BLEHA, Josef a kol.: *Umění: výběrový soupis české a slovenské literatury 1976–1980*. Praha: Národní knihovna České republiky, 1990. — 105 s.
- BREGANTOVÁ, Polana: *Bibliografie časopisu Umění 2003–2012*. Praha: Ústav dějin umění AV ČR 2013. — 68 s.
- Česká uměleckohistorická bibliografie za rok 1971*. Praha: Ústav teorie a dějin umění ČSAV, 1971. — 55 s. [Dále vyšly svazky za léta 1972–1974.]
- Československá uměleckohistorická bibliografie za rok 1975: s dodatky za rok 1971, 1972, 1973 a 1974*. Praha: Ústav teorie a dějin umění ČSAV, 1976. — 116 s. [Dále vyšly svazky za léta 1976–1985.]
- Česká uměleckohistorická bibliografie 1986–1987*. Praha: Ústav dějin umění AV ČR, 1993. — 56 s.
- Česká uměleckohistorická bibliografie 1992*. [Roč. 22]. Redakce Jiří Roháček. Praha: Ústav dějin umění AV ČR, 1996. — 96 s.
- Umění: časopis Ústavu dějin umění AV ČR: bibliografie 1953–2002*. Bibliografii sestavila Polana Bregantová. Praha: Ústav dějin umění AV ČR, 2002. — 364 s.
- Soupis české literatury o výtvarném umění 1945–1954*. Zpracoval Josef Bleha. Praha: Univerzitní knihovna, 1956. — 179 s. — (Čteme a studujeme; r. 1956, seš. 1)

III. BIBLIOGRAFIE REGIONÁLNÍ

- Bibliografie města a okresu Hradec Králové*. Sestavila Lia Koudelková, František Vích. Hradec Králové: Kruh, 1970. — (Knihy a knihovny. Řada C) [2 sv.]
- Bibliografie okresu Blansko*. Zpracoval Jaromír Kubíček. Brno: Státní vědecká knihovna; Blansko: Muzejní a vlastivědná společnost : Okresní knihovna, 1987. — 349 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 14)

- Bibliografie okresu Brno-venkov.* [Zpracovala] Jitka Machová; [souplepis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček]. Brno: Moravská zemská knihovna: Muzejní a vlastivědná společnost, 2002. — 306 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 47)
- Bibliografie okresu Břeclav.* [Zpracovali] Miloš Papírník, Ladislava Šuláková; [souplepis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček]. Brno: Moravská zemská knihovna: Muzejní a vlastivědná společnost; Břeclav: Státní okresní archiv Břeclav, 2002. — 483 s.
- Bibliografie okresu Hodonín. Soupis novin a časopisů.* Zpracoval Jaromír Kubíček. Hodonín: Okresní knihovna; Strážnice: Ústav lidového umění; Brno: Státní vědecká knihovna: Muzejní a vlastivědná společnost, 1985. — 357 s., obr. příl. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 10)
- Bibliografie okresu Jihlava.* Zpracoval Jaroslav Vobr; soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost: Státní vědecká knihovna, 1988. — 342 s., obr. příl. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 15)
- Bibliografie okresu Karviná.* Zpracovala Michaela Kubečková, Marta Ohnoutková a Monika Oravová; soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost; Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna, 2003. — 381 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy a Slezska; 49)
- Bibliografie okresu Kroměříž: literatura z let 1981–2005.* [Zpracovala] Anežka Fialová; [souplepis novin a časopisů sestavil Jaromír Kubíček]. Zlín: Krajská knihovna Františka Bartoše; Brno: Moravská zemská knihovna: Muzejní a vlastivědná společnost, 2006. — 309 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 50)
- Bibliografie okresu Kroměříž.* Zpracovala Anežka Fialová; soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska: Okresní knihovna; Brno: Státní vědecká knihovna: Muzejní a vlastivědná společnost, 1984. — 370 s.: [32] s. fot. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 9)
- Bibliografie okresu Olomouc.* Zpracovala Emilie Dohnalová, Eva Musilová. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost; Olomouc: Státní vědecká knihovna, 1996–1997. (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 26–27) [2 sv.]
- Bibliografie okresu Opava.* Zpracovala Jana Indrová, Jiří Koplík; soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Olomouc: Státní vědecká knihovna; Brno: Muzejní a vlastivědná společnost; Opava: Zemský archiv, 1999. — 484 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 32)
- Bibliografie okresu Ostrava-město.* Zpracoval kolektiv oddělení bibliografie MSVK; soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna, 2011. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy a Slezska; sv. 53/54) [2 sv.]
- Bibliografie okresu Prostějov.* Zpracoval Pavel Marek; fot. Jan Pospíšil, Atá Skládanková; soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Prostějov: Okresní knihovna, 1990. — 357 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 18)

- Bibliografie okresu Přerov.* Zpracoval Václav Pumpřla; soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1993. — 487 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 23)
- Bibliografie okresu Třebíč.* Zpracoval Jaromír Kubíček... [et al.]. Třebíč: Západosmoravské muzeum; Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1986. — 333 s.: [32] s. fot. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 12)
- Bibliografie okresu Uherské Hradiště.* Kapitulu o správním vývoji okresu Uherské Hradiště napsal Ivan Štarha; soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Uherské Hradiště: Okresní knihovna; Brno: Státní vědecká knihovna: Muzejní a vlastivědná společnost, 1982. — 310 s., 32 obr. příl. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 8)
- Bibliografie okresu Vsetín.* Zpracovala Emilie Dohnalová a Eva Nicolausová; soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Olomouc: Státní vědecká knihovna; Vsetín: Okresní knihovna: Okresní vlastivědné muzeum; Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1991. — 267 s., 57 obr. příl. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 20)
- Bibliografie okresu Vyškov.* Zpracoval a předmluvu napsal František Jordán; soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Brno: Státní vědecká knihovna: Muzejní a vlastivědná společnost; Vyškov: Muzeum Vyškovska, 1980. — 256 s.: fot. příl. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 6)
- Bibliografie okresu Znojmo.* Zpracoval Miloš Papírník; soupis novin a časopisů zpracoval J. Kubíček. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992. — 392 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 21)
- Bibliografie okresu Žďár nad Sázavou.* Zpracovali Jaromír Kubíček a Ivan Štarha. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1993. — 362 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 22)
- Bibliografie Rakovnicka a okolí.* Sestavil Fr. Froněk. Praha, 1952. — 200 s. [Nepublikovaný rukopis.]
- DOHNALOVÁ, Emilie — MUSILOVÁ, Eva: *Bibliografie okresu Jeseník.* Soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost; [Olomouc]: Vědecká knihovna v Olomouci; [Jeseník]: Knihovna Vincence Priessnitz: Vlastivědné muzeum Jesenícka: Státní okresní archiv, 2002. — 282 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 41)
- DOHNALOVÁ, Emilie — MUSILOVÁ, Eva: *Bibliografie okresu Šumperk.* Soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost; Olomouc: Vědecká knihovna, 2002. — 439 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 48)
- DOKOUPIL, Vladislav: *Počátky brněnského knihtisku: prvotisky.* Brno: Archiv města Brna: Muzejní spolek: Univerzitní knihovna, 1974. — 125 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 1) (Bibliografie města Brna; sv. 1)

- DOKOUPIL, Vladislav: *Soupis brněnských tisků: staré tisky do roku 1800*. Brno: Státní vědecká knihovna, 1978. — 603 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 5) (Bibliografie města Brna; sv. 3)
- HEMMERLE, Rudolf: *Heimat im Buch: Sudetendeutsche Heimatbücher, Ortsmonographien, Karten, Heimatblätter, Heimatzeitschriften, Jahrbücher und Kalender nach 1945: Eine Bibliographie*. Hrsg. vom Sudetendeutschen Archiv. 2., überarb. und erw. Aufl. — München: Sudetendeutsches Archiv, 1996. — 334 s.
- Jihomoravský kraj v tisku 1990: soupis publikací a článků*. Zpracovala Božena Kyjovská. Brno: Státní vědecká knihovna, 1992. [2 sv.]
- KUBÍČEK, Jaromír — NÁDVORNÍKOVÁ, Marie: *Bibliografie k vývoji Moravy a Slezska: literatura z let 1801–1993*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1994. — 403 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 24)
- KUBÍČEK, Jaromír: *Bibliografie okresu Svitavy: soupis vlastivědné literatury*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost; Hradec Králové: Studijní a vědecká knihovna; Krajská knihovna, 2011. — 239 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 52)
- LESÁK, Vladimír — MALINA, Jiří: *Bibliografie novin a časopisů východních Čech v letech 1650–1945*. Hradec Králové: Ústav historických věd Pedagogické fakulty Vysoké školy pedagogické, 1998. — 80 s.
- Lidice 1942–2002: soupis publikací, dokumentů a uměleckých děl v rešerších domácích a zahraničních institucí*. Nymburk: Vega-L, 2002. — 191 s.
- Literatura o Brně z let 1801–1979: soupis publikací a článků*. Zpracoval Jaromír Kubíček [et. al.]. Brno: Státní vědecká knihovna, 1980. — 500 s., obr. příl. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 7) (Bibliografie města Brna; sv. 4)
- MUK, Jan: *Historická bibliografie města Jindřichova Hradce*. Jindřichův Hradec: Jan Muk, 1928. — 35 s. — (Publikace Městského muzea v Jindřichově Hradci; č. 3)
- MUK, Jan: *Historická bibliografie politického okresu jindřichohradeckého*. Jindřichův Hradec: Jan Muk, 1931. — 42 s. — (Publikace Městského muzea v Jindřichově Hradci; č. 4)
- NÁDVORNÍKOVÁ, Marie — NÁDVORNÍK, Miroslav a kol.: *Moravika 19. století ve fondech SVK Olomouc a SVK Brno*. Olomouc: Státní vědecká knihovna v Olomouci; Brno: Státní vědecká knihovna v Brně, 1982–1986. — (Publikace Státní vědecké knihovny v Olomouci) [8 sv.]
- Osudy Němců vysídlených z České republiky po roce 1945: bibliografie periodik a bibliografií*. Zpracovali Jaromír Kubíček a Miloš Papírník. Brno: Moravská zemská knihovna: Muzejní a vlastivědná společnost, 2002. — 82 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 46)
- Seznam článků z Vlastivědy Čech, Moravy a Slezska, obsažených v časopisech českých od r. 1801–1885*. Sestavila Klára Špecingrová. Praha: J. Otto, 1891. — 105 s.

- Sto let literatury v Rovnosti*. K vydání připravili J. Kubíček a Š. Vlašín s kol. Brno: Rovnost, 1985. — 387 s. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 11)
- VLACH, Jaroslav — KUBÍČEK, Jaromír — ŠTARHA, Ivan: *Bibliografie okresu Gottwaldov*. Úvodní stať napsal Ivan Štarha; soupis novin a časopisů zpracoval Jaromír Kubíček. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost; Gottwaldov: Oblastní muzeum jihovýchodní Moravy: Okresní knihovna, 1987. — 362 s., obr. příl. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 13)
- VLACH, Jaroslav: *Ochotnické divadlo, hudba a zpěv v Žarošicích 1747–1970: repertoár v letech 1880–1970: soupis ochotníků, zpěváků, muzikantů a kulturních pracovníků z let 1947–1970: soupis literatury k dějinám divadla, hudby a zpěvu*. Brno: Musejní spolek, 1977. — 137 s., obr. příl. — (Bibliografie a prameny k vývoji Moravy; 4)
- Vlastivědné publikace o Severomoravském kraji ve fondech SVKOL*. Sestavil kol. za redakce Marty Šolcové. Olomouc: Státní vědecká knihovna, 1968. — (Publikace Státní vědecké knihovny v Olomouci; č. 4/1968) [2 sv.]
- Východní Čechy v tisku: soupis článků*. 1992. Zpracovala Dana Vorlová a kol. Hradec Králové: Státní vědecká knihovna, 1995. — 144 s. — (Publikace SVK — Bibliografické soupisy; 1992) [Dále vyšly svazky za léta 1993 a 1994.]

IV. TEMATICKÉ BIBLIOGRAFIE

BIBLIOFILSKÉ TISKY

- Krásné knihy ve fondu Vědecké knihovny v Olomouci: soupis bibliofilů a dalších tisků vydaných Spolkem českých bibliofilů v letech 1908–2008 a Skupinou moravských knihomilů v letech 1928–1938*. Sestavily Anna Vitásková a Naďa Směkalová. Olomouc: Vědecká knihovna Olomouc, 2008. — 67 s.
- SÁŇKA, Arno: *České bibliofilské tisky*. 1. Brno: St. Kočí, 1923. — 183 s. [Pokrývá období 19. a počátku 20. století; dále vyšly svazky za léta 1922–1970.]

DĚTSKÁ LITERATURA

- Bibliografie české a slovenské literatury pro mládež za rok 1950*. Zpracovali Pravoslav Hykeš a Zdeňka Marčanová. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954. — 90 s. [Dále vyšly svazky za léta 1951–1962.]
- Dobré knihy dětem*. Zpracovala Knižní komise Společnosti přátel literatury pro mládež. K vydání upravil V. F. Suk. Praha: Masarykův lidovýchvňý ústav, 1936. — 108 s. — (Knihovna příruček Masarykova lidovýchvňého ústavu; sv. 15)

- NOSOVSÝ, K[arel]: *Seznam knih pro mládež škole odrostlou*. Praha: Svaz Osvětový, 1911. — 16 s.
- Pedagogický ruch let 1924–1930: knihopisný zýbor s úvodním rozhledem*. Uspořádali Jan Mauer, Emanuel Lippert a Ladislav Kratochvíl. Praha: Pedagogická knihovna Komenského, 1931. — 160 s. — (Publikace pedagogické knihovny Komenského; sv. 7)
- Přirůstky Sukozy studijní knihovny literatury pro mládež za léta 1980–1981*. Zpracovala Hana Tauerová. Praha: Ústav školských informací při Ministerstvu školství ČSR, 1983. — 108 s. [Dále vyšly svazky za léta 1982–1997.]
- Nejstarší knihy v Sukově studijní knihovně literatury pro mládež*. Redakce Hana Tauerová. Praha: Ústav školských informací při Ministerstvu školství ČSR, 1981. — 47 s.
- SIEGLOVÁ, Naděžda — PURKETOVÁ, Jana: *Literatura pro mládež na Moravě*. Brno: Moravská zemská knihovna: Pedagogická knihovna, 1996, 1999. [2 sv.]
- URBANOVÁ, Svatava — HOLAŇOVÁ, Šárka: *Literatura pro děti a mládež Slezska a severní Moravy: soupis bibliografie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000. — 111 s.
- ZAPLETAL, Zdeněk: *Články a recenze o literární tvorbě pro děti a mládež: zýběrová bibliografie za rok 1990*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. — 70 s. — (Malá teoretická řada literatury pro mládež; č. 3) (Spisy Masarykovy univerzity v Brně. Pedagogická fakulta; sv. 54)

DÍLČÍ TEMATICKÉ BIBLIOGRAFIE ČLÁNKOVÉ

- Bibliografie článků z komunistického a pokrokového tisku v Československu 1918–1945*. Zpracoval A. Ježek. Martin: Matica Slovenská, 1971. — 603 s. [Dále vyšly svazky za léta 1924–1932.]
- PEŘINA, Josef — MILLER, Václav — KVAPIL, Jan — MILLEROVÁ, Zora: *Literární texty v českých a německých časopisech první poloviny XIX. století: bibliografie. 20. léta*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně Ústí nad Labem — Pedagogická fakulta, Katedra bohemistiky, 2005. — 145 s. [Dále vyšel svazek pro 30.–40. léta.]

DÍLČÍ TEMATICKÉ BIBLIOGRAFIE KNIŽNÍ

- Bibliografie socialismu: soupis knih i revuálních, časopiseckých a novinářských článků za rok 1932*. Redigoval Václav Běhounek. Praha: Dělnická akademie, 1933. — 51 s. — (Bibliografie socialismu; [sv. 1]) [Dále vyšly svazky za léta 1934–1935.]
- BITTNER, Eustach: *Bibliografie prací 1945–1967*. Opava: Slezské muzeum, 1968. — 31 s. — (Publikace Slezského muzea v Opavě; sv. 20)
- BŘEŇOVÁ, Věra — ROHLÍKOVÁ, Slavěna — HOPPE, Jiří: *Pražské jaro '68: bibliografie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2013. — 347 s.

- CZERNY, Robert: *Einführung in die Tschechoslowakische Bibliographie bis 1918: Praktische Übersicht der Informationsquellen*. Baden-Baden: Valentin Koerner, 1971. — 128 s.
- Česká literatura v mezisjzdovém období: bibliografický soupis původní literární produkce, recenze a kritik v období mezi 14. a 15. sjezdem KSČ*. Sestavil Jan Pěta. Hradec Králové: Okresní knihovna, 1976. [2 sv.]
- Četba z domova = Selected reading from the old country*. Redigoval Bohuslav Koutník. Praha: Československý zahraniční ústav, 1938. — 221 s.
- Dobré knihy do veřejných knihoven*. Praha: Masarykův lidovýchovný ústav, 1933. — 243 s. — (Knihovna příruček Masarykova lidovýchovného ústavu; sv. 14)
- Dvacet let ČSSR: výběrový seznam původních českých a slovenských knih a ruských knih a článků o ČSSR*. Praha: Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna, 1965. — 15, 375 s. — (Bibliografický katalog ČSSR. České knihy. Zvláštní sešit č. 2/1965)
- GLÜCK, Helmut a kol.: *Deutsche Sprachbücher in Böhmen und Mähren vom 15. Jahrhundert bis 1918: eine teilkommentierte Bibliographie*. Berlin; New York: De Gruyter, 2002. — 290 s. — (Die Geschichte des Deutschen als Fremdsprache)
- HOUŽVIČKA, Přemysl: *Od Kolára k Faucharovi: bibliografie české science fiction a fantastní literatury z let 1853–1949*. Praha: Přemysl Houžvička, 2006. — 82 s.
- JANÁČEK, Pavel — JAREŠ, Michal — MAZÁČOVÁ, Stanislava: *Svět rodokapsu: komentovaná soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum, 2003. — 449 s.
- JEŽEK, Přemysl: *Česká knižní tělovýchovná literatura od první poloviny 19. století až do roku 1918*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. — 265 s.
- Klasikové české literatury 19. století*. Sestavila Helena Winklerová. Praha: Universitní knihovna, 1958. — 140 s. — (Čteme a studujeme; r. 1958, seš. 2)
- Knihy českého domova*. Redakce Miroslav Heřman. Praha: Obec pražská, 1939. — 65 s. — (Spisy knihovny hlavního města Prahy; č. 30)
- MOURKOVÁ, Jarmila: *Lešehradecum: sbírka literárních a historických dokumentů*. Praha: Národní muzeum, 1963. — 234 s. — (Inventáře a katalogy; č. 7)
- Náš literatura o antice: anotovaná výběrová bibliografie*. Jinočany: H & H, 1992. — 136 s.
- NIGRÍN, Karel: *Soupis publikací vydaných pěti čs. odboje na Západě za druhé světové války*. [Praha]: Vydavatelství časopisů MNO, 1968. — S. 270–303.
- Památník národního písemnictví 1953–1978: soupis publikací, výstav a kulturních pořadů*. Sestavil Boris Mědílek. Praha: Památník národního písemnictví, 1983. — 140 s. — (Edice soupisů Strahovské knihovny; sv. 5)
- Panovníci a panovnické rody v české a světové próze: výběrová bibliografie*. Zpracovala Božena Paleníková. Hradec Králové: Okresní knihovna, 1994. — 67 s.
- POŠVA, Jiří: *Sešitky a sešitové edice vydané do roku 1948*. [Praha: Antikvariát u Leóna Clifftona, 2012]. — 288 s. — (Lexikon dobrodružné literatury; sv. 5)

Seznam knihovny učitelské cí. král. české reálky pražské v Ječné ulici. Sestavil Jindřich Metelka. Praha: b. n., 1897. — 123 s.

Bibliografie socialismu: soupis knih i revuálních, časopiseckých a novinářských článků za rok ...

Prací Výzkumného ústavu dělnického při Dělnické akademii v Praze. Redakcí Václava Běhouneka. Praha: Dělnická akademie, 1933–1935. [Vyšly svazky za léta 1932–1934.]

Socialistická literární činnost: bibliografie socialismu za rok 1935. Sv. 4. Prací Výzkumného ústavu dělnického při Dělnické akademii v Praze. Redakce V. Běhounek. Praha: Dělnická akademie, 1936. — 61 s.

DISERTACE

Disertace pražské university 1882–1953. 1. Sestavila Marie Tulachová. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965. — 479 s. — (Sbírka pramenů a příruček k dějinám University Karlovy; sv. 2)

Disertace pražské university 1882–1945. 2. Sestavila Milena Výborná; uspořádali Jan Havránek a Karel Kučera. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965. — 229 s. — (Sbírka pramenů a příruček k dějinám University Karlovy; sv. 3)

EXIL, SAMIZDAT — KNIŽNÍ

České a slovenské knihy v exilu: bibliografie 1948–1989 = Czech and Slovak books published in exile: a bibliography, 1948–1989. Zpracovala Ludmila Šeflová-Hanušová. 2., opr. vyd. Praha: Československé dokumentační středisko, 2008. — 544 s. — (Dokumentace československého exilu 1948–1989; sv. 2)

Česká nezávislá literatura v ohlasech: výběrová bibliografie knih a článků od roku 1990. Uspořádali František Knopp, Jiří Mika, Jan Wiendl. Praha: Primus, 1994. — 285 s.

Dětská literatura „zakázaných“ autorů: přehled spisovatelů s bibliografií jejich děl. Zpracovala Božena Paleníková. Hradec Králové: Okresní knihovna, 1993. — 41 s.

HANÁKOVÁ, Jitka: *Edice českého samizdatu 1972–1991.* Praha: Národní knihovna České republiky, 1997. — 368 s.

Katalog k Vystavě nezávislé literatury v samizdatu a exilu v letech 1948–1989 V. Z. D. O. R. [Výslovný zákaz dalšího opisování rukopisu]: Praha leden–červen 1992. Sestavila Růžena Hamanová. Praha: Ústav pro soudobé dějiny ČSAV: Památník národního písemnictví, 1992. — 83 s.

Katalog knih českého exilu 1948–1994: libri prohibiti. Sestavil Jiří Gruntorád. Praha: Primus, 1995. — 394 s.

Knihy českých a slovenských autorů vydané v zahraničí v letech 1948–1978: exil: bibliografie = Books by Czech and Slovak Authors Published out of Czechoslovakia, in Exile, 1948–1978:

Bibliography = Bücher tschechischer und slowakischer Autoren herausgegeben im Ausland 1948–1978: Exil: Bibliographie. Zpracovala Ludmila Šeflová. Brno: Doplněk, 1993. — 313 s.

Zamlčování překladatelé: bibliografie 1948–1989. Zpracovala Zdenka Rachůnková. Praha: Obec překladatelů: Ivo Železný, 1992. — 246 s.

EXIL, SAMIZDAT — PERIODIKA

Česká a slovenská samizdatová periodika ve fondu Libri prohibiti: stav zpracování k 30. 7. 1992.

Praha: [s.n.], 1992. — Nestr.

DUBEN, Vojtěch N.: *Český a slovenský tisk v zahraničí: 1945–1975.* Washington, 1976. — 141 s.

Dvacet let časopisu Studie: 1958–1978: index. Sestavili Hana Šklíbová a Miloš Turek. Řím: Křesťanská akademie, 1978. — 40 s.

FORMANOVÁ, Lucie — GRUNTORÁD, Jiří — PŘIBÁŇ, Michal: *Exilová periodika: katalog periodik českého a slovenského exilu a krajanských tisků vydávaných po roce 1945.* Praha: Ježek, 1999. — 503 s.

HAVLÍČEK, Dušan: *Listy v exilu: obsahová analýza časopisu Listy, který v letech 1971 až 1989 vydával v Římě Jiří Pelikán.* Olomouc: Burian a Tichák, 2008. — 893 s.

Informace o Chartě 77: 1978–1990: článková bibliografie. Sestavil Jiří Gruntorád. Brno: Doplněk, 1998. — 628 s. — (Knihy Dokumenty)

KNOPP, František: *Česká literatura v exilu 1948–1989: bibliografie.* Praha: Makropulos, 1996. — 631 s.

NEVLUD, Vojtěch: *Czech and Slovak Press Outside Czechoslovakia, Its Status in 1978.* Washington: Czechoslovak Society of Arts and Sciences in America, [1978]. — 62 s. — (SVU Publications Occasional Paper; No. 4)

O hodnotě samizdatu: samizdatová náboženská periodika před rokem 1989. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. — 135 s.

POSSET, Johanna: *Česká samizdatová periodika 1968–1989.* [Z němčiny] přeložil Zbyněk Petráček. Brno: Továrna na sitotisk, [1991]. — 214 s.

PŘIBÁŇ, Michal: *České krajanské a exilové noviny a časopisy po roce 1945.* Olomouc: Univerzita Palackého: Centrum pro československá exilová studia, 1995. — 196 s.

Sovědectví: jmenný a věcný rejstřík: ročníky 1956–1987 (čísla 1–80). Sestavil a do tisku připravil Ilija Kuneš. Paris: Svědectví, 1988. — 332 s.

Tschechischer und slowakischer Samisdat der siebziger und achtziger Jahre: Bestandskatalog. Sestavila a přepracovala Zdenka Phillipsová. Bremen: Forschungsstelle Osteuropa an der Universität Bremen, 1994. — 328 s.

NAKLADATELSKÉ BIBLIOGRAFIE

- 20 let nakladatelství Mladá fronta: 1945–1965.* Praha: Mladá fronta, 1965. — 212 s.
- 500 svazků edice Světová četba.* K tisku připravil Jiří Janovský. Praha: Odeon, 1980. — 93 s.
- 70 let nakladatelství Vyšehrad 1934–2004.* Úvodní slovo Pravomil Novák; bibliografii zpracoval Jiří Dvořák. Praha: Vyšehrad, 2004. — 247 s.
- Almanach 1949–1964: k 15. výročí založení nakladatelství Československý spisovatel.* Úvod Jan Pilař; předmluva Jan Kristek. Praha: Československý spisovatel, 1964. — 191 s.
- Almanach Labyrint 1992.* Úvodní poznámku napsal editor Joachim Dvořák. Praha: Primus, 1992. — 304 s. [Ročenka Revue Labyrint (I. ročník)] [Dále vyšly svazky za léta 1993–dosud.]
- Almanach k čtyřicátému výročí založení závodu F. Topič v Praze: 1883–1923: [seznam knih, obrazů a plastik, jež vydal nakladatel F. Topič... v Praze].* Praha: F. Topič, 1923. — 32 s.
- Alois Dyk a jeho nakladatelství Emporium: k výstavě Knihovny Národního muzea Emporium — neznámý fond významného nakladatelství: Muzeum knihy ve Žďáru nad Sázavou, zámek dr. Radslava Kinského, letní refektář 3. května — 31. října 2006.* Uspořádali a úvodní texty napsali Veronika Botová a Aleš Zach. Praha: Národní muzeum, 2006. — 62 s.
- Bibliografický soupis knih a ostatních publikací edice Albatros 1969–1973.* Zpracovaly Alena Tupá a Věra Charvátová. Praha: Albatros, 1975. — 456 s. [Dále vyšly svazky za léta 1974–1998.]
- Bibliografický soupis knih vydaných SNKLU v letech 1953–1962.* Sestavily Zdeňka Broukalová a Saša Mouchová. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964. — 491 s. [Dále vyšel svazek za léta 1963–1964.]
- Bibliografický soupis knih vydaných Odeonem v letech 1968–1970 a v letech 1971–1972.* Sestavily Saša Mouchová a Zdeňka Broukalová; uspořádal Rudolf Lužík. Praha: Odeon, 1975. — 278 s. [Dále vyšly svazky za léta 1973–1985.]
- Bibliografický soupis 1949–1963: Státní nakladatelství dětské knihy, Praha.* Zpracoval Jan Šnabr. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1966. — 651 s.
- Bibliografický soupis knih vydaných v letech 1979–1983.* Sestavila S. Mouchová; úvod napsal J. Pilař. Praha: Československý spisovatel, 1984. — 291 s. [Dále vyšel svazek za léta 1984–1988.]
- Bibliografický soupis produkce nakl. Albatros a Albatros Plus 1999–2003.* Praha: Albatros, [2004?]. — 228 s.
- Bibliografický soupis produkce nakl. Albatros, Albatros Plus, Albatros In a Karneval 2004–2008: [leden 2004 — prosinec 2008].* Bibliografický soupis a rejstříky připravil Miroslav Petrátl. Praha: Albatros, 2009. — 379 s.
- Bibliografický soupis reprodukcí vydaných v letech 1953–1964.* Sestavila Jitka Mědílková. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1966. — S. 5–197.

- Bücherverzeichnis 1953–1966: Artia Verlag Prag.* Zusammengestellt von Saša Moučková und Zdeňka Broukalová. Prag: Artia, 1968. — 301 s. [Dále vyšly svazky za léta 1967–1985.]
- Co vyšlo 64: přehled knižní produkce vydané českými nakladatelstvími v roce 1964.* Praha: Knižní velkoobchod, 1965. — 435 s. [Dále vyšly s přestávkami svazky za léta 1965–1988.]
- Český literární almanach 1996.* K vydání připravil a úvod napsal Jiří Pánek. Praha: Nakladatelství Dagmar Šmolíková, 1996. — 303 s.
- DAVIDOVÁ, Eliška — KUBEC, Daniel: Bibliografie knižních publikací nakladatelství Academia 1966–2015. In: *Academia 1966–2016: výroční sborník s kompletní bibliografií.* Praha: Academia, 2016, s. 97–301.
- Deset let obnoveného nakladatelství B. Kočího: úplný, ilustrovaný seznam knih, vydaných v době od září 1915 do září 1925, a stručný seznam knih, vydaných od srpna 1899 do července 1910.* Praha: B. Kočí, [1927]. — 314 s.
- Dvacet let Štencova grafického závodu: 1908–1928.* Redigoval Zdeněk Wirth. Praha: Jan Štenc, 1928. — 168 s., [21] s. obr. příl.
- DVOŘÁK, Jan — HŮLA, Jiří: *Edice Divadlo 1961.* Praha: Archiv výtvarného umění: Pražská scéna, 2014. — 123 s.: faksim. — (Books; No. 1)
- CHUCHMA, Josef et al.: *Torst: dvacet let nakladatelství.* Praha: Torst, 2011. — 385 s.
- Knihy českých autorů vydané v nakladatelství Československý spisovatel v letech 1970–1985.* Praha: Československý spisovatel, 1986. — 80 s.
- Knihy nakladatelství Svoboda 1945–1974: bibliografie.* Uspořádal Václav Brož. Praha: Svoboda, 1975. — 453 s. [Dále vyšly svazky za léta 1975–1984.]
- Kruh 1967–1992: bibliografie nakladatelství Kruh v Hradci Králové se vzpomínkovou koláží Jana Dvořáka Letokruhy.* Zpracovala Jindřiška Labutová. Hradec Králové: Státní vědecká knihovna, 1996. — 198 s. — (Publikace SVK — Bibliografické soupisy)
- Malý průvodce ediční činností SNKLU 1953–1962.* Uspořádal kolektiv za vedení Rudolfa Lužíka; doslov Jaroslav Vanický. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. — 109 s.
- Mladá fronta: nakladatelství a vydavatelství ÚV SSM Praha: přehled knižní produkce z let 1975–1980.* Praha: Mladá fronta, 1980. — 51 s.
- Nakladatelé A–J: sběratelské edice vydané do roku 1948.* Praha: [s.n.], 2010. — 132 s. — (Lexikon dobrodružné literatury; sv. 2)
- Knihy nakladatelství Svoboda 1945–1974: bibliografie.* Uspořádal Václav Brož. Praha: Svoboda, 1975. — 453 s.
- Odeon dříve SNKLU: 15 let krásné knihy.* Praha: Odeon, 1967. — 161 s.
- PELIKÁN, Bohumil: *Nakladatelská politika KSČ v produkci komunistických nakladatelství a edice 1921–1938.* Praha: Knihovna Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ, 1974. — (Bibliografie a informace knihovny Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ; č. 26) [3 sv.]

- POLÁK, Karel: *Třemi stoletími: stručné dějiny Státního pedagogického nakladatelství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. — 206 s.
- Pětiletka nakladatelství Petrov: [1992–1997]*. [Brno]: Petrov, [1997]. — 22 s.
- PRŠÍNOVÁ, Tamara: *Nakladatelství Růže 1958–1991*. Rudolfov: Jelmo, 1998. — 157 s. — (Drobnosti českého jihu; sv. 9)
- Ročenka Revue Labyrint (XII. ročník). Libri 2003: 10 let nakladatelství: ediční plán a kompletní katalog produkce*. Praha: Libri, 2003. — 62 s.
- Seznam knih nakladatelství Melantrich: 1941*. Praha: Melantrich, 1941. — 73 s.
- Seznam nakladatelů v České republice*. 2., rozš. a dopl. vyd. — Praha: Svaz českých nakladatelů, vydavatelů a knihkupců, 1991. — 137 s.
- SIGMUND, Aleš Jan: *Lexikon českých hudebních nakladatelů: česká hudba a hudební nakladatelé*. Sychrov: MusikAtelier AJS, 2004. — 126 s.
- Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých, kteréž vlastním nákladem vydal J. Otto v Praze, Karlovo nám. 34: 1871–1911*. Úvod napsal Albert Pražák. Praha: J. Otto, [1911]. — 252 s.
- Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých, které vydalo nakladatelství J. Otto, společnost s r. o., knihkupectví university Karlovy Praha II., Karlovo nám. 34, filiálka v Bratislavě, Mostovská ul. „Reduta“*. [Praha]: J. Otto, [1927]. — 320 s.
- Seznam knih a časopisů, hudebnin a uměleckých děl, vydaných nákladem a v komisi firmy Šolc a Šimáček, nakladatelská společnost s r. o. v Praze...* Praha: Šolc a Šimáček, 1925. — 95 s.
- Seznam knih a časopisů vydaných nákladem firmy F. Šimáček v Praze. [2., Do konce května 1901]*. Praha: F. Šimáček, 1901. — 95 s. — (Oznamovatel nakl. F. Šimáčka v Praze; roč. 2, č. 6)
- Seznam knih, které vydalo nakladatelství Jos. R. Vilímek v Praze 2, Spálená 13*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1934. — 255 s.
- Seznam knih, map, obrazů a časopisů, vydaných v roce 1925 nákladem členů Svazu knihkupců a nakladatelů Č. S. R. v Praze*. Praha: Svaz knihkupců a nakladatelů ČSR, [1926]. — 189 s. [Dále vyšly svazky za léta 1926–1930.]
- Seznam knih nakladatelství Melantrich vydaných do konce března 1940*. Praha: Melantrich, 1940. — 69 s.
- Seznam knih vydaných nakladatelstvím Novina: tiskařské a vydavatelské podniky Praha II., Havlíčkovo náměstí č. 10 — Brno, Kiosk 7 — Bratislava, Ružová 12*. Textovou úpravu stránek a redakci provedl A. Bouša. Praha: Novina, 1931. — 195 s.
- Soupis publikací vydaných Československým spisovatelem v letech 1971–1975*. [S.l.: s.n.]. — 260 s. [Interní materiál.]
- Třicet let nakladatelství Mladá fronta*. Praha: Mladá fronta, 1974. — 115 s.

PUBLIKACE VYSOKÝCH ŠKOL

Almanach k 60. výročí Ústavu evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 1945–2005.

K vydání připravil Miroslav Válka za spolupráce Richarda Jeřábka, Dušana Holého, Aleny Křížové a Romana Douška. Brno: Masarykova univerzita, 2006. — 71 s.

Bibliografie publikační činnosti pracovníků katedry bohemistiky a slavistiky FF UP v Olomouci za léta 1970–1975. Sestavily L. Sedláčková, A. Štěrbová a kol. Olomouc: Univerzita Palackého, 1976. — 42 s. [Dále vyšel svazek za léta 1976–1980.]

Bibliografický soupis publikační činnosti členů slavistických kateder Filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze za léta 1958–1962. Sestavil Kabinet pro slovanskou filologii na Filozofické fakultě UK v Praze. 2. přeprac. vyd. Praha: SPN, 1968. — 176 s. — (Učební texty vysokých škol) [Dále vyšel svazek za léta 1963–1967.]

Bibliografie vědecké publikační činnosti učitelů Vysoké školy pedagogické v Olomouci za léta 1946–1956. Zpracovali J. Šustrová a E. Petrů. Olomouc: Vysoká škola pedagogická Olomouc, 1956. — 166 s.

Bohemistika na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci 1946–1996. Zprac. J. Fiala a J. Kasal. Olomouc: Univerzita Palackého — Filozofická fakulta, 1996. — 34 s.

Publikační činnost Pedagogické fakulty v Hradci Králové: výběrová bibliografie. 1959–1979. Sestavily Ladislava Řezníčková a R. Moravcová. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, 1979. — 170 s. [Dále vyšly svazky za léta 1980–1997.]

Soupis publikační činnosti členů Katedry českého jazyka a literatury Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni: 1980–1992. Na základě bibliografických soupisů pořízených členy katedry zpracoval a předmluvu napsal Lumír Klimeš. Plzeň: Západočeská univerzita — Pedagogická fakulta, 1995. — 103 s.

Soupis publikační činnosti pracovníků Pedagogické fakulty v Plzni 1958–1967. Uspořádal a bibliogr. předmluvu napsal M. Šváb. Plzeň: Pedagogická fakulta, 1968. — 144 s., obr. příl.

ARCHIVNÍ PRŮVODCE

BARVÍKOVÁ, Hana — JANDEROVÁ, Helena — PODANÝ, Václav: *Fondy a sbírky Archivu Akademie věd České republiky.* Praha: Archiv Akademie věd ČR, 1999. — 361 s.

BYSTRICKÝ, Vladimír — HRUBÝ, Václav: *Přehled archivů ČSR.* Praha: Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1984. — 208 s.

Dodatky k Průvodci po fondech literárního archivu PNP. 1988–1995. Praha: Památník národního písemnictví, 1996. — 79 s.

KUČERA, Karel — TRUC, Miroslav — HAVRÁNEK, Jan — KAVKA, František: *Archiv Univerzity Karlovy: průvodce po archivních fondech.* Praha: Univerzita Karlova: Státní pedagogické nakladatelství, 1961. — 183 s.

- PAZDEROVÁ, Alena: *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR — Sekce archivní správy, 1997. [2 sv.]
- Průvodce po fondech Literárního archivu PNP*. Odpovědný redaktor Zuzana Pokorná. Praha: Památník národního písemnictví, 1993. [2 sv.]
- Průvodce po fondech a sbírkách Archivu Národního muzea*. Redaktor J. Čechura; zpracovali A. Chalupa, M. Běličová, J. Čechura a M. Ryantová. Praha: Národní muzeum, 1998. — 362 s.
- Průvodce po fondech Literárního archivu: stav k 30. 6. 2000*. [Redigovala Naděžda Macurová]. Praha: Památník národního písemnictví, 2000. — 461 s.
- Seznam literárních pozůstalostí a korespondencí v Literárním archivu Národního muzea*. Uspořádal a úvod napsal František Batha. Praha: Národní muzeum, 1958. — 68 s. — (Inventáře a katalogy; sv. 2)
- Soupis osobních písemných pozůstalostí a rodinných archivů v České republice*. Uspořádala a k vydání připravila Jarmila Hanzalová. Praha: Ministerstvo vnitra ČR — Sekce archivní správy, 1997. — 769 s.

Přehled zpracovali Veronika Jáchimová, Dominik Melichar a Vojtěch Malínek

---

7 SOUPIS POUŽITÉ LITERATURY

A. KNIŽNĚ, POPŘ. ONLINE PUBLIKOVANÉ STANDARDY Z OBORU KNIHOVNICTVÍ, INFORMAČNÍ VĚDY ČI PRO JEDNOTLIVÉ OBOROVÉ BIBLIOGRAFIE

ANDĚROVÁ, Ivana: *Metodika popisu článků ve formátu UNIMARC a MARC21*. Praha: Národní knihovna, 2007 [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: http://wwwold.nkp.cz/pages/page.php3?page=oazp_metodika.htm.

Anglo-americká katalogizační pravidla: druhé vydání, revize 1988. Praha: Národní knihovna České republiky, 1994–2006.

BIERNÁTOVÁ, Olga — SKŮPA, Jan: *Bibliografické odkazy a citace dokumentů dle ČSN ISO 690 (01 0197) platné od 1. dubna 2011*. [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <http://www.citace.com/CSN-ISO-690.pdf>.

ČSN ISO 690. *Informace a dokumentace — Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů*. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2011.

INSTITUT UMĚNÍ — DIVADELNÍ ÚSTAV: *Systematické třídění odborné literatury v knihovně Divadelního ústavu*. Praha: IDU, 2015 [cit. 2020-09-18]. Dostupné z: <http://www.idu.cz/cs/systematicke-trideni-odborne-literatury-v-knihovne>.

ISBD International Standard Bibliographic Description. Consolidated ed. Berlin: De Gruyter Saur, c2011.

KTD: *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003– [cit. 2020-09-23]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?-func=file&file_name=find-b&local_base=KTD.

LIBRARY OF CONGRESS: *MARC 21 Code list for countries. 2003 edition*. Washington, D. C.: Library of Congress, 2008 [cit. 2020-09-23]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/marc/countries/>.

LIBRARY OF CONGRESS: *MARC 21 Code list for languages. 2007 edition*. Washington, D. C.: Library of Congress, 2007 [cit. 2020-09-23]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/marc/languages/>.

- LIBRARY OF CONGRESS: *MARC 21 Format for Bibliographic data*. Washington, D. C.: Library of Congress, 1999–2015 [cit. 2020-09-23]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/>.
- MARC 21: *bibliografický formát*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003.
- MARC 21: *formát pro autority*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2004.
- NÁRODNÍ KNIHOVNA: *Autoritní soubor skupin konspektu*. Praha: Národní knihovna, © 2007–2015 [cit. 2020-10-05]. Dostupné z: <http://autority.nkp.cz/vecne-autority/autoritni-soubor-skupin-konspektu-1>.
- NÁRODNÍ KNIHOVNA: *Kódy jazyků MARC*. Praha: Národní knihovna, 2010 [cit. 2020-09-19]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/soubory/fond/priloha-y.doc>.
- NÁRODNÍ KNIHOVNA: *Kódy zemí MARC*. Praha: Národní knihovna, 2010 [cit. 2020-05-19]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/soubory/fond/priloha-x.doc>.
- NÁRODNÍ KNIHOVNA: *Mezinárodní registrační systémy*. Praha: Národní knihovna, 2015 [cit. 2020-09-23]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/sluzby/sluzby-pro/isbn-ismn-issn>.
- NÁRODNÍ KNIHOVNA: *RDA*. Praha: Národní knihovna, 2015 [cit. 2020-09-19]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/rda>.

B. LITERATURA K PROBLEMATICE OBOROVÉ BIBLIOGRAFIE

- Bibliografie Jaroslava Haška: soupis jeho díla a literatury o něm*. Sestavil a redigoval Boris Mědílek. Praha: Památník národního písemnictví, 1983.
- DAVIDOVÁ, Eliška. Retrospektivní bibliografie v Německu, Rakousku, Polsku a na Slovensku. *Česká literatura* 61, 2013, č. 3, červenec, s. 410–417.
- KNOPP, František: *Česká literatura v exilu 1948–1989: bibliografie*. Praha: Makropulos, 1996.
- KUBÍČEK, Jaromír a kol.: *Časopisy České republiky od počátku do roku 1918*. Brno: Sdružení knihoven ČR: Moravská zemská knihovna, 2010 [3 sv.].
- KUBÍČEK, Jaromír a kol.: *Noviny České republiky od počátku do roku 1918*. Brno: Lector benevolus: Sdružení knihoven ČR: Moravská zemská knihovna, 2008 [2 sv.].
- KUBÍČEK, Jaromír a kol.: *Noviny České republiky 1919–1945*. Brno: Lector benevolus, 2004 [2 sv.].
- KUBÍČEK, Jaromír a kol.: *Časopisy České republiky 1919–1945*. Brno: Lector benevolus: Sdružení knihoven ČR: Moravská zemská knihovna, 2006–2007 [4 sv.].
- MACEK, Emanuel: *Bibliografie české beletrie a literární vědy: metodická příručka*. Praha: Ústav pro českou literaturu ČSAV, 1969.

- NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR: Retrospektivní článková bibliografie 1945–1952 (kartotéka). Praha: Národní knihovna, 2012 [cit. 2020-09-23]. Dostupné z: <http://www.nkp.cz/sluzby/retrospektiva1945-1952>.
- NOVOTNÁ, Eva a kol.: *Geografická bibliografie ČR on-line: GEOBIBLINE*. Praha: Vydavatelství VŠCHT, 2011.
- PYTLÍK, Radko — LAISKE, Miroslav: *Bibliografie Jaroslava Haška: soupis jeho díla a literatury o něm*. Praha: SPN, 1959.
- ŘEHÁK, Daniel: *Metodika zjišťování autorů u šifer a pseudonymů v periodickém tisku*. Praha, 2015.

SUMMARY

The publication is aimed at the methodology of processing specialized bibliography, trying to describe the ways how to approach treatment of such bibliography in the broadest possible complex of activities, including the criteria of the selection of materials, general characteristics of individual types of recorded data and actual technique of bibliographical work in current and retrospective excerption, as well as the issues of editing and maintaining bibliographical databases, which nowadays unequivocally represent a predominant form of specialized bibliographies. However, considerable attention is also paid to the issues of preparation and compilation of specialized bibliographies, which, besides continuous processing of current production, is a complementary part of activities undertaken within the agenda of specialized bibliography. Creation of specialized bibliographies requires application of a broad complex of knowledge, thus representing an imaginary higher level of bibliographical work.

In this respect, the presented methodology is divided into several partial segments corresponding with individual groups of problems connected with the treatment of special bibliography. The introductory general/theoretical part deals with the definition of the term analytical bibliography, putting it in context of interconnected fields. The following part is practical/application, and is divided into two parts. The former addresses general aspects of processing specialized bibliography as a whole, gradually concentrating on limiting the scope of the monitored materials, actual bibliographical work techniques and treatment of records in the form of databases, as well as deviations from these methods in bibliography processing, concluding in the analysis of editing work on specialized bibliography.

The latter part is aimed at the preparation of specialized bibliographies. Introductory theoretical treatment of the issue is followed by classification of basic kinds of specialized biographies, description of methodological techniques in their processing, and the final part again deals with analysis of editing approaches and preparation of the actual bibliography for publication. In both main sections, the theoretical and classification part is complemented by

a survey of basic types of problems encountered by a bibliography compiler, and a proposal of a solution is included.

The starting point of the compilation of this methodology is many years' experience with processing Czech literary bibliography, one of the largest specialized bibliographies in the Czech Republic both as regards absolute number of processed records and chronological scope of excerption. As for the typological variability of the processed material, literary and literary-critical bibliography is perhaps the closest to general bibliography out of all individual specialized bibliographies, comprising not only special production of the field, but in a significant measure including journalistic texts or impressions of fiction materials in daily press or cultural or social magazines, moreover also taking note of texts in journals, prefaces, epilogues, accompanying book studies, as well as book monographies themselves. The proposed methods are conceived in such a way that they can be generally valid, if possible.

Specialized bibliography processing does represent a traditional component of a given scientific field, but it only minimally receives its own theoretical-methodological reflections. Therefore, this publication draws on previous methodological methods of bibliographical work applied in the era of card catalogues and book bibliographical listings, aiming at highlighting principles also applicable in today's situation. At the same time, also the needs of the possibilities of bibliographical work in modern digital environment should be taken into account, as this new setting means a basic qualitative change for the creation of specialized bibliography as such.

The targeted users of this methodology should be compilers of specialized bibliographies from other scientific fields for whom this methodology might become a suitable correlate in dealing with specific problems of processing bibliographical materials in their field, professional public in the field of library and information sciences, as well as professional public and students of Czech studies, and related fields (namely other philological, historical and art fields), who could find in it proposals of methodological approaches for processing specialized bibliographies for their theses and other outputs.

EDIČNÍ POZNÁMKA

Tato publikace je upravenou a aktualizovanou verzí Metodiky zpracování oborové analytické bibliografie, která vznikla jako výsledek projektu DF12P01OVV011 „Bibliografie české literární vědy 1945–1960. Metodické aspekty a jejich aplikace v praxi“ z programu Ministerstva kultury ČR NAKI, řešeného v letech 2012–2015. Tato metodika byla roku 2015 certifikována Ministerstvem kultury (osv. č. 67) a zpřístupněna v elektronické formě. Pro knižní vydání byl původní text dílčím způsobem revidován a aktualizován, zejména pokud jde o problematiku spojenou se zpracováním internetových a samizdatových zdrojů. V tomto ohledu mohly být využity zkušenosti České literární bibliografie s excerpčními těčty typů materiálů, které začaly být podchycovány od roku 2016 (samizdat), resp. 2017 (internet) v rámci dalších navazujících projektů.

Edice Bibliographica, sv. 3

Vojtěch Malínek

Oborová

---

analytická

---

bibliografie

Metodika
zpracování

Jazyková redakce a korektura Dominik Melichar

Summary přeložila Alena Amchová

Obálku a grafickou úpravu navrhl Filip Blažek

Sazba písmem PENTAGRAF PRO a AVENIR Stará škola (staraskola.net)

Vytiskla Tiskárna nakladatelství Karolinum

Vydal Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,

Na Florenci 3, Praha 1, 110 00,

v Praze roku 2020

198 stran. Vydání první

ISBN kniha: 978-80-7658-007-7

ISBN e-book: 978-80-7658-008-4

Edice **Bibliographica** slouží k vydávání specializovaných bibliografií a souvisejících příruček z oboru literární vědy či příbuzných disciplín a odborných a metodologických publikací s bibliografickou tematikou. Důraz je kladen na vydávání personálních bibliografií osobností českého literárního a kulturního života, bibliografií významných periodik či bibliografií tematických s doprovodným aparátem.

Edice vychází při výzkumné infrastruktuře Česká literární bibliografie. Vydává ji Ústav pro českou literaturu AV ČR.

ISBN 978-80-7658-007-7

